יו"ט **סוכות** תשפ"ה לפ"ק | גליון תתתקס"ח שנה כ"ח

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

ושמחת בחגך והיית אך שמח

מכל עשרה קבין של שמחה שירדו לעולם, נטלה חג הסוכות תשעה ידות מכל חגי ומועדי ששון, ועל אף שחג הסוכות עמום במצוות מעשיות סוכה וד' מינים, מכל מקום זכה חגינו זה להקרא בשם "זמן שמחתינו", התורה הקדושה ציותה "ושמחת בחגך", ושוב כפלה את המצוה "והיית אך שמח" כי זהו עיקרו של חג לעלוז ולשמוח כי חג ה' לנו.

בספרן של צדיקים מבואר טעם לשבח מדוע מכונה חג הסוכות "זמן שמחתינו", כי חג הסוכות הוא משול לפרי עץ כי כמו כל עץ אשר פריו יתן בעתו ולכל פרי יש לו הזמן והעת שלו, וכאשר עוברת העונה שוב אין בנמצא אותו פרי, אולם אם רוצה אדם לאכול מהפרי גם בתום עונתו, אזי עיניו בראשו בעת העונה כשהפרי מצוי, לשמר אותה באופן שיוכל לאכול ממנו במשך כל השנה, כן הוא הדבר בחג הסוכות שהוא "זמן שמחתינו", ואז הוא הזמן והעונה של השמחה, ועל כן מן הראוי הוא לאסוף בה הרבה שמחה ולשמרה לכל השנה, הוא הדבר אשר אמר הכתוב "ושמחת בחגך" בחג הסוכות זמן שמחתינו הזמן גרמא לדאוג על העתיד "והיית אך שמח" וזאת ע"י שתאסף לך ממנה שמחה למשך כל השנה.

כעבור שבעת ימי שמחה, בהם שהה בן המלך בצילא דמהימנותא ושמח בשמחתו, או אז מגיעה השמחה לתכליתה הנרצה ביו"ט האחרון של חג, יום שמחת תורה זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו ובתורתו, וכך היה אומר הרה"ק ר' משה מקאברין זי"ע: ימי בין המצרים, ראש השנה עשרת ימי תשובה ויום הכיפורים, סוכות וד' מינים, הם הכל מעין "הכנה" לשמיני עצרת ושמחת תורה.

ובכן צדיקים יראו וישמחו וחסידים ברינה יגילו – מי ימלל עבודתם הקדושה של רבותינו הקדושים עצי התמרים בהגיע עת רקוד בעריכת ההקפות ביו"ט שמיני עצרת ושמחת תורה אשר דבר זה היה להם בירושה דורי דורות כמובא בס' צדיק כתמר יפרח שנכדי הישמח משה והייטב לב היו מרבים בריקודים של מצוה בשעת ההקפות עד כלות הנפש, שאמרו שזה להם מורשה מזקינם הרמ"א ז"ל, שהי' מרבה בריקודים עד כלות הנפש וכן זקינם המהרש"א הי' רוקד עד כדי התעלפות. וידוע שמרן הגה"ק העצי חיים זי"ע הפליג פעם בשבח הימים הקדושים הללו ואמר בלש"ק: "דער זיידע ז"ל (מרן הייטב לב זי"ע) האט אונז איבער געלאזט א שיינע ירושה דאם איז די אנדערע טעג סוכות...

ויה"ר שנזכה להתקרב אל הקב"ה בימי חג הסוכות בתשובה מאהבה ומתוך שמחה של מצוה, והרחמן הוא יקים לנו במהרה את סוכת דוד הנופלת בביאת גוא"צ ומלכינו מרן רבינו שליט"א בראשינו בב"א.

תוכן העניינים

לקח טוב ..... א
דבש תמרים - לקיטת תמרים ..... ב
קדוש יאמר לו ..... ג
בשפתי צדיקים - לשון חכמים ..... ד
פרפראות בחכמה - דורש טוב ..... ה
שברי"ר רבקין ..... ו
פינת יקרת ..... ז
וסוכה תהיה לצל יומם ..... ח
אני והו הושיעה נא ..... ט
חוקים להורותם ..... י
סוכה כהלכתה ..... יא
פרשת העגונה ..... יב
השתלשלות חלוקת היערה ..... יג
דבר בעתו ..... יד
פשוטלחן לבלים ..... טו
דברי הקודש ..... טז

להכנסת מודעות, מזל טוב, הנצחת שם, לעי"נ, אפשר לפנות:
להה"ר **אלטער אשר אנטשיל אילאוויטש** הי"ו
052-7648437

כל הזכויות שמורות ©

www.Artistic.Group

מצות סוכה סותרת את כל הרשות וממתקת הדינים

כי יצפנני בסכה ביום רעה יסתירני בסתר אהלו. **על ידי מצות סוכה שבני ישראל מקיימים, על ידי זה חמה נסתרים מכל הרעות, ונמתקים כל הדינים בחסדים וברחמים גמורים, ונשפעים כל הטובות והברכות על כל ישראל, בכלל ופרט, ברוחניות וגשמיות,** אמן.

מגן אברהם (סוכות, דף קנ.)

קדושת הסוכה שע"י מקבל עליו אחדות ועומ"ש

מצות סוכה, חנה טעם הפשוט שבה להכנים עצמו ראשו ורובו בתוך צל הסוכה, לישב ולהסתיר ולחפות עצמו תחת צל שמו הגדול הוי"ה ואדנ"י מספר 'סוכה', לקבל עליו בזה אדנותו ואלקותו ית"ש, לעשות רצונו בכל אשר צוהו, ושלא לצאת החוצה לישב בצל דפנות הרומז לשרי האומות בל יקרב אל אהליהם ומשכנותם. ומצות לולב מורה על שיש בו ארבעה מינים, נגד ארבע אותיות שמו יתברך הוי"ה; ומנענע לארבע רוחות העולם ולמעלה ולמטה, **כדי להמליכו וליחדו במעלה ובמטה ובארבע רוחות, להעריך ולהרביץ קדושתו בעולמו, ולהכניע על ידי זה כל הרע וחמט"א הסובבין בעולם הזה.**

סידורו של שבת (שורש ז ענף א')

הסוכה פוטרת מכל צער וחולי

מצטער פטור מן הסוכה (סוכה כו.). **"כי מצות סוכה היא לנו מחסה ומגן לכל בני ישראל להנצל מכל צרה ויגון.** וזה פירוש 'מצטער פטור מן הסוכה'. על ידי הסוכה יהי' פטור מכל צער. וזה גם כן (שם כח.) 'חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה' שיהיו נפטרין מכל חולי ומכאוב ויתרפאו רפואת הנפש ורפואת הגוף, אמן".

תפארת שלמה

(ועי' 'צמח צדיק': "ומן הסוכה נמשך לו רפואה על כל רמ"ח אבריו, כי 'סוכה' במלוי כזה: סמ"ך ואו"ו כ"ף ה"י, גימטריא רמ"ח, ובפרט ביום ראשון שהוא אושפיזא דאברה"ם שגימטריא רמ"ח")

לכל הכנים מי שאינו בר ישראל לצילא דמהימנותא

'אלים כהשעין אב תחת עין סוכה' (פיוט יום ב' דסוכות), **ופירש** ה'מטה לוי', כשהשעין אברהם את המלאכים תחת העץ, והיו יושבין תחתיו בתחת סוכה. וקשה, הא קיימא לן דאין עושין סוכה תחת האילן וכו'. ועי' בתוספות (ר"ה יא. ד"ה אלא) דבסוכות באו המלאכים לאברהם. **אכן קשה, מדוע לא הכניסן בסוכה ממש, כי בודאי היה לאברהם אבינו סוכה טובה, ולמה הכניסן תחת האשל,** כדאיתא בזוהר הקדוש (בראשית, קכ:). וי"ל על פי מה שכתב רש"י (בראשית יח, ד) דכערביים נדמו לו. ואם כן היה מסופק אם הם מלאכים או גרים עובדי ה', או ערביים. [והא נראה מהזוה"ק (פר' אמור) שנכון שלא להכניס אינו יהודי לצל סוכה] וכדאיתא בכלים (פרק א משנה ח): החיל מקודש, שאין עכו"ם נכנסין לשם. **ומסתברא, דסוכה ודאי קדושתה כהחיל.** ועל כן לא ידע אברהם אבינו מה לעשות עם המלאכים, אם להכניסן להסוכה שלו או שלא, דשמא ערביים הם. **ועל כן נתחכם לעשות סוכה תחת האילן ולהרבות סכך על הענפים של האילן,** דממה נפשך: אם עובדי השי"ת הם, הענפים נתבטלו ברוב והיא סוכה כשירה, ואם ערביים הם הלא כתב ב'תיבת גומא' (פר' נח) דבבן נח לא אמרינן ביטול ברוב, דדבר זה חדשה התורה לישראל ולא לבן נח, ואם כן לאו סוכה היא ויכולין גם עכו"ם לישב בה.

חקל יצחק (פר' וירא)

מצות ד' מינים 'כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך'

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל וגו'. "ארבעה מינין הללו, רמז לארבעה אברים שבגוף האדם, שהם עיקר כל פעולותיו, הן לכל המצוות הן לכל העבירות, והם **העינים והלב,** וכמו שדרשו רז"ל (ירושלמי ברכות פ"א ה"א): לבא ועינא תרי סרסורי דחטאה נינהו, שנאמר (במדבר טו, לט): 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם'. **והשפתים** גם כן מצוות הרבה וכנגדן עבירות הרבה תלויות בהן. **והשדרה** גם כן, כי היא עיקר הגוף, והכה הנשפע בה מהמוח. וזהו שאמרו במדרש (תנחומא אמור יט): **אתרוג** דומה ללב, לולב לשדרה, הדם לעינים, ערבה לשפתים. והכוונה בזה, **כי בהכשל האדם בעברות של ארבעה אברים אלו, ימצא כופר בארבעה מינין אלו, שהם כנגדן ודומין לחן, לפי שבכל עבירה תמצא כפרה כשיעשה האדם מצוה כנגדה.** וכן דרשו רז"ל (ב"ב ד.) על הורדוס המלך, שהרג אלפים ורבבות מישראל, ושאל לשמעון בן שטח אם אפשר שיהיה לו תקנה, והשיב לו כי אפשר אם ישתדל בבנין בית המקדש, ואמרו: הוא כבה אורו של עולם, כלומר על שהרג כמה מישראל, ילך ויעסוק באורו של עולם. **והענין הזה מאיר עיני הלב, כי בודאי יש תקנה לעבירה בעשיית מצוה שכנגדה. ועל מצות הלולב הדומה לשדרה אמר דוד ע"ה** (תהלים לה, י) **כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך".**

רבינו בחיי (ויקרא כג, מ)

ע"י הד' מינים נעשה בריה חדשה

"וצריך כשלוקח הלולב והמינין שעמו והאתרוג, לחשוב לתקן מה שפגם באלו האברים שהד' מינים רומזים עליהם, **ולעשות עצמו בריה חדשה,** ליקח את האברים אלו שהם כלל הגוף מתחת כח היצר הרע שמושל עליו, **רק יתן אותם לממשלת היצר טוב,** וז"ש 'ולקחתם לכם', פירוש לעצמיכם".

זרע קודש

בסכות תשבו שבעת ימים. ונראה לבאר ע"ד תוכת מוסר עפ"י המבואר באלשיך הקי כי זאת היתה כוונתו יתי לשום את בנ"י באהלים בצאתם ממצרים לתת להם ארץ ישראל לעשות עיקר מעסקי עוה"ז, כי אדרבא עיקר הכוונה הוא לעשות עראי מעוה"ז כי בעוה"ז האדם כמו יושב אהל העומד לנסוע ממקום למקום, וז"ש בסכות תשבו שבעת ימי, לרמז ז עשיריות חיי האדם שידמה בעיני האדם כי הוא רק יוב אהל הוא עוה"ז מוכן ועומד בכ"ע ליסע למחוז חפצו.

(ייטב לב)

☆

אך בחמשה עשר יום לחודש באספכם את תבואת הארץ תחגו וגו'. ונראה בהקדם מה שכתב באוהב ישראל על מה שפירש"י עץ פרי שיהא טעם העץ כטעם הפרי, והיא לא עשתה כן אלא ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי, ולא העץ פרי, ולכאורה יפלא מאוד הלא הארץ אין יצר הרע שוכן בקרבה ואם כן מאין בא לה זה הרצון לחטוא, ויש לומר כי הארץ הבינה וראתה כי הכל בידי האדם ותלויין במעשיו, אם ילך בדרך הטוב והישר אז יהיה עליה לכל העולמות וכל הנמצאים, ואם יקלקל מעשיו יפגום הכל

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבותיה"ק עצי התמרים

לעתיד לבוא יזכה לישב בסוכה של 'סדום'

מתוך שיחת קודש שהתקיימה בין הרה"ק רשכבה"ג מרן הגה"ק מסאטמאר זי"ע ובין כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע (מתולדות אהרן) בשנת תשכ"ח לפ"ק. בתוך הדברים אמר הרה"ק מסאטמאר זי"ע: עס איז דא א מדרש, א פלא פון א מדרש ילקוט, **'כל השומר מצות סוכה כראוי, לעתיד לבוא יזכה לישב בסוכה של סדום'**. ואמרתי לפרש ענין סוכה של סדום, דהנה כשכל אחד ואחד מכלל ישראל יעשו תשובה מאהבה, וכל אחד יתקן את כל מה שפגם בעולם הזה, אז ממילא יתקן על ידי זה כל החטאים והפגמים שעשה בגלגול הקודם, וכן איתא בספרים הקדושים שאם האדם מתקן כל מה שפגם בתשובה מאהבה, אז ממילא נתקן על ידי זה כל מה שפגם בגלגולים הקודמים.

ונמצא כשיעשו תשובה שלימה יתקנו גם מהגלגול הקודם שהיו מגולגלין באנשי סדום, (כידוע מהאר"י הק' שאנשי סדום נעשו מזרע אברהם, ונתגלגלו ביוצאי מצרים), ונמצא שגם העונות של אנשי סדום יתוקן אז, ובתשובה מאהבה יהיה נעשו כל הזדונות זכיות, ואמר בלשון קדשו : **"אזויפיל זכיות האט קיינער נישט. אזויפיל עונות וואס סדום האט געהאט, וועט אלעס ווערן זכותים". וסוכות הרי הוא ראשון לחשבון עונות, וכמו דאיתא בספה"ק קדושת לוי שזוכין בסוכות לתשובה מאהבה, ונמצא שהסוכה היותר מעולה יהיה סוכה של סדום. ודברי פי חכם חן** שפ"י זי"ע.

שיחות קודש (דברי אמונה – תו"א. שיחה ב', אות י')

מפני שהם נוטלים אותו לאדיהן, אנו חשים להחזירם לקדושה

פעם אחת בשעת הסעודה בחוה"מ סוכות כשאכל רביה"ק זי"ע הסעודה בצהרים בסוכתו הגדולה, ורב אחד התאונן לפניו על שמסככים הסוכה במין אילנות שהנכרים נוטלים אותם בחגאות שלהם ונראה דאין זה נאה לעשות, וגם סוכתו של רבינו ז"ל היה אז מסוכך בסכך כזה, **וענה לו רבינו, דאדרבה, איפכא מסתברא דמפני שהם נוטלים אותו האילנות לצרכיהם בחגאות שלהם, ע"כ אנו מכניסים זאת להסוכה לצורך מצוה.**

מפיהם ומפי כתבם (ח"א עמ' רס"ו אות פ"ד)

דו ווייסט דאך אז אונז הא'מיר נישט פארפעלט פון די תורה

סיפר הה"ק מהר"י זצ"ל מפשעווארסק זצ"ל בלמדי אצל מורי הה"ק מקאלאשין שמעתי שם מאת הבחורים הגדולים, שספרו ששמעו ממורי הרב ז"ל, ששמע מהה"ח ר' שמעון מזאבארוב ז"ל (יהודי זקן שהכיר עוד הישמח משה, ונפטר בשיאוות בבית המדרש), שהיה פעם ביום ד' דחג הסוכות אצל הישמח משה, ובעת שאמר הישמח משה האושפיזין (אולי מעומד), ענה ואמר: **"ברוך הבא משה רבינו, ווען וועסטו קומען אונז אויסלייזן, דו ווייסט דאך אז אונז האבן נישט פארפעלט פון די תורה וואס דו האסט געשריבן קיין קוצו של יוד" והרה"ק מסאטמאר סיפר דבר זה ששמע מהה"ק מקאלאשין שהיה בהקפה רביעית באמצע ההקפות.**

מפיהם ומפי כתבם (ח"א עמ' רמ"ב אות כ')

חיין, אז התיישבה בלבה ואמרה כיון שהאדם קרוב לחטוא מחמת יצרו הרע, ואז יבא פגם גדול בשורש נשמתו ולא יועיל שום תיקון ותשובה, לזאת התחכמה ושינתה תחילה ציווי הבורא כדי שאחר כך כשיחטא האדם חיין, יהא לו אמתלא נכונה והוא מפני ששורש גופו הוא מן האדמה ששינתה מכבר רצון הבורא, לכן הרע את מעשיו, וחסה הארץ על כבוד שמים ועל האדם לחקל מעליו עונש החטא, כי אם כן אין חטא האדם גדול כל כך ע"כ, והנה ידוע מ"ש בקדושת לוי כי בר"ה ויוה"כ עושין תשובה מיראה וזדונות נעשו כשגגות אבל בסוכות עושין תשובה מאהבה וזדונות נעשו לזכיות וזהו ראשון לחשבון עונות שיעשו זכיות ע"כ, ונמצא שעד סוכות אשר נשאר לחם עכ"פ שגגות וצריכים כפרה וכדי לחקל לחם גם מעונש של שוגג צריכין אנו לחטא הארץ, אבל בסוכות אנעשו העוונות זכיות אדרבא מה שהחטא יהי גדול יהי גם המצוה גדולה והמליצה מהאדמה יהי לנו לנריעותא שאם החטא יהי קטן וקל גם המצוה יהי בערך מיעוט, וש"ה אך בחמשה עשר יום באספכם את תבואת השדה, היינו המהשדה אשר עשתה הארץ כי עד עתה אנו צריכין לתבואת הארץ היינו להמעשה שעשה הארץ שיהי באתגליא ויהי לנו למליצה, אבל עתה בט"ו יהי לנו לטובה לאסוף את תבואת הארץ ויהי באתכסיא ולכן תחגו חג להי אז יהי השמחה בשלימות.

(קדושת יו"ט)

☆

בסכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסכות וגו' אני ה' אלקיכם.. נראה עפי"ד הטור ואע"פ שיצאנו ממצרים בחדש ניסן לא צונו לעשות סכה באותו זמן, לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סכה לצל ולא היתה ניכרת עשייתני שהם במצות הבורא יתי, ולכן צוה אותנו שנעשה סוכות בחודש השביעי שהוא זמן גשמים, ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ואנחנו יוצאים מן הבית לישב בסוכה, בזה יראה נלכל שמצות המלך הוא ע"כ, וחנה ארז"ל לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אפי שלא לשמה וכו' אולם במצות סוכה למדנו שהעיקר המצוה הוא דוקא לקיים רק לשמה לשם מצות הי, ולכן צונו לעשות סוכה דוקא בתשרי ולא בניסן, כדי שלא יהא באפשר לכוין להנאת עצמו רק בדתי להי לבדו, וזש"ה

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבות יה"ק עצי התמרים

צעק בצעקות אדירות "רבונו של עולם, געוואלד!"

הימים האחרונים של חג הסוכות היו מאז ומתמיד ימים גדולים ונעלים, ובהיות רביה"ק זי"ע בסאטמאר כולם נקבצו ובאו מכל ערי הסביבה וגם ממקומות רחוקים, והשתדלו אצל רוזני הממשלה לפתוח הגבולים, ומי שנסע לסאטמאר היה יכול לעברו בלי שיעבור על שבט הבקורת, ומאות אנ"ש היו באים להסתופף בצלא דמהימנותא. מי יוכל לתאר איך היה נראה מראה הוד בשעה שרבינו עמד על הדוכן ודרש דרשת הושענא רבא בבכיות נוראות ועצומות עד אשר אם אבן הוא נימוח, וכמה פעמים אירע שאנשים מגודל דוחקא דציבורא ומגודל הבכיות ממש נחלשו עד שהוצרכו להוציאם מביהמ"ד.

וזכורני שפעם אחת אף רבינו בעצמו בעמדו באמצע הדרשה ונשא קולו בשאגת ארי בבכיה גדולה ועצומה, נשתתק באמצע וכרע נפל בחולשה, והוציאהו מבית המדרש לפוש, אמנם כעבור שעה קצרה שוב הופיע בבית המדרש והמשיך בדרשתו ממקום שפסק בהתעוררות גדול כאילו לא היה.

בין אלו הרגילים להסתופף בצל רבינו בהושענא רבא היה הגה"צ עובד ה' ר' שלמה אליעזר וויזל ז"ל הרב מטערניווע שהיה חסיד נלהב מהרה"ק בעל אהבת ישראל מוויזניץ זצ"ל והיה דר בסאטמאר, והיה מתפלל בוויזניצער קלויז בעיר סאטמאר ואחר התפילה היה בא לשמוע בקול דרשת רבינו, ונחקק בזכרוני איך **שהיה עומד על הספסל בצד מערב הביהמ"ד, ובכה בכיה גדולה וצעק בצעקות אדירות "רבונו של עולם, געוואלד!, שנשמעו מעל ומעבר כל הקהל,** וראו מזה איך שרבנים וגדולי תורה אף שלא השתייכו כלל לעדת חסידי רבינו נתעוררו כ"כ מדברי התעוררות של רבינו. וכעין זה היה כמה פעמים בארה"ב כשהגה"צ ר' יונתן שטייף זצ"ל אב"ד קהל עדת יראים, שהיה רגיל לבא לרבינו ולהאזין לתפילותיו ולהתורות שנאמרו בלהב אש קודש, ופע"א כאשר רביה"ק זי"ע התלהב מאד בעבודתו, **נתרגש רבי יונתן והתחיל לצעוק "התעוררות! התעוררות! געוואלד!"**

המאזרני חי"ל (פרק ה')

כל הנסיעה המשיך בבכי מגודל ההתעוררות של דרשת רבינו

כמה פעמים נסע רבינו [הגה"צ רבי מיכאל דוב וויסמאנדל זצ"ל] עם כמה מלוים ביום הושענא רבה לשמוע ההושענות והדרשות של הרה"ק מסאטמאר זצ"ל, וסיפרו התלמידים שנסעו עמו **שבמשך כל זמן הנסיעה בחזרה המשיך רבינו בבכי מגודל ההתעוררות של דרשת הרה"ק מסאטמאר זצ"ל.**

איש חמודות (עמ' תל"ב)

בסכות תשבו שבעת ימים וגו' אני ה' אלקיכם, היינו רק מפני שאני הוא המצוה עליכם לעשות הסוכה ולא לשום הנאה עצמיות.

(עצי חיים)

☆

ולקחתם לכם ביום הראשון. ובמדרש וכי ראשון הוא והלא יום ט"ו הוא אלא ראשון לחשבון עוונות, ויבאר עפ"י מה שפי' הגר"א בדברי המשנה ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, דדין הוא על גוף העבירה שעשה, וחשבון הוא על הזמן שאיבד לריק בעת מעשה העבירה, שהיה יכול לקיים מצוה באותה שעה, והנה ראש השנה ויוהכ"פ הם ימי הדין שאז הקב"ה דן את כל באי עולם על גוף העבירה בלבד, אמנם בחג הסוכות שהוא זמן תשובה מאהבה והזדונות נהפכין לזכיות, והקב"ה מונה את העוונות לידע כמה מצות יש בחילופין כנודע, אז ראוי לצרף גם את החשבויין של זמן העבירה אל הדיין שעל גוף העבירה כדי שיהיו הזכיות מרובין יותר, וזהו ראשון לחשבויין עונות שבחג הסוכות מעריכים גם את החשבון של העונות להרבות זכותי ישראל.

(דברי יואל)

☆

ובזכות צאתי מביתי החוצה ודרך מצוותיך ארוצה יחשב לי זאת כאילו הרחקתי נדוד והרב כבסני ומחטאתי טהרני. וי"ל עפמ"ש ביערות דבש לפרש אמרם ז"ל במקום שבע"ת עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד דהנה מבואר בגמ' דמ"ש אין עצובות לפני הקב"ה זהו בבתי בראי משא"כ בבתי גואי במסתרים תבכה נפשי עי"ש והנה הבע"ת מה לו לשמחה והוא באימה ופחד וע"כ אין לו מקום בבתי בראי אך הקב"ה חותר לו חתירה להכניסו בבתי גואי אבל צדיקים גמורים עובדים את ה' בשמחה בבחי' בתי בראי ולא עביד הקב"ה ניסא למגנא להכניסו לבתי גואי ע"י"ש בישי"מ ואאמוי"ר זי"ל

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבותינו"ק עצי התמרים

"נו זלמן, האם שלחתי לך שפעזין על הוצאת הדרך"

אבי זקיני מוה"ר שלמה זלמן פרידמאן ז"ל היה גר בעיר סאטמאר עד החורבן, והיה חסיד נלהב למרן הגה"ק בעל הקדושת יו"ט זצוק"ל, והיה מנהגו ליסע ולהסתופף אצל הקדושת יו"ט על יום טוב, אף שהיה לו משפחה גדולה עם בנים ובנות. אבל אשתו היתה מעכבת מלנסוע לסיגעט והיתה מבקשת שישאר בבית על יו"ט. פעם אחת לפני יו"ט שמיני עצרת הלכה אשתו אל החנות ופתחה את הקאסע, ולקחה את כל הכסף שהיה מונח שם, כדי שלא יכול לנסוע לסיגוט, גם ביודעה שאיש חשוב כמותו יתבייש ללוות ממכיריו את שכניו על הוצאת הדרך. זקיני ז"ל אחרי ההכנות כשהיה עומד הכן לנסוע הלך אל החנות לקחת את הכסף שהיה מוכן לו לצורך הוצאת הדרך, פתח את הקאסע וראה שנגנב הכסף, ישב עצמו בחנות ואמר תהלים. פתאום באתה איזה ערלית להחנות וקנתה אצלו סחורה ישנה שכבר לא היתה עומדת לימכר, והרויח די להוצאת הדרך, ורץ מהרה אל מסילת הברזל ותפס את הבאן האחרון שנסע לסיגוט לפני יו"ט. כאשר הגיע למרן הקדושת יו"ט לקבל ממנו שלום, אמר לו הרה"ק הקדושת יום טוב: **'נא זלמן, שלחתי לך שפעזין על הוצאת הדרך'** כשבא לביתו סיפר המעשה לזוגתו, מאז לא עכבה אותו זקנתי מלילך לסיגוט, באמרה כי עם רעבי"ס כאלו ועם חסידים כאלו לא מתחילים.

שם שלמה (במזכרת נצח בסוף הספר)

נוכחנו לראות שגם בלי לבושים החיצוניים מראהו כמלאך ה'

פעם באמצע ההקפות כשהיה רבינו שרוי בהתלהבות נוראה ורץ עם הספר תורה בידו כשכולו אחוז שרעפים, אירע שילד דרך על ציציותיו ונפל הטלית מעל ראשו, **ורבינו לא חלי ולא מרגיש בזה ורץ ככה כשזרועותיו אחוזים ודבוקים עם הספר תורה זמן מה בלי הטלית על הראש, עד שהצליחו להפסיקו ולהחזיר לו הטלית, נוכחנו לראות שגם בלי לבושים החיצוניים מראיהו כמלאך ה'.** והגם שזכינו לראות גודל עבודתו בקודש כעת עריכת ההקפות גם בהיותו בארה"ב אחר המלחמה שערך עבודתו הקדושה למעלה מהשגתינו שעות ארוכות, מכל מקום אין זה שום דמיון לעבודת ההקפות שערך באותן הימים כאשר כל כוחותיו היו אתו.

המאזרני חי"ל (פ"ג)

על ידי כח השמחה יתהפכו כל הדינים לרחמים וחסדים

הרה"ק בעל ייטב לב זי"ע אמר פעם אחת אצל ההקפות, דבאמת יש לתמוה איך יערב לבינו לשמוח כל כך ביום שמחת תורה, אחרי שאין אתנו יודע האיך ומה נפסק עלינו בימי הדין, וגם בהאי יומא דשמע"צ גמר מסירת הפתקין דספרי חיים וספרי מתים פתוחים, והאיך נוכל לשמוח כל כך ולשמחה מה זו עושה. **אמנם אפשר לפרש על דרך שאנו אומרים אבינו מלכנו קרע רוע גזר דיננו, ולכאורה הול"ל 'בטל גזר דיננו', אמנם הכוונה שאף אם יצא ח"ו הגזר דין חייב, יקרע אותו הקב"ה, והיינו שיהפוך צירוף האותיות של תיבת חי"ב להציג את השני יודי"ן בראשו ובסופו של התיבה, ויהיה נעשה מזה הצירוף יחב"י, שהוא ר"ת י'עלזו ח'סידים ב'כבוד י'רננו, ועל ידי כח השמחה של מצוה שאנו שמחים ביום הזה עם התורה הקדושה יתהפכו כל הדינים לרחמים וחסדים אמן כי"ר.**

דברי יואל (סוכות שמחת תורה אות עה)

כתב דזהו רק בתשובה מיראה אבל בתשובה מאהבה הוא נחשב לצדיק גמור העובד בשמחה והוי שוב מקומו בבתי בראי עי"ש. עכ"פ היוצא לנו דבסוכות שעושים תשובה מאהבה כידוע מהקדושת לוי ממילא הוי שוב מקומו בבתי בראי כצדיקים גמורים ולכך נקרא זמן שמחתינו וזה שאנו אומרים ובזכות צאתי מבתי החוצה וכוי יחשב לי זאת כאילו הרחקתי נדוד היינו לצאת מבתי גואי לבתי בראי כי ע"י תשובה מאהבה כבר היא בשמחה וזהו והרב כבסני ומחטאתי טהרני דנעשו כבר זכיות ועל ידם טהרני ויכול להיות שוב בבתי בראי.

(יד יקותיאל)

☆

במדרש אתה החילות להראות את עבדך את גדלך, אלו די מינים שבלולב ועי"כ אעברה נא. וי"ל עפי"מ שמבואר בסידור שדי מינים הללו מכוונים כנגד דם הוי"ה בי"ה וכן מנענים בהם לארבע רוחות למעלה ולמטה, להורות דמלא כל הארץ כבודו ומלכותו בכל משלה, ונודע מה שכתבו המפרשים שאם היה משה נכנס לארץ לא יה הבית נחרב, וכבר באותו הזמן יה נעשה תיקון השלם, והיה מתגלה כבוד שמו יתברך במילואו, אלא שהעוונות גרמו ונעשה מה שנעשה, ובזה יובן בקשת מרע"ה אתה החילות להראות את עבדך את גדלך אלו די מינים שבלולב, לנענע לדי רוחות שאותיות שמך המיוחד תקרב אחד אל אחד, ותגלה ותראה מלכותו יתברך שממו בכל די רוחות שבעולם, ע"כ אעברה נא ואז בוודאי יהיה תיקון השלם ויתגדל ויתקדש שמו יתברך בעולמו.

(ברך משה)

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבות יה"ק עצי התמרים

תהלים בבכיות וגמרא תוספות אחר ההקפות

שמעתי מתלמיד רבינו, שראה פעם את רבינו לומד גמרא תוס' בליל פורים אחרי עבודת היום, **וכן בליל שמיני עצרת אחרי עבודת היום של יום הו"ר והקפות בליל שמ"ע.** וכן אמר שהי' פעם אצל רבינו בעת שהי' מצטער על ענין קשה וראה שהתגבר כארי ורץ תיכף ללמוד גמרא תוס' וכמ"ש (תהלים קי"ט) לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני. וכן שמעתי מהרה"ח מוה"ר חיים שנעבאלג ע"ה **שהי' פעם בבית רבינו ליל שמיני עצרת כאור הבוקר בשעה שבע ומחצה כאשר ישן רבינו ערך שני שעות אחרי עבודת ההקפות, וראה את רבינו אומר תהלים כחצי שעה בדמעות הרבה, ואח"כ ישב ללמוד גמרא תוס'.**

תפארת יואל (ח"ג עמ' י"ח)

כשהרב מקראלי נמצא כאן הוא בבחינת שמחת תורה

סיפר הרה"ג ר' אברהם מרדכי ברייטשיין ספרא דדינא דבי דיני רבה בירושלים, כאשר ביקר רבינו בירושלים בשנת תרצ"ב, בא הגה"צ רבי דוד יוגגרייז זצ"ל לשולחנו הטהור של רבינו בסעודת רעוא דרעוין, ובתפלת המנחה נקרא הגה"צ הנ"ל לעלות לוי, למחרתו בא אחד מאנשי ירושלים מאנשי ליטא אל רבי דוד זצ"ל, ואמר להגאון הנ"ל "שמעתי שכ"ת עלה לתורה בלילה... וענה רבי דוד: **שמע נא, בשמחת תורה גם אצליכם נוהגים לקרות בתורה בלילה, ואצלי כשהרב מקראלי נמצא כאן בארץ ישראל הוא בבחינת שמחת תורה...** [ויש להוסיף על זה מה שרגיל היה רבינו לומר בדרך צחות, דכאשר קורין בחוץ לארץ "עשר תעשר" אז אצל בני ארץ ישראל 'שמחת תורה'...].

בוצינא קדישא (ח"ב עמ' של"א)

☆

ולקחתם לכם ביום הראשון. ונוהגין עפ"י האר"י להכניס את הארבעה מינים בתוך הסוכה ושם לקיים מצות הנענועין, ולכאורה אינו מובן איזה שייכות יש זה לזה, וי"ל עפ"י שמספרים כי פעם אחת נסע הרה"ק הרבי ר' זושא זי"ע אל רבו הקדוש המגיד ממעזריטש זי"ע ושהה שם איזה זמן, בחזירתו אל ביתו שאלו ממנו מה למדת אצל רבך בכל הזמן, ענה ואמר למדתי שיש בורא בעולם, שאלוהו האם על זה היית צריך לישב ולהות שם זמנים טובבא, נקרא המישרתת ונשאלה את פיה ותראה שתאמר שי בורא עולם, נענה ואמר אין הכי נמי היא אומרת אבל אני יודע ע"כ, והנה כתב בזרע קודש עה"כ למען ידעו דורותיכם, כי ע"י מצות סוכה נמשך לאדם דעת לידע איך לעבדו יתי"ש כמי"ש דע את אלהי אביך ועבדהו, וכוונת דבריו כי זהו סגולת הסוכה להשפיע אמונה בקרב לביבנו, שלא רק אשר נאמר כי הי הוא האלקים ומלא כל הארץ כבודו, וליבנו בל עמנו כי אם משפה ולחוץ, רק נדע אותו יתי"ש באמת בידיעה גמורה, וע"ז נוהגין ליקח הדי מינים בסוכה ולנענע עמהם שם, שענין הנענועים בדי מינים הוא למהליך את הקבי"ה על כל העולם, ובכדי שיוקבע זה בליבנו כיתד שלא תמוט, ע"כ מכניסין אותם על הסוכה, שסגולת הסוכה להשפיע בנו דעת בבחיי דע אלהי אביך ועבדהו, בידיעה אמיתית ולא באמירה בעלמא.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

סיפורי צדיקים, בגיאוגרפיה הפסוקים
המלאים זיו ונוגה מפיקים

הדסים של עבודה זרה

בשנה אחת היה קשה מאוד למצוא הדסים יפים ומהודרים, כי כל ההדסים שהובאו לפולין היו יבשים, הרה"ק ר' שמואל אבא מזיכלין זי"ע קנה הרבה אגודות של הדסים, אולי יוכל לברור מהם כמה הדסים יפים, אבל בין כל ההדסים לא נמצא אפילו הדס אחד יפה כראוי, ונצטער הצדיק מאוד מזה, ויהי ביום הכיפורים כשנתאספו לזיכלין הרבה חסידים, ונשמע ביניהם על צערו של הצדיק בגלל העדר הדסים יפים, ונזכר הגביר החסיד ר' יצחק מאזרקוב שבכפר הסמוך לעירו גדלים אצל השר הדסים יפים בגינתו, במוצאי יום הכיפורים נכנס תיכף אל הצדיק ואמר לו שהוא מקבל על עצמו להביא לו הדסים יפים כאות נפשו, הצדיק הי' שבע רצון מאוד, ור' יצחק נסע מיד לביתו והלך בעצמו אל השר לבקשו שימכור לו מההדסים שבגן שלו, השר השיב לו שכבר אין בידו כלום, כי כל ההדסים כבר נמכרו להרבה דורשים שקפצו עליהם, ר' יצחק עמד נבוך קצת בצער גדול לפני השר, וכשראה השר שהוא מצטער כ"כ אמר לו: מכיון שאני רואה בך שאתה מצטער מאוד מזה, לכן אגלה לך שגם אצל השר של הכפר הסמוך לכאן גדלים הדסים בגן שלו, וכנראה אין הדבר ידוע לרבים, ולכן אשלח אליו תיכף שליח להביא מהדסים שלו בשבילך, השר עשה כן ור' יצחק המתין בביתו עד שישוב השליח מדרכו, כעבור זמן מה בא השליח ובידו הדסים יפים ומהודרים מאוד, ושילם ר' יצחק להשליח במיטב כספו, ולקח את ההדסים והלך לביתו בשמחה רבה, כאור הבוקר שלח ע"י שליח מיוחד את ההדסים להרה"ק מזיכלין, ויהי בבוא השליח לזיכלין וההדסים בידו, התאמץ כל אחד ממקורבי הרה"ק להיות המבשר הראשון על ההדסים המהודרים ששלח ר' יצחק, כשמוע הרה"ק מזיכלין שמח מאוד וחיכה להההדסים עצמם, והשליח נכנס אל הקודש פנימה, ומסר את ההדסים אל הרה"ק, ויהי כאשר רק ראה הצדיק את ההדסים אמר: לא אברך על הדסים אלה, כי רואה אני עליהם צורת שתי וערב, וציוה תיכף להוציא את ההדסים מתוך ביתו, השליח נבהל ונשתומם מאוד, אשר אחרי כל הטרחות והיגיעות שנעשו כדי להשיג את ההדסים לבסוף לא יברך עליהם הצדיק, אך מה יוכל לעשות, ובאין ברירה לקח ברכת פרידה מהרה"ק ונסע לביתו, וכשסיפר המאורע לר' יצחק נצטער מאוד מזה, והחליט לחקור על המקום שמשום לוקחו ההדסים, ובחוה"מ סוכות נסע ר' יצחק לאותו כפר, ויבוא להשר בעל הגן, וידבר אליו בערמה: היות והוא זכה להשיג הדסים יפים מגינתו שאין דוגמתם ליופי בכל העולם, לכן נפשו אותה לראות בעיניו אותו המקום שההדסים גדלים שם, ונעתר השר לבקשתו כי את שמו הטוב של ר' יצחק שמע מכבר, והלך עמו לחצרו להראות לו המקום, ויהי כבואם אל מקום ההדסים ראה ר' יצחק והנה המקום הוא בית הקברות כי היה לאותו השר כאן מקום מיוחד שהקצהו לקברות משפחתו, והקברים כולם מלאים צורות של שתי וערב, או אז ראה ר' יצחק כי עינים פקוחות לו לרבו הק', ועליו נאמר "סוד ה' ליראיו".

מנשק המחיצות והרצפה

שמעתי מחבירי, מה שאירע זה פעם אחת לאדמו"ר הרה"ק מפרשיסחא בילדותו, שהיה סמוך על שולחן חותנו הנגיד ר' משה אוהר וועךגיר ז"ל בסוכות, שהיה מנשק מחיצות הסוכה והרצפה וכמה רקודין ומחולות עשה מגודל הלהב אש שהיה בוער בקרבו, ולא היה נודע עדיין כי לבו נוטה לחסידות, ופתאום התחיל לרוץ ולצעוק ולנשק המחיצות והרצפה עד כי היה נראה כמשתגע ח"ו ממש מרוב התבערה עד שנת, ומאז והלאה נודע שהוא מהכת החסידים הגדולים. **(רמתים צופים)**

זמן שמחתינו

פעם אחת בחג הסוכות כאשר בא בלילה הראשון לסוכה, פתח פיו הק' ואמר: 'לעכטיג לעכטיג' ואז לא היה אפילו מנורה של נפט, רק שתי נרות על השלחן, וסיפר מעשה, אשר באוסטרובצה היה איש אחד וקראו לו מאראווטשיק, והיה אצל אדמו"ר זצ"ל בעל המחבר 'נועם אלימלך', ושאל אותו בעל 'נועם אלימלך', אפשר תרצו לראות האושפיזין, אראה לכם, והשיב המאראווטשיק, אני רוצה לראות, ונתעלף תיכף. אחר כך בהשלחן סיפר מעשה מהרבי ר' בונם זצ"ל, אשר נעשה חסיד בימי הסליחות, ובחג הסוכות כשרצה לצאת מהסוכה לא היה יכול לצמצם ללכת אל הפתח, יען כי היה מרגיש שיושב בתוך שמות הקדושים. **(חשבה לטובה)**

הסוכה הנפלאה

בביתו של הרה"ק רבי הערצקא מראצפערט זי"ע היה חדר ששימש לסוכה ובה התפללו כל ימות השנה, והיו בה ז' חלונות כנגד השבעה רועים, ועוד מילין טבין היו גניז בגווייהו, עד שהיה ידוע שהרבה אנשים שבאו אליו להתברך בדבר ישועה ורחמים היה שולח אותם שיכנסו להסוכה כי היה מקום מסוגל לישועות, וכן ידוע הגה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע כשהתגורר בראצפערט נשתהה בהסוכה הנ"ל שעות ארוכות אחוז בשרעפיו, ויתירה מזו סיפר ר' משה זילבערמאן [בן רבי אליעזר ליפא ממלא מקום אביו זקה"ק בראצפערט] שכשהיה בחג הסוכות אצל הגה"ק מבעלזא אחר המלחמה בארץ ישראל, שאל אותו האם הסוכה של ר' הערצקא בראצפערט עוד עומד על תילו.

בלא"ט פלע"ק מט"ו באב

ביום חמשה עשר בשבט היה הרה"ק רבי הרעצקא מראצפערט זי"ע נוהג להסתגר בחדרו כדי לגמור ספר תהלים בלי הפסק שהשי"ת יזכהו שיהיה לו אתרוג נאה בחג הסוכות, [אשר כידוע יום זה מסוגל להתפלל על אתרוג נאה], ובשנה אחת אירע היה צריכים למפתח מסויים והיו צריכים להכנס לחדרו ולהפסיקו באמצע אמירת התהלים, ובהגיע לפני חג הסוכות השיג אתרוג נאה כליל בהדרו בלי שום כתם, ורק בתחתיתו היה לו בלאט-פלע"ק קטן, פנה הרה"ק לבנו והצביע עליה ואמר לו שהבלאט פלעק הוא כתוצאה מזה שהפסיקו באמצע אמירת התהלים, [וועז נישט דעם שליסעלע וואלט דאס אויך נישט געווען].

רצון יראיו יעשה

פעם אחת בפרוס חג הסוכות היה בגליל צאנז מחסור גדול באתרוגים בכדי לקיים בהם מצות היום, והיה קשה מאד להשיג אתרוג נאה ומהודר, שני אברכים מאנ"ש צאנז בראותם אז צערו הגדול של רבם בעל דברי חיים זי"ע שעדיין אין לו אתרוג לברכה, נדב לבם אותם ונסעו למרחקים וחיפשו אתרוגים בכל מקום חיפוש אחר חיפוש, עד שחפץ ה' בידם הצליח, ואכן מצאו אתרוג נאה ומהודר עד מאד כי נאה למלאך ה' צב זי"ע הם לא עמדו על המקח הרבה, ושילמו טבין ותקילין ממיטב כספם. בלב מלא שמחה וגיל נסעו חזרה לצאנז, בהיותם בדרך נודע להם שגם דגים לכבוד החג אינם בנמצא כעת בסביבות צאנז, לכן התחילו לחפש דגים, ולא מצאו, לעת ערב הגיעו לאכסניא אחת וראו שם בריכת מים ודג גדול ויפה מתוך הבריכה, נדברו האברכים ביניהם והחליטו לקנות הדג בכל מחיר שיוצע להם, המה נגשו לבעל האכסניא ובקשו ממנו והפצירו בו והוא מיאן וסירב, עד שבלית ברירה הבטיחו לו את האתרוג הנאה אשר השיגו, ובזה נעתר להם בעל האכסניא ונתן להם הדג תמורת האתרוג, וכשהדג באמתחתם המשיכו בדרכם לצאנז. בעודם בדרך בנסיעה התחילו להתחרט על שהמירו אתרוג מהודר ונאה לדג, אולם את הנעשה אין להשיב ובמפח נפש הגיעו לצאנז, וזרקו בצנעה ובהסתר את הדג ולא נודע לאיש מעשיהם. אותה שנה חל להיות יום ראשון דסוכות בשב"ק, ובליל התקדש חג הסוכות ואשר היה גם כן ליל ש"ק, נכנס כ"ק בעל דברי חיים זי"ע לסוכתו לערוך השולחן אש לפני ה', ובעת הסעודה הביאו לשולחן את הדג האמור לעיל, נענה כ"ק בעל דברי חיים זי"ע, ואמר בלשון קדשו, יש לי אברכים פקחים ות"ח, הם הבינו שבשנה זו יום טוב הראשון חל בשבת והברכה על האתרוג הוא רק מדרבנן, ואילו דגים בשבת עונג הוא, ועונג שבת הוא דאורייתא עכ"ל הק'. האברכים הנ"ל בשמעם הדברים יוצאים מפי כ"ק בעל דברי חיים זי"ע נתמלא לבם שמחה, שזכו להניח דעתו של אותו צדיק, ואח"כ ראו גם תמהו, כי בעל האכסניא שאצלו החליפו את האתרוג על הדג, הגיע גם כן לחוג את החג במחיצת כ"ק בעל דברי חיים זי"ע ולקבל פניו ברגל, והביא אתו עמו את האתרוג המדובר לדורון לכבוד היום, ויהי לפלא, כי הקב"ה רצון יראיו יעשה. **(זכרון צדיקים ח"ב, בשם הגה"צ רבי משה האלבערשטאם זצ"ל)**

לשון חכמים

לשון חכמים צדק ומישרים, בדרך צחות ומליצה נאמרים

ויעקב נסע סכותה ויכן לו בית ולמקנהו עשה סוכות. בדרך הלצה יאמר הפסוק לרמז, שכשאדם בונה בית חדש צריך לבנות סוכה גם כן, וזהו ויעקב נסע סכותה, בעת ויבן לו בית, רק שנכון הדבר להחזיק הסוכה בטהרה אפילו כל ימות השנה, ולקבוע איזה עתים ללמוד או להתפלל שם, אבל זהו בודאי לא נכון, שתיכף אחר סוכות נוהגין ח"ו דרך בזיון בהפוכה, ועושין אותה מדור לבהמות. וזהו מרמז הכתוב כמתמיה ולמקנהו עשה סוכות, ודי למבין.

שארית ישראל (שער הזמנים)

בס' שמרו משפט ח"א בחלק המכתבים כ' שמעתי מהגאון רבי יחזקאל בנעטה אב"ד דנייטרא זצ"ל שיחת חולין, **שאל ואמר, למה אתרוג ולולב כל כך חשובין ויקרים בעיני בני אדם, וערבה לא נחשב כלל,** דהלא המצוה נעשה בה כמו עם האתרוג, **וארבעת מינין הללו מעכבין זה לזה,** ולא עוד ערבה עדיפי, כי הושענא רבה נעשה בה לבד, ולערבות לבסוף משליכין ומכים ודורסין עליה, בתמיה. אך הטעם אפשר לומר, כי הג' מינין הללו באים ממרחקים, ע"כ הם חשובים אצל העולם כל כך, אך הערבה הוא אזרחי מן כאן, ע"ב דורסין ולא נחשב בעיני עולם כלום, אם גם כי בעצם היא עדיפי מהם, כן דרך העולם, מן הקרוב אליו אין מקבלים, אך כי בא מרחוק מכבד ומרומם, ושיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה לימוד, עכ"ל.

אלף כתב (רצה)

אירע פעם בחג הסוכות שהמשב"ק ר' פייוויש ע"ה שאל את מרן רביה"ק זללה"ה אם מותר להכניס קדירה אל הסוכה שיוכל לחלק את המנות להאורחים, כי היה מרחק רב מבית התבשיל עד הסוכה וקשה מאד לילך עם כל מנה ומנה מרחק כזה. והתיר לו רבינו ואמר הלא דין בשו"ע (סי' תרל"ט) שאסור להכניס קדירה שהרי זה מאוס, **אמנם אם לא יתנו לאכול להאורחים הרי זה יותר מאוס, על כן תוכל להכניס את הקדירה שיהיה להאורחים לאכול.**

מושיע ש"י (ח"ו)

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל ושמחת לפני ד' אלוקיכם שבעת ימים. ואי' במדרש ביום הראשון, ראשון לחשבון עוונות, והיא פליאה, וכבר עמד בזה הטו"ז (או"ח ה' סוכה סי' תקפ"א) וגם להבין ולהשכיל המשך המקראות אלו נקדים הא דתנן (בסוכה ל') לכם להוציא את הגזול, והק' בתפארת ישראל נימא עשה דלולב דוחה ל"ת דגזול, ותירץ בפרי עץ (פ' וישב) כיון דל"ת דגזול הוי בין אדם לחבירו לא אמרין עשה דוחה ל"ת יען דחמיר הוא משאר ל"ת, וכדאשכחן ביוה"כ דמכפר על עבירות שבין אדם למקום, ועל עבירות שבין אדם לחבירו אין יו"כ מכפר עד שירצה את חבירו, הרי דעבירות שב"א לחבירו חמיר, ובזה יובן על נכון מאמרם ז"ל (שבת דף ל') ששואלין את אדם לעתיד לבוא נשאת ונתת באמונה ושוב שואלין קבעת עתים לתורה, ולכאו' איפכא מיבעיא לי' לשאול, מריש על לימוד התורה והדד על משא ומתן באמונה, ולפי המבואר א"ש דכיון דב"א לחבירו חמיר שפיר שואלין מתחילה על משא ומתן באמונה, כיון דהוא חמיר מביטול תורה דהוי ב"א למקום, וזשה"כ, ולקחם לכם ביום הראשון ודרשינן מינה להוציא את הגזול דפסול, ואמאי לא אמרינן עשה דוחה ל"ת, וצ"ל דבין אדם לחבירו חמיר מבין אדם למקום ולכן ל"א כאן עשה דוחה ל"ת וע"ז קאמר במדרש ביום הראשון ראשון לחשבון עוונות כוונתו דלפ"ז שפיר מובן למה לעת"ל ראשון לחשבון עוונות על משא ומתן באמונה כיון דבין אדם לחבירו חמיר.

(תולדות ישראל)

☆

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר. איתא במדרש ולקחתם לכם ביום הראשון לכפר על מעשה ראשון דהיינו אדם הראשון, וצ"ב למה דווקא על עון אדה"ר יכפרו, ונל"פ דהנה איתא בגמ' (סוכה ל.) לכם למעט את הגזול והקשו התוס' למה איצטריך לכם להוציא את הגזול תיפוק ליה משום דהוה מצוה הבאה בעבירה, וי"ל דבא הכתוב להוציא גזל עכו"ם למ"ד גזל עכו"ם מותר מן התורה לכן נהי דמותר אבל מ"מ לא הוי לכם, ואיתא בגמ' (ב"מ פ"ז:) חד אמר גזל עכו"ם אסור בא הכתוב למעט בכרם רעך ולא בכרם כותי וחד אמר גזל עכו"ם מותר ובא הכתוב למעט בכרם רעך ולא בכרם של הקדש, ואיתא במדרש שאדה"ר היה לו פתחון פה על שאכל מעץ הדעת לפי שהיה לו דין פועל בכרם, אכן אם רעך בא למעט הקדש א"כ חטא אדה"ר בעץ הדעת כיון דעצי הגן היו של הקדש, וזשה"כ ולקחתם "לכם", להוציא הגזול, ולכאורה קשה ל"ל קרא תיפוק ליה משום דהוי מצוה הבאה בעבירה אלא צ"ל דבא הכתוב למעט גזל עכו"ם שמותר וא"כ רעך בא למעט הקדש ולפי"ז חטא אדם הראשון בעץ הדעת שהיה של הקדש לכן "ביום הראשון" לכפר על ראשון.

(נפש יהונתן)

☆

בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים. ויתבאר דהנה לכאורה יש לומר שני טעמים למצות סוכה, חדא שהוא זכר לאברהם שהאכיל המלאכים תחת העץ, והשני שהוא זכר לענני כבוד שהקיף הקב"ה את ישראל בצאתם ממצרים, ומסתברא שהטעם השני היא העיקר כי אם נאמר שהסוכה היא זכר לאברהם שהאכיל את המלאכים תחת העץ לא היה צריך ז' ימים, אכן לטעם שהסוכה היא זכר לענני כבוד מובן למה צריך לזה ז' ימים שהרי מיום א' של פסח ועד יום ז' של פסח שעברו את הים הקיפם הקב"ה בעננים בכדי לקבל את החיצים ובליסטראות של המצרים, וז"ש "בסכות תשבו שבעת ימים" ולמה צריך לישב שבעה ימים, מזה מוכח שהטעם למצות סוכה היא "כי בסכות הושבתי את בני ישראל בצאתם ממצרים", ולא בזכות אברהם שהאכיל את המלאכים.

(דברי מהרי"א)

☆

בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים אני ה' אלוקיכם. בטור הקשה למה אין עושין סוכות בחודש ניסן בזמן שיצאו ממצרים ואז הוקפו בענני כבוד, ונראה דהנה ידוע אחרי שחטאו ישראל בעגל נסתלקו ענני הכבוד כדכתיב "וירא משה כי פרוע הוא" שנעשו ישראל פרועים (גלויים) ואחר שנתרצה הקב"ה לישראל ואמר למשה "סלחתי כדבריך" חזרו ענני הכבוד והרציו והסליחה היה בי' בתשרי ולמחרת בי"א תשרי אמר משה לבנ"י להביא תרומה להקמת המשכן ובמשך שני ימים הביא את נדבותיהם דכתיב "והם הביאו אליו נדבה בבוקר בבוקר" היינו שני בקרים וזה היה י"ב תשרי וי"ג תשרי ולמחר ביום י"ד תשרי לקחו חכמי הלב את כל הנדבות מידי משה ומחר ביום ט"ו תשרי התחילו במלאכת המשכן ואז חזרו ענני הכבוד נמצא שיום ט"ו תשרי הוא הזמן של "בסוכות" היינו ענני הכבוד "הושבתי את בני ישראל" שאז חזרו ענני הכבוד למקומם ונשארו לתמיד.

(הגר"א מווילנא)

☆

למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי. ידוע דהחיוב הוא לישן בסוכה כאשר פסקו הפוסקים. ודרך דרש אפשר לתת טעם דמצות סוכה הוא זכר לענני כבוד, וכתבו המפרשים משם הרב שפתי כהן על התורה ז"ל דלכאורה יקשה דישראל היו הולכים יום ולילה, וזה צער גדול שלא היה להם מנוחה לישן וכיוצא, ואיך יכלו להתקיים. ותירץ דהיו יושיבם בענני כבוד והעננים מוליכים אותם, והיו כמי שיושב בספינה שהספינה הולכת תדיר יום ולילה, ובנ"א אשר בספינה עושים כל צרכם אוכלים וישנים ולומדים וכותבים, והספינה הולכת. כן היו ישראל בתוך ענני כבוד, עכתו"ד. ולפי זה מאחר שציונו הקב"ה לעשות זכר לענני כבוד, צריך לדמות במה שאנו יכולים לענני כבוד שהיו אוכלים וישנים בתוך ענני כבוד, וכבר יש חסידים שאינם שבים לביתם כי אם עראי דעראי כמו

שכתבו ז"ל, ואשריהם שיושבים בסוכה על דרך שהיינו בעניני כבוד בכל האפשר.

(החיד"א)

☆

כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים. במסורה: כי בסוכות הושבתי, כי ברחוב נלין, כי נר מצוה ותורה אור. כד הוינא טליא שמעתי ששאלו לחכם אחד פי' המסורה הנ"ל, שרטט וכתב: יכלמנסע"פ. ופירש שיחותיו, דיש שלושה מצוות דמצוותן בעשרה כשר, ולמעלה מעשרים פסול, נר חנוכה, סוכה, עירוב, וזהו הרמז: "כי בסוכות" סוכה, "כי ברחוב נלין" עירוב, "כי נר מצוה" חנוכה, והוא אשר ציין אותיות יכלמנסע"פ, והם ראשי תיבות: י' כ'שר ל'מעלה מ'עשרים נ'ר ס'וכה ע'רוב פ'סול. עד כאן שמעתי. ויש להוסיף כי בשלשה הפסוקים כתוב "כי" שרמז: עשרים, עשרה, שהוא דין הנזכר שוה בשלשתן.

(פני דוד)

☆

בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים. וי"ל דהנה אמרינן בגמ' (סוכה כ"ח ע"א) כל האזרח להוציא את הנשים, וצ"ב למה נשים פטורות ממצות סוכה הא גם הם היו באותו הנס של ענני כבוד, וגם יש לחקור הא דאמרינן בגמ' שהסוכה הוא זכר לעניני כבוד ולסוכות ממש שעשו להם בשעת מלחמת סיחון ועוג, ולכאורה איך נרמז ע"י הסוכה גם זכר לעניני כבוד, וגם צ"ב למה היו צריכין בשעת המלחמה סוכות ממש ומ"ט לא נסעו ענני כבוד עמהם למלחמה, וי"ל כי לא באו למלחמה אלא אנשי הצבא אבל הנשים והטף דלאו בני כיבוש נינהו נשארו במחנה ועליהם חפפו עניני הכבוד, וע"כ ישבו במלחמה בסוכות לבד, נמצא במה שאנו יושבים בסוכה והנשים פטורות בזה יש זכר לב' מיני סוכות, שאנו יושבים בסוכות לזכר הסוכות ממש שהיו לנו, והנשים פטורות לזכר עניני הכבוד שנשאר להם בעת המלחמה, ובזה יובן מאמה"כ בסוכות תשבו שבעת ימים רק הזכרים, כל האזרח בישראל ישבו בסוכות למעוטי נשים, וע"ז למען ידעו דורותיכם כי בסוכו"ת – בשני מיני סוכות – הושבתי את בני ישראל כנ"ל, שע"י החיוב שלנו והפטור של הנשים בזה עושים זכר לסוכות ממש ולעניני הכבוד.

(חתם סופר)

☆

ביום השמיני עצרת תהיה לכם. איתא בילקוט הה"ד תן חלק לשבעה וגם לשמונה, ר' אליעזר ור' יהושע, ר"א אומר תן חלק לשבעה אלו ימי השבת וגם לשמונה אלו שמונת ימי מילה, ור' יהושע אומר תן חלק לשבעה ימי הפסח וגם לשמונה ימי החג, וצ"ב. אך נל"פ כי ר' אליעזר ור' יהושע תרוויהו לשיטתייהו אזלי דאי' במסכת ביצה (ט"ו ע"ב) תניא ר"א אומר אין לו לאדם ביו"ט אלא או אוכל ושותה או ישב ושונה, ר' יהושע אומר חלקהו חציו לה' וחציו לכם, ואיתא במסכת פסחים הכל מודים בעצרת דבעינן "נמי" לכם, דהיינו חציו לה' וחציו לכם, דאז אפי' ר"א מודה מ"ט יום שניתנה בו תורה. נמצא דכל המחלוקת הוא בחג המצות ובחג הסוכות, (דבשבועות גם ר"א ס"ל כר' יהושע) ולפי"ז א"ש דר' יהושע לשיטתי'ה אזיל, דבכל יו"ט אמרינן חציו לה' וחציו לכם לכן ס"ל תן "חלק" לשבעה ימי הפסח ולשמונה ימי סוכות שאז צריך ליתן חלק לכם, וכדרשתו חלקהו, חציו לה' וחציו לכם, ושפיר קאמר פסח וסוכות מפני דבשבועות גם ר"א ס"ל כנ"ל] אבל ר"א דס"ל או כולו לה' או כולו לכם, לא מצי למידרש הכי על כן דריש לשבת ומילה, ושפיר שייך האי ילקוט לכאן, דשניהם מהך קראי קדרשי וכדברי הגמ' שם, כתוב אחד אומר "עצרת תהיה לכם" וכתוב אחד אומר 'עצרת לה' אלהיך' הא כיצד, ר"א סבר או כולו לה' או כולו לכם ור' יהושע סבר חלקהו חציו לה' וחציו לכם, ולכן כשמוסב על הפסוק "עצרת תהיה לכם" קאמר בילקוט תן "חלק" לשבעה כדברי ר' יהושע ור"א לא דריש הכי וצריך לקרא לדרשא אחריתי כנ"ל.

(אפריון)

☆

ביום השמיני עצרת תהיה לכם. יל"פ הפסוק הנ"ל והילקוט הה"ד תן חלק לשבעה וגם לשמונה וצ"ב. ונקדים לפרש הא דכתיב ושמחת אתה והלוי והגר, ובמדרש אי' אמר הקב"ה אם אתה משמח את שלי אני משמח את שלך, ויל"פ עפי"מ דקי"ל חציו לה' וחציו לכם, וגם החציו לכם צריך להיות לשם מצוה ואם כוונתו לש"ש נותן ג"כ לעני ולגר כמו שמצווה עליו וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות יו"ט פ"ו הל' י"ח) שמי שאוכל ושותה ביו"ט ונועל הדלת מלהכניס אורחים אין זה מצוה אלא מילוי כרס וכו', וז"ש אם אתה משמח את שלי זהו סימן וראיה שאני משמח את שלך דהיינו ששמחתך הוא לש"ש, והנה באמת קשה הדבר וצריך זהירות יתירה שיהיה כל אכילתו ושמחתו ביו"ט לש"ש, אך בז' ימים של סוכות הוא קל ביותר מפני שאכילה וישיבה בסוכה בעצמה מצוה, וכמו שאמרו חז"ל כשם שחל ש"ש על החגיגה כך חל ש"ש על הסוכה, דכתיב וחגותם חג לה' שבעת ימים מה חג לה' אף סוכה לה', והכוונה היא דכמו באכילת חגיגה שזה הנאת הגוף ומ"מ מצוה, כמו"כ בסוכה כל ז' ימים שמטייל ואוכל בסוכה הכל מצוה הוא. וגם כשאינו מכוון באכילתו לש"ש, משא"כ בשמיני עצרת שיצא מן הסוכה אז צריך ליזהר ביותר שיהא כוונתו לש"ש, ובזה יתבאר "ביום השמיני עצרת תהיה לכם" דהיינו שצריך לעצור ברוחו ותאוותיו שיהיו לש"ש, וע"ז מביא בילקוט הה"ד תן "חלק" לשבעה אלו שבעה ימי החג, דאז אין צריך כ"כ להתאמץ כדי שיהיה מחשבתו לש"ש כנ"ל, אבל "וגם" לשמונה, שבשמיני עצרת בא גם לרבות שתיזהר בה ביותר, ועפי"ז נוכל להבין מה שאמר ר"א (במסכת ביצה) או אוכל ושותה או ישב ושונה, שבוודאי מי שיוכל לעצור ברוחו שיהיה אוכל ושותה ביו"ט רק לש"ש, בוודאי מה טוב ומה נעים, אבל אם לא, צריך שיהא יושב ושונה כי מאוד יקשה להאדם לכוין בהנאה גופנית לש"ש מללמוד תורה לש"ש, ומתקיימים ב' המקראות 'עצרת לה' אלוהיך' ו'עצרת תהיה לכם', בב' כתי בני אדם.

(כתב סופר)

☆

חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים וגו' והיית אך שמח, וידוע מה שדרשו חז"ל (פסחים עא.) והיית אך שמח לרבות ליל יו"ט האחרון לשמחה, וכבר נתקשו בזה הלא אבין ורקין מיעוטין הן, ומה אם כן בא לרבות כאן, אמנם י"ל דהנה בחג הסוכות יש כמה מצות, סוכה לולב אתרוג הדס, ושמחת בית השואבה, וכל אלה העניינים נוהגים רק בשעת ימי החג, אבל ביום השמיני אין עוד בכל אלה, ולא נשאר לפני האדם רק שמחת החג לבדו, וזהו שאמרו והיית אך שמח ולא יותר, ע"כ בא לרבות ליל יו"ט אחרון אבל באמת מיעוט הוא.

(קול אליהו)

שטייעדיג ביים שוועל ארויס פון שנת תשפ"ד
העל"ט שפירן מיר א חוב אויסצודריקן אונטער

אומשאצבארע הכנסת הטוב

פאר די

5,152

נדבני אנ"ש כ"ק

וועלכע האבן בייגעשטייערט מיט זייער בריייטע הארץ פאר די היילינגע מוסדות יטב לבבארה"ק דורכאויס דעם פארגאנגענעם יאר, מיט אן אויסטערלישן ווארעמקייט,

וואס כאטש די פינאציעלער מצב אין די גאס איז געווען וועיט פון דאס בעסטע, איז אבער דעם ציבור'ס ברען פאר יטב לב געווען אומגלויבליך שטארקער וויי סיי ווען.

אין דעם יאר איז אריינגעקומען פילפאכיג מער נדבנים און פילפאכיג גרעסערע נתינות ווי א יאר פריער, וואס האט דערגרייכט

דעם העכסטן סכום פון אמעס

6,5 מיליאן דאלער!

רביה"ק זי"ע בנגזי מרומים דער מייסד מוסדותינו האט מיט וואס צו שטאלצירן!

חוֹשַׁעְנָא קַדָּישׁ הַאֲדָשִׁים

10 מיליאן

איז דער סכום וואס מיר דארפן שאפן יערליך צו קענען כדי צו דעקן די מוסדות מיט אירע טויזנטער תלמידים ותלמידות בליעה"ר

דאס שאפט מיר אריינצוגיין בזכות מיטן האבן דעם הערליכסטן פון עלטן וועלד מאנ"ש תלמידי וחסידי מאנשאר

צום נייעם יאר תשפ"ה וועט בעז"ה יעדער אייניגער איד אשר בשם 'מאנשארער חסיד' יכנה, זיין א חלק פון די תומכים וועלכע טראגן די אחריות ארויף די שפיגלע פון אלע מאנשארע מוסדות, די "קודש הקדשים"; די מוסדות יטב לב אין ירושלים, בני ברק, און בית שמש, וואס זיי אויפצוהאלטן איז די א-ב פון אונזער מסורה!

אשריכם אשרי שלומינו

הבמרכים מתוך הכרת הטוב

הנהלת מוסדות יטב לב

וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹקִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ:

איש האלקים. להגיד כי ברכתו מקויימת כי מיפ המלקיפ היה ותפלת יפריפ לפונו[א]. וכו'.

וּלְלֵוִי אָמַר תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ בְּמַסָּה תְּרִיבֵהוּ עַל–מֵי מְרִיבָה: (פרק לג פסוק ח)

וללוי אמר. על לוי פמר, לפון רפ"י (פ"פ כ"פ), וכן דעת המפרפיפ. והוא כלפון ממרי לי ממי הוא (בראפית ל יג), ויפמלו מנפי המקום למפמו ופמפ פמר הפבטיפ בברכתפ, יזכיר הכתוב, וללוי פמר, לבניפין פמר, יגיד כי הפבטיפ לפניו, ויקרפ ללוי ויפיפ עיניו עליו וימפר 'תומיך ומוריך'[ב]. וכן בכל פבט ופבט, פניפ בפניפ יבוך מותפ:

וּלְאָשֵׁר אָמַר בָּרוּךְ מִבָּנִים אָשֵׁר יְהִי רְצוּי אֶחָיו וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ: (לג כד)

ברוך מבנים אשר... ורפ"י כתב, לחיתי בספרי פין לך בכל הפבטיפ פנתברך מבניפ כמפר. ומיני יודע ביפר...[ג]. ומולי היה ממה פכתוב בדברי הימיפ (א ז) 'כל מלה בני מפר למפי בית המכות, בכוליפ גבורי חיליפ למפי הנפיאיפ, והתיחפפ בלפמ במלחמה מפפרפ מנפיפ עפריפ ופפה מלף', ולפ נאמר פם בפמר הפבטיפ בפכח הזה[ד].

מעשה חש"ב

א מבואר בדברי רבינו שהברכה שבירך משה, לא היתה ברכה גרידא, אלא חוץ מהברכה שבירכם, התפלל משה עליהם. כמו שאמר 'כי ברכתו מקויימת וכו', ותפלת ישרים רצונו'. ורבינו לשיטתו בהמשך הכתובים (שם פסוק ו) 'יחי ראובן', ש'התפלל עליו שלא יגרום חטאו'. וכן מבאר רבינו הכתוב 'שמע ה' קול יהודה' (שם פסוק ז) 'התפלל עליו בצאתו למלחמה'. העולה לנו מהאימורין, שמה שברכה של צדיק נתקיים, הוא בזכות התפילה שמתפלל הצדיק על המתברך.

ב ביאור הדברים: דהנה בכל השבטים נזכר שמם ב' פעמים, פעם אחת בתחילה לפני הברכה. ופעם שני בתוך הברכה. כגון 'וזאת ליהודה' וגו', שמע ה' קול יהודה'. ול'יוסף' אמר וגו', תבואתה לראש יוסף'. חוץ מלוי ובנימין שלא נזכר שמם בתוך הברכה, ורק בתחילת הברכה נאמר 'וללוי' אמר וגו'. 'לבנימין' אמר וגו'. וע"ז מבאר רבינו שלכן נאמר אצל לוי ובנימין שמם בתחילה, לומר כי השבטים היו לפניו, ודיבר אליהם פנים אל פנים. משום שאילו לא היה כתוב 'וללוי אמר, 'לבנימין אמר', יכול היה להיות שלא היו השבטים לפניו, ולא היה הברכה פנים אל פנים. לכן אמר 'וללוי אמר', 'לבנימין אמר', להורות שהשבטים היו לפניו. נמצא שלפירוש רבינו 'וללוי אמר' היינו כי השבטים היו לפניו, ויקרא ללוי וישים עינו עליו ויאמר לו תומיך ואוריך. ולפיכך אינו צריך לפרש כמו רש"י 'על לוי'.

וזהו כוונת רבינו במש"כ 'וכן בכל שבט ושבט פנים בפנים יברך אותם', דאילו היה נזכר שמם של השבטים רק באמצע הברכה, אינו מוכרח להיות שהיה פנים אל פנים, לכן הוצרך להזכיר שמם של השבטים בתחילה בכל שבט ושבט. לומר שפנים בפנים בירך אותם. [מש"כ שבכל השבטים נאמר גם בתחילה לפני הברכה היינו חוץ משבט ראובן]. עכתו"ד.

והנה אינו מבואר בדברי רבינו טעם הדבר שאצל לוי ובנימין לא נזכר שמם בתוך הברכה. ואפשר לומר טעם הדבר, דהנה בכל השבטים היה הברכה מיוחד לאותו שבט, על שם פעולה מסויימת שעשו. כגון בראובן 'יחי ראובן ואל ימות', שלא יזכר לו מעשה בלהה. וכן שמע ה' קול יהודה, התפלל על יהודה בצאתו למלחמה, כי הוא יעלה בתחילה. וכן בשאר שבטים. וכיון שהיה ברכה מיוחדת לאותו שבט. על שם איזה פעולה שעשו. לכן נזכר שמם בתוך הברכה. משא"כ אצל לוי ובנימין, אין הברכה משום פעולה מיוחדת שעשו, ואינו מיוחד לאותו שבט, כגון אצל לוי 'וללוי אמר תמיך ואוריך וגו', שהשאלות של האורים ותומים אינו מיוחד דווקא לבני לוי. שהרי השאלות של האורים והתומים היו לכל ישראל. ואינם בשביל איזה פעולה שעשו שבט לוי.

וכמו"כ אצל בנימין שבירכם 'ובין כתפיו שכן', שהבית המקדש יהיה בחלקם. אינו בשביל פעולה מיוחדת שעשו שבט בניימין. ולכן אינו ברכה מיוחדת שלהם. ולכן לא נזכר שמם של לוי ובנימין בתוך הברכה.

ג רש"י מפרש 'ברוך מבנים אשר', היינו שנתברכו בכמות, שיהיה מבורך בריבוי בנים, ולכן אומר 'ואיני יודע כיצד', שהרי לא מצאנו שהתברך אשר בבנים יותר משאר השבטים.

ד רבינו מפרש 'ברוך מבנים אשר', היינו שנתברכו באיכות, שהיו גבורים ראשי נשיאים ועוד, ועל זה שפיר מצאנו מקור לזה, כמבואר בכתוב בדברי ימים שמשבח את בני אשר, ולא נאמר בשאר השבטים שבח הזה.

פּינת יקרת
מאמר מקיף וסודי להרחיב הדיעות בענינא דיומא ופרשת השבוע

אני ישנה ולבי ער (שיה"ש ה,ב)

בענין מצות שינה בסוכה והמסתעף

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

חלק חשוב ממצות סוכה הוא לישן בסוכה, עד כדי כך דב'לקט יושר' (הל' סוכה אות ז) מבואר על רבו הגדול בעל תרומת הדשן בזה"ל "אינו ישן בערב סוכות בצהריים כדי שיוכל לישן לתיאבון בלילה, כי בסוכה השינה קובע עיקר הדירה", ר"ל השינה חמורה מאכילה עי"ש.

וב'שפת אמת' (תרנג) כתב בזה"ל: "וכתיב יעלזו חסידים בכבוד וכי מה כבוד מבקשין חסידים, רק הוא ענני כבוד, ובזה ירננו על משכבותם כי בסוכה **אפילו בשינה מקיימים המצוה** מה שאין כן בכל המצות" עי"ש. ובספר 'סוד ישרים' להרה"ק מראזדין ז"ל (מאמרי סוכות אות א') כתב בתוך דבריו הק': דבכל מעשה המצות אף שאין צריכין כוונה אבל עשייתן צריכין עכ"פ שיהי' מדעת האדם, אכן סוכה הוא המצוה אפילו שלא מדעת האדם, כי החיוב הוא ממנה אפילו לישן בתוכה נמצא שהמקיים מצות סוכה מוסר א"ע לגמרי לרצונו אפילו שלא מדעת ג"כ וכו', עי"ש.

ועי' לשו"ק מה שכתב ב'נימוקי אורח חיים' (סימן תרל"ט): "וכאשר היה עם אבותינו ורבותינו מתלמידי הבעל שם טוב הקדוש זי"ע מסרו נפשייהו על שינה בסוכה, וזקיני הקדוש מה"ר צבי אלימלך זי"ע ותלמידיו וחסידיו הזקנים במסירות נפשם על זה, וכן בספר 'שערי רחמים' או"ח (קל"ג) דיני ומנהגי הגר"א ז"ל מווילנא ששאלוהו אם מותר לישן יחידי בסוכה, והשיב שומר מצוה לא ידע דבר רע רק שיישן שם", עי"ש.

ופלא הוא מה שמובא בספר 'שם משמואל' (סוכות תרע"ד) בזה"ל: "ששמעתי מכ"ק אבי אדומו"ר [האבני נזר] זצללה"ה שאין לקרות ק"ש שעל המטה בסוכה אלא פרשה ראשונה לבד כמו בליל שמורים", עי"ש.

ודבר נפלא כתב החיד"א בספרו 'דבש לפי' (מערכת ס' אות כ"ג) וזל"ק: החיוב הוא לישן בסוכה כאשר פסקו הפוסקים, ודרך דרש אפשר לתת טעם דמצות סוכה הוא זכר לענני כבוד, וכתבו המפרשים משם ה'שפתי כהן' על התורה ז"ל, דלכאורה יקשה דישראל היו הולכים יום ולילה וזה צער גדול שלא היה להם מנוחה לישן וכיוצא ואיך יכלו להתקיים, ותירץ שהיו יושבים בענני כבוד והענינים מוליכים אותם והיו כמי שיושב בספינה שהספינה לכת תדיר יום ולילה, ובני אדם אשר בספינה עושים כל צורכם אוכלים וישנים ולומדים וכותבים והספינה הולכת, כן היו ישראל בתוך ענני הכבוד", עי"ש. ולפי"ז מאחר שציונו הקב"ה לעשות סוכה זכר לענני כבוד, צריך לדמות במה שאנו יכולים לענני כבוד שהיינו אוכלים וישנים בתוך ענני כבוד, **וכבר יש חסידים שאינם נכנסים לביתם כי אם עראי דעראי כמו שכתבו ז"ל ואשריהם שיושבים בסוכה על דרך שהיינו בענני ככבוד בכל האפשר**, וזהו דרך דרש", עי"ש.

ובפשטות חיוב שינה הוא כמו חיוב אכילה, דהיינו שאינו מחויב לילך לישן בסוכה, דאם רוצה להיות ער בלילה מותר ולא להיות בסוכה, כמו דאם אינו רוצה לאכול אינו מחויב לילך לסוכה, רק אם רוצה לישן צריך לישן בסוכה, כמו באכילה דאם רוצה לאכול אכילת קבע צריך לאכול בסוכה.

אולם עי' ב'ספר המצוות' לרס"ג (מצות עשה ז' דף צ"א) ביאר שם הגאון הגדול ר' ירוחם פישל פערלאו ז"ל וז"ל: יש לדון בזה ע"פ מאי שביארתי במק"א בההיא דתנן (ריש פ"ב דסוכה) 'הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו' עיי"ש. ולשון המשנה תמוה אצלי דמאי לא יצא ידי חובתו שייך בשינה

בסוכה, אטו חיובא איכא לישן בסוכה והרי אין חובת סוכה אלא באכילת כזית ראשון של לילה ראשונה של חג. אבל מכאן ואילך רשות גמור הוא, כדגמרינן בפ"ב דסוכה שם לקמן (כ"ז ע"א) ט"ו ט"ו מחג המצות עיי"ש, אלא דאיסורא איכא בשינה חוץ לסוכה, כמו שאסור באכילה חוץ לסוכה כל ימות החג, אבל כל כמה שאינו אוכל אכילת קבע דפת ואינו ישן לא מיחייב כלל בסוכה, אחר שכבר אכל כזית ראשון בליל ראשון של חג, ואפשר שיעברו עליו כל ימי החג כולם בלא שינה בסוכה, וכגון שירדו גשמים פעם ופעמים וישן מעט בביתו באופן שאפשר לו לעמוד בלא שינה יותר, דאז אין שום חובה כלל עליו לישן בסוכה בכל ימי החג הנותרים, והיכי שייך למינקט בזה לא יצא י"ח, ולא הו"ל למיתני אלא עובר בעשה, דהישן תחת המטה כישן בבית דמי ונמצא כישן חוץ לסוכה ועבר בעשה, אבל לישנא דלא יצא י"ח לא שייך אלא במקום שיש עליו חובה לעשות דבר בקום ועשה והוא לא עשאו באופן המועיל. והכא לא שייך זה", עי"ש.

וביאר שם: "ונראה בזה עפמש"כ הרז"ה ז"ל (סוף פסחים) וז"ל: 'ויש ששואלין באכילת מצה מה טעם אין אנו מברכין עלי' כל שבעה כמו שמברכין על הסוכה כל שבעה, דהא גמרינן מהדדי דלילה הראשון חובה ושאר הימים רשות בין במצה בין בסוכה, כדאי' בפרק הישן, ויש להשיב לפי שאדם יכול בשאר הימים לעמוד בלא אכילת מצה ויהי' נזון באורז ודוחן וכל מיני פירות, משא"כ בסוכה שאינו יכול לעמוד בלא שינה שלשה ימים והוא חייב לישן בסוכה ולטייל בה.

אבל אין דברי הרז"ה ז"ל אלו מובנים לכאורה דאכתי מאי פירכא היא זו, כיון דבעצם המצוה אין שום חומר בסוכה מבמצה כלל, דבשניהם לילה הראשון חובה ושאר הימים רשות, מאי פירכא היא זו במאי דאי אפשר לעמוד שלשה ימים בלא שינה, אטו משום זה המצוה חמורה יותר דנימא דדחיא שבת יותר ממצה, הרי מה שא"א לעמוד בלא שינה שלשה ימים לא מחמת חומר המצוה הוא אלא טבע הדברים כך הם, וגם לענין הברכה אין הדברים מספיקים, שהרי גם במצה אם אין לפניו מה לאכול אלא חמץ או מצה בע"כ לא יאכל אלא מצה, ואי משום דבסוכה אי אפשר לו שלא יישן עכ"פ פעם אחת בשלשה ימים, משא"כ במצה דאפשר להזדמן לו לאכילתו דברים אחרים שאינם של חמץ ולא מצה, זה אינו, דגם בסוכה אם בסוף שלשה ימים יזדמן שירדו גשמים או ילך בדרך או יעסוק במצוה וכיו"ב, והותר לישן אז מעט בביתו שוב לא יצטרך לישן בסוכתו כל ימות החג, ונמצא שאין חילוק בין מצה לסוכה", עי"ש

ומחדש שם ביאור חדש: "אבל נראה דביאור דברי הרז"ה ז"ל הוא ע"פ מאי דאמרינן (בפ"ב דסוכה) שם עלה דתנן ר"א אומר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה, וחכ"א אין לדבר קצבה, מ"ט דר"א תשבו כעין תדורו מה דירה אחת ביום ואחת בלילה אף סוכה וכו', ורבנן כדירה מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אף סוכה נמי אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל וכו' עיי"ש, הרי דבאמת הי' ראוי לומר לפום פשטי' דקרא דסוכה, כדירתו של כל השנה לכל דבר וחייב אפי' לאכול בה שני פעמים בכל יום, אי לאו דאיכא למימר דגם דירה אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל וברצונו הדבר תלוי. והשתא הא תינח לענין אכילה אבל לענין שינה דאי אפשר לעמוד שלשה ימים בלא שינה, ונמצא דלאו ברצונו הדבר תלוי דבע"כ יישן בדירתו, ומינה דבסוכה ג"כ חייבהו הכתוב לישן, וחייב בקום ועשה לישן בסוכתו אפי' אפשר לו עכשיו לעמוד בלא שינה, דתשבו כעין תדורו בענין וכל דבר שמוכרח לעשות בדירתו מצוה עליו רמיא לעשותו בסוכה, ונמצא לפ"ז דשינה חמורה מאכילה, דלא אמרו בשאר הימים רשות אלא באכילה ולענין זה הו"ל סוכה ממש דומיא דמצה, אבל שינה חובה בסוכה כל שבעה, ובזה מבואר על נכון סוגיא דשבת שם וגם מבואר שפיר החילוק שבין סוכה למצה לענין ברכה, כן נראה ברור בכוונת בעל המאור ז"ל, ועפ"ז אתי שפיר לנכון מתניתין דרפ"ב דסוכה ומדוקדק היטב לישנא דמתניתין דקתני הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו, דודאי חיובא איכא בקום ועשה כל שמתאוה לישן שילך וישן בסוכתו וכשישן תחת המטה בסוכתו לא יצא בזה ידי חובתו", עי"ש.

אולם רוב אחרונים לא הבינו דברי בעל המאור וביארו כוונתו באו"א, ולפי"ד ליכא מקור דאיכא חיוב לישן בכל לילה ולילה בסוכה, רק כשרוצה לישן ילך לישן בסוכה, ודו"ק.

ובספר 'מלאכת שלמה' על משניות (סוכה פ"ב מ"א) כתב וז"ל: "נלע"ד דלאו דוקא נקט הישן דה"ה האוכל, ומדקתני הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו ולא קתני אסור לישן תחת המטה שבסוכה, משמע דחייב אדם לישן בסוכה מאחר שאי אפשר לו לחיות בלא שינה שלשה ימים, אע"פ **שאפשר לו לחיות בלא אכילה יותר משלשה ימים**, ואפשר שמטעם זה ג"כ אסרו לישן אפי' שינת עראי חוץ לסוכה, משא"כ אכילת עראי שמותר חוץ לסוכה לכל הפחות שקולים הם לענין זה, וזהו שפי' רש"י ז"ל כאן ועיקר ישיבת סוכה אכילה ושתיה ולינה ע"כ. ואה"נ שראוי לברך על השינה בסוכה אלא שברכת לישב בסוכה שמברך בשעת סעודה פוטרתו", עי"ש. ומבואר דודאי אינו מחויב לישן בסוכה רק כשרוצה לישן, אולם כיון דבמציאות א"א ג' ימים בלי שינה,

בע"כ נמצא דישן בסוכות ויהי' "חובה" עליו לישן בסוכה, ע"כ נקט המשנה לשון "חובתו", ומבואר דלא כהגרי"פ ז"ל.

שוב מצאתי בענין זה ב'ספר החיים' להגר"ש קלוגער ז"ל (סימן תרכ"ז), וזל"ק: לכאורה קשה לי למה נקטה המשנה הדין לענין דיעבד ולא נקט לענין לכתחלה, וה"ל לומר לא יישן אדם תחת המטה ב'סוכה ואין לומר דנקט לרבותא לת"ק דאף בדיעבד לא יצא י"ח, זה אינו, דבשלמא בשאר דוכתא היכא דמשכחת להתקין בדיעבד שמחויב לחזור ולתקן בזה שייך למינקט רבותא דאף בדיעבד לא מהני וצריך לחזור ולתקן, אבל כאן בדיעבד לא שייך תקון וחזרה כלל, ועיקר מה דנקט לא יצא י"ח היינו דלא יצא ידי המצוה כתקונה, וא"כ זה הו"ל לאשמעינן לענין לכתחלה דאין לו לישן תחת המטה וממילא נדע דאם אסרו חכמים לישן תחת המטה אם עבר ועשה כן לא קיים המצוה כתיקונה.

ואפשר דהמשנה אתיא כר' אליעזר לפי מה דאמר תחלה במשנה לקמן, קודם שהדר ביה די"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה והיינו מכח תשבו כעין דירה מה דירה אחת ביום וכו' הרי אף דיש בני אדם שאין אוכלין שני פעמים או דיש מתענין לגמרי, מ"מ בסוכה צריך לקיים כפי דרך הנהגת רוב העולם, כן ה"נ בשינה צריך לקיים כפי הנהגת רוב העולם בביתו שישנים בלילה, ולכן צריך לישן בסוכה דוקא בכל לילה" וכו', עי"ש, ומבואר דדוקא לר"א בעינן לישן בכל לילה ואינה רשות, אבל לחכמים לא בעינן לישן בלילה כמו דאינו מחויב לאכול.

אולם ידוע דהעולם נוהגין לאכול בסוכות שני סעודות, והטעם מבואר בשו"ת 'שואל ומשיב' (מהדורא ד' ח"ג סימן י"א) לקיים דברי ר"א שסובר דאוכלין י"ד סעודות, עי"ש, ולפי"ז לכאורה יש ענין נמי לישן בכל לילה ולילה בסוכה.

וכבר העירו האחרונים דלכאורה אפשר ליישב לשון המשנה 'דלא יצא ידי חובתו', לפי שיטת אחד מגדולי הדור שמובא בריטב"א (סוכה כז.) 'דבלילה הראשון איכא חיוב שינה בסוכה כמו אכילה', עי"ש. א"כ פשוט כוונת המשנה דליל ראשון דיש חובה לישן בסוכה אז לא יצא ידי חובתו.

ובשו"ת 'להורות נתן' (ח"ב סימן נ') ציין לזה, דלכאורה ב'לקט יושר' שהעתקנו לעיל יש יסוד לזה דעיקר מצוה בשינה, וגם אם נאמר דליכא לתיאבון באכילה כיון דליכא מצוה בעצם אכילה, מ"מ י"ל דמ"מ באכילה אע"ג דאינו לתיאבון שמה אכילה, אבל ישן ביום יתכן שלא יוכל לישן בלילה כלל, ולפי"ז מחדש להלהורות נתן שם, דלפי הרמ"א דבלילה ראשונה צריך לאכול לפני חצות, כמו"כ צריך לישן בסוכה לפני חצות עכ"פ שינה עראי, עי"ש.

אולם להלכה פסקינן דיכול להיות ער כל הלילה ואינו מחיוב לילך לישן בלילה, ואדרבה כבר ידוע מהרבה צדיקים וקדושים שהי' ערים כל הלילה מרוב דביקות והכנה למצות לקיחת ד' מינים בבוקר, וכדמובא בספר 'ישמח ישראל' (שבועות אות י"ז) וזל"ק: "נודע שהקדושת לוי לא היה ישן בליל ראשון של סוכות, כי היה יושב ומצפה בכליון עינים שיאיר אור השחר לקיים מצות נטילת ארבע מינים" עי"ש. וכן כתב הרה"ק רבי נפתלי ליטאוויסק ז"ל בספרו 'אילה שלוחה' פר' כי תבא: "דידוע מהרב הקדוש מבאדדיטשוב שהיה נעור כל ליל ראשון של סוכות מחמת געגועים להגיע מצות נטילת לולב", עי"ש. ונראה מזה שהיה סובר שאין שום חיוב לישן דוקא ומותר להיות ער כל הלילה, דאם לא כן לא היה מדחה מצוה זו משום הכנה למצוה אחרת דחביבה מצוה בשעתה.

ובספר 'ארחות הסופר' (דף נא) מביא מה שסיפר הגה"ק רבי שלמה אליעזר אלפאנדרי ז"ל בעמח"ס שו"ת הסבא קדישא, שגר בסוף ימיו בירושלים, שבצעירותו נזדמן לו פ"א להיות ביוהכ"פ בפרעשבורג אצל מרן החתם סופר ז"ל, אחרי יוהכ"פ כשנפרד מהחת"ס לנסוע לדרכו, בקש ממנו מרן החת"ס שישאר גם לחג הסוכות והוא לא רצה, אמר לו החתם סופר כמתנבא שתשארו כאן בסוכות, הוא עקב היותו ספרדי לא הבין כראוי את דברי החת"ס ונסע לדרכו, באמצע הדרך נתהוה לו איזה תקלה והוכרח לחזור לפרעשבורג לחוג את חג הסוכות, והחת"ס קראו לביתו להיות אורחו, וסיפר הסבא קדישא בהתרגשות גדולה שכשבאו בליל יו"ט מביהכ"נ ונכנסו לסוכתו של החתם סופר אז זכה לראות את האושפיזין בעיניו, והוסיף שלא רק הוא ראה רק כל הנוכחים שם זכו לראות בזכותו הגדול של מרן החתם סופר, ולאחר הסעודה הכין לו החתם סופר מיטה בסוכה אבל הוא לא עצם עין רק התבונן בעבודת הקודש של החתם סופר, **וראה שכל הלילה לא הניח החת"ס עצמו על המטה רק הסתובב בתוך הסוכה, ופניו בוערות כלפידים מגודל ההשתוקקות לקיום מצות ארבע מינים, ותיכף כשהאיר היום קיים החתם סופר את הנטילה בשמחה גדולה שאין לשער.** הרי לנו מעשה רב אשר מרן החתם סופר לא ישן בליל ראשונה.

ובספר 'שיח זקנים' (ח"ד דף רנ"ג) מובא מעדותו של אחד מגדולי תלמידי הגה"ק האבני נזר ז"ל שבליל ראשון של חג הסוכות למד האבני נזר עמו ועם עוד כמה תלמידים כל הלילה, וכל הלילה היה מצפה בכליון עינים לראות אם כבר הניץ החמה כדי לברך על הלולב ואתרוג.

◆ פנינים קצרים ליו"ט סוכות ◆

למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם ממצרים. כתב בזרע קודש (לסוכות) שעל ידי מצות סוכה נמשך לאדם דעת. יש לפרש דהנה הסוכה הוא זכר לענני הכבוד שהיו מגדילים בין בני ישראל לאומות העולם, וכדי להבין גדולות ההבדלה מאומות העולם צריך דעת, כי אם אין דעת הבדלה מניין, ועל כן בחג הסוכות המורה על הבדלת בני ישראל מן העמים, אז נשפע בחינת דעת, לידע שצריכים להבדל מן האומות העולם וגימוסיהם.

◆

כתב בכד הקמח (ערך סוכה) סוכה רמז על התורה, ע"ש. ואף מן נימוק זה מילתא, לתיתא במדרש (מכילתא פ' בשלח) שהיו שבעה עננים, ארבע מארבע רוחותיהם אחד למעלה ואחד למטה אחד שהיה מהלך לפניהם. ויש לומר בטעם שהיו שבעה עננים, כי מודעת זאת שענני הכבוד השפיע חכמת התורה, כדכתיב (דברים לג י) יסובבנהו יבוננהו, ופירש"י יסובבנהו סיבבם והקיפם בענניס, יבוננהו בתורה וביגה. ועל כן היו שבעה עננים נגד שבעה ספרי תורה, כדדרשינן בפס' שבת (דף קטז.) בפסוק (משלי ט ע) מצבה עמודים שבעה, אלו שבעה ספרי תורה, דויהי בנסוע ספר בפני עצמו הוא. והנה סוכה זכר לענני הכבוד (סוכה יא:), וכן גם סגולת מצות ישיבת סוכה להשפיע חכמת התורה, ומפשר דמהאי טעמא מצות ישיבת סוכה הוא שבעת ימים, להשפיע חכמה בשבעה ספרי תורה.

◆

איתא בשו"ע (אורח חיים סי' תרל"ט ס"ק) כיצד מצות ישיבה בסוכה שיהיה אוכל ושותה ויהן ומטייל ודר בסוכה כל שבעת הימים בין ביום ובין בלילה, כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה, וכל שבעת ימים עושה אדם את ביתו עראי ואת סוכתו קבע, ע"ש.

ולכאורה הוא מן התימה, הרי קדושת הסוכה גדולה עד אין חקר, ובקרע בזוהר הקדוש (אמור דף קג.) נלע דמהימנותא. ואם כן לכאורה היה ראוי שאר לע שעסוק בסוכה בשום דבר רק בתורה ותפלה, וכמו ביום הכפורים שאז אנו פרושים מאכילה ושתיה ודומים למלאכי השרת (שו"ת סימן תר"י ס"ד), ולמה עוסקים בענייני הגשמי במקום קדוש גבוה ונשע נלע דמהימנותא.

אמנם י"ל כי בשעות האדם עבודה תמה וכל מעשיו גם בצרכי הגוף הוא לשם שמים, הרי הוא עובד את ה' בזה, וכתב נועם אלימלך (סוף פרשת שהשדיק) שבעת אכילתו הוא מקדש את עצמו יותר מבשעת תפלתו. ואם כן שפיר עושים בסוכה כל צרכי הגשמיים, כי עבודת ה' בצרכי גשמיים, הוא בבחינה יותר גבוה מבתורה ותפלה.

◆

ביה"ר קודש כניסה לסוכה, ובזכות לאחי מניחי התפילה ודרך מצותיך תרוצה יחשב לי זאת כאילו הרחקתי נדוד.

ו"ל על פי מה לתיתא בגמרא (יומא פו.) היכי דמי בעל תשובה, אמר רב יהודה בגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה ונילל הימנה, אבל רב יהודה בתותו יצה בתותו פרק בתותו מקום.

אמנם מקום יש לאדם ולומר כי בחג הסוכות הקב"ה בגוד רחמיו ותסדיו מקבל תשובתינו בכל

מקום שהוא, כי יום טוב זה נקרא (שמות לד כב) חג האסיף, הכוונה בזה י"פ כי כל המקומות שהאדם היה בהם בעולם מתאספים לתוך הסוכה, ומתעלים על ידי ישיבת סוכה, ועל ידי זה נחשב כמשובה בעודו מקום. וזה שמתפללים וזכות לעתי מביתי החוצה, ונכנס לתוך הסוכה, יחשב לי כאילו הרחקתי גדול, שיתאספו שם כל המקומות אשר ישבתי בהם מעולם, ועל ידי זה יחשב התשובה בשלימות כמשובה בעודו מקום.

◆

איתא בגמרא (סוכה לז:) מוליך ומביא למי שהרבץ רוחות שלו, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו. יש לפרש להנה לחת מיסודי האמונה היא להאמין שהקב"ה הוא בורא העולם ית"ש והוא מנהיג עולמו כרצונו, וכל אשר נעשה תחת השמש בכללית, ובפרטיות כל הנעשה עם האדם הקטן כגדול, הכל הוא בהשגחה פרטי מאת הקב"ה שהוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, הן מה שנראה לטוב והן מה שנראה לע טוב, וכמו שאמרו חז"ל (חולין ז:) אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה. ולכן מנענעים לכל הרוחות, לקבוע בלבינו אמונה פשוטה בה', כי כל מה שאנו מתנועעים לכאן או לכאן, וכל הנעשה מחדש רוחות העולם, הכל הוא דבר ה', ובכל פינה ופינה שאנו פוגים, נמצא שם כח השי"ת, כי כל העולם כולו של הקב"ה שהוא ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, והוא לבדו משפיע הכל, וכמ"ש (דברי הימים-א כט יד) כי ממך הכל ומידך נתנו לך.

◆

בטעם שנוהגין ליקח הלולב בימין והתרוג בשמאל, יש לומר להנה מבואר במדרש (ויק"ר פ"ל ס"ג) דהתרוג רומז נגד מי שיש לו טעם וריח מה שאין כן הלולב, ולפי זה לכאורה מן הראוי היה להקדים התרוג בימין.

ומנם רמוז בזה למה שאמרו חז"ל (ברכות לד:) במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, וכיון שבחג הסוכות זוכים בני ישראל לעשות תשובה בשלימות גמור מאהבה, על כן הם מחזיקים יותר מן הצדיקים גמורים ומקדימים לזה.

◆

עוד יש בו רמז עמוק, שנוטלים הד' מינים ומנענעים עמהם בשעה קלוות, כי ד' מינים הם מכוונים לד' אותיות שם הוי"ה, ועל ידי הנענועים יהו מכריזין על מחדות הבורא אשר מלא כל הארץ כבודו למעלה ולמטה וכד' פינות העולם. והנה בזמן שהתרוג מכריז ה' הוא הצדיקים הוא חשוב מאד, אבל עוד יותר חשוב כאשר הערבה מכריז ה' הוא הצדיקים, כי בזה מתרבה כבוד שמים ביתר שאת.

◆

נוהגין על פי האריז"ל (פרע"ח שער הלולב פ"ג) להכניס את הערבה מינים בתוך הסוכה ושם לקיים מצות נענועין, ולכאורה יש להבין הלא הם שני מצות נפרדות והאחד אינו מעכב את חבירו, ואם כן מאי שייכות יש זה לזה.

ויל"ל על פי מה שמפרים כי פעם אחד נסע הרה"ק הרבי ר' זושא זללה"ה אל רבו הקדוש המגיד הגדול ממעזריטש זללה"ה, ושהה שם איזה זמן, כשחזרו אל ביתו שאלו ממנו מה למדת אצל רבך בכל הזמן, ענה ואמר למדתי שיש בורא בעולם, שאלוהו השם על זה היית צריך ליסע ולשהות שם זמנים טובים, נקרע את המשרתת ונשאלה את פיה ותראה שאמר שיש בורא עולם, נענה ואמר אין הכי נמי היא אומרת אצל מי יודע, ע"כ העובדא.

ובזה יומתק מה שכתב בזרע קודש (לסוכות) שעל ידי מצות סוכה נמשך לאדם לעתו. והיינו שסגולת הסוכה להשפיע תמונה בילדיה בורה, לדעת שיש צדיקים בעולם. ולזה מכניסין הד' מינים בסוכה, שענין הנענועים הוא להמליך את הקב"ה על כל העולם, וכבדי שיוקבע זה בלבינו כימד שלא תמוט, על כן עושין הנענועים בתוך הסוכה, ועל ידי זה נשפע לעתו, לדעת בילדיה תמימים כי ה' הוא המלכים.

בירור הגדרת קיום מצות שמחת יו"ט

בשו"ע או"ח סימן תקכ"ט

מאת הרה"ג ר' יואל שווארטץ שליט"א
דומ"ץ בית מדרשינו 'בנין געלבשטיין' בוומסב"ג יצ"ו
מח"ס בשבילי הלכה - חבר המערכת

(מספר בשבילי הלכה העומד בשלבי העריכה
ועומד לצאת לאור בקרב הימים)

בו יבואר:

א) חקירה בגדר קיום מצות שמחת יו"ט.

ב) ד' האחרונים דקיום השמחה הוא רק בשמחת הלב.

ג) ראיות המנחת יהודה דאכילת בשר בלא שמחה בפועל אי"כ מצוה.

ד) משמעות ד' הרמב"ם דצריך שמחה בעבודת היוצר.

ה) חוקר בהגדת מצות אכילת בשר ושתיית יין האם הוי מצוה או היכי תמצא.

ו) האם שייך דינא דעוסק במצוה בשמחת הרגל.

ז) ביאור פלו' הראשונים במצות שמחה בזה"ז אי הוי מה"ת או דרבנן.

ח) ביאור פלו' הפוסקים האם מצות שמחת יו"ט הוא תמידית בכל הרגל

בשו"ע (סי' תקכ"ט סעי' ב', ג') חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד, הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו. כיצד משמחן, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים, והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו, וחייב להאכיל לגר, ליתום ולאלמנה עם שאר עניים. אדם אוכל ושותה ושמח ברגל. ולא ימשוך בבשר וביין ובשחוק וקלות ראש, לפי שאין השחוק וקלות ראש שמחה אלא הוללות וסכלות, ולא נצטווינו על ההוללות והסכלות אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר.

א

חקירה בגדר קיום מצות שמחת יו"ט

מקור דינא דשו"ע הוא בדברי ה'רמב"ם' (פ"ו הל' יום טוב הלכה יז - כ) שכתב וז"ל: שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים בהספד ותענית, וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו שנאמר ושמחת בחגך וגו', אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים כמו שאנו מבארין בהלכות חגיגה יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד ואחד כראוי לו.

כיצד הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו, והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין, וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האמללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ועל אלו נאמר זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם, ושמחה כזו קלון היא להם שנאמר וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם.

אף על פי שאכילה ושתייה במועדות בכלל מצות עשה, לא יהיה אוכל ושותה כל היום כולו, אלא כך היא

הדת, בבקר משכימין כל העם לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומתפללין וקורין בתורה בענין היום וחוזרין לבתיהם ואוכלין, והולכין לבתי מדרשות קורין ושונין עד חצי היום, ואחר חצי היום מתפללין תפלת המנחה וחוזרין לבתיהן לאכול ולשתות שאר היום עד הלילה.

כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל לא ימשך ביין ובשחוק ובקלות ראש ויאמר שכל מי שיוסיף בזה ירבה במצות שמחה, שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש אינה שמחה אלא הוללות וסכלות ולא נצטוינו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל שנאמר תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב הא למדת שהעבודה בשמחה, ואי אפשר לעבוד את השם לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שכרות עכ"ל, ומבואר מדברי הרמב"ם והשו"ע שיש חיוב להיות שמח וטוב לאכול, וחייב לשמח את עצמו בבשר וביין, וכן לשמח את בני ביתו, דהיינו הנשים בבגדים חדשים והקטנים בקליות ואגוזים ומגדנות.

אך יש לעיי' בהגדרת החיוב האם מקיים מצות ושמחת בו בעצם מעשה המשמח דהיינו אכילת בשר ושתיית יין, וכן בקניית בגדים חדשים לנשים ובחלוקת אגוזים לקטנים, או"ד עיקר קיום מצות שמחה אינו אלא במה שיש לו תוצאות השמחה דהיינו שהוא שמח וטוב לב, ונפק"מ במי שאכל בשר ושתה יין, אך מאיזה סיבה לא פעל פעולתו ולא גרם לתוצאות השמחה כלל, האם יצא ידי חובת שמחת יו"ט או לא.

ב

ד' האחרונים דקיום השמחה הוא רק בשמחת הלב

ומצאתי בספר 'שלמי תודה' (יום טוב סי' מ"א או"ב) שכתב וז"ל: והנה הא דאין מברכין על שתיית יין ביום טוב ובחול המועד אף דמקיים בזה מצות שמחה, יש לפרש משום דאין המצוה בעצם שתיית היין, אלא היין זהו היכי תמצא לשמח את עצמו ושיהא הוא בשמחה, כדכתיב "ויין ישמח לבב אנוש", ועיקר השמחה היא בלב, וכיון שאין זה גוף המצוה אלא היכי תמצא למצוה אין מברכין על זה, ועל גוף המצוה שהיא השמחה שבלב לא שייך ברכה, דאין מברכין על מצוה שבלב. ואמרתי טעם זה למרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל וקילסו עכ"ל, ומבואר שכתב לבאר למה אין מברכין על מצות שמחה, ותי' דבאמת אין מעשה השמחה דהיינו שתיית יין ואכילת בשר בעצמותו, אלא שאינו אלא היכי תמצא שיהא נעשה שמח בלב, אבל כל עוד שלא הגיע לשמחת הלב לא קיים מצות שמחה, וא"כ אין מקום לברך עלה, וגם על השמחה שבלב אין מקום לברך דהא אין מברכין על מצוה שבלב.

וכעי"ז הביא בספר 'עמק ברכה' (סעודת פורים) וז"ל: וממו"ר הגאב"ד דבריסק שליט"א שמעתי שאמר, הא דנשתנה שמחת פורים מכל שאר השמחות של מועדים, דלא מצינו בשום שמחה דין כזה שיתחייב לבסומי בשתיית יין עד דלא ידע וכו', משום דבכל המועדות עיקר מצות שמחה אינו אלא לשמוח בהשם, ובשר ויין אינו אלא סיבה לעורר השמחה, וכמבואר ברמב"ם (פ"ו הל' יו"ט ה"כ) עיי"ש, וכן הוא במדרש רבה (שה"ש פרק א') זה היום עשה השם נגילה ונשמחה בו איני יודע אם בו ביום או בו בהקב"ה ת"ל נגילה ונשמחה בך; אבל בפורים, כיון דכתיב משתה ושמחה, נמצא שהמשתה עצמה היא היא גוף המצוה בלי שום תכליתים של שמחה, ועל יסוד זה של מצות משתה תקנו דין זה שחייב לבסומי עד דלא ידע וכו' עכ"ל, ומבואר דפשיטא ליה דמצות שמחת יו"ט אין מקיימין בבשר ויין, שאינו אלא סיבה לעורר השמחה, אבל עיקר קיום המצוה הוא אך ורק באופן שמגיע לשמחת הלב בפועל.

ואף שדבריהם מסתברים מאוד הן מסברא והן מהמבואר בשו"ע ובדברי הרמב"ם, מ"מ נראה שיש להוכיח כדבריהם מהא דאיתא ברמ"א (סי' תקכ"ט סעי' ב') דדין תענית חלום ביו"ט הוא כמו בשבת, ועיי' להלן שמדברי רוב גדולי הפוסקים מוכח דהן בשבת והן ביו"ט מועיל היתרא דתענית חלום להחשב כעונג ושמחה לו, ומבואר שבאופן שיש לו צורך אפשר לקיים מצות שמחה בדברים אחרים, ולאו דוקא בשלמי שמחה ובשר ויין, ומוכח דעיקר קיום מצוה הוא התוצאה שהוא שמח וטוב לב, ואכילת בשר ושתיית יין אינם גוף המצוה ממש, ואינם אלא לעורר את שמחת לבו כדי שיגיע להיות שמח וטוב לב.

ג

ראיות המנחת יהודה דאכילת בשר בלא שמחה בפועל אי"כ מצוה

וביותר האריך בשו"ת 'מנחת יהודה' (או"ח סי' ה') בשאלה שנשאל וז"ל: להיות כי באה לעירנו פקידה

מגבוה שכל מי שעבד בצבא משנת פ' למספרם עד עתה, יעמיד עצמו בשמחת תורה לכפר ראדאמין הרחוק מפה כמו עשרה וויארשט, ויש בתוכם ג"כ יהודים מאנשי עירנו לערך ששים איש, איך יעשו בזה, אם מוכרחים הם ליסע לשם מקודם יו"ט בהושענא רבה, כדי שלא יצטרכו לעבור על איסור תחומין ביום טוב או לא עכ"ל, ומבואר שנשאל האם צריכים לילך קודם יו"ט ולשהות באותה כפר כל יום שמיני עצרת, או"ד יכולין להישאר בעיר עד יום שמח"ת ואז לצאת מן התחום כדי לעמוד בצבא.

וע"ז השיב באורך גדול להתיר להישאר בעיר עד שמחת תורה, ובתוה"ד כתב וז"ל: וזה דבר נגלה לכל שבנידון דידן אם יסעו לשם להכפר מערב יו"ט, יהיה להם עי"ז ביטול שמחת יו"ט, כי לא יהיו שמחים וטובי לב, רק עצבי רוח ומרי נפש על הפרידה מביתם בזמן שמחתינו למקום חושך ואפל, וגם שם יהיו בחוסר כל, היא ישבה בגויים לא מצאה מנוח, אף ללין לינת לילה כראוי, ועל הארץ תישן, וכדומה דברים הנודעים לכל המביאים תוגה ועצב, וגם בני ביתם פה יהי עי"ז בעצבון גדול בהפקד מהם ראש הבית המשמח אותם, כנודע, וא"כ יש בזה ביטול שמחת יו"ט גדול, והגם שכתב הרמב"ם כיצד משמחן וכו' והאנשים אוכלים בשר ושותים יין וכו', מ"מ פשוט שזה הוא הכל כדי לעורר השמחה עי"ז, אבל פשיטא שעיקר השמחה הוא בלב, וע"ז נצטווינו בתורה ושמחת בחגך, וכמוש"כ הרמב"ם הנ"ל שחייב להיות ביו"ט שמח וטוב לב, ורק שאנחנו מחייבים לעורר שמחת הלב ע"י פעולות חיצוניות הנ"ל, וזהו דוקא כשאינו עושה פעולה אחרת המנגדת לזה, אזי דברים הנ"ל מעוררים שמחה בלב האדם, אבל אם עושה פעולה להיפך, אשר מביאה לו ולבני ביתו עצבון רוח ושברון לב כמו הנ"ל פשיטא שמבטל עי"ז מצות שמחת יו"ט ולא יועיל לו כלום הקליית והאגוזים שנותן לבניו, והבגדים והתכשיטין שקונה לאשתו, והבשר והיין שהוא אוכל ושותה, והוא כשר בשירים על לב רע, ולא יהיה עי"ז שמחים וטובי לב כמו שהמצוה הוא להיות רק אדרבה וכנ"ל.

והגם כי זה שכתבתי היא דבר פשוט מאוד ומושכל ראשון ואין צריך לראיה מ"מ כדי להוציא מלב המתעקש בזה אביא גם ראיות לזה, דהרי מצינו שאסור חז"ל במס' מו"ק (ח' ע"א) לעורר על מתו ולספוד אותו קודם לרגל ל' יום, וז"ל הרמב"ם (בהל' יו"ט סו"פ ו') וז"ל: ואסור לאדם שיעורר על מתו ולספוד אותו קודם לרגל שלשים יום כדי שלא יבא הרגל והוא נעצב ולבו דואג וכואב מזכרון הצער אלא יסיר הדאגה מלבו ויכוין דעתו לשמחה עכ"ל, וכן אסור לראות הנגעים במועד, עי' במס' מו"ק (ז' ע"א) וז"ל רש"י שם (ד"ה ולא להחמיר) שאם מטמאו נמצא מצערו במועד, ורחמנא אמר ושמחת בחגיך עכ"ל, וכ"ה ברמב"ם (פ"ז מהל' יו"ט הט"ז) וז"ל: אין רואין את הנגעים במועד שמא ימצא טמא ונמצא חגו נהפך לאבל עכ"ל, וכן אסרו חז"ל ללקט עצמות אביו ברגל מפני שאבל הוא לו כמבואר במס' מ"ק (ח' ע"א) ובשו"ע (יו"ד סי ת"ג), הגם דזה היא מצוה גדולה, דהא המלקט עצמות פטור מכל המצות כמוש"כ ביו"ד שם, ובפרט עצמות אביו דהוא מקיים ביה מצות כיבוד אב ואעפ"כ אסור לו ללקטם ברגל דמבטל עי"ז מצוה עשה דשמחת יו"ט, וכן אבל אינו נוהג אבלות ברגל, אפילו ביום ראשון שהוא מדאורייתא להגאונים והרבה פוסקים ראשונים ז"ל כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' שצ"ח) ואעפ"כ נדחה האבלות מפני מצות שמח יו"ט כמבואר בפרק ואלו מגלחין (י"ד ע"ב) דלא אתי עשה דיחיד דאבלות ודחי לעשה דרבים דשמחת הרגל עיי"ש.

ואי יעלה על הדעת דבמה שאוכל בשר ושותה יין וקונה להנשים בגדים ותכשיטין ונות להקטנים קליות ואגוזים בזה לבד הוא מקיים מ"ע דשמחת הרגל, יהיה מצב לבו באיזה אופן שיהיה, א"כ למה אסרו חז"ל כל הדברים האלה, הלא שפיר יכול לעשות אותם ולקיים מצות שמחת יו"ט באכילת בשר ושתיית יין וכו', ובפרט למה לנו לדחות אבלות דאורייתא בשביל שמחת הרגל, הלא גם אבל מותר בבשר ויין מיד אחר הקבורה כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' שמ"א סעי' ג', סי' שע"ח סעי' ח') וכו', אבל עכ"פ ביו"ט היה יכול לשתות אפילו יותר כדי לקיים מצות שמחת הרגל.

אלא ודאי הוא שטות גמור, דעיקר המצוה ברגל הוא שיהיה שמח וטוב לב דושמחת בחגיך כתיב, ושמחה היא בלב, והדברים הנ"ל שצריך לעשות הוא רק לעורר בהם שמחת הלב, ולזה אם ינהיג אבלות ברגל, או אם יעשה אחד משאר הדברים הנ"ל, שהם פעולות המביאים לו תוגה ועצבון רוח, מה יסכון לו בעשותו דכרים הנ"ל המעוררים שמחה, כי השמחה לא תתעורר אלא בלב פנוי מן העצבות, לא כן בלב עצב שם לא תמצא השמחה קן לה, ודי לו בעשותו הדברים הנ"ל אם יפכח קצת צערו עי"ז, וכולי האי ואולי, אבל פשיטא ששמחה לא יביא בקרבו בהיותו במצב ההיא עכ"ל.

ומבואר שהאריך מג' דינים המבוארים בהלכות יו"ט דמוכח דאפילו אם אכל בשר ושתה יין בפועל, כל עוד שאינו מגיע להיות שמח וטוב לב, לא יצא ידי חובת המצוה, דעיקר קיום המצוה הוא התוצאה של פעולות הנ"ל ולהיות שמח וטוב לב.

ד

משמעות ד' הרמב"ם דצריך שמחה בעבודת היוצר

וביותר מוכח כן ממסקנת לשון הרמב"ם שכתב וז"ל: כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל לא ימשך ביין ובשחוק ובקלות ראש ויאמר שכל מי שיוסיף בזה ירבה במצות שמחה, שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש אינה שמחה אלא הוללות וסכלות ולא נצטוינו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל שנאמר תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב הא למדת שהעבודה בשמחה, ואי אפשר לעבוד את השם לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שכרות עכ"ל, וכ"ה בשו"ע (סעי' ג') ולא ימשוך בבשר וביין ובשחוק וקלות ראש, לפי שאין השחוק וקלות ראש שמחה אלא הוללות וסכלות, ולא נצטווינו על ההוללות והסכלות אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר, ומבואר מדברי הרמב"ם והשו"ע דלא עוד שצריך שיתקיים שמחת הלב בפועל, אלא יש בה תנאי שיהא שמחה שיש בה עבודת היוצר.

ואם איתא דסגי בעצם מעשה אכילת בשר ושתיית יין ובגדים חדשים לנשים וחלוקת אגוזים לקטנים, האיך קאמר שלא יצא מצות שמחת יו"ט אם לא הגיע לשמחה שיש בה עבודת היוצר, ובע"כ מוכח בפשיטות דכל עיקר קיומו של מצות שמחה הוא רק כשמגיע לתוצאות של פעולות אלו, דהיינו שיהיה בפועל שמח וטוב לב.

ושורש דברי הרמב"ם הוא ממה דאיתא במדרש שיר השירים רבה (פרשה א') דבר אחר נגילה ונשמחה בך, רבי אבין פתח זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, אמר רבי אבין, אין אנו יודעין במה לשמוח, אם ביום אם בהקב"ה, בא שלמה ופירש נגילה ונשמחה בך, בהקב"ה, בך בישועתך, בך בתורתך, בך ביראתך[1], אמר רבי יצחק בך בכ"ב אותיות שכתבת לנו בתורה, בי"ת שנים כ"ף עשרים, הרי בך. וכ"ה בילקוט שמעוני (ישעיהו רמז תק"ה - תהלים רמז תתע"ו) וכ"ה במדרש הגדול (פנחס כט, לו).

וכן הביא דברי המדרש אלו ב'תלמידי רבינו יונה' במס' ברכות (לא. ד"ה אסור לאדם) ומסיק עלה וז"ל: כלומר אף על פי שזה היום הוא יום טוב, ונעשה לנו בו ניסים ונפלאות, ואנו שמחים בהם, אפילו הכי עיקר השמחה אינה בעבור יום טוב, אלא בעבור ה', לפרסם את כל הגדולות ואת כל הנוראות שהוא עושה עמנו עכ"ל, ומבואר דעיקר המצוה הוא לשמוח בהשם, וזהו כמוש"כ הרמב"ם דצריך שיהיה שמחה שיש בה עבודת היוצר.

ה

חוקר בהגדת מצות אכילת בשר ושתיית יין האם הוי מצוה או היכי תמצא

אמנם זה ברור בדברי הרמב"ם דאף דאכן נכון הוא שקיום מצות שמחה אינו אלא כשמגיע להיות שמח וטוב לב, מ"מ הא לא סגי בכך לחוד, דודאי יש מצוה בזמן חז"ל לאכול שלמי שמחה, ובזה"ז לשתות יין ולאכול בשר, והיינו שניתן חיוב לעורר רגשי הלב בשמחה, ואף מי שגם בלא"ה שמח וטוב לב, יש לו חיוב לאכול בשר ולשתות יין כדי לעורר ביותר את רגשי השמחה[2], אלא שיש לחקור בשורש החיוב של מעשה אכילת בשר ושתיית יין, האם זהו בגדר היכא תמצא בעלמא, דהיינו שמצוה הוא רק להיות שמח וטוב לב,

---

1. ועי' בתורה תמימה (שיר השירים פרק א הערה סו) שכתב לבאר למה תפס דוקא ג' ענינים אלו, וזה תוכ"ד ותפס אלה הג' דברים, ישועה, תורה ויראה, מפני דמצינו בהם לשון שמחה, נגילה ונשמתה בישועתו (ישעי' כ"ה), פקודי ה' ישרים משמחי לב, עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה עכ"ד.

2. ועי' מש"כ בספרינו בשבילי הלכה - שביל החודש (סי' תי"ח) שבזה חלוק יו"ט מר"ח ושבת, שאין בה מצות שמחה, ואין הכוונה דאי"צ להיות בשמחה, שמצאנו כמה מקורות דהן בשבת והן בר"ח צריך להיות במצב של שמחה, אלא דעיקר הקולא שאין צריך לעורר את השמחה בפעולות מבחוץ, ולא כן ביו"ט שיש חיוב להתעורר ע"י פעולות חיצוניות להגיע למצב של שמח וטוב לב.

אלא דזהו היכי תמצא בעלמא שיוכל לעורר ביותר את רגשי השמחה בלב, או"ד דגם מעשה אכילת ובשר ושתיית יין הוא חלק מקיום המצוה, דאף שאי"ז בגדר קיום מצוה, מ"מ הרי זה בגדר מעשה מצוה וצ"ע.

ונראה פשוט דודאי אכילת בשר ושתיית יין הוא בגדר מעשה מצוה, דאף שאין בזה די מספיק לקיום המצוה, דצריך להגיע לתכליתו להתעורר ולהיות שמח וטוב לב, מ"מ אי"ז בגדר היכי תמצא בעלמא, אלא בגדר מעשה מצוה, וראיה ממה שניתן החיוב לאכול בשר ולשתות יין ביו"ט, ומשמע דגם עצם מעשה אכילה ושתייה צריך שיהא ביו"ט עצמו, ואם איתא שאינו אלא היכי תמצי בעלמא, א"כ היה מן הדין שיהא סגי אם אוכל ושותה קודם יו"ט, דהיינו שעה אחת קודם שקיעה"ח, באופן שהשפעת התעוררות השמחה נשאר גם בכמה שעות שאח"כ ונמצא שעי"ז הרי הוא שמח וטוב לב ביו"ט, וזה ברור דסתימת הפוסקים מוכח דלא כן ואינו יוצא במה שאוכל ושותה קודם יו"ט, ובע"כ מוכח מזה דגוף אכילת בשר ושתיית יין הרי הן מעשה מצוה בשמחת החג, אלא שקיומו הוא כשיגיע לתכליתו של המצוה.

ולפי"ז מה שהבאנו לעיל מדברי שלמי תודה דלהכי אין מברכין על אכילת בשר ושתיית יין כיון שאי"ז עיקר המצוה ואינו אלא היכי תמצי בעלמא, צ"ל דלאו דוקא הוא, דודאי הרי זה בכלל מעשה מצות שמחת יו"ט, אלא דכוונתו דכיון דזהו מעשה מצוה בעלמא בלא קיומו, הוי כעין המבואר בגמרא דכל מצוה שאין עשייתה גמר מצוותה אין מברכין עלה.

ויש להוכיח כדברינו ממה שמצאנו דיון בדברי האחרונים במי שאין לו רק יין של ערלה האם מותר לשתותו כדי לקיים מצות שמחת יו"ט, דעי' בשו"ת 'הלכות קטנות' (ח"ב סי' רמ"ח) שכתב וז"ל: שאלה מי שאין לו ישן לאכול מצה בליל פסח אם יקח חדש. תשובה: בירושלמי הביאו תוס' פ"ק דר"ה (י"ג ע"א ד"ה דאקרובי) משמע דמותר, אלא שיש לדחות דדוקא התם שהיו כל ישראל ולא מצאו אלא חדש היה מותר להם, אבל לא אתי עשה דיחיד ודחי ל"ת דרבים, ואף על גב דלא דמי דהא עשה דרבים מיקרי, מיהו ה"מ דדחי עשה ל"ת היכא דלא היה אפשר לתקן אבל אפשר היה שימצא ישן, דאל"כ מי שאין לו לקיים ושמחת בחגך ישתה יין ערלה או כלאי הכרם, וכפי אותו ירושלמי משמע דלצבור מותר עכ"ל, ומבואר שכתב להוכיח דלא ניתן דינא דעשה דוחה ל"ת כי אם באופן שלא היה אפשר לתקנו, דאל"כ היה מן הדין דמי שאין לו כי אם יין של ערלה היה מותר לשתותו כדי לקיים מצות שמחת יו"ט.

ואם איתא דשתיית יין אינו בגדר מעשה מצוה אלא בגדר היכי תמצי בעלמא, האיך השווהו ההלק"ט למצות אכילת מצה, ואיזה ס"ד יש שיהא בגדר עשה דוחה ל"ת, הלא אי"כ מצות עשה כלל, ובע"כ דפשיטא ליה דעצם שתיית יין הרי זה בגדר מעשה מצוה, ולכן יש מקום לדון עלה מדינא דעשה דוחה ל"ת.

וכן מוכח ממה שהאריך ב'גליוני הש"ס' במס' פסחים (ק"ט ע"א) לחלוק ע"ד ההלק"ט, שכתב וז"ל: ובחידושי כתבתי דשמחת יום טוב איננה בדבר פרטיי כיין וכדומה, רק היא מצוה כלליית בנפש שתהא שמיחה, ורק כשיש לו יין ואינו שותהו, הואיל והיין מחזק ומגדיל רגש השמחה הרי מראה בזה שאינו שמח, ולכן שתיית היין מצוה, אבל אם אין לו רק יין ערלה הא הו"ל כאין לו יין דהוי קיום המצוה בעצם השמחה, ואין היין מצוה כלל כי היכא דנימא שידחה, וכן מבואר בס' יריאים סי' קכ"ו דשמחת יום טוב היא מצוה כללית כנ"ל עכ"ל, ומבואר שחולק דלא שייך כאן דינא דעשה דוחה ל"ת, כיון דמצות שמחה אפשר לקיימו באופן אחר ג"כ, אלא דצריך לעשותו באופן הראוי ביותר, ולכן כשיש לו יין מצוה לשתות יין, אבל כשאין לו יין כשר, הרי הו"ל כאילו אין לו יין ויכול לקיימו באופנים אחרים, אך גם בדבריו מבואר דעכ"פ כשיש לו יין הרי זה בגדר מעשה מצוה ולא בגדר היכי תמצי בעלמא.

וביותר הדבר מוכרח ממה שכתבו התוס' במס' מו"ק (י"ד ע"ב ד"ה עשה) דבזמן הזמן מצות שמחת הרגל אינו אלא מדרבנן כיון שאי אפשר לקיימו בשלמי שמחה, ואם איתא דפעולות חיצונית של אכילה ושתיה, אינם אלא בגדר היכי תמצי, האיך יתכן דבמה שנשתנה אופן ההיכי תמצי משלמי שמחה לבשר ויין ישתנה חיובו מדאורייתא לדרבנן, ובע"כ מוכח דהאכילת בשר ושתיית יין הרי זה גוף מעשה המצוה.

ו

האם שייך דינא דעוסק במצוה בשמחת הרגל

ונפקותא טובא יוצאת מהך חקירה, האם הוי בגדר מעשה או בגדר היכא תמצי בעלמא, האם שייך דינא דעוסק במצוה, כגון מי שעוסק באמצע סעודת החג, ונזדמן לו מצוה אחרת, האם ניתן פטור של עוסק

במצוה, דאם מעשה האכילה ושתייה הרי זה בגדר מעשה מצוה, מסתבר דניתן גביה דינא דעוסק במצוה, אמנם אי נימא שאינו אלא היכי תמצי בעלמא, מסתבר דלא שייך בזה דינא דעוסק במצוה כלל.

וראיתי דיון יפה בד' האחרונים האם הלומד תורה ביו"ט האם ניתן חיובא להפסיק מפני מצוה שאי אפשר לעשות ע"י אחרים, והוא עפימש"כ בחי' 'מהר"י אבוהב' ונדפס בשיטת הקדמונים במס' ביצה (ט"ו ע"ב) שהלומד ביו"ט מקיים מצות ושמחת בחגך, א"כ הן נכון שמצד מצות ת"ת לא ניתן דינא דעוסק במצוה, מ"מ מצד קיום מצות ושמחת שייך דינא דעוסק במצוה, וכ"ה בספר 'משלחן רבי אליהו ברוך' (מועדים ח"א, ע' רפ"ז) שכתב וז"ל: ושמעתי וכו' חידוש גדול שהלומד תורה ביו"ט יהא לו דין עוסק במצוה פטור מן המצוה, ואף דקיימא לן דמבטלין תלמוד תורה (מו"ק ט' ע"ב) מפני מצוה עוברת שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים, אולם הני מילי בשאר ימות השנה שאינו מקיים רק מצות תלמוד תורה, ומצוה זו אין בה פטור של עוסק במצוה, אבל כשלומד תורה ביו"ט הרי מקיים בזה גם מצות שמחת יו"ט, וא"כ לא גרע ממי שאוכל בשר ביו"ט שיש לו דין עוסק במצוה פטור מן המצוה וכו', ולפי"ז אפשר ליישב לשון רש"י במס' סוכה (כ"ה ע"א ד"ה שלוחי) שכתב וז"ל: הולכי בדרך מצוה, כגון ללמוד תורה ולהקביל פני רבו ולפדות שבויים עכ"ל, ורבים ראו כן תמהו שהרי בלימוד תורה ליכא לדינא דעוסק במצוה פטור מן המצוה, אך לפי"ז מיושב שהרי מצות סוכה שייכא רק ביום טוב וא"כ הוא מקיים בלימודו גם מצות שמחת יו"ט ומשום מצוה זו הוא שפטור מן הסוכה עכ"ל, וכעי"ז כתב בספר 'בד קודש' (פר' ראה) וז"ל: ובפשוטו י"ל דהדין שמחה הוא החציו לכם והחצי השני אין לו דין שמחה וממילא נשאר החיוב הכללי שיש על כל אדם מישראל להקדיש כל זמנו ללימוד תורה אמנם מלשון הגמ' שם וכן מלשון הרמב"ם משמע דגם החציו לה' שחייב ללמוד הוא מדין שמחת יו"ט ולא מדין חיוב ת"ת הכללי שיש בכל עת ובכל זמן, והיינו משום דהתורה היא מביאה לידי שמחה, וכמו שנאמר (תהילים יט ט) פקודי ה' ישרים משמחי לב, והוא חיוב מיוחד מעיקר דין שמחת יו"ט, ונראה נפ"מ בזה דאם חיובו הוא מצד החיוב הכללי של ת"ת הרי בזה אמרי' במס' נדרים (ח' ע"א) דאי בעי פטר נפשיה בקר"ש שחרית וערבית וכן אמרו בזה במס' מו"ק (ט' ע"א) דהחיוב הזה נדחה מפני מצוה שא"א להיעשות ע"י אחרים, אך אם הוא מדין וחיוב שמחת יוט, הרי זה חיוב גמור ואינו נדחה מפני מצוה שא"א להעשותה ע"י אחרים וכמו בכל המצוות שאינם נדחים מפני כן עכ"ל[3], ומבואר דהא פשיטא להו שהעוסק בשמחת החג דינא הוא דשייך גביה דינא דעוסק במצוה פטור מן המצוה, ומוכח דס"ל דמעשה אכילת בשר ושתיית יין הרי זה מעשה מצוה גמור, ולא רק היכי תמצי בעלמא.

ז

ביאור פלוגתת הראשונים במצות שמחה בזה"ז אי הוי מה"ת או דרבנן

הנה ידוע דפליגי הראשונים במצות שמחת יו"ט האם חיובו מן התורה בזה"ז או לא, דהנה כתבו התוס' במס' מו"ק (י"ד ע"ב ד"ה עשה) וז"ל: מיהו נראה לי דשמחת הרגל נמי דרבנן ושמחת היינו בשלמי שמחה כדאיתא בחגיגה (ח' ע"א) עכ"ל, ומבואר דבזה"ז שאי אפשר לקיים המצוה כתיקונה דהיינו בשלמי שמחה, א"כ כל חיובה אינה אלא מדרבנן, אולם רוב הראשונים חולקין וס"ל דגם בזה"ז חיובו מן התורה, וכדמפורש בד' הרמב"ם שהבאנו לעיל, וכן האריך בשו"ת 'שאג"א' (סי' ס"ה) דאפילו בזמן המקדש מי שלא היה אפשר לקיימו בשלמי שמחה משום טומאה וכיו"ב, היה אפשר לקיימו ביין ובכסות נקייה.

ובפשטות תמוה טובא סברת התוס' דהתינח אי הוי המצוה גוף האכילה, היה אפשר לומר דמאחר שאמרה תורה דקיום מצות שמחה הוא בשלמי שמחה, א"כ בזה"ז שאין לנו שלמי שמחה, שוב אי אפשר לקיימו מן התורה, אמנם לפי האמור דעיקר שורש ותכלית המצוה

---

3. אמנם בעיקר הדיון י"א שתלוי בסיבת השמחה שיש בלימוד התורה, האם הוא משום המצוה החביבה של לימוד התורה, או משום עצם הלימוד, דאי נימא דזהו מצד חשיבות המצוה, א"כ מתלי תליא בגדרי המצוה, ואם בכה"ג שיש לפניו מצוה שא"א לעשות ע"י אחרים דינא הוא שיש לבטל מלימודו, נמצא שאי"ז בגדר מצוה, אמנם אי נימא דסיבת השמחה הוא משום עצם הלימוד דפיקודי ה' ישרים משמחי לב, א"כ נכון הוא שיש בזה פטור של עוסק במצוה פטור מן המצוה.

אינו האכילה, אלא התוצאה להיות שמח וטוב לב, א"כ הן נכון שבזמן המקדש אמרה תורה לקיימו באופן של אכילת שלמי שמחה, אך בזה"ז שאין לנו האפשריות, אכתי שייך להגיע לתוצאותו ותכליתו דהיינו להיות שרוי בשמחה, וא"כ איזה סברא שיתבטל המצוה מכל וכל מן התורה כיון שאי אפשר לקיימו באותו ציור שאמרה תורה וצ"ע.

וי"ל דפליגי במצוה שמחולק בתרתי, דהיינו מעשה מצוה, ותכליתו של המצוה, האם גדריה ותנאיה נקבעין לפי התכלית וקיומו של המצוה או לפי המעשה מצוה[4], דשי' הרמב"ם הוא דגדרי המצוה נקבעין לפי תכליתו וקיומו של המצוה, ולכן אף בזמנינו שאי אפשר לקיימו בשלמי שמחה, מ"מ אכתי תכליתו אפשר לקיימו מן התורה גם בזה"ז באופן אחר, אמנם שי' התוס' דגדרי המצוה נקבעין לפי תקנת מעשה מצוה, ולכן ס"ל דכיון שאי אפשר לקיים מעשה המצוה כתיקונו דהיינו בשלמי שמחה, שוב אין מצוה זו ניתן לקיימו כיון דהמעשה מצוה אין באפשריותינו לקיימו.

ונמצא לפי"ז דשורש פלוגתת הרמב"ם והתוס' האם קביעות גדר המצוה הוא לפי אופן קיומו או לפי מעשה המצוה, דהרמב"ם ס"ל דהקובע להמצוה הוא תכליתו וקיומו, ואילו התוס' ס"ל דמאחר שאמרה תורה צורת מעשה המצוה, דהיינו בשלמי שמחה, שוב הוגדר לפי מעשה המצוה, ומאחר שאין לנו שלמי שמחה שוב אי אפשר לעשותו באופן אחר מה"ת.

וראיתי מי שכתב לבאר פלוגתת התוס' והרמב"ם בהקדם המבואר בגמרא מסכת חגיגה (ח' ע"א) תנו רבנן ושמחת בחגך לרבות כל מיני שמחות לשמחה. מכאן אמרו חכמים ישראל יוצאין ידי חובתן בנדרים ונדבות ובמעשר בהמה, והכהנים בחטאת ואשם ובבכור ובחזה ושוק. יכול אף בעופות ובמנחות, תלמוד לומר ושמחת בחגך מי שחגיגה באה מהם, יצאו אלו שאין חגיגה באה מהם. רב אשי אמר, מושמחת נפקא, יצאו אלו שאין בהן שמחה, ומבואר דפליגי בסיבת הדבר שאינו יוצא בעוף או משום השואה לחגיגה, או משום דלא הוי בגדר שמחה, ובד' הראשונים מצינו פלוגתא האם קיי"ל כדיעה הא' או כדיעה הב', דעי' ב'פסקי רי"ד' (שם ע"ב) שכתב וז"ל: מי שחגיגה באה מהן, יצאו אילו שאין חגיגה באה מהן עכ"ל, הרי שהעתיק רק טעם הא' בברייתא, ואילו הרמב"ם (חגיגה פ"א ה"ב) הביא רק טעם הב' של רב אשי, - וי"ל דכל אחד לשיטתיה דהרמב"ם לשיטתיה דעיקר הוא תכליתו ולכן נלמד מעיקר מצות ושמחת, ואילו הפסקי רי"ד ס"ל דעיקר הקובע הוא מעשה המצוה, ולכן אי לאו קרא בחגך דילפינן דצריך לקיימו בדבר שחגיגה באה מהם, היה אפשר לקיימו גם בבשר עוף, דאף שתכליתו הוא שמחה, מ"מ נקבע גדריה לפי מעשה המצוה דהיינו גוף האכילת בשר.

ח

ביאור פלוגתת הפוסקים האם מצות שמחת יו"ט הוא תמידית בכל הרגל

יש לדון האם מצות שיהא שמח וטוב לב, הוא בגדר מצוה תמידית לכל שעת הרגל, דהיינו שיש חיוב על כל רגע ורגע של ימי החג להיות בפועל שמח וטוב לב, ואם רוב היום היה שמח, ובאיזה שעה מתעצב, הרי זה מבטל מ"ע של שמחת יו"ט, או"ד החיוב הוא רק בפע"א ביום, וכעין מצות תקיעת שופר ואכילת מצה, שהחיוב הוא שפע"א בר"ה יתקע בשופר ט' תקיעות, וכן שיאכל כזית מצה בפע"א בליל פסח, והכ"נ החיוב הוא בשמחת יו"ט, דעכ"פ פע"א ביום יהיה שמח וטוב לב וצ"ע.

ומסברא היה נראה דחלוק דין קיום המצוה מדין מעשה המצוה, דזה פשוט דעיקר קיום המצוה דהיינו תכליתו של אכילה ושתיה שיגרום שיהא שמח וטוב לב, הוא מצוה תמידית לכל שעת הרגל ביום ובלילה, ואילו המעשה מצוה, דהיינו עצם אכילת בשר ושתיית יין, מסתבר דסגי פע"א ביום, דודאי לא ניתן ליאמר שיהא חיוב לאכול כל היום ממש, ובפשטות מוכח כן מאיסור נישואין ביו"ט משום אין מערבין שמחה בשמחה, וכן איסור ראיית נגעים משום שיצטער ביו"ט, וכן איסור ליקוט עצמות אביו ביו"ט, דכל הני דינים ניתן אפילו באופן שכבר קיים מצות שמחה, וכבר אכל בשר ושתה יין ושמח בו, ואעפ"כ דינא הוא דאסור, ובע"כ דשמחת הלב הוא מצוה תמידית בכל שעת הרגל.

---

4. דוגמא למצוה שמחולק מעשיו ותוצאותו, יש להשוותו למצות בדיקת חמץ לשי' כמה ראשונים שמטרתו ותכליתו הוא למצוא חמץ, ואם לא מצאה לא קיים שום מצוה, ומ"מ מעשה המצוה הוא המעשה הבדיקה, וכעי"ז מצאנו במצות שינה בסוכה, דקיומו הוא עצם השינה, ואילו המעשה המצוה הוא להניח לישן, ויש לעי' עוד.

ועפי"ז יש להפליא הפלא ופלא מה שראיתי בספר 'העמק שאלה' על השאילתות (סי' ס"ז או"ב) שכתב וז"ל: שאין מצות שמחת החג תמידית בלי הפסק אלא כמו מצוה זמנית כאכילת מצה ותקיעת שופר שאינה אלא פעם אחת, ה"נ מצוה לשמוח שעה אחת ברגל עכ"ל, ומשמע דפשיטא ליה דלא עוד שהמעשה מצוה חיובו הוא רק פע"א ביום, אלא אפילו תוצאות המצוה הוא כעין מצות תקיעת שופר ואכילת מצה דכמו שהמעשים ההם אינם כל רגע ורגע כך מצות החג אינה בכל רגע ורגע, ובפשטות הרי לא דמי כלל, דודאי הני שהם מעשה מצוה, סגי בפעם אחת ביום, אבל לא כן במצות שמחה שהוא התכילת והתוצאה של האכילה דמסתבר דחייב בכל רגע ורגע וכמו שנתבאר.

אמנם מצאתי כדבריו בחי' ה'ריטב"א' במס' מו"ק (י"ד ע"ב ד"ה מנודה) אהא דמספקא ליה להש"ס האם מנודה ינהוג נידויו ברגל, וכתב לדון האם מוכח מכאן דנידוי דאורייתא הוא, דאל"כ האיך אתי נידוי דרבנן ודחי רגל דאורייתא בקום עשה, אלא שכתב לדחות וז"ל: וי"ל דמדאורייתא כיון ששמח באכילת בשר וכיוצא בו אין הרגל מתחלל וקרינן ביה ושמחת בחגך עכ"ל, וכוונתו מבואר די"ל דבאמת דיני נידוי אינו אלא מדרבנן, וכ"ת האיך דוחה מצות שמחה, עז"כ דמיד שכבר שמח באכילת בשר, שוב יצא ידי חובת המצוה מדאורייתא, ומעתה מותר מה"ת לנהוג בו דיני נידוי, ומשמע שדעתו כדעת הנצי"ב דאם כבר קיים מצות שמחה באותו יום, שוב מותר בשאר היום להתנהג באופן של היפך שמחה וצ"ב.

ואולי י"ל דס"ל להנצי"ב ודעימיה דהן נכון שהתכלית של המצוה דהיינו להיות שמח וטוב לב, שייך בכל שעת הרגל, מ"מ מאחר שניתן המצוה ע"י מעשה אכילה של שלמי שמחה, א"כ נקבע גדריה ותנאיה של המצוה לפי גדרי מעשה המצוה, וא"כ מיד שכבר אכל שלמי שמחה ושמח בשמחת החג, שוב יצא ידי חובת מצוה.

אמנם שאר הפוסקים ס"ל דנקבע גדר המצוה לפי תוצאות המצוה ולא לפי מעשה המצוה, ולכן פשיטא להו דלא סגי במה שהוא שמח פע"א ביום, אלא דצריך להיות שמח כל רגע ורגע של ימי החג, ולפי"ז יוצא דפלוגתת הנצי"ב עם שאר הפוסקים הוא כעין מש"כ לעיל (או"ז) בביאור פלוגתת הרמב"ם והתוס', ולפי"ז לפי"מ דקיי"ל כשי' הרמב"ם יוצא דאכן קיים חיוב להיות שמח וטוב לב כל ימי הרגל והוא מצות תמידית.

וכ"ה בספר 'ליקוטי הגר"א' (סוכות ע' תס"ח) דשאלו להגאון החסיד ר' אליהו מוילנא זצ"ל איזהו המצוה שיותר קשה לקיימה, וענה, שמצות שמחת יו"ט היא המצוה היותר קשה בקיומה וכו', לאשר החיוב להיות שמח וטוב לב בכל ימי החג בלי שום הפסק רגע, לבל יעלה שום הרהור של דאגה וצער בכל ימי ולילות החג עכ"ד[5].

וכעי"ז הביא ב'מועדים וזמנים' (ח"ז סי' קי"ב) שהביא דברי הנצי"ב שכתב שאין חיובו כי אם פע"א ביום, וכתב להקשות על דבריו וז"ל: ודבריו צ"ע טובא דבפשטות נראה שמצות שמחה אין לה הפסק בכל הרגל, ועכ"פ בלבבו חייב לשמוח כל הרגל עכ"ל, ומבואר שהוקשה ליה ע"ד הנצי"ב, ועי' שם בהמשך דבריו שכתב וז"ל: ובדברינו נמצא הדרך היאך לקיים חובת שמחת יום טוב, דשמעתי בשם מרן הגאון מבריסק הגריז"ס זצ"ל דנתקשה טובא במ"ע דשמחת החג, דהרי מצותה כל הזמן ובכל שבעת ימי החג, א"כ היאך אפשר לקיים האי מ"ע בכל החג, ואפילו אי נימא דבתלמוד תורה מקיימין נמי המ"ע, מ"מ זה רק אם משמחו באמת דוקא עכ"ל, ומבואר שהביא בשם הגאב"ד דמבריסק זצ"ל שהיה פשיטא ליה דמצות שמחת הלב הוא מצוה תמידית.

ולפי המבואר הרי שורש הפלוגתא במצוה שיש בה ב' חלקים, מעשה המצוה, קיום המצוה, האם נקבע את גדרי קיום המצוה לפי המעשה מצוה, או לפי קיומו וכמו שנתבאר.

---

5. ויש להוסיף דבפשטות יש להקשות ע"ד הגר"א דהאיך קאמר דשמחת הרגל הוא מצוה שקשה ביותר לקיימה, הלא בפירוש המשנה להרמב"ם במס' אבות (פ"ב מ"א) כתב אהא דאיתא במשנה והוי זהיר במצוה קלה, וז"ל: אחר כך אמר שראוי להזהר במצוה שייחשב בה שהיא קלה, כגון שמחת הרגל עכ"ל, הרי מפורש מדברי הרמב"ם דשמחת הרגל הוי בגדר מצוה קלה, אמנם להנ"ל מתיישב שפיר דעצם קיום המצוה הוי מצוה קלה, אך להזהר להתמיד השמחה בכל רגע ורגע של ימי החג, זהו דבר קשה, ושניהם אמת.

שלמי תודה ובקשה

הַשָּׁם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹ"ם. חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ

בין פסחא לעצרתא, נביע בהני שורתא, רב ברכתא, לעילא מכל תושבחתא, אל מול פני ידידינו האי גברא רבא, רב פעלים לתורה ולתעודה במסירות רבה, פאר מקדושים, מרבה צדקה וחסד לכל דורשים ומבקשים, משליך עצמו מנגד לבוא בעזרתינו, ובפרט מגדיל עשות בהתמסרותו העצומה והנאמנה לטובת כוללינו, שלא יחסר המזג מאתנו, ובכך ממשיך בדרך אבותיו הק' רבותינו, את בנציבין ומצודתו מרחוק פרוסה עלינו, כבוד שמו תפארתו, על ישראל הדרתו

כ"ק הגאון הצדיק

רבי שלו' אליעזר טייטלבוים שליט"א

אבדק"ק קהל יטב לב ד'סאטמאר 15 עוו. בארא פארק יע"א

נשיא כוללינו הק'

על אשר בנוסף לתמיכתו התמידית לבל יחסר המזג ללומדי כוללינו הק'
בבדי שנוכל לשלם משכורתם משלם מדי חודש בחודשו

הוסיף לשלוח עוד הוספה לכבוד חג הסוכות
לכל לומדי כוללינו שיחיו

קובעים ברכה לעצמם

עסקני הכולל החשובים כ"א בשמו הטוב יבורך

אשר הטו שכם אחד לעמוד לימין
נשיא כוללינו שליט"א במשך כל השנה
ובמיוחד בימי ערב יו"ט העעל"ט

אנשי שלומינו שיחיו תומכי כוללינו הק'

ובחדא מחתא, נביע שבח דא שירתא
הדרא דלא אפשר למפרט בשפוותא
קדם מעלת כבוד ידידינו החשובים

אשר אודות תמיכתם הנדיבה בלב ובנפש
נתאפשר לנו לשלם ללומדי הכולל לקראת חג הסוכות

וזאת הברכה, בהערכה ובהוקרה, שבזכות התורה יושפע למעלת כבודו רב שמחה ואורה, ויזכה להמשיך בנשיאות כוללינו המעטירה, בעוז ובתפארה, ובשכר זאת יראה וירווה רב תענוג ונחת, מכל יו"ח בבת אחת, מתוך שמחה והרחבה הדעת, וזכות אבותיו יסייעתו בכל עת, עדי נזכה לביאת משיח צדקינו, ומלכינו כ"ק מרן רבינו שליט"א בראשינו, במהרה בימינו, אמן

החותמים למען שמו בהדרת כבוד ויקר

רבני ולומדי הכולל | הנהלת הכולל בארה"ק

חוקים להורותם
הלכות ודינים, מפסקי הראשונים והאחרונים, עם תוספת ביאורים וטעמים שונים
נו"נ ע"י הרב הגאון דומ"ץ דקהילתינו שליט"א

דברים המותרים והאסורים להכנים לסוכה

קערות וצלחות וכוסות לאחר האכילה

כלי האכילה לאחר שגמר לאכול מהם, יוציאם מחוץ לסוכה, דהם מאוסים.

בגמ' (סוכה כ"ט.) איתא ד"מאני מיכלא בר ממטללתא" ופירשו רש"י (ד"ה מאני) והרא"ש (פ"ב סי' י"ט) דהיינו הקערות לאחר שאכלו מהם דצריך להוציאם מהסוכה משום מאיסותא, ובב"ח ביאר הטעם שצריך להוציאם דזהו בכדי שלא תהא מצות הסוכה בזויה עליו, להניח שם כלים מאוסים, וכן נקטו למעשה האחרונים בשו"ע (בסי' תרל"ט סעי' א'), אולם בתוס' (ד"ה מנא) כתבו משום תשבו כעין תדורו, דבכל השנה אין מחזיקים בדירה שדר בה דברים מאוסים.

הגדרת לאחר שגמר האכילה - באחרונים סתמו בזה, ובפשטות משמע דהיינו לאחר שגמר לאכול מאותה הקערה, אולם במאירי (שם) כתב "שאין צריך להוציאם עד שיגמור סעודתו", ומשמע דבכל משך הסעודה אפשר להניח שם כלי האכילה, אף שכבר גמרו לאכול מאותה קערה, דכל זמן שעדיין אוחזים באמצע הסעודה, אין כאן מיאוס בכלי האכילה, ובמחזיק ברכה (אות א) תלה נידון זה בטעם האיסור דלרש"י דטעם האיסור הוא משום מיאוס, אזי יש להוציאם מיד, אך להתוס' דטעם האיסור הוא משום תשבו כעין תדורו אזי די בזה שמוציאם רק לאחר הסעודה, שכן הדרך בכל השנה.

חקירה בשורש האיסור - יש לחקור האם האיסור הוא משום עצם הסוכה, שהסוכה הוא תשמיש של מצוה ואין לבזותה, וכמו בשאר מצות שאסור לעשות בהם תשמיש בזיו, כמו כן אין לעשות תשמיש בזיו בסוכה, או האיסור הוא רק על שעת קיום המצוה שאין לבזות המצוה בשעת קיומה, אבל על עצם הסוכה אין זה נחשב לביזוי, בזה שעושה בה תשמיש בזיו, והנפק"מ יהא האם האיסור הוא רק בזמן שהאדם נמצא בסוכה ומקיים בה מצות סוכה, דאז אין להכניס הכלים המאוסים משום בזיון המצוה, או האיסור הוא אפילו כשאין נמצאים בסוכה, דהוי בזיון לעצם הסוכה, ובמאירי (הנ"ל) משמע דהאיסור הוא רק כל זמן שנמצאים שם, דלאחר שכתב דהאיסור הוא רק לאחר הסעודה, הוסיף שם, וז"ל דאף אחר הסעודה הרי הוא צריך לישון ולטייל ולשנן, וכל כלי המאכל מאוסים שם מתוך זוהמתן ע"כ, ומשמע דהאיסור הוא רק משום שהוא נמצא שם שצריך לטייל וכדו', אבל בלא זה ליכא איסור בזה שהם מונחים שם, וכן משמע מהראשונים שהבאנו בהערה הבאה, שכתבו הטעם שפסלו הסוכה משום גזירה שמא יעזוב את הסוכה מחמתם, ומשמע דהאיסור הוא רק בשעה שהוא נמצא שם, וצ"ע דבפשטות הפוסקים לא מצינו שחילקו בזה, ובפשטות משמע דבכל ענין אסור להכנים גברים מאוסים לסוכה, ובמט"א (סי' תרכ"ה סעי' כ"ט) כתב דראוי שהגגות יהיו פתוחים במשך כל ימי הסוכות, ואף בענין שהוא נמצא שם, ובאלף למטה (סקמ"א) כתב דיש להשאירם פתוח דלא כבעלי המון שסוגרים הגג בשעה שיוצאים מן הסוכה, דאין זה מדה נכונה לאשר חלק לו בבינה ע"כ, וכן מבואר שם (בס"ק מ') דבתחילת החג חל הקדושה על הסוכה בשעה שהגג פתוח, ומשמע דזה תלוי בסוכה עצמה ולא תלוי באדם הנמצא שם, ומבואר דאף בשעה שהאדם אינו נמצא שם יש חל קדושה על הסוכה, וממילא לכאו' גם אז יש להקפיד שלא יהא דבר מאוס.

ובהגדרת זמן האכילה עי' בהערה, ויש שהוסיפו דבשעה שמונחים בסוכה כלים מאוסים, הסוכה פסולה, ואין לברך לישב בסוכה.

בחיי אדם (כלל קמ"ז סעי' ב') הביא כן מהרבינו מנוח (פ"ג ה"י"ד) ושכן משמע ברי"ף, דבשעה שמונח שם דבר מאוס הסוכה פסולה מדרבנן, והעתיקם המשנ"ב (בשעה"צ סקי"ג), וכתב דמן הנכון להחמיר בזה.

ודעת הרי"ף הוא בסוף המסכתא, וביאר הראב"ד הטעם שהסוכה פסולה על אף דאין כאן פסול בעצם הסוכה, וכתב דהוא מגזירת חכמים דמאחר שנפשו של אדם קצה בכלים מאוסים חששו שמא יעזוב הסוכה מחמתם, לכן גזרו שלא להכניסם כלל, ופסלו הסוכה מחמתם, ונמצא דכל הפסול אינו אלא דרבנן, ועיי"ש עוד דעת שאר הראשונים החולקים וסוברים דהסוכה אינה נפסלת, ובהגה' חת"ס (ריש סי' תרל"ט) לאחר שהביא דבריהם כתב דנראה דאין הסוכה פסולה, אלא דישיבה הזאת לא מיחשב כמו תשבו כעין תדורו, כיון שהכנים בסוכה כלים שאינם רגילים בבית דירה.

מסתבר דכל זמן שהרגילות הוא אף בכל השנה, שמניחים את כלי אכילה בחדר שאוכלים שם, אין צריך להקפיד להוציאם מהסוכה.

בבכור"י (סקי"א) כתב דמה שהעולם אין נזהרין בקערות לאחר

האכילה, הוא משום דלפעמים מניחים אותם בתוך החדר, והכל הולך אחר הרגילות, ובפרט דיש לסמוך על הראשונים הסוברים כן דהיינו שדעתם דליכא איסור בזה ע"כ, אלא דהוא כתב דמפני זה אין בזה משום ביזוי, ויש להוסיף דאף לפי הטעם שכתבנו לעיל דהאיסור הוא משום תשבו כעין תדורו, שאין בזה כשרגילים כך כל השנה.

ולכאו' למעשה אין לנו כ"כ קולא מדבריו, דהרי כל זמן האכילה, ממילא יש להקל כהמאירי שהבאנו לעיל דבמשך הסעודה אין מיאוס בזה, ולאחר גמר האכילה לכאו' לא שייך לומר שאין נזהרין לסלק לאחר האכילה, דהרי לאחר גמר הסעודה עפ"י רוב העולם נזהרין להסיר כלי האכילה, וממילא יהא איסור בזה אף להבכור"י.

כוסות מותר להניחם בסוכה אף לאחר האכילה.

שו"ע (שם), ובמשנ"ב (סק"ג) כתב ב' טעמים בזה או כיון דכוסות אינם נמאסין כמו כלי אכילה, ועוד כיון דאין קבע לשתיה ומצוי הוא ששותה כמה פעמים ביום, ולכאו' יהא נפק"מ בין שני הטעמים בזמנינו שמצוי כוסות שזורקים אותם לאחר השתיה [כוסות חד פעמי], דטעם שאינם נמאסים שייך גם בהם דהם אינם מאוסים, ולא יהיה חייב להוציאם, אולם הטעם דאין קבע לשתיה לא שייך בהם דהרי הם נזרקים לאחר ששותים מהם, וה"ה דשייך הנפק"מ בבקבוקים לאחר שנתרוקנו, דהם אינם נמאסים, אולם לא שייך הטעם דאין קבע לשתיה, דהא הם נזרקים לאחר השימוש בהם פעם אחת, ומסתבר דבכוסות שאינם מאוסים לאחר השתיה מותר להניחם בסוכה לפי שני הטעמים, דכיון שאינם מאוסים לא שייך לאסור להניחם שם, ובפשטות אף לטעם דאין קבע לשתיה, הם מודים דהיכא שהם אינם מאוסים אין לאסור, דטעם אין קבע לשתיה, כוונתו ג"כ דמחמת כן אינו נחשב מאוס, וא"כ כשבמציאות הוא אינו מאוס אין מה לאסור.

הכנסת הקדירות לסוכה

העולם נזהרין שלא להכניס קדירות כלל לסוכה, אף קודם האכילה.

לשון המ"א (סק"ג) והמשנ"ב (סק"ה), וטעמם כתב בשעה"צ (סק"י) דהוא עפ"י דעת התוס' (ד"ה מנא) בשם י"מ והבה"ג, וכן כתב הר"ן דזהו דעת הרי"ף בביאור הגמ' "מאני מיכלא בר ממטללתא", דהיינו קדירות ועריבות שלשים בהם, דאסור להכניסם לסוכה אפילו לפני האכילה, והם כתבו הטעם משום "תשבו כעין תדורו", דהיינו כל דבר שהדרך הוא להחזיקו במשך השנה בדירתו שדר בה הריהו מכניסו לסוכה, ודבר שאין הדרך להחזיקו בדירתו שדר בה אלא בבית החיצון, אין להכניסו לסוכה.

והנה בראשונים הנ"ל לכאו' אינו מבואר להדיא מהו הגדר בזה, האם "תשבו כעין תדורו" גורם שיהא איסור להכניסם לסוכה או יש לומר דעיקר דין "תשבו כעין תדורו" אינו גורם איסור להכניסם לסוכה, אלא דתשבו כעין תדורו בא רק לומר דאין צריך להכניסם לסוכה, דהרי הם ביארו מה דאיתא בגמ' מאני מיכלא חוץ לסוכה דהכוונה הוא לקדירות, אולם עדיין אינו מבואר האם הגמ' באה לומר דאסור להכניסם לסוכה או רק דאין צריך להכניסם לסוכה, דרק מה שמכניסים לבית דירה, צריך להכניס לסוכה, ובמ"א ובמשנ"ב מבואר דלמדו דיש גם כן איסור, שהם כתבו "דהעולם נזהרין שלא להכניסם" משמע שיש איסור, וכן כתבו בריטב"א ובר"ן לחד פירושא דהטעם של תשבו כעין תדורו אוסר להכניס דברים בסוכה, וזהו חידוש דתשבו כעין תדורו גורם לאיסור להכניס לסוכה, אולם בר"ן ובריטב"א הביאו פירוש אחר דתשבו כעין תדורו לא בא לאסור אלא בא להתיר, דהיינו שבא להתיר, דאף שצריך להכניס הכלים לסוכה, כלים אלו אין צריך להכניס להסוכה, כיון שאין דרך להכניסם כל השנה, אולם אם רצה להניחם שם הרשות בידו.

ובשועה"ר משמע שהוא למד בטעם של תשבו כעין תדורו, שאין זה בגדר איסור, אלא בא להתיר, שכתב (בסעי' א') דכלים שמשהין בהן הקמח והעריבות "אינם צריכים להיות בסוכה" שאף כל השנה אינם בבית ע"כ, ומשמע דבא רק לומר דיש כלים שאין צריך להכניסם לסוכה, אולם אין איסור להכניס מיני כלים מחמת תשבו כעין תדורו.

ובפמ"ג (א"א סק"ג) כתב דמי שנוהג כל השנה שאין מביא הקדירה לחדרו רק בחדר אחר, יעשה כן בסוכה, וכתב הטעם בכדי שלא יהיו מצות בזויות עליו, ומבואר דלמד הטעם לאסור לא משום תשבו כעין תדורו, אלא משום ביזוי מצוה, וכן מבואר בבכור"י (סק"א) דהטעם הוא משום ביזוי מצוה.

והנה במ"א ובמשנ"ב הביאו הא דהעולם נוהגין להחמיר רק לגבי קדירות, אולם בתוס' ובמרדכי ובר"ן בפירוש מאני מיכלא, מובא גם העריבות שלשים בהם הקמח, ולכאו' לפי פירושם דכוונתם לאסור להכניס לסוכה, א"כ גם בהם היו צריכים לאסור להכניס לסוכה, אולם במ"א אוסר רק בקדירות, ולגבי העריבות בפשטות אסורים רק לאחר האכילה, דזהו הפירוש בדברי המח' שכתב כלי האכילה לאחר האכילה, ופי' המ"א (בסק"א) ובמשנ"ב (בסק"ה) דהיינו עריבות וכדו', וצ"ע דלכאו' היו צריכים לאסור אף לפני האכילה, דהרי אין הדרך להכניסם בבית כל השנה, ואולי אפשר דאיה"נ וכוונתם לאסור אף לאחר האכילה וצ"ע.

אמנם מי שאין לו קערה ומוכרח לאכול מהקדירה, מותר להכניסו לסוכה (משנ"ב שם בשם הח"א).

ויש להסתפק במי שסוכתו רחוקה מביתו ואין לו היכן להעמיד קדירתו האם מותר להכניסו לסוכה.

דאפשר דדינו כמו מי שאין לו קערה לאכול דמותר להכניס הקדירה, וגם בזה דאין לו היכן להניח הקדירה בסוכה בכדי להוציא ממנה המאכל לתוך הקערות דיהא מותר, ובפרט במי שמכנים כל השנה הקדירה לביתו, ויש המלמדים זכות לאלו המכניסים קדירות בזמנינו, דכהיום הקדירות אינם מאוסים

בזמן שהם מליאות בתבשילים, דבזמניהם הקדירות היו של חרס, וכן היו יותר מלוכלכים, ולכן היו מאוסים אף כשהיו מלאים בתבשילים.

ובספר מושיען של ישראל (ח"ו עמ' שמ"ז) מובא שרביה"ק מסאטמאר זי"ע נשאל אם מותר להכניס קדירה להסוכה בכדי לחלק המנות לאורחים, כי היה מרחק רב מבית התבשיל עד בית הסוכה, וקשה לילך על כל מנה ומנה לחוד, והשיב דמה דאיתא שאין להכניס הקדירה להסוכה, היינו משום מיאוס, אמנם אם לא יתנו לאכול לאורחים הרי זה מאוס יותר, ולכן שרי להכניס הקדירה.

קדירות וקערות תחת דופן עקומה

בסוכה שאין לה ג' דפנות אלא בצירוף דופן עקומה, אין להניח כלים אלו תחת דופן עקומה, ובסוכה שיש לה ג' דפנות בלא הדופן עקומה, אפשר להניחם שם. (בכור"י סי' תרל"ט סק"י)

לפנות כלים מהסוכה לאחר סעודת שבת

מותר לפנות הכלים בשבת מהסוכה לאחר הסעודה אפילו כשאינו צריך יותר לשימוש הסוכה.

ואף דבכל השנה אין לפנות השולחן כשאינו צריך לה יותר לסעודת שבת, אא"כ זה מפריע לו לסדר הבית, כיון דזה נחשב כהכנה משבת לחול, עכ"ז בסוכות יהא מותר, דאין זה נחשב הכנה משבת לחול אלא הוי צורך יו"ט, דזהו צורך הסוכה שלא יהא שם תשמיש בזוי, ועי' מה שכתבנו להסתפק בריש הפרק האם זהו דין בסוכה או באדם כשהוא נמצא בסוכה.

שטיפת קערות וכוסות

מי שיש לו כיור [קראן] בסוכה, יכול להדיח שם הכוסות, אולם שאר כלי האכילה אין להדיח בסוכה.

משנ"ב (סק"ט). ובבן איש חי (ש"א פר' האזינו) כתב דלא ירחץ בתוך הסוכה כלים ואפילו כלי אחד בלבד, מיהו כלי קטן ביותר ששותין בו קאוו"ע אם הוא לבדו לית לן בה ע"כ.

נטילת ידים בסוכה

נטילת ידים טוב שיטלם חוץ לסוכה, אך נטילת ידים שחרית שהיא סמוך למיטתו בהכרח ליטלם בסוכה, ותיכף ומיד יטול הכלי מהסוכה.

ערוך השולחן (סעיף ד'), הנה בערוה"ש כתב דנטילת ידים לסעודה, יטול חוץ לסוכה, אולם מסתבר דנט"י אחר קידוש, עדיף ליטול בסוכה בענין שנט"י חוץ לסוכה יש בה משום שינוי מקום, וצריך שיהא קידוש במקום סעודה, ועי' מה שכתבנו (פרק ל"ח אות ד') בענין קידוש במקום סעודה.

וכן אנשים מכובדים דבמשך השנה נוטלים ידיהם כשהם סמוכים לשולחן, מסתבר דגם בסוכות יכולים ליטול בסוכה, וכן יש לדון בזמנינו שהרבה מתקינים את כיור הנט"י בתוך חדר אכילה, וא"כ הוא הדין בסוכה.

שאר דברים בסוכה

ליתן מנעלים בסוכה אינו לכבוד, ורק בלילה כשחולץ מנעליו בהכרח להניחם על הקרקע אצל מיטתו, אבל שארי מנעלים לא יכנים להסוכה, וכן הבגדים שפושט אם אינם מכובדים לא יניחם בסוכה, ומקלו שהולך עמו אם אינו מקל מכובד לא יעמידנו בסוכה, אבל האתרוג והלולב מצוה שיעמדו בסוכה אף אם הלולב עומד בכלי במים, כללו של דבר כל דבר שלא היה משהה בביתו בהחדר הנאה שבו לא ישהה דבר זה בהסוכה, וא"א לבאר כל הפרטים.

שם, ובס' דרכי חיים (סעי' קה) מובא בשם האמרי יוסף זצ"ל שהגה"ק מצאנז זצ"ל היה נמנע מלירוק בסוכה, ואמר שדי לנו שדורכים ברגלינו על השמות הקדושים שבסוכה, וכי גם נרוק עליהם.

נכרי בסוכה

צדיקים הקפידו שלא יכנסו נכרים [גוים] לסוכה.

בספר "אמרי פנחס" (מועדים אות קס"ח) מובא דהרה"ק ר' פנחס מקאריץ זצ"ל היה מקפיד לבל יכנס ערל אל הסוכה, וכשהיו צריכים להסיר המנורה בשבת, היו נושאין השלחן לבית ושם הסירו [א.ה. הגוי את] המנורה, וכן העיד הגה"צ ר' עקיבא יוסף שלזינגר בספרו שו"ת ר' עקיבא יוסף (או"ח א סי' ר"ד) דמורי חמי [ה"ה הגה"ק ר' הלל מקולמייא זצ"ל], הקפיד בזה שלא יכנס עכו"ם בסוכתו.

ומצינו מקור לזה בספרי הקדמונים.

מקור קדום לאיסור כניסה לנכרי בתוך הסוכה, מובא בס' שפתי כהן (להמקובל ר' מרדכי הכהן מחכמי ומקובלי צפת) שכתב (פר' אמור), וזה לשונו שבעת הצדיקים רמוזים שהם באים עם שאר הצדיקים ויושבים בסוכה, על כן צריך לשבת בה באימה ויראה בבושה וענוה, ולא ימשך אחר האכילה ושתיה שלא יבוא לידי דברי נבילה, ולא יכנים לתוכה עובדי גלולים דלית ליה מהימנותא, ואז ברוחת הקדושה ושבעה הצדיקים מקללים קללות נמרצות, אם כשאינם נותנים להם חלקם שהוא חלק העניים מקללים אותם קללות שכתב הזוהר, כל שכן אם בא כותי ובפרט שהוא עובד עבודת גלולים שהוא אל קנא, וכמה בני אדם חושבים שיושבים בצל סוכה והם חוץ ממנה, שמי שהוא אזרחי ושורשו וענפיו מישראל ומכוון לישב בצילא דמהימנותא סוכה קלטתו, ואם לאו סוכה פלטתו עכ"ל, וכיוצא בזה מצינו בספר יסוד יוסף (פרק ע"ז) וז"ל בהיות כי רצון הש"י ב"ה שלא להתערב זר בתוך מצוה

הקדושה מצות סוכה, על כן הוי זהיר בהיות בא אליך ערל א' לענין עסק שלך, אל תרבה עמו בדברים בתוך הסוכה, ולא יתעכב במקום קדוש ומכ"ש ח"ו שלא לאכול ולשתות עמו בצל קדוש חניית סוכה, ובשכלך תוכל להתבונן הפגם בזה, כי היושב בסוכה ולומד או מתפלל הרי הוא יושב ממש בתוך עולמות העליונים, שכל עולם נקרא יום כידוע, וזהו בסוכות תשבו שבעת ימים, עיי"ש.

ובס' אגודת אזוב (להגאון ר' משה זאב מרגליות זצ"ל אב"ד ביאליסטאק תלמיד הגר"א) כתב (בהקדמה לדרושי הסוכות) דמצינו בענני הכבוד שהיו פולטין שבט דן לחוץ בעבור שהיה ביניהם עכו"ם, כדאי' בילקוט ובתרגום יונתן (סו"פ כי תצא), וכיון דסוכה זכר לענני הכבוד, כל שיש בו שמץ עכו"ם לא יבוא בהם, ואין לו חלק ונחלה במצוה זו עכתו"ד.

ויש שכתב שאף מי שאינו שומר תורה ומצוות, או מי שיש בו מחשבת פסול בעניני אמונה אין להכניסו לסוכה

בפירוש "מעשה אורג" בביאור הפייט (ליום ב' דסוכות) הביא בשם ראב"ן "וזר לא יהיה במוצאותיה", שזר אסור לישב בסוכה אם לא שיתגייר, שנאמר כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, ו"נכר לא יעבור בתוצאותיה" ישראל מומר שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים, "ועכו"ם לא ירמוס בחצרותיה" אם נתגייר ועדיין לא טבל לא ידרוך בחצר של סוכה וכו', וכן כתב רביה"ק בדברי יואל (סוכות אות כ"א) בביאור דברי הפייטן (הנ"ל), האריך בהא דכתוב כמה לשונות נרדפים "זר נכר ערל אליל ועוד", וכתב דנראה דכוונת הפייטן לכלול גם אותם אנשים שנולדו מזרע ישראל ונתנכרו מעשיהם לאביהם שבשמים, ובליבם מחשבת פסול בעניני אמונה ועיקרי הדת, שאין להם ליכנס בסוכה, כי מצות סוכה שייכא רק לישראל קדושים המאמינים בה' ובתורתו, משא"כ מי שיש לו מחשבת מינות לא יתערב בתוכם לבוא אל הסוכה ע"כ, ומובא (בס' שה לבית עמ' ק"ו) שפעם אחת באחד מימי החוה"מ סוכות, בא רופאו הפרטי של האמרי חיים מויזניץ זצ"ל לבקרו, ולשאלת המשב"ק היכן הרבי רוצה לקבל את הרופא, השיב "איך דארף איהם נישט אין מיין סוכה" [איננו צריך אותו בתוך סוכתי], והביאו שם דאולי לא רצה להכנים יהודי שאינו שומר תו"מ לסוכה.

דיבורי חול, וכעס בסוכה

לא ידבר בסוכה אלא דברי תורה, כי סוכה קדושתו גדולה, ולא ידבר בה כמו שנוהרים בביהכ"נ, וכן יזהר שלא יכעס בסוכה.

של"ה מובא בביכורי יעקב (סק"ב), ובמהרי"ל כתב דהמספר עם חבירו יספר עמו בסוכה, פמ"ג (תרל"ט משב"ז א') בשם הא"ר, בראשית חכמה (שער הקדושה פי"ד) הביא מנהג מורו הרמ"ק שלא לדבר בתוך הסוכה אלא בדברי תורה, כי מצות סוכה קדושתה גדולה, וכ"ה בספר יוסף אומץ (אות תתרכ"ה) ספר אור צדיקים (סי' ל"ח אות ג') ועוד, ובס' מבשר טוב (להרה"ק רבי' ישכר בער מזלאטשוב זצ"ל, פר' אמור ד"ה בסכת) דצריכים לישב בסוכה בדחילו ורחימו, ולא לדבר שום דבר בטל בסוכה כדי שיתעכבו האושפיזין בסוכה, כי אם לא כן יצאו מהסוכה ע"כ, ומסופר על הרה"ק רבי יחיאל אבד"ק מוש זצ"ל (מגדולי תלמידי המהר"ם מלעכאוויטש) שפעם אחת בחג הסוכות באו אליו בעלי בתים ממוש אל סוכתו והיו משוחחים על דא ועל הא, עד שהוא ביקש מהם שיפסיקו ויחרישו, ואמר בזה"ל "דרך ארץ מפני האבות הקדושים, הם נמצאים פה עכשיו" (מובא בקו' "מעשי אבות" בסוה"ס תורת אבות אות ע'), ובענין זה מסופר (אבן שתיה, פ"ה אות ג') על הרה"ק בעל הצמח צדיק מוויזניצא זצ"ל שישיבתו בסוכה אצל הסעודה היה בפחד גדול, וזרק מרה בחסידים מבלי לדבר אפילו דיבור קל בסוכה, ופעם אחת עמדו ב' אנשים אצל הפתח בסוכה הרחק הלאה ממנו, ודיברו בחשאי, והרגיש בדבר והקפיד ואמר "יותר טוב לילך החוצה, מלדבר בסוכה דבר שאינו מרוצה".

כיסוי השולחן במפה

יש לכסות השולחן בסוכה במפה, ויש שכתבו שיכסה רק את השולחן בסוכה ולא בביתו.

בח"א (כלל קמ"ז ס"ב) כתב שיכסה השולחן בסוכה במפה אבל לא בביתו, כדי להראות שאין זה דירתו, ובא"ר (סי' רס"ב סק"ג ובס' תרל"ט סק"א) הביא משם הגהות מנהגים לר"א טירנא (אות קצ"ח) דדוקא בסוכה יכסה בשבת ויו"ט דהסוכה הוא קבע וביתו עראי, אולם בפמ"ג (שם משב"ז סק"א) ובביכו"י (שם סק"ג) ובמט"א (סי' תרכ"ה סל"א) כתבו שאין המנהג כן אלא מכסים גם בבית.

ובס' זכור לדוד (בקו' מנהגי ותיקין, עמ' ש"ס) מביא דהחזו"א הקפיד שבסוכות לא יכסו השולחנות שבבית במפה, ובהגה מובא שגם לא כיבדו אצלו את הבית, וכן לא סידרו את הבית במשך כל ימי החג, להראות שעיקר דירת האדם הוא בסוכה, ובקובץ דרך שלמה (עמ' 429) מובא שאצל הגאון רבי שלמה זלמן אולמאן זצ"ל פרסו מפה על השולחן בבית כהפמ"ג, אלא שהיו עושים עיקר הבית בסוכה, דהיינו שהחשיבו במקצת את חדר האכילה בבית.

ונוהגים לכסות השולחן בין בשבת ויו"ט ובין בחוה"מ.

בא"ר (שם) מדייק מדברי המנהגים דבחוה"מ אין לכסות, אולם בפמ"ג ומט"א (שם) כתבו דהמנהג לכסות אף בחוה"מ, כיון דמ"מ יו"ט הוא.

חיבוב הסוכה

ראיתי מבני עליה שהיו מנשקים את הסוכה בכניסתם וביציאתם, וכן ד' מינין שבלולב, והכל לחבב המצוה.

אליה רבה (סי' תפ"ו) ומובא במשנ"ב (סי' תע"ז סק"ה).

עבירות שבין אדם לחבירו (ב)

א] אין צריך שהנפגע יאמר בפיו "מחול לך" או "נתפייסתי" אלא כל שניכר עליו שקיבל הפיוס ומחל לו ונתקרבו הלבבות אפילו הוא שותק כיון שמחל בלבו הוי מחילה [א]

ב] אופן הפיוס הוא שיראה לחבירו שמתחרט באמת על מה שפגע בו [ב]

ג] ולכן אם הפוגע אמר רק לשון של "אני מבקש מחילה" או בלשון שאלה "האם אתה מוחל לי" אינו נחשב מעשה פיוס כלל ואין חבירו מחוייב למחול לו אף בג' פעמים [ג] וכן אם מבקש מחילה מחבירו רק לפנים ולבו בל עמו באופן שהפוגע מבין ומכיר שהנפגע אינו מתחרט באמת על מעשהו אינו חייב למחול לו [ד]

ד] יש שכתבו שאם הנפגע אומר בפיו "מחול לך" אך בלבו אינו מוחל כלל ועדיין מרגיש קפידא וטינא בלב אין זה מחילה כלל [ה] אבל אם מחליט שמוחל בלבו באמת אע"פ שקשה לו לסלק הצער שבלבו הוי מחילה [ו]

ביאורים והוספות

(א) כן משמעות הגמ' נדרים (נ"ה ע"א) דרב יוסף הקפיד על רבא ובא רבא לפייסו בערב יוהכ"פ ומזג לרב יוסף את הכוס כדי לפייסו ומשמע שלא היתה שם מחילה בפה ורבא הסתפק בכך שהבין שרב יוסף נתפייס וכ"כ בתוספת יום הכיפורים (יומא פ"ז ע"ב ד"ה רב שאני) דכל שמחל בלב שלם אע"ג שלא מחל בפיו הויא מחילה וזוכה למעלת המעביר על מדותיו (וציין אליו הגרע"א בגליון השו"ע או"ח סימן תר"ו) וכן נקט בשו"ת חיים ביד (סי' נ"ז להגר"ח פלאג'י) וגנזי חיים (מערכת מ' אות נ') ועיי' רבינו בחיי (פרשת ויחי פ"ז פסוק י"ז) לענין אחי יוסף שבקשו מחילה ממנו אך כיון שהוא לא אמר להם שמוחל להם נענשו בעשרה הרוגי מלכות אך התם שאני שגם בלבו לא מחל לגמרי וכמבואר שם ברבינו בחיי דאע"פ דכתיב "וינחם אותם וידבר אל לבם" זה היה דברי ריצוי ולא ראינו שמחל להם ובתשובות והנהגות (ח"ה סימן קפ"ו) כתב דעל צער של עצמו היה מוחל להם אבל צער אביו אינו יכול למחול.

(ב) רמב"ם (חובל ומזיק פ"ה י') ושו"ע חו"מ (סי' תכ"ב ס"א) "כיון שביקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושניה וידע שהוא שב מחטאו ונחם על רעתו ימחול לו" והיינו שצריך להראות לחבירו שמתחרט על מה שפגע בו) ויכניע את עצמו לפניו ע"י בקשת מחילה בתחנונים, [במשלי (פ"ו ג') לך התרפס ורעב רעך "ופירש"י" הכנע לפניו כאסקופה הנרפסת ונדרסת" ובאורחות חיים להרא"ש (סי' ס"ב) ותכנע לפניו לבקש ממנו מחילה ובחובת הלבבות (שער התשובה פ"ד) "ובקשת המחילה אות על כניעתו".

(ג) דגדר הפיוס הוא שמראה לחבירו שחטא ופגע בו ומתחרט ע"ז וכל שלא הראה זאת נחשב כעדיין לא פייס כ"כ באשרי האיש (ח"ג פ"כ אות ט') ובשו"ת אור לציון ח"ד פ"ט.

(ד) כ"כ באשרי האיש פ"כ אות י"א וכן הביאו בשם הגרח"ק שאם ניכר שהמבקש אינו חוזר בתשובה ומבקש מחילה רק כדי לינצל מן העונש א"צ למחול לו ואם ירא או מתבייש לסרב לו יאמר לו "ה' יסלח לך" ולא יאמר אני סולח לך וציין לזה מקורו מגמ' מסכת כלה (פ"ג) "באו לעשות שלום עם מריביהן (קאי על רשעים שבאו להתפייס) אין מקבל בלב שלם (פירוש אין מקבל מהם פיוס ואינו מוחל להם בלב שלם) ואפי' ביום הכיפורים היכי דמי בלב שלם דאמר "נישבק ונישרי לך" (נעזוב התרעומת שבינינו ומחול לך) ושלא בלב שלם "רחמנא נישבק מה דאמרת להו" עכ"ל הגמ' שם.

(ה) חוט שני פ"ב סק"ד וסק"ו בשם החזו"א וכ"כ בהליכות אבן ישראל מועדים (ח"ב פי"ג אות י"א) דאע"פ שדברים שבלב אינם דברים זהו רק בדברים התלויים בפה אבל במחילה שעיקר ענינה הוא בלב שיסיר את הקפידא מלבו ואם לא מחל בלבו אינו מחילה והפוגע צריך אח"כ שוב לחזור ולפייסו ולכן יש שכתבו דיזהר אדם מלומר לחבירו שמוחל לו אם עדיין מקפיד עליו ובלבו אין רוצה למחול לו עיין שו"ת אור לציון (ח"ב עמוד ק"נ) "דאין לומר הריני מוחל וסולח אם עדיין יש לו טינה בלבו דהרי כתוב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני ואיך ידבר שקר לפני הקב"ה וע"ע בספר עלי שור (ח"ב עמוד רמ"א) כתב "מי שלא עקר מלבו לגמרי את הקפידא והטינא אסור לומר בפה מחול לך מחול לך כי זה גניבת דעת ואם מבקש ממנו מחילה ומוחל בפה אך לא בלב גוזלים לו את כפרת יום הכיפורים שלו וכו' כי הוא סומך על מחילתו והריצוי אינו ריצוי ויוה"כ אינו מכפר עייש"ש אך בספר ימי הרחמים (פט"ו ל') מביא בשם הגרח"ק דאם חבירו מבקש ממנו מחילה יכול וגם ראוי לומר שמוחל דכך הוא המצוה למחול ואע"פ שמרגיש שאינו מצליח לפעול בלבו מחילה גמורה מ"מ יעשה מה שיכול ומ"מ יש לדון אם באמת כלפי שמיא נמחל לו לגמרי כיון שסוף סוף חבירו עדיין מצטער בגללו עייש.

(ו) בחוט שני כ' דאם הפוגע ביקש מחילה ומחמת שמתבייש לומר לו שאינו רוצה למחול מחליט בלבו למחול ג"כ נקרא מחילה אע"פ שמוחל רק מחמת סיבה זו מ"מ כיון שלמעשה מחליט למחול הוי כמוחל מרצונו ואע"פ שבלבו אינו מוחל לגמרי מ"מ יש במחילה דרגות שונות וממון כבר לא יהיה אפשרות לתבוע לאחר המחילה.

ה] ויש מי שכתב דאם מחל לחבירו בפה אף שבלבו אינו מוחל הרי זה נחשב למחילה גמורה [ז]

ו] כשמבקש מחילה צריך לפרט מה שחטא לחבירו [ח] ואם יודע שחבירו יתבייש מזה לא יפרט חטאו אלא יבקש מחילה בסתם [ט]

ז] ואם חבירו אינו יודע כלל מהפגיעה שנעשתה ואם יגלה לו שהזיקו או הפסידו או שדיבר עליו לשון הרע יגרום לו צער ועגמת נפש [י] יש הסוברים דאעפ"כ צריך לגלות לו מה שפגע בו ועשה לו שלא כדין ולבקש ממנו מחילה על זה [יא]

ח] אכן רבים חולקים על זה וסוברים דאין שום היתר לצער ולבייש את חבירו ולכן באופן זה ראוי לבקש מחילה מחבירו באופן כללי שאם פגע פעם מבקש מחילה על הכל ולא יפרט מה שחטא כנגדו [יב]

ט] מחילת קטן בממון אינו כלום ולכן מי שהזיק לקטן צריך לשלם לו או לאביו שהוא אפוטרופוס עליו ואפילו אם הקטן אמר שמוחל יכול לחזור ולתבוע כספו [יג]

י] מי שציער קטן צריך לפייסו [יד] עד שימחול לו ואם הקטן מתרצה ומתפייס ועבר צערו מועיל מחילתו [טו] ויש מי שמחמיר שמחילת קטן אינו מחילה גמורה ולכן מי שפגע בקטן צריך לחזור אליו אחר שיגדל ואז יבקש ממנו מחילה [טז]

ביאורים והוספות

(ז) משום דדברים שבלב אינם דברים ולכן אם מחל בפה די בכך כ"כ בספר הזיכרון אבן ציון (עמוד תקמ"ב)בשם הגרש"ז מקלם ובספר תורת הלשון (עמוד 114) בשם הגרי"י פישר ויש מי שהביאו מקור מגליוני הש"ס (קידושין מ"ט ע"ב ד"ה דברים שבלב) שכתב "המבייש את חבירו וכדומה ומחל לו בפיו אע"פ שלא מחל לו בלבו אמרינן ביה גם כן דברים שבלב אינם דברים עיי"ש.

(ח) לשון המשנ"ב (סי' תר"ו סק"ג) והוא ע"פ הב"ח (סי' תר"ז) שכתב דהוא דומיא לחטאים שבין אדם למקום דמצוה לפרט החטא בשעת הוידוי ושם ביאר המשנ"ב (סק"ח) כדי שיתבייש יותר כשמזכיר חטאיו.

(ט) משנ"ב שם.

(י) כגון שביטל לו שידוך או מקום עבודה והנפגע תולה הדבר שלא בא לידי מעשה בגלל חוסר התאמה.

(יא) כ"כ בחפץ חיים (כלל ד' סי"ב) "ואפילו אם חבירו אינו יודע עדיין כלל מזה צריך לגלות לו מה שעשה כנגדו שלא כדין ולבקש ממנו מחילה" והוא עפ"י הרבינו יונה (ש"ג ר"ז) וכ"כ במקור חיים להחוות יאיר (סי' תר"ו) וז"ל "דאעפ"כ כשסרח הן בדיבור הן במעשה וחבירו לא ידע צריך להודיעו ולבקש מחילה".

(יב) כן מובא בשם הגאון ר' ישראל סלנטר בשו"ת אז נדברו (ח"ז סי' ס"ו) מועדים וזמנים (ח"א סי' נ"ד) הליכות שלמה (פ"ג אות ו') ובחוט שני (עמוד ק"ו) כתב דגם להחפץ חיים אין לגלות אם הדבר יגרום לו צער ועגמ"נ והוא נגד דברי המג"א ומשנ"ב (סק"ג) וכוונת החפץ חיים שם הוא רק באופן שאין גורם לו צער בכך כגון שכבר עבר זמן רב מאז ועתה אינו מרגיש שום צער מזה או שיודע שדיברו עליו אך אינו יודע מי דיבר עליו עיי"ש ויש לדון בכה"ג שאין לו היתר לגלות ומבקש מחילה באופן כללי אם באמת נמחל ונתכפר לו בזה או שהוא רק מיקל במקצת את עבירת הפגיעה וענשה ועיי' בחוט שני (הל' יוה"כ עמוד ק"ו) שבאופן שאינו מגלה את הפגיעה "עון לשון הרע יישאר בידו בלי מחילה" וכ"כ במועדים וזמנים (ח"א סי' נ"ד הערה א') "דמונעין ממנו כפרתו ובלבד שלא יגרום לחבירו עגמת נפש" אך יש שהעירו על זה דכיון שהתורה אוסרת עליו בכה"ג לפרט את החטא שוב אין הפיוס מעכב את כפרתו וסגי בבקשת מחילה כללית ותשובה מעומק הלב לה'.

(יג) עיי' ב"מ (כ"ב ע"א) קטנים לאו בני מחילה נינהו.

(יד) ובקל יכול לפייסו על ידי שיתן לו איזה ממיני ממתקים.

(טו) חוט שני (עמוד ק"א) תשובות והנהגות (ח"א אות תתכ"ה) דדוקא בדיני ממונות שנוגע להבא אין מחילתו מחילה דאין בו דעת לקנות ולהקנות אבל במחילה על חטא שבין אדם לחבירו שעיקרו הוא הסרת הקפידא מלבו בזה מסתבר שהוא בן דעת לומר שאינו מקפיד וכפי הדעת שמצטער בה כך מוחל עליה והגרח"ק ציין לתוס' (ב"ב קמ"ג ע"ב ד"ה ואם) שיש אופנים שקטן יכול למחול.

(טז) אשרי האיש (ח"ג פ"כ אות ד') וכן מביאים בשם הגר"ח מבריסק ושו"ת אור לציון (ח"ד פ"ט) ובתשובות והנהגות (שם) בשם הגרי"י קנייבסקי וידוע העובדא שהסטייפעלער בימי זקנותו הופיע פעם בשמחת בר מצווה של נער אחד וביקש ממנו מחילה על שציערו כשהיה ילד בתוכחה שנודע שלא היה אשם עיי"ש וכתב באשרי האיש דמ"מ נכון לפייסו גם בהיותו קטן מפני המנהג) ומנהג העולם להקל בזה [ובשם הגרח"ק ראיתי דיש לצרף דעת הגר"א (חו"מ רל"ה סק"ט) דמה שאמרו יתמי לאו בני מחילה היינו דוקא בדבר ששאר בני אדם מסתמא הוי מחילה ובקטנים לא מהני סתמא אבל אם מחלו בפירוש מהני מחילתם ולפי"ז אם הקטן מוחל בפירוש זה מועיל וסברא נוספת ראיתי דיתכן דאף להאומרים דלא מועיל מחילתו מכל מקום לאחר שפייסו בקטנותו יכל לסמוך על כך שימחל ממילא בגדלותו באמירת תפילת זכה וקריאת שמע שעל המיטה דהרי קפידתו סרה כבר מעתה וא"צ אלא השלמת דעת גדול במחילה ושפיר נעשה זה כשמוחל בגדלותו.

קובה זנב ועיגול[1]

כתב בשו"ע (הלכות מזוזה יו"ד סימן רפח ס"ט) "כותב כל שיטותיה שוות שלא תהא אחת ארוכה מחברתה. ואם האריך בשיטה אחת יותר מבאותה שלפניה, ובאותה שתחתיה קיצר יותר מבאותה שלפניה ולפני פניה, כשרה, ובלבד שלא יעשנה כקובה או כזנב[2] או כעיגול".

יכתוב כל השיטות שוות משני הצדדים, ואם אינן שוות, כשר, ובלבד שלא יעשנה כקובה או כזנב או כעיגול (שו"ע שם). טעם הפסול משום שנראה כאילו כותב דבר שאינו חובה, ומצייר ציור כרצונו, ומשום בזוי מצוה הוא שיצא מתורת כתב לגמרי (שו"ת זית רענן ח"ב או"ח סימן א).

דין זה שאין לעשותה כקובה כזנב או כעיגול נשנה בהלכות מזוזה, אבל הוא הדין בספר תורה ותפילין (שו"ת זית רענן ח"ב סימן א, הובא במשנה"ס סימן כז ס"ק יז).

קובה – היינו שעשאן כמין אהל, צר מלמעלה והולך ומתרחב למטה.

זנב – היינו רחב מלמעלה והולך ומתקצר למטה.

עיגול – היינו צר מלמעלה והולך ומתרחב, ושוב הולך ומתקצר.

סדר הציורים

[א] צורת קובה. [ב] צורת זנב. [ג] צורת עיגול].

1. הנה הלכה זו אינה מובאת בשו"ע הלכות תפילין סימן לב, ששם מקומו של רוב הלכות סת"ם, [וסימן זה נבחנים כדי לקבל תעודת קבלה], אלא הובא בהלכות מזוזה, [שזה לא נבחנים כדי לקבל תעודה], ולכן יש בזה חסרון ידיעה בין הסופרים.
מאמר זה מתוך ספר 'האותיות כהלכתן' העומד לצאת לאור בעזהשי"ת בקרוב. הערות והארות יתקבלו בברכה.

2. מקור הדין בגמרא (מנחות לא:) "מזוזה שעשאה שתים שלש ואחת, כשרה, ובלבד שלא יעשנה כקובה, ובלבד שלא יעשנה כזנב". ופירש רש"י שלא יעשנה כקובה כאהל רחב למטה וצר למעלה, דהיינו אחת שתים שלש. זנב שלש שתים ואחת. וברמב"ם (פ"ה מהל' תפילין ה"א) הוסיף גם עיגול. וכן נפסק בטור ובשו"ע.

מצד אחד

קובה זנב ועיגול פסולים אפילו אם לא עשה כן משני צידי השורה, אלא אפילו אם רק מצד אחד, מימן או משמאל, פסול (ש"ך שם סק"ו, קסת הסופר פרק כו ס"ו).

ג' שורות

אפילו אם רק בשלוש שורות כן, פסול. ויש אומרים דהיינו דווקא שלוש שורות הבולטים, או נכנסים משאר שורות, אבל שנים אין מצטרפים לשורה רגילה להחשב ג' באלכסון[3].

סדר הציורים

[ד] [ה] שלוש שורות עם השורה הרגילה.

שיעור היציאה

בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סימן קנה) כתב וז"ל "משמעות הש"ס והפוסקים דהשיעור הוא תיבה שלמה[4]... ובפחות מתיבה שלמה צל"ע לדינא. עכ"פ רוחב וא"ו או יו"ד בודאי אינו פוסל". אמנם בגדוה"ק (יו"ד סימן רעג סק"ב) משמע שאפילו בשיעור אות אחת יש להחמיר. ובמשנת הסופר (סימן כז ביה"ס ד"ה צר) מסיק שבפחות משיעור יו"ד בוודאי יש להקל, וברוחב אות בי"ת בערך ג' קולמוסין בוודאי יש להחמיר. ובשיעור ב' יודי"ן יש בו חשש עשוי כקובה.

הדרגה

אם אינו מסיים כקובה או כזנב ממש, שאינו בהדרגה שווה, אין לפסלה [כיון שלא עשה

3. בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סימן טו אות ג) כתב דשורה הרגילה מצטרפת, כיון שיש כאן שלוש שורות, אמנם בחלק ט (סימן רטו אות ב) כתב דאינה מצטרפת. ובספר תורת הלוי (סת"ם) הביא תשובה מבנו בעל מחשבת חיים וכתב ששמע מאביו זצ"ל דמשנה אחרונה עיקר, היינו מה שכתב בחלק ט לקולא דאינו מצטרפת. וכתב שם עוד "וכן סתימת הגמרא (מנחות לא:) והפוסקים דדיברו משנוי הסדר בג' שורות, ואם בשורה כרגילות קו כל שורות המזוזה מצטרפת לב' שורות שיצאו לפניה או לאחריה לפסול, לא היה צריך להזכיר ג' שורות, דבכל כתיבה באמצע המזוזה בב' שורות יוצאות כבר נעשה פסול".

4. דמבואר בגמרא (שם) דשלש שתים ואחת כשר, היינו שכתב המזוזה שלוש תיבות בשיטה ראשונה, ושתי תיבות בשיטה שניה ותיבה אחת בשיטה אחת.

צורה מסויימת] וראוי לצאת בה כהלכה (שו"ת שבט הלוי ח"ב סימן קנה). ויש מחמירים בזה (ביאור הסופר שם).

סדר הציורים

[ו] אינה בצורה מסויימת.

ריווח פרשה

שורה הנכנסת מפני ריווח פרשה יש מכשירין בזה (שו"ת שבט הקהתי ח"א סימן מג, מבית לוי הלכות מזוזה). ויש אומרים שצריך עיון אם מצטרפת (ביאור הסופר סוד"ה צר[5])

סדר הציורים

[ז] צורת קובה ע"י ריווח פרשה. [ח] צורת זנב ע"י ריווח פרשה.

מהני תיקון

תיקון מהני אפילו בתפילין ומזוזות, דהיינו אם אפשר להרחיב או לגרור עד שישוו השורות, ואין בזה משום שלא כסדרן.

נקבים

אבל לעשות נקבים בקלף בריווח, שעי"ז לא יהא ראוי לכתוב שם, לא מהני, מכיון דעדיין לא נשתנה צורת הקובה או הזנב (שו"ת שבט הלוי ח"ב סימן קנה א).

5. וז"ל (שם) "והנה עוד יש להסתפק בענין זה מה שמצוי במזוזה שתיבת ולעבדו הבא בסוף שיטה שניה של פרשת והיה אם שמוע יוצא לפעמים חוץ לשיטה ונוצר ציור של קובה, שהרי תיבת ובשעריך שבסוף פרשת שמע אינו מסתיים בסוף השיטה אלא לפנים ממנו קצת כדי לעשות צורת פרשת סתומה לוהיה אם שמוע כפי שיטת הט"ז, ויש לעיין אם יש לפסלו, דלכאורה יש מקום לומר דכיון שהניח המקום פנוי כדי לעשות כאן פרשה א"כ אין לפסלו עבור יציאה של שורה אחת של תיבת ולעבדו, אבל מאידך יש לומר דאין זה סיבה להקל שהרי לשיטת הרמב"ם שהסכימו הפוסקים דשיטתו היא עיקרית אין צריך להניח חלק בסוף פרשת שמע, אלא יכול להניח כשיעור פרשה בתחילת והיה אם שמוע, וא"כ אם הניח פנוי ונוצר מצב של קובה יש להחמיר בו, ולא זו בלבד אלא אפילו לשיטת הט"ז יש מקום לומר דכיון שיציאה שיטה השלישית דהיינו תיבת ולעבדו היה שלא לצורך, א"כ נעשה במציאות צורת קובה שלא לצורך, וצ"ע להקל".

א

ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר ידור נתן לכם
ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם וקשרתם
אתם לאות על ידכם והיו לטוטפת בין עיניכם ולמדתם
אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך
בדרך ובשכבך ובקומך וכתבתם על מזוזות ביתך

ב

והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי
מצוה אתכם היום לאהבה את יהוה אלהיכם ולעבדו
בכל לבבכם ובכל נפשכם ונתתי מטר ארצכם בעתו
יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך ונתתי
עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת השמרו לכם

ג

מצוה אתכם היום לאהבה את ידוד אלדיכם ולעבדו
בכל לבבכם ובכל נפשכם ונתתי מטר ארצכם בעתו
יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך ונתתי
עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת השמרו לכם
פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלדים אחרים
והשתחויתם להם וחרה אף ידוד בכם ועצר את
השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה

ד

אתם לאות על ידכם והיו לטוטפת בין עיניכם ולמדתם
אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך
בדרך ובשכבך ובקומך וכתבתם על מזוזות ביתך

ה

בכל לבבכם ובכל נפשכם ונתתי מטר ארצכם בעתו
יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך ונתתי
עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת השמרו לכם

ו

פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים
והשתחויתם להם וחרה אף ידור בכם ועצר את
השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה
ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר ידור נתן לכם
ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם וקשרתם

ז

ובשכבך ובקומך וקשרתם לאות על ידך והיו לטטפת
בין עיניך וכתבתם על מזזות ביתך ובשעריך
והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי
מצוה אתכם היום לאהבה את ידור אלהיכם ולעבדו
בכל לבבכם ובכל נפשכם ונתתי מטר ארצכם בעתו
יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך ונתתי

ח

ידור אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך והיו
הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך ושננתם
לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך
ובשכבך ובקומך וקשרתם לאות על ידך והיו לטטפת
בין עיניך וכתבתם על מזזות ביתך ובשעריך
והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי
מצוה אתכם היום לאהבה את ידור אלהיכם ולעבדו

כל הארץ פצחו רנ"ה

בלב מלא רנ"ה וגילה, תטופנה שפתינו ולשוננו מילה, לשגר ברכתינו לכבוד ידידינו החשוב היקר והנעלה,
נחמד למטה ואהוב למעלה, משליך עצמו מנגד בלונ"ח במסירות רבה ועצומה לבוא בעזרתינו יומם ולילה,
עושה ומעשה למען הכלל והפרט רב עלילה, וכמיוחד מתמסר למעננו בהרמת קרן המוסדות והקהילה,
לראותה מתנוסס לשם ולתפארה בנויה על תילה, בדרך צלחה וסלולה, איש חי כרוך הכשרון זרב פעולה,
כביר המעש ברב עוז ותהילה, בחן ובחסד בלולה, אצל כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א זכה לקירבה ולגדולה,
איש חמודות זרב תבונה צלולה, חביב בקרב עם סגולה, מקבל את כ"א בסבר פנים באורה וכשמחה וצהלה,

נפתלי' אילה שלוחה, שכיר הטוב מחולל בחצרכן

מו"ה

נפתלי
הירצקא שטיין

חי"ו

מנכדי ונאמני כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

מגידולי עסקני מוסדות סאטמאר בארה"ק

לרגל שמחתו הכפולה, גילה אחר גילה, בעזר נורא עלילה
בהיכנס בנו לעול התורה והמצוות

הבחור היקר יניק וחכים, כולו מחמדים וחכו ממתקים

כמר **אהרן מנחם שטיין** הי"ו

בסימן טוב וכמזל טוב

ובהולדת נכדתו שתחי' למזל טוב

אצל בנו האברך החשוב והנעלה, תורה זיר"ש אצלו כלולה

הר"ר **חיים שמעון שטיין** הי"ו

וזאת הברכה, יוסף ה' עליך אלף פעמים ככה, וזכות פעליך הכבירים לפרט ולכלל,
יעמוד לך על כל צעד ושעל, ותזכה לראות ולרוות מכל יו"ח רב תענוג ונחת, בנים
וכני בנים כגפן פוריחת, ויתאחדו אצלך תורה וגדולה במקום אחת, וכל טוב סלה.

החותמים למען שמו ברגשי ששון ושמחה, אסירי התודה וההערכה

הנהלת מוסדות סאטמאר בארה"ק

ירושלים • בני ברק • בית שמש

קול מלחמה במחנה

בעמדינו במצב הקשה השורר בארצינו הק' עת מלחמה כאשר מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה רח"ל, ואין לך יום שאין קללתה מרובה מחברתה, כאשר הישמעאלים נשאו ראש וגמרו אומר להרוג ולאבד רח"ל והסכנה מרחפת על ראשינו, ומאידך יש גם הסכנה הרוחנית כאשר יכולין להיתפס בלשבח ולהלל את פעולתם של מרשיעי הברית והכופרים בה' ובתורתו הק', כאשר בעווה"ר הוכח בעליל שראשי הכופרים רח"ל אינם מוכנים אפילו להזכיר שם שמים בכל פעולותיהם, וכפי שמרן רבינו הגה"ק שליט"א עורר בדרשת השבת שובה שיש לעמוד איתן בהשיטה הבהירה והצרופה לא להיגרר אחרי הדיעות הנפסדות המנשבות ברחוב, ולא להלל את הרשעים על פעולותיהם, וכפי שהורונו מרן רבינו קודש הקדשים זי"ע שלא יתכן שייעשו ניסים לישראל ע"י כופרים ומסיתים.

לכן אמרנו ועינינו למען ידעו דורותיכם להציג בפני קוראינו הנאמנים את פרשת 'מלחמת ששת הימים' או 'מלחמת תשכ"ז' אשר אז מרן רביה"ק זי"ע הוציא חרב מתערה והבהיר את דעת תורה הברורה ללא חת ומורא, והשאיר לנו שולחן ערוך בעניני השקפה ה"ה ספרו הק' 'על הגאולה ועל התמורה' ואז היה ה'נשא תורה' המפורסמת אשר שנים רבות הכה גלים בעולם היהדות.

והעתקנו כאן פרקים נבחרים שנרשמו לפני כמה שנים ע"י ידידינו הנודע לתהלה ומפורסם בחיבוריו היקרים הרה"ג רבי שמואל שלמה טעללער שליט"א מנהל בית רחל בעיר קרית יואל יע"א ותשוח"ח לו.

הקדמה

דאס יאר תשכ"ז איז בעצם געבליבן פארצייכענט אלס א היסטאריש און שטארק שטורעמיש יאר אינעם געביט פון מלחמה לה' בעמלק הציוני, עטליכע שטארקע געשעהענישן וואס האט געהאלטן דאס גאנצע יהדות החרדית אויף די פיס, ובעיקר דעם שר צבא ההולך לפני מחנה ישראל, דער רבי זי"ע האט נישט גערוהט און דרייסט געפירט דעם קאמף, און דאס האט אויך באמירט דעם ברייטן ציבור אין פילע ענינים וואס איז נוגע צו די מלחמה כבידה.

צווישן די אלע שטורמישע געשעהענישן וואס דאס יאר תשכ"ז האט מיט זיך מיטגעברענגט איז אויך געווען די ביטערע גזירה פון ניתוחי מתים אין ארצינו הקדושה, וועו די ציונים האבן אדורך געפירט פאלמעסונגען און מנבל געווען גופים פון נפטרי ישראל אויף א שענדליכן אופן.

שוין זינט תשכ"ו האט זיך די מערכה אנגעהויבן און דער רבי איז געווען זייער שאקירט פון די גזירה נוראה, און ער האט שוין דעמאלטס פארראפן א גרויסע דעמאנסטראציע. אין די עשרת ימי תשובה פון אנהויב יאר תשכ"ז לפ"ק איז פארראפן געווארן די דעמאנסטראציע מטעם התאחדות הרבנים. די עסקנים אברכים ובחורי חמד תלמידי הישיבה האבן ווי געווענליך עוסק געווען אין די ארבעט פון די הכנות צום פראטעסט מיט א תמימות שפירענדיג אז דאס איז א טייל פונעם חיוב פונעם מלחמה לה' בעמלק וואס מען ברויך מפרסם זיין פאר די גאנצע וועלט די נידריגקייט פון ציונים און זיי צווינגען אויפצוהערן מיט די גזירות נוראות פון עקירת הדת בארצינו הק'.

א מערקווירדיגע זאך פלעגט דערציילן הרה"ח ר' **יודל ראזענבערג** ז"ל אז ווען מען איז געזעסן ביין רביין און אויספלאנירט ווען צו מאכן די הפגנה אין די עשרת ימי תשובה, האט מען דן געווען איבער די טעג אין וועלכן עס וואלט די מערסטע ראטזאם געווען אז דער פראטעסט זאל דעמאלטס פארקומען, האט איינער פון אנווענדע אנגעצייגט אויף א געוויסן טאג וואס וואלט געווען די מערסטע ראטזאם פארן פראטעסט וואס דעמאלטס וואלט זיכער געקענט קומען א גרעסערער עולם, דער רבי האט אבער נישט מסכים געווען זאגענדיג אז עס קען דאך אבער זיין אז יענעם טאג וועט רעגענען... און ער האט געהייסן מאכן די הפגנה מיט א טאג בעפאר, קיינער האט דאן נישט עומד געווען על דעתו פונעם רביין איבער וואס ער האט געהייסן צוריקרוקן דעם פראטעסט.

ווען עס איז אנגעקומען יענער טאג וואס איז געווען פארגעשלאגן אז דער פראטעסט זאל דעמאלטס פארקומען, האט זיך אראפגעלאזט א שלאקס רעגן וואס איז שוין לאנג בעפאר נישט געווען, וואס וואלט זיכער אוממעגליך געמאכט פארן ציבור זיך צונויפקומען, דעמאלטס האט מען איינגעזען וויי ווייט דעם רבינס הייליגע אויגן האבן געקוקט.

ווען דער מצב האט זיך נישט איינגעשטילט און די פאלמעסונגען האבן ווייטער אנגעהאלטן מיטן פולסטן קראפט, האט דער רבי מחליט געווען צו פאררופן א מאסן דעמאנסטראציע, דאס מאל ברחובה של עיר, אויסצושרייען דעם וויי געשרייי פונעם יהדות החרדית לעיני השמש.

געוויסע ווארט זאגער"ס ביי די ציונים האבן זיך דעמאלטס דערוואוסט דערפון און זיי האבן זיך געשראקן דערפאר, האבן זיי געשיקט צום רביין בעטן אז ער זאל דעם פראטעסט צוריק רופן, און זיי האבן מבטיח געווען אז זיי וועלן אלעס וואס מעגליך אפצושטעלן די פאלמעסונגען, על כל פנים ביי אידן שומרי תורה ומצוות.

דער רבי האט דאן געשיקט זיין גבאיץ הרב ר' **יוסף אשכנזי** ז"ל קיין ארץ ישראל צו זעהן וואס עס איז שייך צו טוהן אין דעם ענין. נאך פסח איז ר' יוסף צוריק געקומען און איבערגעגעבן פארן רביין אז עס איז נישט שייך צו טון גארנישט, און די ציונים זענען אנטשלאסן ווייטער אנצוגיין מיט די פאלמעסונגען, דער רבי האט טיף אפגעזיפעצט און זיך אנגערופן "ווער ווייסט וואספארא צרות וועט נאך קומען אויף כלל ישראל איבער די שרעקליכע גזירה פון ניתוחי מתים...".

עטליכע טעג שפעטער האט טאקע אויסגעבראכן די 'זעקס טאגיגע מלחמה'.

פרק א'

דער זומער פון יאר תשכ"ז איז געבליבן פארצייכענט אלס א גאר שווערע תקופה אינעם הינזיכט פון די מלחמה לה' בעמלק קעגן די ציונים, און אפשר דער הויכפונקט, דער שפיץ ענד פון די מערכה.

זינט נאך פסח איז דער מצב געווארן אנגעצויגן ווען די ציונים האבן טאג טעגליך פארשפרייט אויף די ראדיא אז די אראבער ווילן אנהייבן קעגן זיי מיט א מלחמה און זיי ווילן טאטאל אונטערברענגען גאנץ כלל ישראל היל"ת.

לויט די שרעקעדיגע שמועות האבן די ציונים אנגעמאכט א שרעקליכן פאניק ביי כלל ישראל, און זיי האבן געגעבן אנצוהערן אז לויטן מצב האבן זיי באמת נישט קיין ברירה און זיי וועלן זיין געצווינגען צו ענטפערן קעגן די אראבער מיט פייער, און אז אן ערענסטע בלוטיגע מלחמה שטייט אויפן האריזאנט.

דער רבי האט באפוילן צו פארדופן א יום תפלה אויף א' נשא נאכמיטאג אין בית המדרש, דער רבי אליין איז אויך ערשינען אין בית המדרש און האט דארט מיטגעזאגט מיטן עולם גאנץ תהלים.

יענע נאכט דערויף כ"ו אייר האט אויסגעבראכן די מלחמה אין ארץ ישראל.

אין די אידישע גאס האט ווי פארשטענדליך געהערשט א שטארקע אנגעצויגענקייט קעגן די אראבער, די רוצחים וואס האבן זיך צולאזט איבער כלל ישראל און ווילן אויסהרג'ענען אלע אידן בארצינו הקדושה, דער רבי האט שוין אבער דעמאלטס געלאזט הערן זיין מיינונג קלאר אז ער האלט אז די ציונים זענען גאר די שולדיגע אין די מלחמה ווייל זיי האבן אנגעהויבן זיך צו רייצן מיט די אראבער ווייל זיי האבן געוואלט די מלחמה פאר זייערע אינטערעסן.

דעם רבי'נס נאנטע מענטשן האבן זיך מיטן רבי'ן געטענה'עט אז ער זאל דאס נישט זאגן, ווייל לויט די ראדיא און די צייטוונגען איז דאס געווען א ענצליך אפגעפרעגטע זאך, און אלע וואס זענען באהאוועגט אין די וועלטליכע פאליטיק זאגן אז דאס איז נישט אזוי געווען, דער רבי האט זיך אבער געהאלטן ביי דאס זיניגיג אז זיין שכל זאגט אים אזוי און ער זעט גארנישט אז דאס זאל קענען זיין אנדערש.

נאך עטליכע טעג איז מיט השגחה פרטיות אנגעקומען צום רבין'ן א בריוו וואס איינער פון די חברי כנסת המינים אין ארץ ישראל האט געשריבן פאר די אגודה פידער אין אמעריקע ווי ער דערציילט בסודי סודות אז די ציוני'סטישע רעגירונג זענען געווען וואס האבן מחליט געווען אנצוהייבן די מלחמה... ווי דער רבי שרייבט דאס אין ספה"ק "על הגאולה ועל התמורה" (הנדמ"ח אות מ"ח).

*

דער מצב איז טאקע אזוי געווען דער רבי האט זייער גוט געוואוסט וואס ער רעדט, פונעם ערשטן מאמענט וואס די מלחמה איז אריין אין קראפט, האט זיך אנגעהויבן צו הערן שמועות פון די געוואלדיגע ציוני'סטישע נצחונות וואס זיי טוהען אפהאלטן איינס נאכן אנדערן, טאג נאך טאג האבן זיי איינגענומען פרישע פלעצער און דערהרג'עט טויזענטער אראבער, און זייער זיג איז געווען גאר א גרויסער.

אנגעהויבן מיט מצרים ווען די ציונים האבן באמבאדירט אלע עגיפטישע לופט־פעלדער, און עס האט זיך נישט געהערט קיין שאס אויף צוריק, די וועלט האט געשטוינט אויף די בטלנות פון די עגיפטער פארוואס זיי האבן זיך נישט געקענט ספראווען מיט די 'איזראעליס', פון דארט האבן זיי מסדר געווען די ירדנ'ער, און זיי האבן דעראבעווען דעם 'כותל' און אנדערע מקומות הקדושים, ביז זיי האבן אפגעצייכענט א זיג.

די ציונים האבן געפייערט כוחי ועוצם ידי, עס זענען געקרוינט געווארן עטליכע 'העלדן' פון צווישן די ראשי הכופרים, צווישן די טאקע דער גע'הרג'עטער פרעמיער יצחק רבין שר"י, אבער די רעליגיעזע ציונים זיי זענען דא געכאפט געווארן אין א מרקחת, זיי האבן זיך גענומען יובל'ען און שרייען "נסים! נסים!" און די גאנצע אידישע גאס איז אריינגעפאלן אין א שיכרות פון "נסים", וואו מען איז נאר געגאנגען און געשטאנען זענען אידן געשטאנען און גערעדט מיט קעלבערנע התפעלות פון די נסים ונפלאות וואס די ציונים האבן באוויזן, די רעליגיעזע צייטונגען האבן נאך צוגעגעבן אויל צום פייער שרייבענדיג אזעלכע געמיינע דברי מינות וכפירה אז "די נסים פון יציאת מצרים זענען פארטונקעלט געווארן קעגן די נסים פון די מלחמה"

עפרא לפומייהו, און פון אלע שיכטן און קרייזן האט מען געזען ווי אידן טאנצן און שפרינגען מיט שמחה.

יארן האט געדויערט אז מען זאל זיך אויסניכטערן פון דעם 'נסים' שכרות, קודם ביי די "מלחמת יום הכיפורים" וועלן די ציונים זענען גוט צוזעצט געווארן, און נאכדעם ביי אנדערע מפלות, און אינצווישן איז ארויסגעקומען ענדעקונגען אז 'לא דובים ולא יערי' די מלחמה איז נישט געווען קיין סכנה, און די ציונים האבן קלאר געוואוסט פון פאראויס וועד עס גייט מנצח זיין אין דעם קריג.

וועלן עמיצער איז אריינגעקומען צום רבין אין דערציילט אז די רעליגיעזע צייטונגען האבן געשריבן אז ביי יציאת מצרים זענען נישט געווען אזעלכע נסים ווי די נסים וואס איז געשען פאר די ציונים, האט זיך דער רבי אויפגעשטעלט פון בענקל בלהב אש קודש און געשריגן **"און איך זאג אז זייט די וועלט איז באשאפן געווארן איז נאכנישט געווען אזא אומגליק פאר כלל ישראל ווי די ציוני'סטישע מדינה"...**

דעם צווייטן טאג שבועות ביי די תורה האט דער רבי אויסגעשריגן מכאב לבו הטהור **"דער וואס טוט דאס פארגלייכן צו די נסים פון יציאת מצרים ברויך מען אים מנדה זיין מיט טויזענט שופרות".**

אויך ביים רבין אין בית המדרש איז אנמערקבאר געווען דער רושם פון די גאס, דער עולם איז געווען צומישט און צורידערט, די מוחות זענען געווען פארטומלט, מען האט נישט געוואוסט וואס צו רעאגירן אויף די אלע שמועות און אוודאי האט מען זיך נישט געטרויעט עפעס צו זאגן דערקעגן.

דעם רבין האט דער מצב גאר שטארק ווי געטוהן, ער האט דאס ממש נישט אויסגעהאלטן אז דער היימישער ציבור קען נאך צומישט ווערן פון די נסיונות ופגעי הזמן און נישט זיין קלאר און באהאוועט אין די אלע ענינים וואס ער האט שוין אזוי קלאר און דייטליך געשריבן אין "ויואל משה", דער רבי האט דאן געזאגט אז ער האלט זיך איין ווילאנג די מלחמה איז אין קראפט נישט צו לאזן הערן זיין מיינונג, ווייל דאן וועט דאס אויסגעטייטשט ווערן ווי כאילו ער שטיצט די אראבער, אבער אז אונזער עולם זאל נישט קענען זיך דערהאלטן ביי א נסיון האט אים געקרענקט עד עמקי לבבו.

צווישן די זאכן וואס די ציונים האבן מצליח געווען אין די מלחמה איינצונעמען איז אויך געווען דער "כותל המערבי" מיטן קבר רחל ומערת המכפילה וואס איז געווען ביי די אראבער זינט דעם "מלחמת השחרור" אום תש"ח, וואס דאס האט ביים פרומען עולם אויפגעווקט די הרגשים, עס האט זיך אנגעהויבן א שאיפה א בענקשאפט און נאסטאלגיע צום מקום המקדש דער כותל המערבי וואס שוין באלד צוויי צענדליג יאר וואס מען קען דערצו נישט צוקומען, וואס דאס האט היבש צוגעגעבן צום בלבול המוחות.

געוויסע קרייזן האבן דאן פראקלאמירט א "מבצע" פון תפלין פאר אלע גוים ופשעי ישראל, וואס דאס האט לכאורה געברויכט סימבאלירן דעם התעוררות תשובה וואס האט באנומען כלל ישראל א דאנק די מלחמה, עס זענען פארשפרייט געווארן גרויסע פלאקאטן מיט בילדער וויי די חיילים פון צה"ל לייגן תפילין, און דאס האט נאך פארגרעסערט דעם טשטוש המוחין ביי כלל ישראל.

ווי עס געדענקען נאך אידן ווי אזוי דער מצב האט אויסגעזען אין יענע טעג, אז וועלן א איד אין סאטמארער בית המדרש האט זיך אנגערופן אז מסתמא וועט דער רבי נישט לאזן גיין צום כותל, האט מען אים באפאלן מיט זלזולים היתכן ער טרויט זיך אזוי צו רעדן...

ווי עס האט דערציילט הגה"צ **אב"ד אבני שלמה** זצ"ל דער דעמאלטסדיגער מנהל הישיבה איז אין איינע פון די הייסע מלחמה טעג האט אים דער רבי דריגענד געלאזט רופן און ער האט אים באפוילן אז ער זאל גיין אין די ישיבה מארגן פארטאגס אינמיטן סדר וועלן די בחורים לערנען פארן דאוונען, און ער זאל איבערגעבן פאר די בחורים אין זיין נאמען, **"אז די בחורים זאלן וויסן אז מען דארף זיך זייער שטארק אכטונג געבן אז מען זאל זיך בכלל נישט פרייען מיט די נצחונות פון די ציונים, און מיט די מקומות וואס זיי האבן איינגענומען ח"ו, ווייל וער עס פריידט זיך מיט זייער שמחה דער וועט נישט זוכה זיין צו זעהן בנחמת ציון וירושלים, ווי די גמרא זאגט כל מי שאינו מתאבל בחורבנה אינו זוכה ורואה בשמחתה, איז דאך א קל וחומר אז וועלן איינער פריידט זיך בחורבנה של ירושלים, דער וועט אוודאי נישט זעהן בשמחתה, און עס איז**

נישטא קיין גרעסער חורבן פאר ירושלים ווי דאס אז זי איז אריינגעפאלן אין די הענט פון די רשעים די ציונים".

איבריג צו זאגן אז דער דירעקטער שליחות פון רבי'ן צו די בחורים האט געגרייכט דעם געווינטשענעם ציל, און בו בזמן ווען די גאנצע וועלט איז געווען צוטומלט און צומישט פון די פגעי הזמן, איז אבער דער אויר הקדושה אין די ישיבה געבליבן ריין, און די בחורים האבן געלעבט מיט די ריינע אמונה.

*

איינע פון די שטארקע און קלארע זאכן וואס דער רבי האט אפן געזאגט פאר זיינע מקורבים און באי ביתו במשך די גאנצע צייט, אז אויב וועט צושטאנד קומען א מלחמה ר"ל דאן איז בדרך הטבע זיכער אז די ציונים וועלן מנצח זיין די מלחמה, לויט זייערע פארגעשריטענע טעכנישע געווער, און לויט די צוריק געשטאנענקייט פון די פרימיטיווע אראבער.

דער רבי וועלכער האט דאך געהאט א שטארק אויסגערעכענטן מיינונג אין יעדן פאליטישן הינזיכט האט דאס קלאר באשלאסן, און טראץ די שרעק וואס די ציונים האבן אנגעזייעט איבעראל פון די מלחמה כדי צו שאפן א פאניק, און נאכהער שרייען אז ס'איז געשעהן נסים נגלים, האט אבער דער רבי געזאגט אז די גאנצע מהומה איז א בלויזער אנשטעל און די ציונים ווייסן וואויל דעם פאקט אז זיי האבן נישט קיין פראבלעם מיט די אראבער.

האט זיך געמאכט אין איינע פון די טעג וועך דער רבי איז אהיימגעגאנגען פון בית המדרש מיט איינעם פון זיינע מקורבים און מען האט גערעדט איבער דעם מצב, האט דער רבי דאן זיך אויסגעדריקט אז עס איז בייא אים שום ספק אז די ציונים וועלן מנצח זיין די מלחמה בדרך הטבע, איז דארט געשטאנען א ציוני'סטישער שרייבערל וואס האט נאכגעלאקערט דעם רבי'ן צו קענען אויפכאפן עפעס גוטס כדי צו קענען מאכן דערפון מטעמים אין די צייטונגען, און ער האט דעם אויסדרוק דערהערט.

דאנערשטאג נשא איז דער ציוני'סטישער צייטונג "ידיעות אחרונות" ארויסגעקומען מיט שרייענדע קעפלעך "האדמור מסטמר מתנבא על נצחון המדינה", ווי פארשטענדליך האבן זיי אויסגעטייטשט דעם רבי'נס ווערטער אז ער האלט אויך אז עס געשעהט נסים פאר די ציונים, און אז דער רבי איז מודה אז די מלחמה וועט געפירט דורך א הימלישע סייעתא דשמיא חס מלהזכיר.

גרויסע גרופעס סאלדאטן וואס האבן זיך צוריקגעקערט פונעם 'פראנט' האבן געהאלטן אין זייערע הענט בילדער פונעם רבי'ן וואס האט געהאט אויפשריפטן ווי כאילו דער רבי איז דער "נביא" פון זייער נצחון...

ווען די שמועות זענען אנגעקומען צום רבי'ן האט דאס אים גאר שטארק ווייי געטוהן, און ער האט שטארק מורא געהאט אז דער ערליכער ציבור אידן וועלן גלייבן די שמועות און עס וועט זיין א מוראדיגער חילול ה', און טראצדעם וואס ער האט זיך געוואלט צוריק האלטן פון צו רעדן ביז ווען די געמיטער וועלן זיך אביסל בארוהיגן, האט ער אבער געהאלטן אז ער טאר שוין נישט שווייגען און ער האט געוואלט ארויסגיין אויף די גאס און אנהייבן צו מרעיש עולמות זיין קעגן דעם שקר.

ווי עס דערציילט הרה"ח ר' **יוסף אשכנזי** ז"ל אין די הקדמה צום ספה"ק על הגאולה ועל התמורה (הנדמ"ח) האבן דעם רבי'נס מקורבים אים פרובירט איינצובעטן אז ער זאל אין דעם יעצטיגן מצב גארנישט רעדן, וויל לויט דעם שרעקליכן נצחון געפיל וואס אלע האבן געשפירט איז דאס ארויסגיין קעגן אזא שטראם געווען פארבינדן מיט סכנת נפשות ממש.

ווי מען הערט אויף א טעיפ וואס איז אויפגעכאפט געוואָרן יענע וואך ביי אן אסיפה ביים רבי'ן אין שטוב קאכט זיך דער רבי זייער און ער איז מסופק צו ער זאל רעדן ביי שלש סעודות איבער דעם ענין, אבער אלע ארומיגע מקורבים האבן דעם רבי'ן געראטן אז שב ואל תעשה עדיף, און לכל היותר זאל דער רבי ארויסגעבן א גילוי דעת אז דאס וואס מען פארקויפט אין זיין נאמען איז שקר וכזב, אבער ער זאל נישט ארויסגיין אין א מלחמה גלוי' וואס איז אזוי מסוכן.

דערציילט ר' **יוסף אשכנזי** ז"ל:

יענעם פרייטאג האבן געדופן צום רבי'נס שטוב עטליכע פון די אגודי'סטישע רבנים וואס האבן מוצאי שבת געוואלט ארויספארן קיין ארץ ישראל צו שאפן

א התעוררות ביי כלל ישראל צוליב די "נסים" און זיי האבן זיך געוואלט געזעגענען ביים רבין, דער רבי האט זיי נישט געוואלט מתחילה אויפנעמען, אבער נאך לעננערע הפצרות איז ער איינגעגאנגען אז זיי זאלן קומען.

שפעט נאכמיטאג זענען זיי אנגעקומען צום רבין און זיי האבן געזאגט פארן רבין זייער פארלאנג אז זיי פארן מוצאי שבת ארויס קיין ארץ ישראל צו מעורר זיין אידישע קינדער צו תשובה, און זיי ווילן וויסן וואס דער רבי האט יעצט איבערצוגעבן פאר כלל ישראל, דער רבי האט זיי געגטפערט קורץ און שארף "צום כלל ישראל האב איך אסאך צו רעדן, אבער מיט ענק האב איך נישט וואס צו רעדן" און דער רבי האט זיי אפגעזעגענט.

יענעם שבת צו שלש סעודות האט דער רבי "געריעדט צום כלל ישראל" זאגענדיג די באקאנטע **"נשא תורה"**, וואס דאס האט אויפגעשאקעלט א וועלט, דער רבי האט קלאר און דייטליך מגלה געווען דעם דעת תורה מיוסד אויף דברי חכז"ל ראשונים ואחרונים ודברי רבותינו הק' מוסדי דור ודור, אז צו זאגן אז השי"ת זאל מאכן נסים דורך מינים ואפיקורסים דאס איז מינות וכפירה, און קיין ערליכער איד טאר ניטאמאל האבן אזא מחשבה, נאר צומאל האט ליידער די סטרא אחרא א כח צו מאכן נסים פאר די רשעים, אבער אין דעם פאל איז ניטאמאל דאס געווען, דאס איז א בלויזע הצלחה וואס די ציונים האב בדרך הטבע מנצח געווען, און א אחיזת עיניים פון די כוחות הטומאה וואס ווילן איריינשלעפן דעם כלל ישראל אין די נסיונות צו פארשלעפט ווערן נאך די רשעים.

דער רבי האט דאן מגלה געווען דעת קדשו אז מען זאל נישט גיין צום כותל המערבי און צו די אנדערע מקומות וואס זענען אין יענע צייט איינגענומען געווארן דורך די ציונים, וויל דאס גיט פאר זיי חיזוק און ברענגט צי צו התקרבות לרשעים.

די וועלט פון רבין זענען געזאגט געווארן מיט דברים היוצאים מלב טהור מיט בכיות און גרויס צובראכענקייט פארן חילול כבוד שמים ועלבון התורה הק' ווי אידן ווערן פארנערט מחזק צו זיין דעם כח הכפירה והמינות אין די מוחות פון אידישע קינדער.

אזוי האט נאכגעפאלגט די קומענדיגע וואכן פון פרשת בהעלותך, שלח, קרח, וואו דער רבי האט בקול חוצב להבות אש געעפענט די אויגן פון אידישע קינדער, און אויפגעוויזן ווי אזוי א איד דארף צו שטיין קעגן די פגעי הזמן און נישט זיך לאזן ווערן נאכגעשלעפט נאך די נסיונות העצומות.

אט די הייליגע תורות דאס האט געעפענט די אויגן פון ערליכע אידן איבער די וועלט און מען האט זיך ארומגעזעהן ווי ווייט מען איז פארשלעפט געווארן דורך די ציוני'סטישע פראפעגאנדע מאשין, און דער שארית הפליטה האט זיך גאר שנעל אפגעשאקעלט פון דעם כפירה אפאראט וואס די ציונים האבן דערין געוואלט אריינשלעפן דעם גאנצן יהדות החרדית.

יענע וואך פרשת נשא ווען דער רבי האט געענדיגט פירן שלש סעודות און ער איז געגאנגען צו זיין פלאץ דאוונען מעריב, זענען די בחורים געשטאנען ביי די זייטן, האט דער רבי באמערקט צווישן זיי מו"ה אברהם שווארץ הי"ו פון לאנדאן, האט ער אים א זאג געגעבן **"האסט געהערט וואס כ'האב געזאגט?, זאלסט וויסן וואס צו שרייבן דיין טאטן** (הרה"ח ר' ליפא ע"ה מנהל מוסדותינו הק' אין ירושלים) **אז מ'זאל נישט זיין פארנער'ט דארט"...**

*

בנוגע די מלחמת ששת ימי אפילה האט דער רבי געזאגט פארשידענע זאכן, וואס זענען ביי אים געווען זייער קלאר, אפילו ווען דאס האט בכלל נישט אויסגעזעהן אז דאס שטימט מיט די אלגעמיינע אנגענומענע מיינונגען אין די גאס.

אין די הייליגע תורות פלעגט דער רבי אויך ארויסברענגען דעם פראקטישן טייל פון די מלחמה, דער רבי האט געהאלטן אז די ציונים וואלטן געקענט פארשפארן די מליחמה מיט אביסעלע רצון, און ווען זיי קלערן ווען אז זיי וועלן נישט מנצח זיין וואלטן זיי מיט אביסעלע רצון געקענט אלעס פארמיידן וויל די מצריים וואלטן איינגעגאנגען אויף סיי וועלכע פשרה בנוגע דאס וואסער, און דאס עקשנות צו גיין אין די מלחמה, דאס אליין צייגט אז זיי האבן נישט געשפירט אז זיי האבן א פראבלעם דערמיט, אדער סיי וועלכע סיבה מורא צו האבן פאר א מלחמה.

חוץ מזה האט דער רבי געזאגט אז ער האט דאס געהערט פון זייערע גרויסע מענטשן, אז זיי האבן בכלל נישט מורא צו גיין אין די מלחמה, ווייל די ציונים ווייסן זייער גוט אז די אראבער קענען זיך מיט זיי נישט שלאגן. דער רבי האט דערציילט אז ווען ער האט נאך געווואונט אין ארץ ישראל בשנת תש"ז האט ער זיך דארט געטראפן מיט איינעם פון זייערע גרויסע חברה, האט ער אים געפרעגט היתכן ער האט נישט מורא זיך צו שלאגן מיט די אראבער, בשעת ווען מען ווייסט אזויי זעננען פול מער און גרעסער, האט יענער געלאכט, זאגענדיג אז די אראבער קענען זיך שלאגן מיט העלצער און שטעקענעס, אבער זיי זענען בכלל נישט מושטירט זיך צו קענען שלאגן מיט די היינטיגע פארגעשרעיטענע געווער אויף וואס די ציונים האבן יא געהאט פארלייגט אסאך כוחות, דעריבער איז דער גאנצער איבערקערעניש וואס די ציונים מאכן נישט מער ווי א בלויזער טומל און שערורי'.

פרק ב'

א שטארקע טענה וואס דער רבי זי"ע האט משמיע געווען אין יענע טעג איבער דאס ענין פון די נסים איז געווען, אז ווי אזוי קען מען בכלל קלערן אז דא איז געווען נסים, וואס דאס טוט באדייטן אז בדרך הטבע איז דאס נישט געווען קיין שום אויסזיכט פאר אן הצלה, און נאטורליך וואלט מען אוודאי נישט געקענט געווואונען די מלחמה, נאר דער אייבערשטער האט געמאכט א שינוי סדרי המערכה, און חוץ לדרך הטבע האט ער צוגעפירט אן הצלחה פאר די רשעים די ציונים.

האט דער רבי זי"ע געפרעגט א לאגישע טענה, הייסט דאס צו זאגן אז מיליטעריש האבן די ציונים געווואוסט אז זיי האבן נישט קיין שאנסן צו געווואונען, נאר זיי האבן זיך אנגעגארטעלט מיט אמונה און בטחון, און מיט מסירות נפש זענען זיי אריינגעגאנגען אין די מלחמה, ווען עפ"י הטבע איז זייער פארלוסט א זיכערער סמוכים מיט א געווואלדיגע אמונה און בטחון אינעם רבונו של עולם אז ער וועט זיי נישט פארלאזן, און ער וועט מאכן פאר זיי נסים.

דער רבי האט געזאגט, היש לך לצנות גדולה מזו, אט די רשעים, די כופרים ואפיקורסים די וואס גלייבן נישט אינעם אייבערשטן די וואס האבן בפועל מעביר געווען על הדת אזויפיל טויזענטער אידישע קינדער, זיי האבן אויסגעריסן די ריינע אמונה פון אזויפיל אידישע הערצער, און זיי האבן אויפגעשטעלט א גאנצע שמד אפאראט וואס גיט זיך אפ בלויז מיט דעם מעביר צו זיין אידישע קינדער על דתם ואמונתם, ווי קען מען אפילו קלערן צו זאגן אז זיי זענען געגאנגען אין די מלחמה אריין מיטן חשבון אז זיי וועלן מנצח זיין שלא עפ"י דרך הטבע.

און כלפי די וואס האבן געזאגט אז די ציונים האבן טאקע נישט געווואלט גיין אין די מלחמה נאר מען האט דאס אויף זיי ארויפגעצווינגען, האט דער רבי געזאגט אז דאס איז שקר וכזב, נאר די ציונים האבן יא געווואלט א מלחמה, זיי האבן דאס געזוכט, און זיי האבן געטון אלע מיטלען דאס צו עררייכן וואוסענדיג אז זייערע מיליטערישע כוחות וועט דורכטראגן אזא מלחמה. און אז זיי וואלטן נישט געזוכט א מלחמה וואלטן זיי זיך וועט זייער לייכט געקענט אן עצה געבן מיטן עגיפטישן פרעזידענט, וועט זיי זענען וועט מוותר אויפן וואסערל וואלט קיין מלחמה נישט געווען, דעריבער איז די גאנצע זאך אז זיי האבן 'נעבעך' געמוזט גיין אין מלחמה, א בלויז נארישע פוסטע פראפעגאנדע.

*

צו פארשטיין קלארער גענוי וואס עס האט זיך אפגעשפילט אין יענע טעג, און ווי אזוי עס האט אויסגעזעהן דעם רבי'נס מיינונג בשעתו און וואס עס איז געווען דער מציאות וואס האט זיך ארויסגעשטעלט, איז כדאי צו ציטירן לענגערע פאראגראפן פונעם ספר **"בוצינא קדישא"** וואס הרה"ח ר' **סענדר דייטש** ז"ל ראה"ק ומנהל מוסדות סאטמאר האט אפגעשריבן, וואס ער זעלבסט האט מיטגעלעבט מיטן רבי'ן אין יענע טעג.

דערציילט **ר' סענדר** די השתלשלות הענינים ווי פאלגענד:

"אין יענע ערשטע טעג נאך די 'זעקס טאגיגע מלחמה' איז די וועלט געווען צומישט פון די הצלחה וואס די ציונים ימ"ש האבן געהאט אין די מלחמה, די

רעליגיעזע ציונים האבן געמאכט א מצב ווי כאילו עס זענען געשעהן נסים ונפלאות, און טאג נאך טאג שעה נאך שעה האבן זיי ערפינדן פרישע מעשיות און פרישע 'מופתים'.

די אנפירער פון די ציוני'סטישע מדינה האבן טעגליך פארשפרייט איבער די וועלט פאלשע ידיעות, אז די מצרי'שע מיליטער איז זיי פלוצלונג אנגעפאלן, און די וועלט האט נאך געגלייבט זייערע איינרעדענישן. ביז וועו דער אמת האט זיך ארויסגעשטעלט צום ענדע וואס דא איז געווען אז די איזראעליס האבן פריער אנגעהויבן מיט אן אטאקע אויף די ציוני'סטישע פליגערס, און מיט דעם האבן די ציונים טאקע אנגעהויבן מיט די מלחמה.

ווי באקאנט איז דער גרעסטער זיג וואס די ציונים האבן געהאט אין די מלחמה געווען מיט דעם אז זיי האבן באמבאדירט אלע מצרי'שע מיליטערישע פליגערס וועו זיי זענען נאך געווען אויף דער ערד, און מיט דעם האבן זיי אוועקגענומען די מעגליכקייט פון די עגיפטער צו קענען צוריק ענטפערן ווייל זייערע געווער איז שוין געווען פארביי, און ווי נאר דער קריג האט זיך אנגעהויבן האט שוין יעדער געוואוסט וועו עס איז דער געווינער.

אבער פאר די וועלט האבן זיי פרובירט איינצורעדן שטותים, בעיקר זענען געווען פארנומען דערמיט די רעליגיעזע ציונים אז עס זענען דא געווען "אפענע נסים" און זיי האבן זיך נישט געשעמט צו זאגן אויף די ציונים דעם פסוק "מן השמים נלחמו הכוכבים ממסילותם".

אבער דער רבי האט דעמאלטס געשריגן און מרעיש עולמות געווען אז עס זענען דא נישט געווען קיין שום נסים און קיין שום אותות ומופתים, נאר עס איז געווען א דבר פשוט וואס יעדער וואס ווייסט און איז באקאנט דערין ווייסט אז די אראבער און א עגיפטער זענען שוואכלינגען, פחדנים, און זיי קענען נישט פירן קיין פעסטע מלחמה קעגען. אנדערש ווי די ציוני'סטישע מיליטער וואס זענען גוט מושטירט און געלעירנט ווי אזוי דורכצופירן פלוצים'דיגע אטאקעס. אזוי אויך לערנט מען מיט די ציוני'סטישע סאלדאטן אז וועו מען פירט א מלחמה דארף מען זיך שלאגן און קעמפען ביזען לעצטן טראפן כח, און אפילו וועו מען זעהט א דורכפאל דארף מען לוחם זיין ביז צו די לעצטע כוחות און ביז ווילאנג איין סאלדאט לעבט נאך טאר מען נישט אויפגעבן און מוזתר זיין, ווייל דאס וואוילזיין פון די מדינה שטייט העכער דאס וועלט פונעם מענטשליכן לעבן.

די ציונים האבן דעמאלטס פארשפרייט פארשידענע שמועות מיט וואס זיי האבן געוואלט בארעכטיגן דאס וואס זיי זענען ארויסגעגאנגען אין די מלחמה, ווי כאילו נישט זיי זענען די וואס האבן גהאט אן ספעציעלע אינטערעסע אין די מלחמה, טאג טעגליך האבן די ציוני'סטישע צייטונגען גערשריבן אז דער מצרי'שער מושל אבדול נאצער האט זיך געגרויסט און ער האט געזאגט אז נאך אביסל גייען אריין די מצרי'שע חיילות קיין תל אביב און זיי וועלן ארויוואַרפן אלע אידן אין ים אריין!

דאס האבן די ציונים זייער גוט אויסגענוצט אנצושטעלן א פנים ווי זיי זענען נדפים כדי אז די אמעריקאנער ממשלה זאל זיך צושטעלן צו זייער זייט און זיי שטיצן אין די מלחמה, וואס דאס האט זיי זייער וויכטיג אויסגעפעלט. ווי נאר די מלחמה האט אויסגעבראכן האבן די ציונים טאקע אויסגעשריגן אז די עגיפטער זיי זענען געווען די וואס האבן אנגעהויבן די מלחמה.

דערציילט ווייטער ר' סענדר "די גאנצע צייט וואס עס זענען אנגעגאנגען די שמועות אז די מצריים האבן אנגעהויבן די מלחמה האט מיר דער רבי געזאגט אז ער גלייבט דאס נישט, ווייל זיין הארץ זאגט אים אז די מצריים האבן נישט די העזה אנצוהייבן א מלחמה, וועו זיי ווייסן אז זיי האבן נישט קיין שאנסן צו קענען זיגן אין אזא מלחמה".

דער רבי האט צוגעלייגט "אז בדרך הטבע האבן די ציוני'סטישע חיילים זיך געקענט מתגבר זיין אויף די עגיפטער, ווייל סיי זיי זענען בעסער געלערנט, ווי אויך ווייל זיי האבן בעסערע געווער, און באזונדער ווייל די ציונים האבן אגענטן און שפיאנען איבעראל, און זיי ווייסן זייער גוט גענוי וואס עס טוט זיך אינעם לאגער פונעם שונא".

*

מיר וועלן דא מפסיק זיין אינמיטן איבערגעבן די ווערטער פון ר' סענדר ז"ל און איבערגעבן א שטיקל

נייעס, וואס ר׳ סענדר ז״ל האט שוין נישט זוכה געווען צו דערלעבן, וועלכער האט זיך רבינס ווערטער זענען הערשט נתגלה געווארן מיט א קורצע צייט צוריק נאכדעם וואס ר׳ סענדר איז שוין נישט געווען בתוכינו, וואס שטימט געוויס מיט די ווערטער וואס דער רבי האט געזאגט אז די איזראעלישע שפיאנאזש דאס האט געהאלפן צום נצחון.

מיט א צוויי יאר צוריק בשנת תשס״ג האט זיך די ׳איזראעלישע׳ מדינה אויפגעכאפט אין א שיינעם טאג צו שרייענדע קעפלעך אין די צייטונגען איבער א איבערראשענדע אויפדעקונג:

״לא האסטרטגי׳ של יצחק רבין ולא התוכניות של עזר וויצמאן הביאו לנצחונה המדהים של ישראל במלחמת ששת הימים, אלא...״

עפעס נייע ווערטער הערן מיר דא, ניין! נישט ווי עס איז געווען אנגענומען ביז היינט אלס אומאפלייקנבארער פאקט אז דא איז געווען עפעס אן אויסטערלישע זאך, ולית נגר ובר נגר דליפרקני׳ נאר ״נסים״, נאר צוליב א געלונגענע שטיקל.

הערט א מעשה, עס איז ערשינען מיט צוויי יאר צוריק א בוך מיטן נאמען ״מרגלים״ וואס שילדערט די שפיאנאזש היסטאריע פון די ציוני׳סטישע מדינה, צוויישן די ווערט אנטפלעקט דער גאנצער סוד, ווי אזוי די ציונים האבן געהאט אזא הצלחה אין די זעקס טאגיגע מלחמה.

זיי שילדערן דארט איבער א געוויסער שפיאן פון עגיפטן וועלכער האט זיך איינבאקומען קיין ארץ ישראל אין די תקופה פון די ״סיני מלחמה״ אין תשי״ז, כדי צו שפיאנירן פאר עגיפטן.

דער פארשוין האט זייער גוט געארבעט, ער איז געווען פארשטעלט פאר א רעליגיעזער איזראעלי, אבער פארט האט ער זיך נישט געהיטן, און איין אראביש ווארט וואס איז געווען מרגלא בפומי׳ האט אים פארראטן ביז וועלן די ציוני׳סטישע אגענטור האט געלייגט די האנט אויף אים.

איינזעהנדיג אז ער איז א געלונגענער סוחר, און פון די צווייטע זייט באזיצט ער גאר וויניג פון די מעלה פון ׳שונא בצע׳ האט זיי אים באווירקט אז ער זאל ווערן א טאפעלטער שפיאן, ער זאל ווייטער שפיאנירן פאר מצרים, אבער ער זאל זיי נאר איבערגעבן אינפארמאציע וואס איז געוואונטשן פאר מדינת ישראל.

דער חברה׳מאן האט זיי גאנץ גוט געדינט, און זיי האבן פאר דעם מצרי צו צוטיילן גאנץ גוטע קרעדיטן, אבער דער קרוין פון זיינע דערגרייכונגען איז געווען ביי אט די מלחמה.

אין די צייט וואס די עגיפטער האבן זיך געריישט צו אטאקירן מדינת ישראל ביי די 6 טאגיגע מלחמה, האט דער שפיאן אריבערגעשיקט א באריכט אז די ציונים ווילן בשום אופן נישט אטאקירן פון די לופט, זיי גייען זיך נאר שלאגן אויף דער ערד, צוליב מערערע סיבות, אויך צוליב דעם וואס זייער מיליטער איז נישט גענוג אהערגעשטעלט מיט לופט כוחות.

די מצרים האבן אים געגלייבט, פארטרויענדיג אים אלס זייער אגענט און זיי האבן זיך אויך געגרייט אויף א אפענסיווע בלויז אויף די ערד, און בכלל זיך נישט געקימערט צוצוגרייטן לופט כוחות.

וועלן די מלחמה האט זיך אנגעהויבן זענען די ציונים באלד געקומען צו פליעהן מיט זייערע פליגערס און באמבאדירט די מצרי׳שע לופט־פעלדער וואס זענען געהעריג ׳געשלאפן׳ און בכלל נישט געווען צוגעריישט צו די מלחמה, ביז דריי שטונדן האבן זיי געהאט פארניכטעט די מצרי׳שע לופט כוחות.

די וועלט האט זיך געטריישלט הערענדיג פון דעם זיג, ״נסים!״, וואס דען קען דאס זיין? ווי אזוי איז מעגליך אז דער קליינער ציוני זאל אזוי גרינג באזיגן דעם מעכטיגן מצרי? אין זה כי אם ״נסים״! אט דאס איז געווען די מסקנא וואס די וועלט האט אפגעקויפט, עס איז געווען ששון ושמחה מיט די מדינה, דער בעל המבצעים האט דאן מחליט געווען מזכה צו זיין דאס מענטשהייט מיטן ״מבצע תפילין״ וואס האט צוגעגאסן אויל אויפן פייער פונעם בלבול המוחות, און מען איז געטאנצן מיט די ״נסים״.

איין שטימע האט זיך געהערט, איין שטימע פון א הייליגן אכציג יעריגן איד וואס האט געשריגן ביי זיך אין שטוב, אבער די שטימע האט זיך געהערט איבער די גאנצע וועלט, דער שטילער קול מחאה וואס דער רבי האט אויסגעשריגן האט פארשריגן די קולות תרועה פון די ציונים, ״חס ושלום לומר כן, א כופר באלקי ישראל איז דער וואס זאגט אזוי!״

דער רבי איז שוין נישטא היבשע פאר יאר, אבער זיין הייליגע שיטה איז געבליבן, און טויזענטער אידן איבער די וועלט וואס קלאמערן זיך לאור תורתו הבהיר, און זענען עוסק אין זיינע הייליגע ספרים, ווייסן און זענען איבערגעצייגט, אז וואס זיי זאלן נאר נישט זאגן און פארקויפן איז דאס פארט נישט קיין מציאות עפ"י תורה אז השי"ת זאל מאכן נסים פאר רשעים.

אט איז דער אמת ארויסגעקומען, און טאקע אין פארעם פון "הודאת בעל דין!".

ריכטיג עס זענען נישט געווען קיין נסים, אין גרעסטן פאל קען מען דאס אנרופן ווי דער רבי רופט דאס אן א "הצלחה יתירה", זיי האבן געהאט א טאקטיק, א שפיצל, און דער שפיצל איז געלונגען בחסדי השם אין זכות פון די ערליכע אידן איבער די וועלט וואס האבן מתפלל געווען לשלומם פון די אידן אין ארץ ישראל...

אט דאס איז ווידער א קלייניגקייט, אן 'אפס קצהו' פון די זאכן וואס זענען מיט די יארן ארויפגעשוואומען ווי בוימל אויפן וואסער אז כל דבריו אמת וצדק, און יעדע זאך וואס דער רבי האט אין יענע יארן געזאגט, האט געשטימט נישט בלויז מיט די תורה און מיט די הלכה און די יסודות האמונה, נאר אויך מיטן מציאות אין פאליטיק וואס דער רבי זי"ע בעיניו הבדולחים האט געזעהן וועיטער ווי אונזער השגה דערגרייכט.

פרק ג'

מיר האבן דערווייל אויסגעשמועסט און איבערגעווייזן ווי טייל פון די וועלט און מיינונגען וואס דער רבי זי"ע האט משמיע געווען אין יענע שוועלע יארן האט זיך אין לויף פון א לענגערע צייט שפעטער ארויסגעשטעלט אלס אמת און וואר. נחזור לענינינו צו ציטירן די וועלט פון ר' סענדר ז"ל ווי אזוי ער גיט אראפ דעם רבי'נס מהלך אין דעם ענין.

דערציילט ער וועיטער ווי פאלגענד: "הערענדיג די וועלט ווי דער רבי זאגט פארקערט ווי עס איז געווען אנגענומען אין די וועלט, פארקערט ווי עס האבן באריכטעט די צייטונגען האב איך געזאגט פארן רבי'ן "דער מצרי'שער פרעזידענט גאמאל אבדול נאסאר ער האלט דאך אין איין סטראשענען און ווארענען די פירער פון מדינת ישראל, און ער זאגט אז די מיצרי'שע מיליטער וועט ביז געציילטע טעג אריינדרינגען אינעווייניג אין ארץ ישראל און זיי וועלן אריינווארפן אלע אידן פון תל־אביב אין וואסער..."

האט מיר דער רבי געזאגט "דאס איז א טייל פון זייערע קונצן, דער עגיפטישער פרעזינדשענט ווייסט אז די ישראלים גרייטן זיך צו א מלחמה קעגן זיי, און ער ווייסט אויך אז אין פאל פון א מלחמה איז ער פארלוירן ווייל ער קען זיך מיט אים נישט שלאגן, דעריבער איז די אינציגסטע זאך וואס עס איז אים געבליבן איז דאס סטראשענען אז ער וועט נקמה נעמען און ער וועט הרג'ענען ח"ו, אבער ביי זיך ווייסט ער זייער גוט דעם פאקט אז ער קען גארנישט טון, און זיינע זעלנער קענען זיך נישט פארמעסטן קעגן די כוחות פון די ציונים" אזוי האט דאס דער רבי דעמאלטס ערקלערט.

זאגט ר' סענדער "איך האב געהאט אין מיר א ילדות, האב איך געזאגט פארן רבי'ן מיט א וועיטל, אז וויבאלד דער רבי איז פארנומען איבערן גאנצן טאג מיטן לערנען און מיט מחדש זיין פשט'לעך, דעריבער איז דער בליק וואס דער רבי האט אויף די מלחמה אויך אויף דעם אופן, דאס איז אויך אויסגעארבעט בדרך פלפול, ווייל דאס וואס דער רבי זאגט אז נאסאר מיינט עס נישט ערענסט, און ער האלט נישט ביים ארויסגיין אין א מלחמה, נאר ער זאגט די זאכן וויל ער ווייל אפשרעקן די ציונים אז זיי זאלן נישט וועלן קומען אין קריג, אבער ווער זאגט אז דער מצרי'שער פרעזידענט וואס זיי שכל גייט נישט אזוי וויט, און ער איז נישט משיג אזוי טיף ער האלט אויך אזוי.

דער רבי האט גארנישט געטטפערט, נאר א לייכטער שמייכל האט זיך אנגעזעהן אויף זיינע ליפן.

מיט א צייט שפעטער האט ר' סענדער פארשאפט א בוך וואס איינער פון די גרויסע גוי'אישע מלחמה געגנערעלער מיט נאמען סטואארט סטיוון האט פארפאסט, יענער איז געווען א גרויסער עקספערט אין שפיאנאזש, שרייבט ער דארט א לענגערע שילדערונג ווי אזוי די ציונים האבן זיך געגרייט צו אטאקירן די אראבער און עגיפטער ביי די 6 טאגיגע מלחמה, ער לייגט אראפ ווי א לענגערע צייט זענען

אנגעגאנגען די אלע צוגרייטונגען צו די מלחמה, די ציונים האבן געהאט די בעסטע שפיאנען אין מצרים און זיי האבן געהאט אלע נויטיגע איפארמאציע אין וואס זיי האבן זיך געגויטיגט אז זיי זאלן קענען ארויסגיין אין קריג.

אויסער דעם האבן די ציוני׳סטישע שפיאנען געהאט צוטריט צו די געהיימסטע לופט כוחות פון די עגיפטער, און זיי האבן געליפערט גאר וויכטיגע אינפארמאציע איבער אלע לופט כוחות פון די מצריים, זיי האבן איבערגעגעבן פאר זייערע אויבערהארן אין מדינת ישראל געגוי וויפיל עראפלאנען זיי האבן און פונקטליך וואו זיי געפונען זיך, און זיי האבן אויך געגוי אנגעצייגט וועו איז די געגוי שעה וועו עס איז דאס פאסיגסטע צייט אנצוהייבן די מלחמה.

זיי האבן באשלאסן אז 7:30 אינדערפרי איז די פאסיגסטע און געאייגענטסטע צייט, ווייל דעמאלטס זענען די שטאב מיטגלידער אינעם ראדאר סיסטעם זייער נאכגעלאזט, זיי האבן דעמאלטס נישט קיין געהערטיגע מענטשן אינעם סיסטעם, און דערייבער איז דעמאלטס די פאסיגסטע צייט אנצוהייבן אן אטאקע, און דאס האבן זיי טאקע געטון מיט סוקסעס.

יענער בוך זאגט דאס זייער קלאר אז עס איז כמעט נישט געווען קיין איין סוד פון די מצרי׳שע מיליטער וואס די ציונים זאלן נישט וויסן דערפון, אזוי ווייט אז איינער פון די גרעסטע גענערעלער אינעם ציוני׳סטישן צה״ל האט זיך געגרויסט זאגענדיג ״מיר ליינען די מצרי׳שע מיליטערישע מאפעס אזוי ווי מיר ליינען די שטריכן פון אונזערע האנט מיר ווייסן אלעס קלאר, און עס איז נישטא קיין איין סוד פון די מצרי׳שע מיליטערישע כוחות וואס מיר ווייסן נישט״.

דערציילט ר׳ סענדר ״וועו איך האב דאס געזהען בין איך געגאנגען צום רבין און איך האב אים געוויזן וואס עס שרייבט איינער פון די גרעסטע שפיאנאזש עקספערטן, אז ער זאגט אז עס האט זיך ארויסגעשטעלט דער מציאות געגוי אזוי ווי דער רבי האט געזאגט ביים אנהייב פון די מלחמה, און אזס עס שטעלט זיך ארויס אז עס זענען טאקע נישט געווען קיין שום אויסנאמע הצלחות מער ווי א געלונגענע מיליטערישע סטראטעגיע״.

״אויסער דעם שטעלט זיך ארויס פון דעם בוך א מורא׳דיגע אויפדעקונג אז די ציונים זענען טאקע געווען די וואס האבן אנגעהויבן צו אטאקירן די מצרים, און נישט ווי זיי האבן ארומגעבלאפט די וועלט מיט שקרים אז די מצריים זיי זענען געווען די וואס האבן אנגעהויבן די אטאקע אויף די ציונים״.

״דער רבי האט הנאה געהאט צו זהען וואס איך האב אים געוויזן, אבער מען האט געקענט דערקענען אויף אים אז דאס איז אים בכלל נישט קיין נייעס, און ער האט דאס אנגענומען ווי א נאטורליכע און זעלבסט פארשטענדליכע זאך״.

עס איז אריבער נאך א היבשע פאר יאר, און אין דעם ציוני׳סטישן צייטונג ״ידיעות אחרונות״ איז געווען געדרוקט אן ארטיקל וואס עס האט געשריבן א געוויסער אביעזר גולן, וועלכער דערציילט אז א קורצע צייט נאך די זעקס טאגיגע מלחמה איז געקומען קיין מדינת ישראל אלס גאסט פון די צה״ל איינער פון די גרויסע גענערעלער אינעם ענגלישן מיליטער, און די פירער פונעם ציוני׳סטישן צה״ל האבן אים ארום געפירקט איבער די מלחמה פונקטן און מען האט אים געשילדערט געגוי דעם גאנצן צוגאנג פון די מלחמה און אלע זייערע סטראטעגיעס ווי אזוי זיי האבן געזיגט. שרייבט דער גולן, אז אין יענע נאכט, איידער דער ענגלישער געגנראל איז אהיימגעפארן האט ער זיך באגעגענט מיט אים און ער האט געהאט מיט אים א שמועס, און ער געדענקט נאך גוט די ווערטער וואס ער האט אים געזאגט:

״דער גרעסטער טייל פון דעם סוקסעס און די געלונגענע הצלחות וואס איר האט געהאט אין די מלחמה איז געווען צו פארדאנקען וויל איר האט געהאט צוטון מיט אן אראבישן פיינט! איר האט געמאכט אזעלכע מיליטערישע סטראטעגיעס וואס וועו אייער שונא איז וועו אן אייראפעאיש לאנד וואלט מען אייך צומאלן אויף פיצלעך״.

אט דאס צייגט וויידער איבער קלאר ווי געראכט איז געווען די ווערטער וואס דער רבי האט געזאגט בשעתו אז עס זענען דא קיינמאל קיין נסים נישט געווען, וויל זיך צו שלאגן און באזיגן אן אראבישן מיליטער איז וויכט נישט קיין קונץ, וויל זיי זענען בכלל נישט קיין מלומדי מלחמה, זיי זענען פחדנים און

שוואכלונגען, און דאס איז טאקע געווען די מיינונג פון די גרויסע גוי׳אישע מלחמה עקספערטן״.

ביז דא האבן מיר צוטוידט די ווערטער פון ר׳ סענדר ז״ל.

*

מיר וועלן דא איבערגעבן וואס עס האט אונז דערציילט איבער דעם ענין הרבני החסיד ר׳ **בערל פריעדמאן** ז״ל ראה״ק דקהל יט״ל וועלכער איז אלע יארן געווען מבאי ביתו פון רביץ זי״ע, און אויך אין די תקופה האט ער געהאט די געלעגענהייט פול צו שמועסן מיטן רביץ אין די ענינים:

״עס איז געווען וועז דער רבי האט געשריבן דעם ׳על הגאולה׳. עס איז געווען נאך די זעקס טאגיגע מלחמה, עס האט זיך געהאנדלט מיט נאסאר דער פרעזידענט פון מצרים. די ציונים האבן גע׳טענה׳עט אז מצרים האט געוואלט אוועקנעמען דעם סועץ קאנאל ווייל זיי האבן נישט דורכגעלאזט קיין שיפן. דער רבי האט אבער גע׳טענה׳עט אז דאס איז נישט געווען ריכטיג, ווייל מצרים איז קלאר געווען אומשעדליך. דער רבי האט דעמאלטס געזאגט ״א הונט וואס בילט איז אומשעדליך!״. נאסאר האט גארנישט געקענט טון מער ווי רעדן און סטראשענען, און די ציונים האבן דאס געוואוסט אז עס איז בכלל נישטא וואס מורא צו האבן פון אים.

דער רבי האט אזוי געהאלטן קלאר, און וועז ער האט דאס איבערגעשמועסט מיט אנדערע האט ער פאר יעדן געזאגט זיין מיינונג אפילו וועז דאס האט אויסגעזעהן מאדנע פאר די גאס.

וועז דער רבי האט געשריבן די הקדמה צום ״על הגאולה״ האט דאס דער רבי געשריבן און ער שרייבט בלש״ק **״ברור לי שלא רצה להתפשר על דבר המים״.** איך בין דעמאלטס אריינגעקומען צום רביץ, האט ער מיך געציגט די בלעטער וואס ער האט געשריבן און ער האט מיך געפרעגט וואס איך זאג דערצו. האב איך געזאגט פארן רביץ אז איך מיין אז מען קען נישט שרייבן אויף אזא זאך **׳ברור לי׳** כאטש אז עס קען אפשר זיין אז דאס איז אזוי געווען, איז דאס אבער נאכנישט **׳ברור׳**.

דער רבי האט א שריי געגעבן פארן משב״ק הרה״ח ר׳ יוסף אשכנזי ז״ל **׳יאסל קום אריין; א נייע קרייטיק!״** און ער האט מיר געהייסן איבערזאגן מיינע ווערטער, האב איך געזאגט אז איך בין נישט אזוי ברור. ס׳איז א סברא אבער אנדערש ווי די וועלט זאגט און ווייסט, דער רבי האט אנגעהויבן צו שרייען **׳דו ביסט שוין אויך געכאפט׳!...**

מיט די יארן וועז די סודות האבן אנגעהויבן ארויסצורינען, און זיי אליין האבן אנגעהויבן צו דערציילן וואס עס האט זיך געטון אונטער די קילוסן האט זיך ארויסגעשטעלט אז דער רבי האט אלעס געוואוסט מיט זיין לויטערן שכל.״

*

דער רבי האט דאן באפוילן פאר אלע ארץ ישראל׳דיגע בחורים וואס האבן געלערנט דא אין די ישיבה אז זיי זאלן אהיימשרייבן בריוו פאר זייערע עלטערן אינעם רבינ׳ס נאמען אז ווער עס פריידט זיך מיטן נצחון פון די רשעים דער איז א מנאץ ה׳, און ער האט א טייל אין די מעשי רשע דורך די חיזוק וואס ווערט פאר זיי געגעבן.

עס איז דא א טעיפ פון יענע צייטן וואו מען הערט ווי דער רבי זאגט בלשון קדשו **״די ארץ ישראל׳דיגע בחורים זאלן אהיימשרייבן פאר די פעיטער (טאטעס) אז ווער עס פריידט זיך מיט זייער נצחון איז א מנאץ ה׳״.**

עס דערציילט אונז א תלמיד הישיבה א דבר פלא, ביים רביץ פלעגט מען אפט זעהן ביים טיש דברים נפלאים מאד, בפרט ביים דרימלען איז געווענליך געווען העכערע זאכן, וסוד ה׳ ליראיו.

דאס האט מען אפט געזען וועז דער רבי האט געטיילט פירות פארן עולם, האט ער אפטמאל איינגעדרימעלט אינמיטן טיילן, האלטענדיג די פירות א שטיק צייט העכער די האנט פון דעם וואס איז געשטאנען אין די רייע און געווארט איבערצונעמען די פירות. ביי אנ״ש וואס זענען געווען געווואוינט צום רבינ׳ס דרימלען האבן שוין געוואוסט אז הלא דבר הוא.

יענעם שבת האט מען געזען א דבר פלא, וועז דער רבי האט געטיילט פירות פאר די בחורים, האט פאסירט אז וועז עס איז דורכגעגאנגען א בחור וואס זיינע עלטערן האט געוואוינט אין ארץ ישראל, האט דער רבי איינגעדרימעלט א קורצע צייט און דערנאך

ווייטער געטיילט, אזוי איז געווען די גאנצע צייט אז נאר ביי יעדן ארץ ישראל'דיגן בחור האט ער איינגעדרימעלט, ביז ווען דער משב"ק רבי עזריאל האט דאס באמערקט האט ער זיך שוין אנגערופן ווען עס איז געקומען א ארץ ישראל'דיגער בחור, נאך א ארץ ישראל'דיגער בחור... ויהי לפלא.

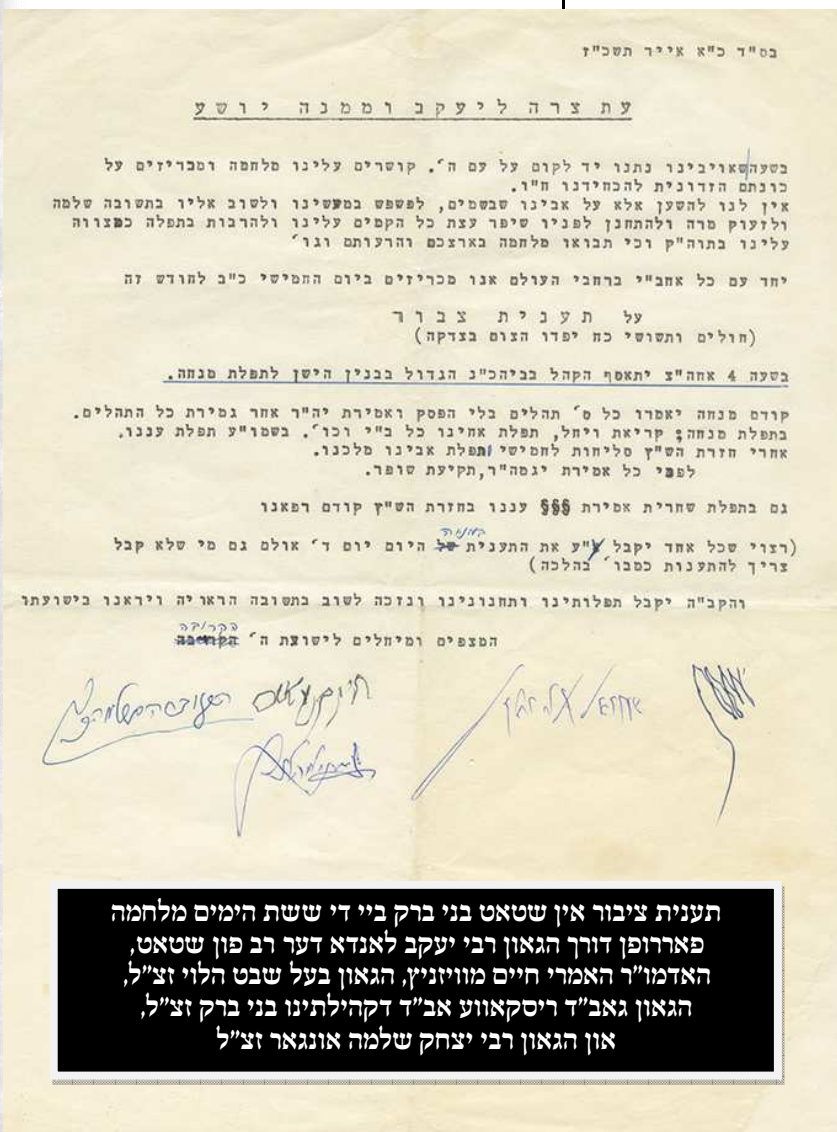
פרק ד'

תיכף נאך די נשא תורה האט דער רבי מגלה דעת געווען אז ער וויל שרייבן א עקסטערע ספר וואו עס זאל ארויסגעברענגט ווערן דעם אמת'ן דעת תורה איבער די ענינים העומדים על הפרק וואס זאל פארבלייבן לדורות עולם צו לערנען מיט אידישע קינדער ווי אזוי מען זאל זיך דערהאלטן ביי די פארשידענע פגעי הזמן.

טראצדעם וואס אלע נאנטע מענטשן צום רבין האבן דעמאלטס געהאלטן אז די צייט איז בכלל נישט מוכשר דערצו, און דער רבינס עלטער זייענדיג א בן שמונים איז אויך נישט צוגעפאסט יעצט אנצוהייבן אזא פייערדיגע מלחמה וואס וועט אויפרידערן די וועלט, האט אבער דער רבי געזאגט אז ער איז שוין אנטשלאסן דאס צו טוהן, דער רבי האט געזאגט בדרך הלצה אז אין די גמרא (ערכין ט"ז) איז דא א מחלוקה עד היכן מצות תוכחה, איינער האלטט עד כדי נזיפה און איינער האלטט עד כדי הכאה, אדער עד כדי קללה, "צו מכריע זיין ווי דער מאן דאמר עד כדי הכאה האב איך נישט קיין חשק... אבער אויב וועל איך מורא האבן פון נזיפות און קללות וועל איך לויט קיינעם נישט האבן יוצא געווען מצוות תוכחה"...

דעמאלטס האט דער רבי געשריבן די הקדמה צום ספר על הגאולה, און דער ספר זעלבסט איז מסודר געווארן תחת עינו הפקיחה פונעם רבי'ן, וואס איז בעיקר געווען צוזאמענגעשטעלט פון די דברות קודש מלהבות אש וואס דער רבי האט געזאגט ביי די שלש סעודות תורות פון די עטליכע וואכן.

דער רבי איז געווען צוקאכט ביז גאר במשך די

בס"ד כ"א אייר תשכ"ז

עת צרה ליעקב וממנה יושע

בשעה שאויבינו נתנו יד לקום על עם ה'. קושרים עלינו מלחמה ומכריזים על כוונתם הזדונית להכחידנו ח"ו.
אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים, לפשפש במעשינו ולשוב אליו בתשובה שלמה ולזעוק מרה ולהתחנן לפניו שיפר עצת כל הקמים עלינו ולהדבות בתפלה כמצוה עלינו בתוה"ק וכי תבואו מלחמה בארצכם והרעותם וגו'

יחד עם כל אחב"י ברחבי העולם אנו מכריזים ביום התמישי כ"ב לחודש זה

על תעניית צבור
(חולים ותשושי כח יפדו הצום בצדקה)

בשעה 4 אחה"צ יתאסף הקהל בביהכ"נ הגדול בבנין הישן לתפלת מנחה.

קודם מנחה יאמרו כל ס' תהלים בלי הפסק ואמירת יה"ר אחר גמירת כל התהלים.
בתפלת מנחה: קריאת ויחל, תפלת אחינו כל ב"י וכו'. בשמו"ע תפלת ענינו.
אחרי חזרת הש"ץ סליחות לתמישי / תפלת אבינו מלכנו.
לפני כל אמירת יגמה"ר, תקיעת שופר.

גם בתפלת שחרית אמירת §§§ ענינו בחזרת הש"ץ קודם רפאנו

(רצוי שכל אחד יקבל ע"ע את התענית של היום יום ד' אולם גם מי שלא קבל צריך להתענות כסבור בהלכה)

והקב"ה יקבל תפלותינו ותחנוניו ונזכה לשוב בתשובה הראויה ויראנו בישועתו

המצפים ומיחלים לישועת ה' בקרוב

תענית ציבור אין שטאט בני ברק ביי די ששת הימים מלחמה
פאררופן דורך הגאון רבי יעקב לאנדא דער רב פון שטאט,
האדמו"ר האמרי חיים מוויזניץ, הגאון בעל שבט הלוי זצ"ל,
הגאון גאב"ד ריסקאווע אב"ד דקהילתינו בני ברק זצ"ל,
און הגאון רבי יצחק שלמה אונגאר זצ"ל

גאנצע עטליכע וואכן וואס מען האט געשריבן דעם ספר, איינמאל אינמיטן שרייבן די הקדמה האט דער רבי אראפגעווארפן דעם פעדער פון די האנט זאגענדיג **"איך שפיר אז דער מח שטעלט זיך מיר אפ, איך האלט עס מער נישט אויס"...** דער רבי האט דעמאלטס געזאגט פאר עמיצן אויף די הקדמה **"דאס האב איך געשריבן מיט בלוט נישט מיט קיין טינט"...**

די זעלבע האט זיך דער רבי אויסגעדריקט פאר כ"ק הגה"צ רבי **משה ארי' פריינד** זצ"ל גאב"ד ירושת"ו אז ער האט נישט געקענט שרייבן דעם קונטרס אליין **"ווייל עס האט מיר געבלוטיגט דאס הארץ, איך האב געשפירט אז איך וועל עס נישט אויסהאלטן"...**

דער רבי שרייבט דאך אפענע ווערטער אין די הקדמה צום ספה"ק על הגאולה, **"והיה בדעתי לכתוב כל הקונטרס בעצמי, כי שום אדם לא יוכל לכוין היטב הלשון כלבב אומרו, אבל נודע מאמר החכם, מה שהרצון חושק, אפס היכולת עושק, וראיתי שאין ביכלתי כעת, ראשית מחמת רוב הטירדה שאין עיתותי בידי ואין לאחרו כ"כ עד שיספיק העת, כי הענין נחוץ למהר להוציאו לאור, ושנית לא אוכל מחמת מצב בריאותי שלא אוכל לכתוב בזה הרבה כי הצקתני רוחי ובטני וחם לבבי בקרבי בכתבי הדברים האלה, השי"ת יעזור לי שלא יזיק לי לבריאותי שאוכל לעמוד על המשמר".**

פונדעסטוועגן האט דער רבי זיך נישט אפגעהאלטן פון אנצוגיין מיטן ספר, כאטש אלע מקורבים האבן זייער געציטערט פארן רבינ'ס געזונט און אז דאס זאל אים נישט שאטן, האט דער רבי געזאגט אז ער האט נישט קיין ברירה און מען מוז אנגיין מיטן ספר "מ'וועט דאך נישט יונגער, מען וועט דאך עלטער, מ'דארף איבערלאזן א דעת תורה לדורות!".

נאכדעם וואס דער ספר איז ארויסגעקומען איז אין איינע פון די רעליגיעזע ציטונגען געווען איבערגעדרוקט עטליכע שטיקלעך פונעם ספר, מיטן ציהל אפצוחוזק'ן און אפלאכן דערפון, וועו דער רבי האט דערפון געהערט האט ער רעאגירט דערויף אז אין אמעריקע צאלט מען דאך שוועדע געלטער פאר רעקלאמען, וועו עמיצער שרייבט א ספר לאזט ער זיך קאסטן דערויף צו אדווערטייזן דאס ספר, און דער צייטונג מאכט דאס מיר פאר אומזינסט...

פאר א ארויסגעבער פון א תורה און השקפה'דיגער ירחון וואס פלעגט ארויסקומען מעת לעת, און האט דעם רבי'ן אנגעפרעגט זיין דעת תורה איבער'ן כותל האט דער רבי גענטפערט אין א בריוו ווי פאלגענד:

ה' חקת תשכ"ז

שלום וכט"ס לכבוד וכו'

הגיעני מכתבו בדבר ששאל אותי אודות הכותל המערבי וכו', הנה רבים וכן שלמים שאלו אותי בזה, ואין לי פנאי לכתוב, אמנם בקרב הימים יבא בעזה"ש בדפוס מה שמסדרים התלמידים מה ששמעו ממני באלו השבתות ושמה יתבאר לו הנלענ"ד בענין הכותל וכיו"ב.

והשי"ת ירחם על עמו ישראל, ויסיר מאתנו חשכת הגלות הנורא והאיום, ובמהרה יוציאנו מאפילה לאורה ונזכה לראות בישועת כל ישראל ושמחתן, וישמחנו כימות עניתנו הנפשות הנאנחות והנאנקות מהמצב הנורא ומהחילול הקודש שע"י הכותל, ומחכים אך לישועת השי"ת ולרחמי שמים המרובים.

והנני בזה בדשת"ה

הק' יואל טייטלבוים

עס שילדערן דעמאלטסדיגע תלמידי הישיבה ווי אזוי עס האט אויסגעקוקט יענעם טאג א' סליחות תשכ"ז וועו דער ספר על הגאולה ועל התמורה איז ארויס פון דרוק און מען האט דאס פארקויפט אין בית המדרש, ארויסגייענדיג פון בית המדרש נאך סליחות האט מען פלוצים דערזעהן ווי מען שטייט און מען פארקויפט דעם ספר, עס איז געווארן אזא שטופערייי וויבאלד יעדער האט געוואלט ווי פריער ערדייכן דעם ספר, להביא ברכה לתוך ביתו.

וועו דער דעמאלטס'דיגער ירושלימ'ער ראש בי"ד הגאון רבי **פנחס עפשטיין** זצ"ל האט ערהאלטן דעם ספר און ער האט דאס דורכגעלערנט בעיון גמור האט ער זיך אנגערופן דערויף מיט קענטיגע התפעלות, "דעם ספר ויואל משה וואס באשטייט בעיקר פון בירורי הלכות מש"ס ופוסקים בענין העברה על ג' שבועות וכדומה, מיין איך אז איך וואלט דאס אויך געקענט מחבר זיין, אבער דעם ספר על הגאולה ועל התמורה וויי דער רבי צייגט איבער די אלע שקרים און פעלשערייען פון די ציונים און פון די רעליגיעזע

פארטייען מיני' ובי', דאס איז א קונץ שטיק וואס מען קען נישט נאכמאכן".

*

הרה"ח ר' **סענדער דייטש** ע"ה ראה"ק ומנהל המוסדות דערציילט וואס ער איז דערבייַ געווען אין יענע צייט וועו איינער פון די ציוני־סטישע שרייבערלעך איז אריינגעקומען צום רבי'ן און ער האט אנגעהויבן צו שטעלן דעם רבי'ן שאלות אויף זיין אפענע מלחמה וואס ער רופט אויס קעגן די גאנצע וועלט, און ער דערשרעקט זיך בכלל נישט פאר די אנגריפן פון די צייטונגען, אנדערש ווי אנדערע רבנים וואס כאטש זיי זענען אויך קעגנער פון ציוניזם האבן זיי מורא ארויסצוגיין און אזא אפענע מלחמה קעגן ציונות.

האט אים דער רבי געטפערט מיט א מעשה'לע: עס איז געווען איינער וואס איז אים אריין א שטות אין קאפ און ער האט אנגעהויבן מורא צו האבן זיך צו לייגן שלאפן אויף א בעט ווייל אפשר וועט ער אראפפאלן פון בעט אינמיטן שלאף, דערפאר איז ער מער נישט געגאנגען שלאפן קיינמאל ווייל ער האט מורא געהאט, איז געקומען א חכם און אים געזאגט דו האסט מורא צו שלאפן אויפן בעט וועגן דעם שלאפסטו נישט, לייג זיך דעמאלטס שלאפן אויף דער ערד פון דארט וועסטו שוין נישט אראפפאלן...

האט דער רבי אויסגעפירט "יענע רבנים האבן מורא פון די ציונים אז מען זאל זיי נישט פארשעמען און אראפרייסן אין זייערע צייטונגען, און וועגן דעם זענען זיי אומרואיג, זיי האבן אלעמאל מורא און קענען קיינמאל נישט זאגן וואס זיי ווילן, איך האב מיך שוין אראפגעלייגט אויף דער ערד, איך האב שוין נישט מורא אז מען וועט מיך אראפווארפן אויף דער ערד"...

דער רבי זעלבסט האט באזיסן א געוואלדיגער כח אז טראץ די אומצאליגע פאשקעווילן און שמוץ בלעטער וואס זענען במשך די יארן געשריבן געווארן אויף זיין אדרעס, האט דאס אבער בכלל נישט באוויזן צו האבן אויף אים אן השפעה, מען האט קלאר געזען אז דאס אינטערעסירט אים בכלל נישט און דאס האט אים קיינמאל נישט אפגעהאלטן פון צו טוהן וויטער דאס וואס ער האט געהאט במחשבה ווייל דער אדער יענער וועט זאגן און שרייבן.

דער רבי פלעגט זאגן אז די פאשקעווילן האבן נישט אויף אים קיין שום השפעה, ווייל די סטרא אחרא פירט א שטארקע מלחמה מיט די סטרא דקדושה און די שמוץ בלעטער זענען א טייל פון די מלחמה, דערביבער דארף מען זיך בכלל נישט רעכענען דערמיט.

דער רבי האט דאס קלאר ארויסגעשריבן אין די הקדמה צום ספה"ק ויואל משה וזל"ק **"ויודע אני כי יורו המורים חצים ובלסטראות עד אין שיעור על כל הדברים שכתבתי, כי כן דרך הציונים מעולם, וביותר הדתיים הנגררים אחריהם לשפוך בוז וקלון חרופין וגידופין ואיומים נוראים ושקרים וכזבים על כל מי שאינו נמשך אחר דיעותיהם ואינו הולך בעקבותיהם וכו' אבל אברך את ה' אשר יעצני שלא להתחשב כלל עם כל דבריהם כאפס וכאין המוחלט".** אזוי אויך שרייבט דער רבי ענליכע ווערטער אין די הקדמה צום על הגאולה ועל התמורה.

ביי א געלעגענהייט האט כ"ק מרן רבינו בעל ברך משה זי"ע דערציילט אז ווען עס האט פאסירט אז א געווייסער מאן דהו האט אים שטארק באשמוצט אין די גאס און געשריבן אויף אים העסליכע פאשקעווילן פול מיט שקרים וכזבים, האט דאס אים זייער ווי געטוהן, און ער איז אריין צום רבי'ן און זיך זייער אויסגערעדט פאר אים זיין עגמת נפש וואס ער האט פון די פאשקעווילן, דער רבי האט אים אנגעקוקט אין געפרעגט מיט וואונדער **"דיר טוט דאס ווי, דו מאכסט זיך צוטוהן דערפון??"** און איז ממשיך **"האט מען דען געשריבן אויף דיר דאס וואס מען האט אויף מיר געשריבן, אויף מיר האט מען שוין צוזאמענגעשריבן א וועלט מיט פאשקעווילן, איך זאג דיר באמת אז ס'אינטערעסירט מיך נישט בכלל, ס'גייט מיר גארנישט אן, איך זאג דיר אויך מאך זיך נישט וויסענדיג און ס'דארף דיר נישט ווי' טוהן".**

האט מרן רבינו הברך משה ז"ל אויסגעפירט **"א פלא פון א זאך, זייט דער פעטער האט מיר געזאגט די ווערטער האט מען דאך שוין געשריבן אזויפיל פאשקעווילן, אזויפיל, און זייט דעמאלטס איך זאג אייך באמת, ס'אינטערעסירט מיך נישט און עס טוט מיר בכלל נישט ווי'"...**

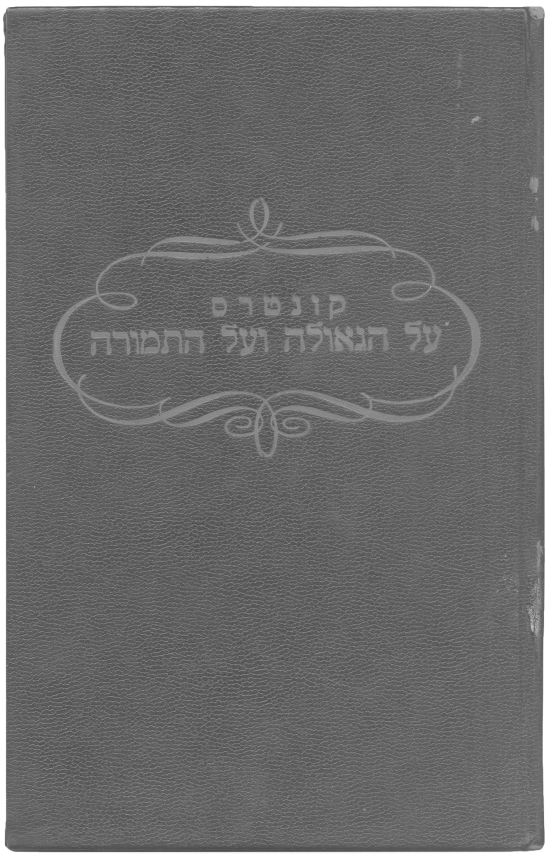
*

די וועלט־ערד וואס דער רבי האט מיט איבער פופציג יאר געשריגן, און איז אזוי שווערליך אויפגענומען געווארן ביי כלל ישראל, וועלן יעדער איז געווען פארטעמפט פון די ציוני׳סטישע בלבול המוחות, איז במשך השנים ארויסגעשטעלט געווארן אלס דברים כנים ואמיתיים און די גאנצע וועלט איז מודה אז רוח הקודש הופיע בבית מדרשו של רבינו, און אז דער רבי האט געזהען מיט זיינע לעכטיגע אויגן אין יענע שווערע טעג וואס גדולים וטובים האבן נישט געזהען.

היינט צו טאגס וועלן די ציוני׳סטישע מדינה של גהנם, איז שוין יארן אויף צרות מיט די שטחים, זי קען זיך נישט ארויסזהען פון דעם פלאנטער אין וואס זי איז אריינגעפאלן זינט די 6 טאגיגע מלחמה, אין די צייט וואס אירע שפיץ קעפ וואלטן זיך אזוי געוואלט פטרץ פון די אלע שטחים וואס האט זיי שוין אפגעקאסט שווערע הונדערטער נפשות מישראל, וואס זענען במשך די יארן ג׳הרג׳עט געווארן, און נאך ביזן היינטיגן טאג איז אין לך יום שאין קללתו מרובה מחברו, צו זייער שאנדע האבן זיי שוין מיט געוואלד צוריק געגעבן גרויסע טיילן פון די איינגענומענע שטחים, און אלע פארטייען די רעכטע מיט די לינקע שרייען היינט אז דאס איז געווען א נארישקייט אז מען האט די שטחים מתחילה אוועק גענומען פון די אראבער, און יעדער וואלט אזוי געוואלט זיך זהען פארטיג מיט דעם גאנצן עסק.

יעצט זהט יעדער איינער איין כמה גדולים דברי חכמים, ווי גערעכט איז געווען דער סאטמארער רבי זי״ע, יעדער זהט קלאר אז עס איז נישט געווען קיין נסים, קיין ישועה פאר כלל ישראל, קיין שום טובה פאר קיין איד, נאר א בלויזער נסיון און אויגן פארבלענדעניש וואס די סטרא אחרא האט אנגעמאכט פאר אידישע קינדער, וואס האט נישט אנגעהאלטן קיין לאנגע תקופה, און צוביסלער ווערט עס אינגאנצן בטל.

ווי עס איז מעיד כ״ק מרן רבינו בעל ברך משה זי״ע וואס ער האט אין א שמועס געהערט מפה קדשו פון רבי׳ן זי״ע וואו ער האט זיך אויסגעדריקט בלש״ק **״ס׳וועט זיי נאך באנג טוהן אויף די נצחונות״** אין יענע טעג האט דאס קיינער נישט פארשטאנען, מען האט דאס אנגעקוקט מאדנע און אומפארשטענדליך, היינט זהט מען שוין וואס דער רבי האט געזהען מיט זיין ווייטן בליק.

אט דער ספר **״על הגאולה ועל התמורה״** דער הייליגער ספר וואס דער רבי האט געשריבן מיט זיינע לעצטע כוחות, דאס בלייבט אן אייביגער אנדענק פאר כלל ישראל אויף דעם אמתן תורה׳דיגן בליק וואס דער צדיק אמת האט דעמאלטס געשריגן, און די גאנצע וועלט קען זיך קלאר איבערציגן ווי יעדעס ווארט וואס דער רבי האט דעמאלטס געזאגט איז שריר וקיים לעד.

קדושת הסוכה

מאן דעביד ליה סוכה, קודשא ב"ה מסכך עליה בההוא עלמא, ואגין עליה מכל מלאכי חבלה כד נפיק מהאי עלמא ואזיל להההוא עלמא. (**תיקוני זוהר, תיקון ע'**)

◆◆◆

אמר רבה דאמר קרא למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה למעלה מעשרים אמה, אין אדם יודע שהוא דר בסוכה, משום דלא שלטא בו עינא (סוכה ב), פירש"י ז"ל למען ידעו עשה סוכה שישיבתה ניכרת לך דכתיב כי בסוכות הושבתי צויתי לישב, הכי דריש ליה ואע"ג דאין יוצא מידי פשוטו דהיקף ענני כבוד, מיהו דרשינן ליה לדרשה עכ"ד, ולכאורה קשה דבכל מקום הפשוט הוא ענין גופני והדרש הוא ענין רוחני יותר פנימי מהפשוט, וכאן הוא להיפך דפשוט הוא היקף ענני כבוד שהוא ענין רוחני והדרש ירמז לסוכה גשמי, וי"ל דרש"י ז"ל ירמוז לנו בזה גודל כח הסוכה שסוכה הגשמי הוא ענין רוחני מאד. (**דברי יחזקאל**)

◆◆◆

ובחג הסוכות הוא בחינת ז' הימים אשר כבר נכנסו והרגישו בכל בחינות הקדושה, והביאם לתחת כנפי שכינתו יתברך בתוך היקף ענני כבוד, ולזה המצות בהם לכנס בפועל להסוכה תחת צלא דמהימנותא, להיות לנו דעת והכרה להרגיש את בחינת הקדושה שהכניסנו בו, כמו שנאמר למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי וגו' וזה לעומת זה, כמו שיצאנו בפסח מהמ"ט שע"ט, כן הכניסנו השם יתברך במ"ט שערי קדושה, ועל זה רמז מצות סוכה להיות בה ז' טפחים על ז' טפחים שהוא חלל מ"ט טפחים נגד מ"ט שערי הקדושה והסכך עליהם שהיא אימא מסככא על בניה כידוע. (**תורת אמת**)

◆◆◆

הסוכה היא דוגמת המשכן, אוהל עראי, והד' מינים רומזים לכלי המשכן וכלי המשכן רומזים לדעת. (**כליל תפארת**)

◆◆◆

נמצא הסוכה היא בחי' הקדושה של הקרבנות ובחי' ארץ ישראל, בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך, לכן כאשר באו בני ישראל לסוכות זכו בזה לקדושת ארץ ישראל והקרבנות כנ"ל. (**תפארת שלמה**)

◆◆◆

כמו שהשבת קודש בעולם הזה מעין עוה"ב ומבואר באוה"ח הק' מי שאינו מרגיש נדנוד קדושה בש"ק כן לא יוכל להשיג עוה"ב כן י"ל בקדושת הסוכה שהיא דירה דקדושה בעוה"ז מעין עוה"ב שדרשו חז"ל על פסוק כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א', שישראל יהיו נתונים לפנים ממחיצת מלאכי השרת ומקום הפנימי הלזו צומח ממחיצת סוכה בעוה"ז שאין בעולם מצוה כזו שיתכנס בה כל הגוף. (**שפתי צדיק**)

◆◆◆

בכל שנה כשאנו מקיימים מצות סוכה, נכנס בהעלם בכל נפש ישראל לחסות בצלא דמהימנותא גם אם אינו מרגיש. (**תורת אמת**)

◆◆◆

צוה אותנו לישב בסוכה בחי' אור מקיף, כי סוכה קדושה ועצי סוכה מוקצה מדאורייתא, וכולה שמותיו ית' ויתעלה ארבע רוחותיה ומעלה ומטה, והאדם הנכנס בה כולו מוקף בתוך אור קדושתו ית"ש. (**ייטב לב**)

◆◆◆

ידוע כל המצות זמניות בבוא הזמן של מצוה נתעורר הדבר שהיה בעת הראשון כשנצטוה המצוה ובסוכות אנו מוקפין בחסד א' וחסד יסובבנו כמאז ומקדם שהיינו מוקפין בענני כבוד. (**מאור עינים**)

◆◆◆

יחביאנו צל ידו תחת כנפי השכינה הכוונה אל הסוכה כמ"ש וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה ויעקב נסע סכתה וגו', כי בבואו אל הסוכה יתפרדו כל פועלי און וכל המקטריגים יתבטלו, כדאיתא דסוכה הוא אור מקיף ששומר לאדם מהחיצונים, ודיבר עוד בקדשו, ר"ה הוא בחינת מחשבה ובמחשבה אין שליטה להחיצונים, וביוה"כ הוא בחי' דיבור, ואדרבא אז מצוה להתוודות אבל אז לית ליה רשות לאסטוני, וסוכות הוא בחינת מעשה עשיות סוכה ונטילת הד' מינים, לכן צוה השי"ת לישב בסוכה לבל להיות להחיצונים אחיזה במעשי המצוות האלה, סוכה היא אור מקיף. (**מאורן של ישראל**)

◆◆◆

נוהגין לומר בתפילת נעילה וכן בעשרת ימי תשובה יחביאנו צל ידו תחת כנפי השכינה והוא לפלא בעיני כי תחת כנפי השכינה הוא רק נשמות הגרים משא"כ נשמות ישראל על כנפי השכינה ושאלתי את פי כבוד מחותני הרב הקדוש המקובל מהרצ"ה [מזידטשוב] זצוק"ל, ואמר שנוכל לפרש הכוונה על צל הסוכה אשר מצותה אחר יום הקדוש צילא דמהימנותא. (**בני יששכר**)

◆◆◆

אמר רבינו הקדוש הדברי חיים מצאנז, דהגם דהטלית של ציצית מכסה גם כן רוב הגוף, אעפי"כ אין הרגלים נכנסין לתוכה מה שאין כן הסוכה דגם הרגלים נכנסין לתוכה, ולא עוד אלא דהסוכה כולה שמות הקדושים וקרקעות הסוכה ג"כ שורה בתוכה שמות הקדושים כידוע, והשי"ת צווה לנו לכנוס

לתוך הסוכה לדרוס עליהם כדי לקדשינו ולטהרינו ולכפר פשעינו עכדה"ק. (**חקל יצחק**)

◆◆◆

למען ידעו דורותיכם כי ע"י מצות סוכה נמשך לאדם דעת לידע איך לעבדו ית"ש, כמ"ש דע את אלקי אביך ועבדיהו. (**זרע קודש**)

◆◆◆

והנה אמרתי לחדש לפי"ז אשר בעת שישראל יושבים ומקיימים מצות סוכה למיתב בצילא דמהימנותא בצלא דקוב"ה שהאמא הק' מסככת על בנהא, וכאשר רמזו בענין מצות סוכה ענינים נשגבים בדרכי הקבלה והסוד, בהסכך הרומז לכוונת השופר ובהדפנות אשר כולם שורשם ממקור עליון בגבהי מרומים, וא"כ בוודאי באותו מקום המקודש לשמים לא תשלוט שום כח משרי מעלה, כי אנו יושבים אז בצלא דקוב"ה ושכינתיה ואם כן הסוכה יש לה קדושה יתירה כמו קדושת ארץ ישראל, אשר ה' דורש אותה, ואם כן כיון שנכנסו לסוכה ויוציאם מביתם, א"כ אז יצאו מארצות העמים וממערכת שמים וכסיליהם, ואז ממילא יש לו לאדם חזקת כשרות כמו בארץ ישראל, ובודאי אז מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה. וזהו שנאמר בסוכות נתקן מדת הדעת המקיף את השכל היינו תיקון המחשבה, שע"י ישיבת סוכה נתקן זאת שהקב"ה יצרף לנו מחשבה טובה למעשה וזש"ה בסכת תשבו שבעת ימים למען ידעו דורותיכם, שע"י מצות סוכה תזכו לזה שתתקנו את סוד הדעת היא המחשבה לצרפה לטובה, וזה ידעו סוד הדעת זהו נוהג לדורות לתקן ולטהר המחשבה בסוכה. (**קדושת יום טוב**)

◆◆◆

סכות הוא זמן שמחתינו וזמן אמר אאמו"ר זצוקללה"ה שהוא לשון הכנה מלשון זימן שחורים ומצא לבנים היינו שמצות סוכה שאנחנו מקיימים בשבעה ימי החג, הוא הכנה להמשיך שמחה על כל השנה כולה. (**מגן אברהם**)

◆◆◆

בסוכות הושבתי היינו כשישראל יושבים בסוכה ומקיימים מצותה כאשר צויתי להם, אז אני מוציאם ממצרים הידוע, היינו מן היצה"ר, וזהו שמסיים בהוציאו וכו'. (**בית אהרן**)

◆◆◆

מבואר בספרים כי על ידי מצות סוכה זוכה לבנים. (**תפארת שלמה**)

◆◆◆

ועפי"ז יובן דהנה הנס של ענני הכבוד הרי נפשע לישראל בבחי' עזרה מבלי שאלה ובקשה מאתם כדברי החיד"א ז"ל כנ"ל, וא"כ בכל שנה ושנה ביחי חג הסוכות מתעוררת הארץ הנס ההוא וסגולת הימים להשפיע ישועה לישראל אף מבלי שישאלו ויש בזה נחמה והתחזקות לדורות אחרונים אשר גם אם רבה שפלותם ואן בכוחם לבקש ולהתפלל על הישועה שאעפי"כ יבוא להם העזר מאתו יתברך בבחי' עזרה שהוא אף מבלי שאלה, וזה ביאור הכ' בסוכות תשבו שבעת ימים וגו' שהבוי"ת צונו לעשות זכר לענני הכבוד שזכו להם ישראל מבלי בקשה תחלה, וזה האור נתגלה תמיד בכל שנה ושנה שיזכו ישראל תמיד לישועה בבחי' זו מבלי בקשה תחלה, וע"כ אמה"כ למען ידוע דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בנ"י וגו' שמזה ילמדו דורות אחרונים ויתחזקו בבטחונם בהשי"ת שאפילו אם שחה לעפר נפשם וחש כוחם ושכלם מלבקש על הישועה יזור להם הבוי"ת וישלח להם הישועה אף מבלי שאלה ובקשה תחלה וכדרך שעהש לאבותינו בהושיבו אותם בענני הכובד בצאתם ממצרים, וז"ש למען ידעו דורותיכם כי בסוכות "הושבתי" בלי שאלה ובקשה כפי' הבני יששכר, דממצות סוכה המורה על ענני הכובד שהשפיע להם הקב"ה בלי שאלה, ילמדו דורותיכם הם דורות אחרונים וידעו כי אני ה' אלקיכם ועליהם להשליך עלי יהבם כי אשלח עזרתם מקודש ואספיק צרכיהם באופן הטוב והנאות. (**דברי יואל**)

◆◆◆

יסופר על הרה"צ ר' יואל טשאפלר ז"ל שנזדמן לו להיות בלעכוויץ בסוכות והזמינו הרה"ק ר' מיכל מלעכוויץ ז"ל על החג, וכשהיה צריך לר"מ להכנס בסוכתו, התחיל להשפיל את עצמו אמר איך יהין גוף מתועב כמוני להכנים ראשו ורובו בתוך קדושה גבוהה כזו והרבה בדברים המשברים את הלב עד כי נמס לבו של מהר"י ז"ל בקרבו, עד שליום מחרת לא היה יכול הר"י לבא בסעודה. (**בית אברהם**)

◆◆◆

בסוכות תשב"ו אותיות בוש"ת, כי האדם בשימו על לבו גודל קדושת הסוכה בבחי' מקיף כמבואר בספרים ימלא בושה וכלימה על מה שעבר, אולם זאת עצה היעוצה שיקבל עליו להטיב מעשיו מהיום והלאה, ובזה יכנס לסוכה על שם העתיד, ובפרט כי מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה וידוע כי מעשיהם של צדיקים נקראו אור והפכו נקרא חשוך, כדאיתא במדרש בראשית וז"ש כל האזרח שאומר אהיה זורח אור מהיום ישבו בסוכות והראיה לזה כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים, על שם שעתידין לקבל התורה. (**ייטב פנים**)

אושפיזין עילאין

מבואר בספרים מלשון המאמר הזוהר הק' הנ"ל שאם האדם לא יזמין הני אושפיזין קדישין בפיו אף אם הוא צדיק גמור אינם באים בסוכתו כלל, שצריך להזמין אותם דוקא ולקרוא אותם כל אחד בשמו. (**יסוד ושורש העבודה**)

◆◆◆

באמת צריך האדם להתבונן בחסדי ה' שאין סוף ואין חקר שחושב תמיד מחשבות לבל ידח ממנו נדח, ואף מי שנפגם ח"ו ביום הקדוש, עכ"ז מצד חסדי ה' מתעורר בקרבו בכל יום מחג הסוכות אושפיזא מז' רועים לסייע לנו בסיוע שיש בו ממש לתקן המדה אשר פגמנו בכל השנה. (**ישמח ישראל**)

◆◆◆

הנה ע"י שהאדם מתחזק את עצמו באמונה גדולה יכול לבוא לקדושת כל האושפיזין, וזה כל האזרח בישראל ישבו בסכות,

ישבו מלשון משיבת נפש, כלומר שמשיבים נפשם ומחיים את עצמם ע"י סוכה שהיא בחי' אמונה. (**אזור אליהו**)

◆◆◆

כל השבעה רועים נרמזים בהסוכה שבאים להסוכה וע"ז ממשיכים שמירה לכל השנה כולה ומסייעים לעשות הרצון העליון ומצותיו יתעלה. (**מדבר קדש**)

◆◆◆

יזהר שלא לדבר בסוכה בימי חג הסוכות אלא בדברי תורה כי גדולה קדושתה. (**אור צדיקים**)

◆◆◆

עיקר השפעות חסדים הוא ביום ראשון אושפיזא דאברהם יומא דאזיל עם כולהו יומין כידוע מספרים. (**אמרי נועם**)

◆◆◆

בסכות באושפיזי דיצחק שקלסתר פניו דומה לאברהם שיש בו תערובות ממדת החסד בהגבורות נמתקים הדינים והגבורות ונתגבר אור הרחמים. (**מגן אברהם**)

◆◆◆

יום ג' של סוכות שביום הזה יש התגברות גדול להקדושה לכלות את כל בחינות ההפכים והמנגדים המרומזים בהרי אררט, וכמו שנאמר הרים כדונג נמסו מלפני ה' וגו' וגם כי עיקר הסוכות הוא נגד יעקב ונגד עננא דאהרן, ומצינו בשניהם שנתגברו והכניעו את הכח של ההיפוך כי יעקב אבינו ע"ה נצח את המלאך הידוע, ואהרן הכהן נצחו גם גכן בקטורת. (**תורת אמת**)

◆◆◆

והיום בכחו דמשה רבינו ע"ה באושפיזא דיליד מתעוררת שוב מדתו וכחו לסייע להאיר אור חלק יעקב שיהיה בגילוי האור הקדוש ולראות איזה אוצר יש ביד כל אחד ואחד, ובמה החלפנו אותו, וזהו ביום ההוא לא ייה עוד אור יקרות וקפאון היינו שלא יהיה עוד האור יקרות בבחי' כסוי וקפאון רק יתגלה לעין כל בבחינת גילוי וצמיחה, ועל ידי כן נשוב לפניו בלב שלם אמן. (**ישמח ישראל**)

◆◆◆

והתרוץ הוא דהאמת הו דהשבעה רועים כל א' וא' בקדושה ובטהרה שלו היה ממשיך קדושה וטהרה על ישראל עד שהיו מסוככים בהקדושה, וכל אחד ואחד המשיך היקף ענני כבוד לפי הקדושה וטהרה שלו, אלא להמשיך שיהיו כולם בבת אחת ובשעה אחת היה על ידי אהרן דבצדקתו שהיה אוהב שלום ורודף שלום גרם שיהיו כל השבעה עננים בבת אחת דהיה באפשר שיהיו העננים לעתיד ואהרן המשיך אותם שיהיו בזאת העת ובבת אחת וניחא הכל דהיו בזכות השבעה רועים והיה בזכות אהרן. ולפי הדברים היה נכלל באהרן ענן א' שהיה מצידו וגם מה שהמשיך כל הז' עננים בזאת העת, ומרומז אהרן במילוי אותיות [בזה אל"ף ה"א ר"ש (עי"ש דף ר"ד) נו"ן בגמטריא תשל"ו] מספרו ח' פעמים סוכה [עם ה' כוללים] מרומז למה שאמרתי שהיה בו הצד שלו וגם כל השבעה בבת אחת. (**מדבר קדש**)

◆◆◆

גודל אושפיזא של יוסף כי בזה הסעודה יש יכולת בכח האושפיזא קדישא לתקן כל הפגמים שפגם בברית ולעשות הכנה להבא, כמאמר הכתוב ויוסף הוא השליט ביצרו בזה הוא השליט בכל העולמות ובכל הנבראים והוא המשביר לשון תקוה אשר שברו על ה' אלקיו, הוא המכניס תקוה אמיתית לכל ישראל. (**גדלת מרדכי**)

◆◆◆

דוד הוא הכולל והמקבל קדושתו מכל הרועים וממשיך לישראל ולכך דו"ד מל"ך ישרא"ל מספרו ז"פ סוכה והכוללים שמסכך על הכלל ישראל בקדושתו כל המדות, ומרומז ג"כ דז' פעמים סוכה מספרו תרל"ז, והושענא רבא מספרו ג"כ תרל"ז, מחמת שהוא יומו של דוד, ויהיה במהרה ישועה רבה ולכך נקרא יום זה בשם הושענא רבא. (**מדבר קדש**)

ארבעה מינים

נאמר (משלי ל') שלשה המה מטיבי צעד וארבעה מטיבי לכת, אלו ד' מינין שכל אחד ואחד מישראל הולך ורץ ולוקח לו מהן להלל להקב"ה והם נראים קטנים בעיני אדם וגדולים לפני הקב"ה. (**מד"ר אמור**)

◆◆◆

שמעתי מאאמו"ר ז"ל שאמר בשם אביו שאמר בשם זקנו הקדוש מראפשיץ זצוק"ל זי"ע, דידוע שהד' מינים הם אותיות שם המיוחד, וכל זמן שאנו מחזיקים בידינו את השם הוי"ה יכולים להתפלל להשי"ת עכת"ד. (**צלא דמהימנותא**)

◆◆◆

וע"כ אנו נוטלין ארבעה מינים הללו ונלחמים בהם עם כל המקטריגים והמעיקים שד' מינים האלו הם הכלי זיין שלנו ובהם מוליך ומביא מעלה ומוריד, שכל מקום שיש שם מקטרג ומסטין על ישראל כלם יפלו תחת רגלינו ולא יוכלו קום, ועל כן אנו שמחים בחג הזה בד' מינים הללו ומקלסים להבוית"ש שנתן לנו שכל הזה איך לנער כל רשעי ארץ. (**מנחם ציון**)

◆◆◆

בלולב ומינים ממשיכין דעת מן הנועם העליון איך לשוב בתשובה שזה עיקר הדעת. (**זרע קודש**)

◆◆◆

בשם אמו"ז ז"ל ולקחתם לכך ליקח עצמותינו אל הבוי"ת והיינו כדאי' במדרשים אתרוג דומה ללב לולב לשדרה הדם לעניים ערבה לשפתים וצריך האדם לכוין להטות כל איברים הללו אליו ית', והמצוה שמרמז לזה מסיע ג"כ לאדם כי כל מצוה היא הבטחה שמתקיים לבסוף ע"י שמרמזים שחפצים בזה. (**שפת אמת**)

◆◆◆

במצות לולב ומיניו נתקדשו ונטהרו האברים אשר רומזים לאלו המצות כדאיתא במדרשים לולב נגד השדרה אתרוג לב ערבה שפתיים הדס עינים, וע"ז מבקשים קדשינו במצוותיך שהמצוות מביאין קדושה להאברים. (**שפתי צדיק**)

◆◆◆

אמר הרב הקדוש (ר' זושא מאניפאלי זצ"ל) לתלמידו, אשר לולב ר"ת ו'טהר ל'בנו ל'עבדך ב'אמת. **(אילה שלוחה)**

◆◆◆

לולב בגימטריא חיי"ם, רמז למי שקונה אתרוג עם לולב יפים זוכה לחיי עולם הזה והבא. **(מהרי"ל)**

◆◆◆

בחג הסוכות אנו עושין מעשינו בפרהסיא בלולב ואתרוג בלי שום פחד מחיצונים כי כבר נמתקו הגבורות ואנו יכולים למשוך כל השפעות טובות וחסדים גדולים על כנסת ישראל. **(מאור ושמש)**

◆◆◆

דין הנענוע שהחיוב להוליך ולהביא ולהעלות ולהוריד, והענין לעורר הנפש שתזכור בעת השמחה כי הכל לשם ית' ממעלה ועד מטה וד' רוחות שהכל נכלל בזה. **(חינוך מצוה שכ"ד)**

◆◆◆

ונ"ל כי ד' מינים מרמזים על ישראל כמבואר (ויי"ר שם) ויש מרמזים על הקב"ה בעצמו כידוע ג"כ (שם) ונ"ל להכריע להיות כי הם באים לעצור טללים רעים וכו' (סוכה ל"ז:) ר"ל לנער הקליפות והרשעים והענין כי ע"י שישראל נאגדים אלו עם אלו, ועם ה' ואתם הדבקים ועי"ז האגודה גם האו"ה נאספים בכבלי ברזל מבלי יוכלו יגעו אל משיחו ועמו, והאו"ה בפרוח כמו עשב כי יש להם פר"ח ניצוצות פר"ח עש"ב גמטרי' ס"ם (בחשבון מנצפ"ך) ואנו מנענעים בשמונה מקומות ששה הודו ב' אנו ובכל פעם ל"ו נענועים כמ"ש מג"א עולה ח' פעמים ל"ו רפ"ח להוציא רפ"ח הנ"ל וצדיק כתמר יפרח תמ"ר פר"ח גמטריא כח"ץ ורמזוהו חז"ל שהיו אומרים בשעת נענועים גירא בעיניך שטן, והיינ כח"ץ הנ"ל והוא פלא. **(חתם סופר)**

◆◆◆

מצות לולב מורה על שיש בו ארבעה מינים נגד ארבע אותיות שמו ית' הוי' ומנענע לארבע רוחות העולם ולמעלה ולמטה, כדי להמליכו וליחדו במעלה ובמטה ובארבע רוחות להעריך ולהרביץ קדושתו בעולמו ולהכניע על ידי זה כל הרע והס"א הסובבין בעולם הזה. **(סדורו של שבת)**

הושענא רבא

ענין סמיכות הימים הושענא רבה ושמיני עצרת הושענא רבה הוא היום האחרון של ימי הסוכות, שישראל צועקים בהם בכל יום הושענא והושיעה נא, וכשבא יום האחרון נעשה צעקה גדולה בלב נפשות ישראל קשה עלי פרידתך, ולזה נקרא הושענא רבה מצד אתערותא דלתתא, ושמיני עצרת הוא מצד אתערותא דלעילא, שהשם יתברך אומר קשה עלי פרידתכם, והוא כענין שנאמר (ישעי' סה כד) והיה טרם יקראו ואני אענה, ובשני ימים האלו נכלל כל קדושת החג של כל הימים שעברו, ונעשו התקשרות וחיבור הגמור בינינו ובינו שמו על כל השנה כנ"ל. **(תורת אמת)**

◆◆◆

יום ערבה שיש בו תיקון גם לפושעי ישראל שאין בהם לא טעם ולא ריח מצות. **(מחשבות חרוץ)**

◆◆◆

בשם הרה"ק מראפשיץ זצללה"ה זיעוכי"א שהיה רגיל לומר בכל שנה ושנה קודם ההושענות דהוי"ר, דידוע שהד' מינים הם כנגד אותיות שם המיוחד, וכל זמן שמחזיקים עוד בידו את השי"ת יכולין להתקרב אליו עכלה"ק. **(הרה"ק מראפשיץ זי"ע)**

◆◆◆

יוה"כ היא החתימה, ובהוי"ר ג"כ נחתמים, חותם בתוך חותם, ואז אין חוששים למגע גוי, כי ביום הושענא רבה נוטל הקב"ה התפילות והבקשות וכל הזכיות וכל הטובות שעתידים לבוא ומעלה אותם לשמים ממעל במקום שאין שם שליטה להקטרוג, וזה נקרא חותם בתוך חותם. **(מאורן של ישראל)**

◆◆◆

שמעתי מאבותיי הקדושים זי"ע מה שמקובל איש מפי איש מרבינו הקדוש מלובלין זי"ע בשם רבינו הקדוש הבעש"ט זי"ע מפי אליהו ז"ל שמי שמתפלל כראוי לכוון לבו באלו השלשה ימים, הו"ר שמיני עצרת ושמחת תורה, אז מסוגל להתפלל כל השנה בכונה כראוי. **(שער יששכר)**

◆◆◆

וגם ביום לא יתגרה בשינה כל כך, וילמוד בתורה ויעשה צדקה, שהם שני עמודים אשר כל בית ישראל נכון עליהם בגלות החל הזה, וכתבו גורי האר"י זצ"ל כי מאוד צריך לדקדק במעשיו ביום הזה, ובכן השתונן והכונן ביום זה של הוש"ר לילו כיומו הכן לקראת אלקיך לעובדו בלב שלם בתורה ובמצוות בדקדוק עצום. **(שמחת הרגל)**

◆◆◆

כתב במדרש לולב דומה לשדרה הדס לעין ערבה לשפתים אתרוג ללב וכו', וזה היום גמר מצות ד' מינים וסיומם במצות ערבה, כי יום השביעי בחינת מלכות פה, צריך לתקן הדיבור שיהי' קדוש לה', ולא יעשה דבריו חולין כי אם תוכו רצוף מילי דשמיא. **(ייטב לב)**

◆◆◆

על ג' ימים אלו שהם הושענא רבה שמיני עצרת שמחת תורה, עומד כל העולם. **(מהרא"א הגדול מפרימשלאן זצלה"ה)**

◆◆◆

יום הושענא רבה יום הערבה שמרמז לפה, וכתיב (תהלים פא, יא) הרחב פיך שבעת גאולה וישועה צריכין להרבות בתחנונים להיות נושע תשועת עולמים, וזה החן שיש להבורא ית' גם בדומין לערבה לא טעם ולא ריח רק ע"י הכנעה להתפלל לפניו ית', וכחן של ישראל בפה כמ"ש (מד"ר שמות כא, א) מתגאה בירושתו הקול יעקב שקולן ערב לפניו ית', אמנם העיקר החן על אותן שיש להם טעם וריח, ואעפ"י כן ע"י האגודה ביחד שמכניס עצמו לכלל ישראל ומדבק עצמו בערבה, על ידי שיודע שיותר יכול להיות נושע בתפלה מבכח מעשיו, לכן הניחו חכמים כל המינים ואחזו רק בערבה, וע"ז נאמר (תהלים לו, ז) אדם ובהמה כו' שערומין בדעת ועשוים בכהמה לפני הבורא ית'. **(שפת אמת)**

◆◆◆

בימים הנוראים הקדושים לא בכה (הרה"ק מוה"ר ארי מראהטין זצ"ל) הרבה, אבל בהו"ר מעת התחיל לומר הושענא לא דמו דמעות עיניו, ובשנים האחרונים היה מרבה בבכי תמיד. (**הלולא דרבי**)

◆◆◆

זכיתי לקבל פני קדשו (של הרה"ק מצאנז זצ"ל) בימים האחרונים של חג הסוכות והושענא רבה בתוכם, והוא היה מתפלל בהו"ר תפילת חול, ובכל ברכה מח"י ברכות היה מתפלל בכח גדול עד אין חקר ובבכי גדול, עד שלא היה כמעט אחד מכל הקיבוץ הגדול שלא הורידו דמעות. (**תורת משה נתן**).

◆◆◆

היום הזה הוא גמר ההיקף של ימי החג שהיינו מבקשים ומתפללים בכל יום הושענא, והיום הזה נקרא הושענא רבה, מפני שבא צעקה גדולה בלב להוושע בישועה רבה מאחר שמרגישין החוסר שעדיין לא נושענו, והוא אושפיזא דדוד המלך ע"ה שהיה לו תמיד צעקה גדולה בלבו מפני שנדמה בעיניו תמיד שעדיין הוא עומד בחוץ, וכדאיתא במדרש (ע' מדרש שוח"ט מזמור טז) על הפסוק (תהלים פד, יא) בחרתי הסתופף אברהם בטרקלין יצחק בקיטון ואני בסף. (**פרי צדיק**)

◆◆◆

על ידי משנה תורה שאנו לומדין בהו"ר, בזה אנו מעלים הגבורות לשרשן שיסמיכו ג"כ עם חסדים, והמלכות מתעלה להמוחין ומקבלת השפעות טובות כנסת ישראל. (**מאור ושמש**)

◆◆◆

בליל הושענא רבה ניעורין כל הלילה ואומרים כל ספרי תהלים, מצד שהוא אושפיזא דדוד ע"ה, ודוד היה ניעור ולא היה ישן רק שיתין נשמי, ואמר שירות ותשבחות, לזה אנו מתעוררים מדה שלו. (**מחזה אברהם**)

◆◆◆

והנה הרב בספר טור ברקת שם (סי' תרס"ד) הבריק ברקאי אזהרה שמענו, לעסוק כל הלילה בתורה, ושלא להפסיק בדברים בטלים, שיחת דקלי"ם מאיליהם, ומעלה עשן כי אז יעשן אף וכו', ואם ילמד כל הלילה כדחזי וכנימוס, ינצל מכרת כמ"ש ז"ל והאריך הרב בזה ע"ש באורך, ואשר נגע אלקים בלבו, יראה ורעד יבא בקרבו, ישום או"ר בו כיקוד אש מאימת הדין, וימהר לשוב אל ה', ואת העוס"ק אשר עס"ק בתורה, תהיין חוברות, יראה ואהבה, בהכנעה וגילה ברעדה, וכל הלילה אל יתן דמי לו, ובכללות יכוין, כי הכל לעשות נחת רוח ליוצרו דוקא, לתקן שרש הלימוד במקום עליון, וגמירי הבא ליטהר מסייעין אותו. (**לב דוד**)

◆◆◆

כבר נהגו תפוצות ישראל בליל הושענא רבה להתאסף פמליות פמליות ללמוד בתיקון, ואם בעל נפש אתה תמעט באכילה ושתיה, וכל הלילה אז תקרא ביראה ושמחה רבה, ולא יפסיק בדברים בטלים, דדינא קיימא ולא יתן מקום למקטרג ח"ו. (**שמחת הרגל**)

◆◆◆

הכל הולך אחר החיתום להתפלל תפלתו בזמנה שלימה, ולהיות עינא פקיחא שלא יתמנמנם בקריאת שמע ובעמידה, ויצא שכרו בהפסדו, ואחר תפילה יתן חלק ביום נורא הזה לעסוק בתורה, כי יום קדוש הוא לאדונינו, ואחר אשר ינוח לישן מעט, יתגבר כארי ללמוד ולעשות צדקה כפי כחו, וישים ארחותיו ככל אשר תשיג ידו. (**לב דוד**)

◆◆◆

אמר (הרה"ק ר' מרדכי מלעכאוויטש זצ"ל) ביום הושענא רבה, העולם אומרים מנהג משבר הדין, וכן אני אומר המנהג של הו"ר מנהג נביאים הוא, ומשבר כל הדינים מישראל. (**אור ישרים**)

◆◆◆

ממשיכין ש"ע נהורין בהו"ר שנוטלין ערבי נחל גמטריא ש"ע. (**זרע קודש**)

◆◆◆

בהושענא רבה צריך מאוד לעשות תשובה בעת חביטת הערבה, שבעת ההוא הוא גמר חתימה, וצריך האדם מאד לעשות תשובה לפני הקב"ה, ועל ידי זה הוא בורא בריה חדשה, כידוע כי ערבה גמטריא זר"ע וגמטריה עז"ר, כי צריך לכוון בעת חביטת הערבה להמתיק ה' גבורות ושיעשה כולו חסדים. (**בית אהרן**)

◆◆◆

בעת נטילת ערבה הרומז ליוסף שומר הברית כדאיתא במדרש (ויק"ר ל' י') וערבי נחל זה יוסף, ראוי לשום אל לבו ללכת בדרכיו, ועל כן ערבה עולה זרע לתקן אשר שחת זרע לבטלה ר"ל, ולבקש מאת ה' לקבץ הנדחים וזדונות יהפכו לזכיות. (**ייטב פנים**)

◆◆◆

אמרתי טעם למה נקרא יום זה הושענא רבה, משום שיש ג' זמנים לדון בו בני העולם, בר"ה וביו"כ ויום הזה הו"ר, והנה בר"ה השי"ת דן את העולם בדין גמור, וביוה"כ דן את העולם במדת הרחמים, הבינונים יכולין אז לזכות בדין, אבל בהו"ר השי"ת דן את העולם במדת החסד מדתו של אברהם אבינו ע"ה, ואז יכולין כל בני אדם לזכות בדין, ולכן נקרא הושענא רבה. (**הישר והטוב**)

◆◆◆

לכן נקרא הושענא רבה כי מתעורר רחמים גדולים. (**תפארת שלמה**)

◆◆◆

היום הזה הוא הגמר של התפלות של החג, כדאיתא בגמרא (סוכה מה) אותו היום מקיפין את המזבח ז' ימים, וענין מקיפין את המזבח היינו הבטחון שנתקבלו התפלות, כמו שנאמר (תהלים ד', ו') זבחו זבחי צדק ובטחו אל ה', וברגע האחרונה של היום כשנגמרים כל תפלות ישראל מופיע השמחה בלב כל נפש ישראל, לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלקים את מעשיך, ועל זה יש לרמז בדברי חז"ל (סוכה מח) לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה, שברגע האחרונה בהשלמות החג וכניסת ליל יום טוב האחרון נתרבה השמחה בלב נפשות ישראל כנ"ל. (**תורת אמת**)

שמ"ע ושמח"ת

אמרו בזוהר (ח"א רכ) שעיקר גמר החותם נגמר ביום שמיני עצרת בתפלת מוסף, הגם שהרמ"ע ז"ל (עשרה מאמרות חיקור דין ח"ב פכ"ז) מיאן בזה, ודעתו שטעות סופר הוא בזוהר, קשה לשבש כל ספרי הזוהר שבדינו ואין זה הכרח. **(בני יששכר)**

◆◆◆

ביום השמיני עצרת תהיה לכם דהנה ידוע הגם שבהושענא רבה יוצאין הפתקין, עכ"ז עדיין הם נעצרים עד שמיני עצרת, ועוד נותנים זמן להאדם שישוב בתשובה, ויקבל עליו מלכות עול מלכותו יתברך עול מלכות שמים שלימה, וזהו ביום השמיני עצרת תהיה שיהיה עוד עצרת דהיינו מעצור ועיכוב להגזרין והפתקין, לכם אותיות מלך, שעוד נותנים להאדם זמן עד שמיני עצרת לקבל עליו מלכות שמים, ולשוב בתשובה שלימה לפניו יתברך. **(באר משה)**

◆◆◆

הנה ידוע ג' רגלים הם נגד אברהם יצחק ויעקב, ושמ"ע הוא נגד דוד רגל רביעי, והנה שמ"ע הוא יום נגד נ"א מר"ח אלול ימי הרצון של ישראל, והוא גמר החתימה טובה לישראל, כי דבר מלך שלטון (קהלת ח, ד) ודבר המלך ואשר נחתם בשם המלך אין להשיב (עי' מגילת אסתר ח, ח) וז"ש (בראשית יג, ח) אל נא תהי מריבה וכו', ר"ל ע"י המריבה שביני ובינך יתעכב ח"ו ניצוץ דוד, ואז לא יהיה נ"א היינו יום הנ"א הוא שמיני עצרת, והוא מה שאנו אומרים הושיעה נא הצליחה נא שהוא עיקר הישועה והצלחת ישראל. **(אגרא דכלה)**

◆◆◆

כדי שתשאר בנו השפעת הקדושה והאהבה הנשפע לנו בימי החג גם לימות החול יש צורך ביום ממוצע בין ימי החול לימים המקודשים, שעל ידו יתקשרו אלו באלו ובאמצעותו תהא הקדושה נמשכת לימות החול, ושמיני עצרת הוא הממוצע לעצור השלימות של הימים המקודשים האלו על כל ימות השנה, אמנם אפ"ל עוד דבחו"ל באויר ארץ העמים שבטלה הטהרה ואין הקדושה גדולה כל כך לא סגי בהכי ויש צורך עוד ביום ממוצע נוסף על שמיני עצרת, דע"י יו"ט א' שהוא מדאורייתא לא יתקשרו הימים הנשגבים הללו עם ימי החול הבאים אחריו, כי לפי ערך גודל בחי' הקדושה אשר בו לא יתקשר היטב עם ימות החול ובצאת ממנו לימים פשוטים לא ישאר מהרגשת הקדושה הלזה מאומה לימים הבאים אחריו, ולזה שקדו חכז"ל על טובתינו וקבעו לנו עוד יו"ט שני של גליות, ולאשר שהוא רק מדרבנן ולא אלים קדושתו כמו דאורייתא שפיר יתכן להיותו בחי' ממוצע בין קדושת יו"ט א' שהוא מדאורייתא לימי החול הבאים אחריו, וע"כ ע"י זה היום של שמחת תורה נגילה ונשמחה גם בימי החול להרגיש הרגשת קדושה והשפעת האהבה הנשפע לנו בימי החג, ובאמצעותו והיתה לה "שמחת עולם" דע"י האהבה שנרגיש ביום זה יתקשרו ויתחברו עמו גם ימות החול הבאים אחריו ותהא האהבה שמחת עולם גם בכל ימות השנה. **(דברי יואל)**

◆◆◆

אמרו צדיקים שמיני עצרת היא הקשר והכולל (בל"א איז דער שלוס) מהחג הק', וכענין מעשה אורג שעושים בשפת הבגד שפה כפולה שלא יקרע, כמו כן היא בחינת שמ"ע, ונוכל לזכות בקדושת היום להשאר בכל הקבלות והרצונות טובות שקבלנו עלינו. **(ישמח ישראל)**

◆◆◆

יו"ט של עצרת היא עיקר של כל הימים טובים, ביום השמיני עצרת תהיה לכם, עצרת היא לשון אסיפה (ת"א) כנושי תהיו לכון, היינו החסדים אשר כנסתם וקיצבתם ואספתם עד עתה, תהיו לכון שתוכלו לקבלם ולהחזיקם אצליכם, הנה ביום הכיפורים נמחל כל העונות, ולכן אמר הקב"ה קשה עלי פרידתכם, היינו כי קשה מאד שיהיה ח"ו פירוד, כי הצדיקים צריכין להיות אצלם רק אחדות, אמר הקב"ה עכבו עלי עוד יום אחד הוא יומא דכליל כל יומין (פע"ח שער כ"ח פ"א) והיא בחינת חסד, היינו לעכב החסדים אשר נאספו ונקבצו להמשיך אותם על כל השנה. **(כנסת ישראל)**

◆◆◆

כתיב (שמות כג, יד) שלש רגלים תחוג לי בשנה, ובשמיני עצרת לא כתיב לשון רגל, אכן הוא רגל בפני עצמו שבו נגמרים ומתיחדים כל היחודים מכל הרגלים ומכל השנה, שעם בני ישראל מייחדים יחודים שונים בכל רגל מהשלש רגלים ושמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו להתאסף בו כל היחודים. **(ברכת דוד)**

◆◆◆

כל המועדים בכלל המה לכל ימי השנה, וחג הסוכות הוא המקור של המועדים, וכמאמרם ז"ל (ר"ה ד) שזה גורם שזה אחרון ושמיני עצרת הוא המקור של חג הסוכות, והוא הכלי המחזיק ברכה, כענין מאמר חז"ל (סוף עוקצין) לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, ולזה נקרא עצרת לשון אוצר, ע' וא' הם ממוצא אחד, וגם המשמעות הוא אחד, כי על ידי שנעשה הגבלות כלי לאצור השפע, על ידי זה נעצור ונקלט השפע בהמקבל להיות מחזיק ברכה, ולטעם זה מברכין בו גשם, הגם שיש מקומות שאין עתה צורך להם, רק מפני שעתה עת פתיחת המקור לקבל הברכה. **(תורת אמת)**

◆◆◆

יום הזה רומז על ימות המשיח, שההקף יהיה שמונה, כדאיתא בגמרא (ערכין י"ח) כינור של מקדש של שבעת נימין היה כו' ושל ימות המשיח שמונה. **(בית יעקב)**

◆◆◆

סוד ביום השמיני וכו' מלך הדר עולם התיקון, ברור מכל רע כולו טוב. **(היכל הברכה פ' ראה בד"ה שלוש, דף ק"ג ע"ב)**

◆◆◆

אין שום מצוות בשמיני עצרת, דהוא מעין לעתיד, ומצות בטילות לעתיד (נדה ס"א) היינו מצות מעשיות, ויהיה הכל רק במחשבה. **(חשבה לטובה)**

◆◆◆

שמיני עצרת כוללת כל שלשה רגלים וכו', וסימנך (דברים טז טז) שלו"ש פעמים בשנ"ה הוא עצמו מספר ביום השמינ"י עצר"ת. **(היכל הברכה)**

◆◆◆

והיית אך שמח, אמרו חז"ל לרבות לילי יו"ט אחרון לשמחה או אינו אלא יו"ט הראשון כשהוא אומר אך חלק ע"ש, הנה אתי הקרא לרבות ליל יו"ט אחרון ולמעט ליל יו"ט הראשון, ויש ליתן טעם לדבר, על פי מה דאיתא ברמ"ע (מאמר חקור דין חלק ב' סוף כ"ז ע"ש) שלשון חג מורה על חוגה ועיגול הסובב על איזה מרכז, כמו שאר ימים טובים שכולם סובבים על נקודת שמיני עצרת, אבל שמיני איהו גופא הנקודה קדושה העליונה מכל הקדושות אפילו מקדושת יוה"כ ולא שייך לקרותו חג, ובעיקר עיקר קדושתו היא היפך של יוה"כ, דיוכ"פ הוא ע"י עינוי נפש וקדושת שמיני ע"י שמחה, וזה נקרא (שיר השירים ז' ז') מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים, כי אהבת השם ע"י עינוי כמו יוכ"כ, למטה ממדרגות אהבת שמיני עצרת שהיא ע"י שמחה, ויום השמיני הוא בעצמו כמו יוכ"כ, לכן שווין בקרבן מוסף כמו יוה"כ, ואפ"ה קדושתו יותר מיה"כ ע"י שמחה חדותא דמלכא עם ישראל, לכן שאר י"ט שקדושתן עומד על איזה דבר מצוה שחיטת קרבן פסח, שתי הלחם בעצרת, שופר בר"ה, עינוי נפש ביוה"כ, ונטילת לולב בחג, ועיקר מצותן אינו אלא ביום, גם שמחתן אינה אלא ביום, אבל קדושת שמיני שאינו אלא ע"י שמחת האדם שמתענג על ה' וחדותו יתברך ואינו עומד על מצוה מיוחדת, ע"כ גם לילה אתרבי לשמחה. **(חתם סופר דרשות)**

◆◆◆

והיית אך שמח הוא לשון הבטחה שתהיה בשמחה, והענין הוא כמו שדרשו (יומא לט) מפסוק (ויקרא יא מד) והתקדשתם והייתם קדושים, אדם מקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, והתקדשתם הוא מצד האדם כמו ושמחתם, והייתם קדושים הוא הבטחה מלמעלה כמו והיית אך שמח, והענין הוא כי אין ביד האדם להוליד השמחה בלבו רק ע"י מעשה המצוה כמו ע"י ד' מינים וע"י מצות סוכה, על זה נאמר ושמחת בחגך, וגם בשבועות ע"י מתן תורה, אבל בשמע"צ אין בו שום בפועל, וגם לא זכר מהעבר כשאר מועדים, רק זהו שורש היו"ט שהשי"ת משפיע השמחה בפנימיות נקודת הלב בלי פעולת האדם, והיינו ע"י שנקלט כל פעולות המצות של ז' ימי החג להיות נאסף עתה בפנימיות נקודת הלב שיתקיים בקביעות, ולכן רמזו בזה על יו"ט אחרון (סוכה מח) מפני שיש בו שמחה לפניו, שע"י השמחה שלפניו מצד פעולות המצות כנ"ל, נתרבה ממילא השמחה בלב ביו"ט האחרון מלעילא, ולכן נקרא שם היום עצרת כנישו דחדוה, מפני שנקלט השמחה בפנימיות הלב להתקיים על כל ימי השנה. **(פרי צדיק)**

◆◆◆

מצות שמחה הוא מה שנאמר והיית אך שמח שנדרש (סוכה מ"ח) על שמיני עצרת, שאז אין שום מצוה, רק קביעות השמחה שיהיה לו הויה לעלמי עד (וכו') ששמחין בלא שום מצוה רק בדברי תורה, כמו שנאמר (תהלים יט ט) פיקודי ה' ישרים משמחי לב. **(פרי צדיק)**

◆◆◆

כדי שיהיה נשאר בנו שמחת התאחדות הזה גם אחר עבור ימי הסוכה, ניתן לנו יום שמיני עצרת, להרבות השמחה גם על כל השנה, ועל זה רמזו ז"ל מפסוק והיית אך שמח, לרבות לילי יו"ט האחרון לשמחה, וכדאיתא על זה במדרש (עי' ב"ר פס"א ד') תוספתו של הקדוש ברוך הוא מרובה על העיקר, ובוודאי שגם העיקר של השם יתברך הוא בלי גבול, רק שענין תוספתו הוא לרבוי ענין גם לזמנים אחרים. **(תורת אמת)**

◆◆◆

שמעתי מפ"ק זקיני מו"ר ז"ל בשם רבו הרבי ר' בונם ז"ל שהזהיר להחסידים ביום שמ"ע יתפללו הכל בציבור, בזה יתוקנו כל התפלות יחידים אשר התפללו בכל השנה. **(שפתי צדיק)**

◆◆◆

בשמיני עצרת בתפלת שחרית ומוסף ידבק גופו ונפשו מאוד בדביקת הבורא ברוך הוא, כי אז הוא ג"כ עת רצון גדול על כל השנה. **(אור עינים)**

◆◆◆

צריך לכוין בהתפלה מאד, כי בסוכות יש סיוע מסוכה ולולב משא"כ בשמיני עצרת, והוא העולה על כל הימים שמר"ח אלול עד עכשיו שהולכין מדרגא לדרגא. **(מראה יחזקאל)**

◆◆◆

ידוע מצדיקים אשר שמיני עצרת הוא עת מוכשר להמשיך גשמיות ופרנסה לישראל. **(אמרי נועם)**

◆◆◆

נהירנא כד הוינא טליא, שמעתי שאמר אדוני אבי הגה"ק זלה"ה בשם הרה"ק מוה"ר נפתלי מראפשיץ וכל הענין איני זוכר רק זאת מה שאני זוכר, שאמר על הפסוק (בראשית כד, יד) הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם לגמלך אשקה, דידוע מספרים הקדושים דמראש השנה עד שמיני עצרת העיקר לבקש רק על רוחניות לבד ולא עסקי עולם הזה, ובשמיני עצרת שהוא בחינת שאל מה דבעי, מותר לבקש אז על ענין עוה"ז, שהשי"ת ישפיע לנו בריאות ופרנסה טובה, והנה מבואר בשם האר"י ז"ל דבשמ"ע מאיר שם כ"ד עיינין, וזהו הטי נא כדך ואשתה, ואמרה לא לבד שתשפיע לתלמידי חכמים יהי' כל טוב. **(דברי יחזקאל)**

◆◆◆

בשמיני עצרת נמשך בחי' שמחה בתורה על כל השנה, דהנה עסק התורה אין צריך להיות בקרירות, כי אם ללמוד בשמחה ותענוג (בלשון אשכנז קוועל) כמארז"ל (שבת ל' ע"ב) וכן לדבר הלכה, וכתיב (תהלים יט ט) פקודי ה' ישרים משמחי לב, ושמחה זו בתורה נמשך בשמיני עצרת, ולכן נקרא שמחת תורה. **(מגן אבות)**

◆◆◆

ענין שמחת תורה שהשמחה של כל השנה בתורה ומצות נכלל ביום אחד, שהוא כללות כל השנה. **(לקוטי תורה)**

◆◆◆

מבואר ג"כ בספרים הקדושים דהאדם אם משמח עצמו בשמחת תורה, אזי מוריש זה התורה לבני בנים עד סוף כל הדורות. **(הישר והטוב)**

◆◆◆

לכאורה למה נקרא שמחת תורה, ומה גם (זוהר ח"ג ע"ג) שהקב"ה ואורייתא וישראל חד (וכו'), ונראה על פי משל, כי עינינו רואות כשר יזכה איש פשוט שפל ערך להיות על שמחת צדיק מפורסם כשעושה נשואין לבנו או בתו, והיה לו ככמה

יגיעות לכתת רגליו ממרחק רב, וכאשר יזכה להיות שמה על שמחתו, אז משמח את עצמו מאוד מאוד, ומפזז ומכרכר בכל עוז ומרקד בכל כוחו, וכאשר שואלין אותו לשמחה זו מה זו עושה, ישיב על מה לא אשמח שאיש פשוט כמוני שפל ערך זכה להיות על שמחת בת מלך מלכי רבנן, אשר כמה אלפים אנשים גדולים חורי ארץ באו לכאן ממרחק בהוצאת מרובים, ואנכי עני ואביון שפל ונבזה זיכני השי"ת להיות ג"כ עמהם על שמחה זו, והנמשל מובן, ולכן אילו היה נקרא שמחת ישראל, הרוצה לשמוח היה צריך להיות בבחינת ישראל, לקיים תורה ומצות כראוי, משא"כ כשנקרא שמחת תורה, והוא שמחת ה' כי כל התורה שמותיו של הקב"ה (זוהר ח"ב קכ"ד) וקב"ה ואורייתא וישראל (בחי' ישראל) חד ותורה נקרא בזוהר הקדוש ברתא דמלכא, לזה כל איש כקטן כגדול אפילו השפל ערך צריך לשמוח בשמחתה, וגם עוד יותר כמשל הנ"ל ולזה ראינו מפשוטי עם בני ישראל ששמחים עוד יותר ויותר. **(בית יעקב)**

◆◆◆

שמחת תורה היא הכנה לכל השנה להיות קבוע בתורה כמשאחז"ל על שלא ברכו על תורה תחלה, ולכן בתחלת השנה יש שמחת תורה שיתבונן האדם גדולת התורה שהם דברי אלקים חיים, וע"י התשוקה והשמחה להתדבק בתורה, נשאר אח"כ דבקות מעסק התורה כמ"ש במדרש וזאת הברכה יש ברכת התורה לפניה ולאחריה וכן אף אנשים סוחרים שבכל השנה אין עוסקים תמיד בתורה, מ"מ ע"י השמחה בתחלת השנה שקובע בלבו ונקשה לו לפרוש מדברי תורה, מועיל לו שלא ישכח לגמרי אף שעוסק בדברים אחרים, וכתיב (דברים לג יח) שמח זבולן בצאתך, ונקשה כי למה ישמח בחלק זה, שהוא עצה שע"י השמחה קודם שיצא לסחורה ע"י זה יהי' נשמר בצאתו, ולכן יש שמחת תורה בתחילת השנה. **(שפת אמת)**

◆◆◆

השמחת ההקפות, לפי שהוא שמחה דספר תורה עצמה, גבוה הוא הרבה גם מבחינת שמחת בית השואבה. **(סידורי הרב)**

◆◆◆

אחז"ל יומא (פג) מי שאוחזו בולמוס הוא הס"מ שמבלה הכל, כי בולמוס אותיות ס"מ, מאכילין אותו הקל הקל הוא קולות שמזמרין בשעת הקפות שע"ז מבטלין אותו. **(עטרת ישועה)**

◆◆◆

ע"י ההקפות ביום שמ"ע ועושין שמחת תורה, ע"ז מבטלין גיהנם של א"ש ושל"ג, כי שמ"ע הוא ביום כ"ב ושמחים עם התורה, שכן תור"ה עם כ"ב עולה א"ש של"ג. **(עטרת ישועה)**

◆◆◆

ארבעה מינים שבלולב הם כנגד ד' אותיות הוי"ה, בניקוד קמץ, ושם זה הוא שם של חסד רק שאין להחסד התפשטות, וזהו סוד וקמץ הכהן (ויקרא ח' יב) וחג שמיני עצרת הוא נגד ד' אותיות השם הק' הוי"ה בנקודת פתח, היינו שבחג הזה יש להחסד התפשטות בכל האורות העליונים ובכל העולמות העליונים ובכל כוחות עליונים ותחתונים, וכל זה על ידי שאנו עושין הקפות ומשמחין בשמחת תורה. **(אוהב ישראל)**

◆◆◆

ודוד מפזז וכרכר לפני ארון ברית ד' (שמואל ב ו' טז) ומיכל שחקה, ע"כ לא היה לו בנים, נמצא ע"י הקפות שמרקדים עם התורה יכולין להמשיך בנים וגם רפואה, כי הקפ"ה עם בני"ם עולה רפוא"ה. **(עטרת ישועה)**

◆◆◆

היסוד העבודה היה אומר לאברכים להקפיד להקיף הקפה שישית עם הספר תורה בשמחת תורה, ואם לא היה בידם ס"ת בזמן ההקפה, יקחו לידם ס"ת אחר הקפת הציבור, ויקפו בזה הקפה ששית שזו תיקון לפגמי שמירת הברית. **(אבקת רוכלים)**

◆◆◆

מה שמרקדין ומשמחין כל כך בשמח"ת, נודע מה שאמר בזה הרה"ק מוה"ר יצחק אייזיק מקאלוב זצ"ל להסביר על פי משל לאחד שבא לבית מלון וצוה לתת לו מכל טוב מאכלים טובים וחדרים נאים ביותר, ככה עשה לא יום אחד ולא יומים, עד שבא בעל הבית אצלו עם חשבון גדול שישלם, אמר אין לי לשלם, וא"ל הבעה"ב אם כן אמסור אותך לממשלה, שיתנהו אל בית הסוהר, א"ל ומה יהי' לך מזה הלא לא תרויח בזה כלום, אך כיון שאין לי לשלם ארקוד לפניך ריקודים נאים מה שאני יכול, ועל ידי זה יתרבו הבאים כאן ותרויח ע"ז ממון הרבה כפי התשלומין המגיע לך, וכן הוא בשלנו שבכל הימים נוראים אנו מבקשין בני חיי ומזוני, ומבטיחין להקב"ה להטיב מעשינו, ובהגיע יום שמח"ת ואין לנו מה לשלם, רוקדין לפניו ית' בשמחת תורתו, ומכניסין בזה הרהורי תשובה בלבות בני ישראל, ועל ידי זה יתרבה מצות ומעשים טובים עכדה"ק. **(אגרא דצבי)**

◆◆◆

ואמרתי כבר דבדברי חכז"ל מצינו רקידה משמש בשני פנים, הא' הוא לשון רקידה ושמחה של מצוה וכמ"ש כיצד מרקדין לפני הכלה, ותו מצינו במלאכת שבת דאחד מן הל"ט מלאכות נקרא מרקד ולא לחנם קראו חכז"ל לשני דברים הללו בלשון אחד, דהנה תכלית מלאכת ההרקדה הרי הוא לברר את האוכל מתוך הפסולת וכמו"כ תכלית הרקידה בשמחה של מצוה הוא שיבררו את עצמן היטב (מ'זאל זיך גיט דורכזיפן) ולזרוק ולרחק מתוך עצמו את הפסולת והרע וישאר אך האוכל והטוב, ועל כן הוא נקרא ג"כ בשם רקידה, וצריך לכוון לזה בשעת הרקידה שיוברר האוכל מתוך הפסולת וישאר אך טוב, וידוע מה דאיתא בזוה"ק במקום א' (בפ' ויחי) דעל החטא הידוע רח"ל לא מהני תשובה ולית לך חובא בעלמא דלא אית לי' תשובה בר מהאי, וטעמא דמילתא כבר מבואר בספה"ק מפני שהתשובה צריכה להיות באותו אבר שחטאו בו כדי לתקן אבר הפגם בסיבת החטא, וכמ"ש ר"ז"ל והחטא הזה רח"ל הוא ע"י כח כל האיברים ונעשו כולם פגומים ח"ו, וע"כ קשה התשובה בזה, ובדברי חיים (נח) כתב דמסנ"פ באמת להשי"ת מהני והוי תיקון גם לזה, ולפי"ז יתכן דריקוד של מצוה שהוא ג"כ עם כל הגוף וכל האיברים יחד ג"כ הוי תיקון אף לחטא הזה. **(דברי יואל)**

◆◆◆

ענין של שמחת תורה שישראל שמחים בהתוה"ק ומרקדים בהתורה, והריקוד הוא בחינת בירורין בירור אוכל מתוך הפסולת בבחינת כיצד מרקדין, שלא ירקד מחמת מנהג העולם בהבלים ושטותים ושמחת הוללות, רק הריקודים יהיו לשם

בירורין אוכל מתוך הפסולת, ועל ידי זה נעשה כל המשכות והשפעות החסדים, אל אל"ף למ"ד במילואו גימטריא הק"ף שעל ידי ההקפות נמשכים כל החסדים משם א"ל. **(ברכת דוד)**

◆◆◆

אדוני אבי ז"ל היה אומר בשם אא"ז ז"ל בזה"ל, מה הם הריקודין איני יכול להגיד לכם אבל זאת אני אומר, שכל תפלות שאין להם עליה בכל השנה, ביום זה אנו מעלים אותם על ידי הריקודים. **(מקרא קודש)**

◆◆◆

א"י נפשי חולת אהבתך אנא א"ל נא רפא נא לה וכו', דלכאורה יל"ד למה כפל לומר תיבת "נא" פעמים ושלש ולכאורה הוא יתור לשון ללא צורך וצ"ב הכוונה, ואפ"ל עפ"י המבואר בספרן של צדיקים דע"י כח השמחה של מצוה ששמחים בשמע"צ ובשמח"ת יתעלו ויתוקנו כל התפלות שהתפללו בימים הנוראים שעברו עלינו, ול"א נפשי חולת אהבתך, דהנה אם ח"ו אין תפלות ישראל מתקבלות ברצון זהו המחלת לב היותר גדולה, וז"ש נפשי חולת אהבתך דמי יודע האם זכינו בכל אלה הימים הקדושים להתפלל תפלות אמיתיות שיהיו ראוים להתקבל ברחמים וברצון לפני כסא כבודו יתברך, ולזה בקשתינו שע"י כח השמחה של מצוה שאנו שמחים עתה בשמחת תורה יהי' תקנה לכל אותם התפלות, וזהו שאנו מבקשים אנ"א א"ל נ"א רפא נ"א לה, ונא יתפרש מל' תפלה ובקשה כאמרם ז"ל אין נא אלא בקשה להבו"ת שעתה בשמחת תורה יהי' רפואה ותקנה לכל התפילות והבקשות הרמוזות בתיבת נ"א שהתפללו בימים המקודשים שכולם יעלו לרצון ויתקבלו לפני ה'. **(דברי יואל)**

◆◆◆

ביום השמיני עצרת תהיה לכם (במדבר כט לה) על דרך צחות כי כשמלך עושה שמחה של נשואין וכדומה, מוציא האסורים לחפשי ולחירות וצריך לאסוף אותן הביתה, והנה בשמיני עצרת זמן שמחת תורה כחתן יוצא מחפתו כביכול כידוע ליודעי חן מכוונת ברכת גשם, אז מוציא הניצוצות הק' ונשמות דאזלין ערטילאין לחפשי וחירות וצריך לאסף אותן הביתה, וז"ש וביום השמיני עצרת לשון כנישו ואסיפה כתרגומו תהיה לכם, והבן. **(ייטב לב)**

◆◆◆

שמענו מאבותינו זצ"ל בשם הגה"צ מהר"ם מקאסוב זצ"ל שאמר להחסידים בשעת שמחת ריקודין וזה לשונו רמסו הקליפות. **(עטרת ישועה)**

◆◆◆

אנו מכין כף אל כף בשמחת תורה, ועל ידי זה ננצל מן הכף הקלע. **(עטרת ישועה בד"ה בפ', דף ע"א ע"ב)**

◆◆◆

אדמו"ר זצוק"ל אמר שהשם הקפות הוא מלבד מה שמורה על פעולת ההקפה, מורה ג"כ על משמעות ההלוואה, על דרך שאיתא (אבות ג' טז) החנוני מקיף, כי השי"ת מלוה לאדם על השעה הזאת אור התורה, שמשה רבינו ע"ה התענה על זה ארבעים יום וארבעים לילה, ועלינו לשלם הלואה זו מעט מעט בכל השנה. **(אמרי פנחס)**

◆◆◆

אדמו"ר זצוק"ל היה לובש את הקאפעטע הלבן עם החגורה והמצנפת הלבנה אל ההקפות כמו שהיה לובש ביום הכפורים ובליל פסח, ואמר כי ביוה"כ אנחנו מתאמצים להתעלות ולהשתוות להמלאכים שנוכל לעמוד עמהם מעורבב ביחד, וע"כ אנו לובשים לבנים כמו המלאכים, ובעת ההקפות בא השי"ת וכל פמליא דיליה לעולם הזה לשמוע ההקפות עם הזמירות והריקודין של ישראל, כמו שבאים בליל פסח לעולם הזה לשמוע ההגדה כדאיתא בזוה"ק (ח"ב מ') וע"כ אנו לובשים לבנים בליל פסח להשתוות אל המלאכים שבאים בבתנו, וכן גם בהקפות שיך טעם זה. **(אמרי פנחס)**

◆◆◆

אדמו"ר זצוק"ל אמר שבכל הקפות מקיפים עם ישראל ג"כ מלאכי מעלה, השלוחים המביאים ההשפעה דקדושה לעולם הזה, ולכל מין שפע יש מין המשפיעים חסד להקפה א' מלאכים המשפיעים שמירה להקפה ב', מלאכים המשפיעים רחמים להקפה ג', מלאכים המשפיעים כח הניצוח להקפה ד', מלאכים המשפיעים הן להקפה ה', מלאכים המשפיעים כח התולדה להקפה ו', מלאכים המשפיעים עושר וכבוד להקפה ז'. **(אמרי פנחס)**

◆◆◆

מקובל לנו מהקדושים זי"ע אשר בליל שמח"ת באים הנשמות מגן עדן לראות הקפות ושמחת התורה אצל בניהם. **(עטרת ישועה)**

אסרו חג

אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ כתב הרמב"ן בבוא לאדם התעוררות אהבת השי"ת, יראה לעשות תיכף איזה מצוה, וע"י זה יעשה כלי לאהבה, וזהו עד שתחפץ שתעשה לאהבה חפץ וכלי, וכן בנפול עליו יראה רוממות וכיוצא, ע"ש בדבריו, דהענין הוא דהיראה ואהבה הבאים מהשי"ת אם אין להם כלי להתצמצם בתוכם אינם נשארים בקיום, מה שאין כן כשעושה להם כלי נשארים בקיום, ועיין בספר קדושת לוי דמשום הכי נקרא חג השבועות חג העצרת, דגדלות היראה ואהבה הבא לישראל במתן תורה מצטרך לכלי שישראל הדבר בקיום, כמו הכלי שעוצר את מה שבתוכו, וכן בשעת מתן תורה נתן להם מצוה הגבל את ההר, לא תגע בו יד וגו' ומצות פרישה, ועל ידי זה נעשה בחינת כלי ליראה ואהבה שהשיגו ע"ש, והוא הנרצה אחר כל מועד יום אסרו חג, לעשות איסור וקישור להאור הנשפע לישראל בחג, על כן "אסרו" בגימטריא או"ר כל"י. **(אגרא דפרקא)**

◆◆◆

אחר היום טוב שהוא החול ישאר בהם קצת הארה של יו"ט אל החול, כי הארה הנמשכת להם ביו"ט היא קטנה ומיעוט, גם ביו"ט היו קצתן עומדים במקום החול, ויש יכולת אפילו אחר יום טוב בחול ממש להשאיר קצת הארה של יום טוב אל החול, וזהו אסור חג. **(פרי עץ חיים)**

זכות
הוצאות הגליון
ליו"ט סוכות הבעל"ט
נתנדב ע"י
ידידינו הרבני הנגיד הנכבד רודצו"ח
מוה"ר
רפאל
פערלמוטטער
הי"ו
מראשי קהילתינו הק' בעיר מאנסי יצ"ו
ישא ברכה מאת ה' להתברך בפתקא טבא
מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת
וכל מילי דמיטב

◆ פנינים קצרים לשמחת תורה ◆

והיית אך שמח (דברים טז טו), לרבות לילי יום טוב האחרון של חג לשמחה (סוכה מח.).

יש לומר בדרך רמז להגה מנהג בני מסכמ לעשות ההקפות רק בשמחת תורה, אך מנהג אבותינו לעשות ז' הקפות שלשה פעמים, בליל שמיני עצרת, ליל שמחת תורה, ויום שמחת תורה, ובידוע הם כ"ג הקפות.

וזה נרמז והיית א"ך שמח, רמז על כ"ג הקפות, וזה בא לרבות ליל יום טוב האחרון של חג להייט ליל שמיני עצרת לשמחה, שעל ידי שעושין הקפות גם בליל שמיני עצרת יש ג"ך הקפות.

◆

והיית אך שמח (דברים טז טו), לרבות לילי יום טוב האחרון של חג לשמחה (סוכה מח.).

יש לומר על פי שמעתי מכ"ק מרן אאמו"ר זללה"ה לפרש על ג"ז מרן הקדושת יום טוב זללה"ה כי ביומו האחרון עלי אדמות לפני יציאת נשמתו הטהורה, בא מכס אחד מוכר ספר תשוב לבקר את חליו, ואחר הקדושת יום טוב כי עיקר הכל שידע האדם ויכיר בנפשו שהרי הוא חפץ ואין, ופנה לכל מבקרו ואחר יפילו אחרי שמבקרים ספר נריכים גם כן להתעסק בחפץ ואין.

ובכן בליל התקדם החג כאשר אנו שמחים בשמחת התורה כמה שעות בגוף ובפש, יכול אדם לתשוב שבבר הגיע לאיזה מדריגה בעבודת ה', ועל כן בא למעט, כי גם אז יהיה בעיני האדם עבודתו בחפץ ובאין, כי למה הוא נתעב הוא לפני המקום.

◆

ביום השמיני עצרת תהיה לכם, כתב באמור ושמח (בשמיני עצרת) עצר"ת מוטריקון עושים ל'דיקים ר'יקודי ת'ורה, ע"ם לדרכו. ולענ"ד יש לדרוש מוטריקון בדרך זה, שעל ידי ריקודי תורה ממוך התלהבות ושמחה של מצוה, עושים צדיקים, כי הריקודין עצמן עושה רושם בנפש האדם, לקדשו ולזככו מכל שמץ, ולנקותו מכל תלוכה וזוהמת היצר הרע, ולקרב את נפש הישראלי אל ה'.

◆

מנהגן של ישראל לשמוח בשמחת התורה בשמיני עצרת, ומתחילין ההקפה רשמונה בהשתוקקות ובהתלהבות, וכן ממשיכים להלאה כל שבע הקפות, ויש אשר בהקפה שביעית כבר יפוג ההתלהבות, כי אין תסידות בבתמלתו, אך אצל תסיד התמיתי ואיש הגלבב תמיד בעבודת ה', ההקפה השביעי הוא בחותו התלהבות שהיה לו בהקפה רשמונה.

◆

טעם לשבח על מה שהתקינו לעשות ריקודין ושמחת התורה דוקא אחר כלות הימים הטובים וצמוח ימי חג הסוכות.

י"ל על פי מה שפירשו המקובלים (שיח יצחק ח"ג דרוש לשבת בראשית) את המשנה (אבות פ"ב מ"ח) וכל מעשיך בספר נכתבים, שכל מעשה האדם נרשמים בחותיות התורה הקדושה, ומעלין שכל חטא אשר יעשה האדם לשמה הם נרשם בספר תורה.

ולזה מתפללים אנינו מלכינו כתבנו בספ"ר זכיות, שזוכה לחשובה מאהבה ולהפך העונות שבספר תורה לזכיות, וזה יהיה פיום להתורה הקדושה.

ועל כן ממר חג הסוכות שהוא זמן תשובה מאהבה, לוקחים הספר תורה ביום שמחת תורה לפייסם מאהבה, ולמחוק כל העוונות שלא יאמר כה שום רושם, ועל ידי זה אנו יכולים לשמוח עם התורה הקדושה ולרקוד עמה באהבה ובידידות.

•

ענין הריקודין בשמחת תורה, שהאדם מנסה עצמו לעלות למעלה, יש לומר על דרך משל למיזוג המנטער ובוכה, אזי אביו מגביהו מובקו ומנשקו על זרועותיו, ואז הוא מתנחם.

והנה כי כן מצינו בילדותא מצרים בפרשת בשלח כתיב (שמות יד יט) ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל, ופירש"י משל למהלך בדרך ובנו מהלך לפניו, נאו לסטים לאחריו, נתנו עיניו מלפניו ונתנו לאחריו, נאו זאבים מאחריו נתנו לפניו, נאו לסטים לפניו וזאבים מאחריו, נתנו על זרועו ונלחם בהם, כך (הושע יא ג) ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו. וכן יהיה בגאולה העתידה כמו שנאמר (ישעיה סג ט) בכל צרתם לו צר ומלאך פניו הושיעם באהבתו ובחמלתו הוא גאלם וינטלם וינשאם כל ימי עולם, שהקב"ה ירחם לנו מהבה ומיבה ירחם ויגביה אותנו כמו שנאמר וינטלם וינשאם, וזה ינחם אותנו על ערעינו במשך הגלות ויקרבינו אליו לעבודתו.

ועל כן אחר שעברו עלינו הימים הקדושים ושר בהם התפללנו בבכי ותחנונים, עתה בשמיני עצרת אנו בשים על הש"ת כבן הבוכה על אביו, ולכן אנו מנשקין ומגביהין את עצמינו כלפי מעלה, כי כנסת ישראל מתגעגעת ומשתוקקת אל ה' שיתרחם עליהם בשוב אל אהבה ואיבה כרחם אב על בנו, יגביהנה ויקחנו על זרועותיו.

•

ענין הריקודין שאנו מנשקין עצמינו כלפי מעלה בריקודין של מצוה לכבוד התורה ולכבוד הצורה נותן התורה, להנה בגלות החל הזה אנחנו נוהגים בין מלוכה של טומאת ארץ העמים, כל אויר המדינה טמאה ומלאה זוהמא והנסיונות מרובים, משוקעים אנו בצור תאוותיו ובעמקי התאות של הויות עולם הזה והבלו, ואין לאל ידינו לטפס ולעלות למעלה, לזה אנו מגביהין עצמינו בריקודין של מצוה, והוא על דרך בקשה אל ה' שהוא בעל היכולת ומלוי המושיע, אבינו אב הרחמן דליגו והעליגו מהיט ורפש, והרחמן ית"ש ירחם עלינו ויוציאנו מן הצור, ויקרבינו לעבודתו ית"ש.

וזהו בקשת כנסת ישראל, ידיד נפש אב הרחמן, הלע אתה אבינו אב הרחמן, משו"ך עבדך אל רלונך, על דרך שנאמר (בראשית לז כח) וימשכ"ו ויעלו את יוסף מן הבור, כי העלאה מן הבור נקרא בשם משיכה, והיינו שהקב"ה יעלה אותנו מן הבור שאנו משוקעים בתוכה, וימשוך אותנו אל רלונך, להיות קרובים אליו ית"ש שהוא בעל הרלון.

•

בפרשת המועדים (ויקרא כג מד) וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל, ג"א מ'ועדי י', רמזי תיבות תמ"י, ג"ל ב'ני י'שראל רמזי תיבות תב"י (ספר הליקוטים להאריז"ל פ' אמור).

כל הרואה רמז זה יבין ויסכיל שהדברים מכוונים אל מאמר הזוה"ק (פינחס דף ריט:) על הכתוב (תהלים קמט ג) ישמח ישראל בעושיו, בעושו מבעי ליה, אלא אלין קוב"ה ושכינתיה ואבוי ואמו, דאע"ג דמיתו, קוב"ה מעקר לון מגן עדן ומייתי לון עמיה לההוא חדוה, לנטלע מולקע למדוה עם קוב"ה ושכינתיה, ע"ש.

וזה גילה משה רבינו לבני ישראל, וידבר משה ג"א מ'ועדי י' ג"ל ב'ני ישראל, רמזי תיבות תמ"י ג"ב, שבמועדי ה' כאשר אנו שמחים בשמחה של מלוה, קוב"ה מעקר לון לאבוי ואמ"ו מגן עדן, לנטלע מולקע בהאי חדוותא שבעולם הזה.

הערבה בהושענא רבא אחר החבטה

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

ידוע מנהג הנפוץ בקרב קהל ישראל לזרוק את חוטי ההושענות אחרי חבטה על הארון הקודש, ויש לחקור מקור המנהג הנ"ל, ואם יש ענין בזה.

הנה התויו"ט בספרו 'מלבושי יו"ט' על הלבוש (סימן תרס"ד סק"א) כתב, וזל"ק: "בזוהר פרשת צו בפיתקא ר' יוסי פתח ואמר ולציון יאמר איש ואיש וגו', ויהיב טעמא להורות שהיום ההוא סיום ימי הדין ולא נמצא עוד עי"ש, וא"כ חבטה זו הוא כמו זריקה בכח כמו לחבטה דגמרא פרק הכונס וכו', ואולי שאנו מכים על כלים כדי להשיר העלים **ואח"כ זורקין אותן על הזיזין שבבית הכנסת**, היינו נמי שמשירין ניצוצי הדין וזורקין אותו לסיום של ימי הדין כאמור נ"ל", עי"ש. הרי לנו מבואר דהי' זורקין על הזיזין בבית הכנסת.

וב'אליה רבה' (סקי"ג) הביא דבריו ואח"ז כתב וזל"ק: "בספר תניא (סי' פ"ו) כתב מנהג פשוט בידנו שקבלנו מאבותינו לאחר שנגמרו מצות הערבה, כשיוצאים מבית הכנסת כל אחד מוליך הערבה לביתו ומשימין אותו סמוך לראש מיטתו לחיבוב מצוה", עי"ש. היינו דאדרבה היו מביאין לביתו, ועוד מנהג פלא הי', דהי' משימין סמוך למטתו לחיבוב מצוה.

וה'מהרש"ם' (שו"ת ח"ד סימן נ"ו) דן במנהג זה, דלכאורה איך מותר להניחו על הארון קודש הא תשמושי מצוה אין להן קדושה, ואיך מותר להניחם על הארון קדוש שיש בו קדושה. וביאר: דכיון "דנהגו" לזרוק הושענות על הארון הקודש, בע"כ לב בי"ד מתנה עליהן ע"ז דיזרקו עליו ההושענות, וליכא שום חשש עי"ש. אבל עכ"פ מבואר דהי' מנהג קבוע בזה עד כדי כך דלב בי"ד מתנה עליהן.

ובספר 'מועדים וזמנים' (ח"ב סימן קל"א הערה ד') כתב הגאון הגדול מרא דארעא קדישא שליט"א דבר נפלא בזה, וז"ל: "ונוהגין היום לזרוק הושענות למעלה על ארון הקודש, ובפשוטו הכוונה שאין לפסוע עליהן ולנהוג בהו מנהג בזיון, ואולי הוא לשיטת הפוסקים שבמקדש אחר הנטילה זוקפין אותן ע"ג המזבח, עי"ש, והכונה דבגמ' יש דעה דהערבה הי' זוקפים אותו ע"ג מזבח, ולשיטת הרמב"ם אחר הזקיפה על המזבח באין העם ולוקחין ממנה ונוטלין אותה כדרך שעושין כל יום (ואכ"מ להאריך בזה, דיש הרבה שיטות בזה עי"ש מה שכ' בזה), ולזכר מנהג זה מניחין הערבות על "ארון הקודש" דהוא במקום המזבח".

אבל באמת לפי"ז הי' צריכין קודם להניח הערבות ע"ג הארון קודש ואח"כ יטלו משם הערבה לחבוט, דהא בימי הבית הי' קודם מניחין ע"ג מזבח. ואגב מנהגו של הגר"ח סולובייציק ז"ל בהו"ר הי' לזקוף מתחילה את הערבה ע"ג הקרקע בצדי השולחן, זכר למה שהבי"ד היו זוקפין מורביות של ערבה בצדי המזבח, ורק אח"כ הי' נוטלה לחובטה, דהוא ז"ל מחשיב השולחן שעליו קורין את התורה דוגמת המזבח, ומנהג זו מובן ע"פ הסדר, ודו"ק.

והגה"צ משאש ז"ל בספרו 'אור הגנוז' על המועדים כתב טעם נפלא על מנהג זה, וז"ל: "הערבה היא רמז לעם הארץ שאין להם לא טעם ולא ריח, ומנהג ישראל תורה אחר שחובטים הערבה זורקין אותה על ארון הקודש, והוא רמז למ"ש חז"ל (מכות כג:) כיון שנלקה הרי הוא כאחיו", עי"ש.

אולם לפי דברי הזוה"ק לעיל (פרשת צו דף לב.) משמע דחבטת הערבה הוא לבטשא על ארעא ולסיימא לו דלא משתכחי, עי"ש, דהיינו לבטש הדינין שלא ימצא ולא יזכר, וכן משמע בפי' 'ניצוצי אורות' (שם) דצריך לבער ההושענות לגמרי. והגאון החיד"א בספרו הק' 'ניצוצי אורות' (ס"ק א') כתב וזל"ק: משמע שצריך להצניע ההושענות מיד אחר חבטתם עד שלא ישכחו וזה א"א אם לא בשריפה מיד, עי"ש, אולם מסיק שם בזה"ל: "ונ"ל דלא טוב לשורפם מיד אצל הקדרות שמבשל בהם סעודת מצוה שהיא סעודת היום דשחרית מיד אחר ביאת ביהכ"נ, אלא להמתין עד ערב פסח כדאיתא בשו"ע סי' תרס"ד סעי' ו' בהג"ה", עי"ש.

ובאמת מנהג זה מבואר ברמ"א שם בשם המהרי"ל ועוד, דנהגו להצניע ההושענות לאפיית המצות כדי לעשות בה מצוה אחרת, וה'חק יעקב' (סימן תמ"ה סק"ג) מביא ב' שיטות בזה, וזל"ק: "וכתב מהרש"ל בתשובה סימן פ"ז שיש לשרוף החמץ בהושענא, והמהר"י וויל סימן קצ"ג כתב דיש להסיק התנור של אפית מצות בלולב, וכן המהר"י הי' רגיל לעשות ממנו

היסק בפי התנור בשעת אפיית המצות", עי"ש. יוצא לנו מזה דהחמץ הי' שורפין בהושענא, ובלולב הי' מסיקין את התנור לאפיית המצות.

אולם ב'מהרי"ל' (הלכות אפית המצות ס"ק כ"ב) מבואר דהמנהג להסיק התנור בעצי ערבה של לולבין, עי"ש, וכן מביא הרמ"א בסימן תרס"ד דמנהגו של מהרי"ל להסיק התנור בעצי ערבה, וכן ב'שו"ע הרב' (הל' פסח סי' תמ"ה סעי' י"ב) מסכם השיטות, וזל"ק: "יש נוהגין לשרוף את החמץ **בערבה שחבטו אותה בהושענא רבא** לפי שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת נכון לעשות בה מצוה אחרת, ויש נוהגין לעשות היסק **מערבות הלולב** בפי התנור בשעת אפיית המצות", עי"ש.

אולם ה'מהר"י וויי' בתשובה סי' קצ"ג מבאר כמש"כ החק יעקב, וזל"ק: "להסיק התנור **בלולב** כיון דאיתעביד ביה מצוה חדא יתעביד ביה מצוה אחריתי, ומהר"י ז"ל היה רגיל לעשות ממנו היסק בפי התנור בשעת אפיית המצות משום דיש שבח עצים בפת", עי"ש.

וגם ה'כף החיים' סימן תרס"ד (ס"ק נ"ט) כתב וז"ל: "דהכנה"ג בהגהות הטור כתב בשם מהר"י וייל סימן קצ"א וקצ"ב וקצ"ג דנהגו להצניע הלולב לצורך אפיית המצות, יעו"ש. וכן כתבנו לעיל סימן תמ"ה אות ט"ו וסימן תס"א אות ח', אלא שההושענות מניחין לשרוף בהם את החמץ", יעו"ש. ומבואר דבלולב הי' מסיקין התנור, ובהושענות שורפין החמץ.

אולם ב'ערוך השלחן' (תרס"ד סעי' ט') מביא דהי' מנהג לשורפו תיכף אחר החג, וז"ל: "כתב רבינו הרמ"א בסעיף ט' דנהגו להצניע ההושענות לאפיית מצות כדי לעשות בה מצוה עכ"ל, כלומר מיגו דאתעבדא בה חדא מצוה ליעבד בה מצוה אחריתא ובוודאי נכון הוא, אך מפני אורך הזמן קשה השמירה ולפעמים מוטלים בבזיון ולכן יותר טוב לשורפן כמו ששורפין סכך הסוכה **וכן אנו נוהגים** עי"ש. ובאמת מנהג זה מבואר ב'חיי אדם' (כלל קנ"ג סעי' ג') וז"ל: "ולאחר שחבט לא יזריקנה על הקרקע, דהוי עכ"פ תשמישי מצוה שאין לנהוג בה בזיון, אלא ישרפנה", עי"ש. וכ"כ ב'כף החיים' (שם) וז"ל: "ואם אין לו מקום להצניע או מאיזה סיבה, יש לשרפם כדי שלא לבא לידי זלזול, וכמו שכתבנו לעיל אות נ"ד", יעו"ש.

ועי' בספר 'יסוד יוסף' (פרק פ"ה), שצריך להשתמש בהן דווקא לשריפת החמץ, כי הערבות על שם ה' גבורות שהקב"ה מנהיג בזה את העולם כמש"כ האר"י ז"ל, וביעור וניעור וכריתות הס"א הוא גם בה' גבורות שבהם יכרות השי"ת את כל הס"א, וביעור חמץ מורה על חירות הס"א ע"כ יקח את ה' בדי ההושענות שהן על ה' גבורות ויכוון שכמו כן יתבערו לעתיד ולכן בהן ראוי לשרוף החמץ, עי"ש.

עוד מצינו מנהג בהראשונים, כמובא בב"י (תרס"ד) בשם הגהות מיימוניות (פ"ז הכ"ו) פ' בני העיר בשם א"ז דריב"ק (ר' יהודה בן קלונמוס) הי' נוהג בערבה, שהי' מתקן מהעצי ערבה **עצים לקולמוסים**, וכן מובא מנהג זה במהרי"ל שם.

וב'דרכי חיים ושלום' (אות תשצ"ג) כתב: "והיה מקפיד מאוד ליזהר **שלא יזרקו את הערבה על הארץ או על ארון הקודש** כמו שנוהגין ההמון ואמר שהוא בזיון שמות הקדושים, והוא בעצמו היה נותן הערבה לתוך כיסי בגדו והצניעה", עי"ש.

ובמחזור דברי יואל (הו"ר אות נ"ג) מובא, דלאחר החבטה נתן ההושענות להמשב"ק ולא זרקן וכו', כן נהגו רבותינו הק' וכן נוהג כ"ק מרן שליט"א. וכבר ידוע כמה וכמה עובדות מאנ"ש שעדיין לא זכו לזש"ק, שנפקדו ע"י עלי ההושענות שחבטו בה רבותיה"ק מרן הדברי יואל ואחריו מרן הברך משה זיע"א.

אגב מן הראוי לציין מה ששמעתי מא' המקורבים של כ"ק רבינו שליט"א, אשר בתקופת מחלת הקאראנע לפני חג הפסח שנת תש"פ, כאשר ראשי העיר קרית יואל סידרו סדר נכון ע"פ כללי הזהירות בג' מקומות העיר שיוכלו לשרוף את החמץ אף בימים הקשים שעברו, וכ"א יזרוק רק את חמצו לתוך האש ורק בא' מהמקומות הללו, ולא יזרוק כלום חוץ מהעשרה פירורין וכו', אף מרן רבינו שליט"א לא רצה לעבור על תקנות הללו, וכשהלך לשרוף את החמץ לא נטל עמו את הלולב כמנהגו מדי שנה בשנה לשרפו עם החמץ, וכששאל את רבינו ע"ז השיב לו, כי תקנות זו סידרו ע"פ כללי הזהירות לכל בני העיר וגם אני אשמור אותם על דיוקו בעת צרה כזו, ועל שאלתו מה לעשות עם הלולב, השיב לו כי בעת אפיית המצות (אשר גם בזה עסק רק על זמן קצר וכפי הכללים שתיקנו אז, ולא בחבורה כדרכו בקודש) **יסיק את התנור** לשם מצות מצוה, והראה לו בפנים את דברי הפוסקים הנ"ל, וכן עשה.

ויש מפוסקי זמנינו שכתבו לבטל מנהג זו, מהן הוא הגאון בעל שבט הלוי ז"ל מובא ב'קובץ המאור' (כסלו תשע"ז דף סג) דאחד מנכדי בעל שבט הלוי ז"ל אמר לו בהו"ר, שזקנו ב'שיעורי שבט הלוי' מפקפק על המנהג לזרוק ההושענות על הארון הקודש וכתב שאין זה מנהג ותיקין. ועי"ש דהכותב העיר לו שבשו"ת מהרש"ם מבואר בפירוש שמותר משום לב ב"ד מתנה עליהם, עי"ש. וכן הגאון הגדול בעל 'קנה בושם' ז"ל מובא בספר 'פסקי בושם' (פרק י"ט אות נ"ב) דלא הי' דעתו נוחה בזה, דהא יש לעשות כמבואר בשו"ע ובפוסקים להצניעו לערב פסח עי"ש.

ובאמת יש הרבה סגולות בעלי הערבה, ועי' ב'רוח חיים' מרבי חיים פלאג'י (תרסד, ג) שכתב, דנוהגים לתלותו בראש המיטה או בפתח הבית לשמירה. וב'יפה ללב' ח"ב (תרסד, טו) הוסיף שזה מועיל להצלה מפחד. כיוצא בזה כתב הגאון החיד"א בספרו 'ככר לאדן' בשם מוהר"ם דילזאנו, ששמירת הלולב מועיל לשמירה. וכן הוא ב'מנורת המאור' (פ"ז סי' קנב), ששמירת הערבה יש בה סגולה לשמירה מסכנת דרכים. וב'אלף המגן' (תר"ס סק"ז) כתב דכיון דהלולב ומיניו מסוגלים לשמירה, יותר טוב שלא ישרוף אותם בער"פ, דנמצא בכל ימי הקיץ אין לו הסגולה, **אלא ישרוף אותם באש שתחת התבשיל שמבשל לכבוד שבת**, ואכ"מ להאריך בזה ועוד חזון למועד בעז"ה.

זכות הגליון
בשבוע זו נתנדב ע"י

ידידינו הרבני הנגיד הנכבד,
רודף צדקה וחסד

מו"ה שלו' יצחק
וויינבערגער הי"ו

מנכבדי קהילתינו חק' בקרית יואל יע"א

לע"נ אמו האה"ח מרת אסתר מלכה
ב"ר מרדכי ע"ה

נלב"ע ט' תשרי תשפ"ב לפ"ק

ישא ברכה מאת ה' ויזכה לרב תענוג ונחת דקדושה,
במידה טובה מרובה וגדושה,
עם כל ברכאן דנפישא

דיני ומנהגי שמחת תורה

מאת הרה"ג ר' יואל שווארטץ שליט"א
דומ"ץ בית מדרשינו 'בנין געלבשטיין' בוומסב"ג יצ"ו
מח"ס בשבילי הלכה - חבר המערכת

בו יבואר:

א. איסור אכילה בביה"ש של שמיני עצרת.
ב. אכילה בליל שמחת תורה קודם הקפות.
ג. אכילה ביום שמחת תורה קודם מוסף.
ד. האם מותר לטעום קודם עלייה וקריאת התורה.
ה. ביאור המנהג להניח נר בארון הקודש.
ו. את מי לכבד עם ספרי תורה.
ז. לקרות ב' אחים בהקפה אחת זה אחר זה.
ח. חיוב להחזיק את הס"ת בימין.
ט. בענין לסרב להחזיק את התורה.
י. לעטר את הספרי תורה בעטרותיהם.
יא. ריקודים ומנהגי שמחה לכבוד התורה.
יב. האם מותר לשבת בשעה שהס"ת עומדים.
יג. אמירת התחינות בליל שמחת תורה.
יד. ביאור מנהג קריאת התורה בלילה.
טו. ביאור המנהג לעשות הגבה באופן מהופך.
טז. חשיבות לעלות בש"ת בה' עליות הראשונות.
יז. הצרכת עשרה שישמעו לקריאת התורה.
יח. חתן כל הנערים.
יט. חתן תורה וחתן בראשית .

א

איסור אכילה בביה"ש של שמיני עצרת

שמיני עצרת אין לאכול עד שתחשך, לא מיבעי' קודם תפלה, ואף דבעלמא דינא הוא דבביה"ש אפשר לקדש ולאכול, אך בשמיני עצרת הוי ספק חג הסוכות וצריך סוכה ספק שמיני עצרת ואי"צ סוכה, ואף אחר שכבר התפלל וקיבל עליו יו"ט, מ"מ קבלת יו"ט מועיל ליאסר במלאכה, אבל לא שייך להתיר מה"ט שלא יצטרך סוכה, ודלא כמוש"כ הטו"ז סי' תרס"ד, וידוע שכבר נתקשו האחרונים הן על עצם שיטתו והן על סתירת דבריו מסי' ת"ר.

ב

אכילה בליל שמחת תורה קודם הקפות

אמנם כ"ז הוא קודם משתחשך, אבל לאחר צאה"כ שפיר היה אפשר לקדש ולאכול, ומצאנו בדברי האחרונים שהיה כמה מנהגים שלא היו ניחא להו, דעי' ב'משנה ברורה' סימן תרסט הקדמה שכתב וז"ל: מה שנוהגין באיזה מקומות שאחר מנחה של יום טוב ראשון קובעין עצמן לשתות עד הערב ולפעמים נמשך ד"ז עד שעה ויותר בלילה שלא כדין הוא מפני כמה טעמים, דקי"ל בסימן צ"ט דאם שתה יין כדי רביעית אל יתפלל אף שיכול לדבר עדיין בפני המלך וה"ה אם שתה שאר משקין המשכרין עי"ש בסק"א ואפילו אם שותה שאר משקין שאין משכרין כיון שהגיע ספק חשיכה חל עליו חובת קידוש ואסור לטעום עד שיקדש ואפילו לאחר קידוש הלא מעוכב לאכול מחמת ק"ש של ערבית ואינו מותר רק טעימה בעלמא דהוא מיני פירות או פת כביצה ולא יותר אכן יש לחפש עליהם זכות דרבים מדכרי אהדדי ולא יבואו לשכוח תפלת ערבית אבל עכ"פ יש ליזהר שלא לשתות אז משקה המשכר עכ"ל, ומבואר שהיו קובעין בשתיית יין ביום שמיני עצרת לתוך הלילה של שמחת תורה, וזה אינו נכון, דהא מיד שנעשה צאה"כ צריך להפסיק ואסור להמשיך לאכול, (ואפילו בסעודה דינא הוא דפורס מפה ומקדש), ועוד דהא אסור לאכול אכילה גמורה קודם קר"ש, ובפרט ששתו משקה המשכר ושוב לא היו יכולין להתפלל כראוי.

עוד מצאנו איזה מנהג שאכלו בליל שמחת תורה בלי קידוש, או בקידוש שלא במקום סעודה, וכבר נתקשה בזה בשו"ת 'האלף לך שלמה' (או"ח סי' שע"ה) וז"ל: שאלתו על

המנהג בשמחת תורה ליל ערבית לאכול קודם קידוש. הנה לא יפה עושין הן האוכלים בלי קידוש, הן המקדשים להוציא אחרים אם אין אוכלין שם מה דראוי להיות נחשב סעודה, ואין לנו להמליץ עבורם כמו על שאר מנהגי ש"ת כגון הבערת פולוואר, ואין לנו להמליץ אלא מה שאחז"ל דגדולה עברה לשמה אם מכוונין לש"ש לשמחה של מצוה וכבוד התורה עכ"ל, ומבואר שהיה מי שנהגו לאכול בלא קידוש או בלא סעודה, והגר"ש קלוגר כתב שאינו נכון, מלבד אי נימא דגם זה הוא כעין קולות שיש שנוהגין לכבוד שמחת התורה.

אמנם אם מקדש כראוי במקום סעודה, דהיינו שאוכל פת הבאה בכיסנין כשיעור כזית או ששותה ב' רביעית יין, שפיר הוי קידוש במקום סעודה, ואם כבר התפלל תפלת ערבית לכאורה אין שום שאלה ואיסור לקדש ולאכול כדי סעודה, ואף שעדיין לא עשה ההקפות, מ"מ אין ההקפות כחלק של תפלה דנימא שאסור לקדש ולאכול קודם ההקפות, ואכן כן נהג החזו"א שעשה קדוש בחדרו קודם ההקפות ואכלו מזונות כמ"ש בארחות רבינו (ח"ב ע' שי"ד), וכן נוהגין חסידי חב"ד ועוד כמה מקומות, וכ"כ ב'משמרת שלום' (סי' מ"ז סק"ב) והוסיף לבאר דאין ההקפות מסדר התפלה שיצטרכו להמתין עליהם.

אמנם במשמרת שלום שם האריך דאבוה"ק אף שעשו הקפות מאוחר בלילה לא קידשו עד אחר ההקפות, וכ"ה בספר 'שער יששכר' (מאמר זמן שמחתנו) שהביא בשם הגה"ק בעל האריה דבי עילאי זצ"ל שאין לשתות שום משקה המשכר עד אחר גמר ההקפות, וכבר האריך בזה הגה"ק מקאמארנא זי"ע בחומש 'היכל הברכה' (פרשת שמיני ד"ה ולהבדיל) וז"ל: ולהבדיל (ויקרא י' י') תרין ולהבדיל בין האור ובין החשך (בראשית א' י"ח) לרמז על טפשת איזה אנשים ששותין הרבה יין שרף שיהיה להם אור והארה, וזה הארה ואור הוא מקליפות נוגה, כי אצל רבינו אלימלך דהיינו הגה"ק מליזענסק זי"ע היה אסור לשתות שום משקה בימים אחרונים של סוכות עד אחר גמר הקפות, שלא יתערב זר בשמחה של קדושה, וזהו ולהבדיל בין האור ובין החושך של עצבות לא יהיה זה הענין על ידי שתיות משקים, כי אם על ידי התורה מאירת עינים ומשמחת לב אכי"ר עכלה"ק.

ג

אכילה ביום שמחת תורה קודם מוסף

וכ"ז בליל שמחת תורה, אבל ביום שמחת תורה, נהגו בהרבה מקומות לקדש ולאכול קודם ההקפות, ולפי האמור לכאורה אינו מהראוי דכשם שהחמירו לענין ליל שמחת תורה, א"כ מסתבר דהכ"נ לענין הקפות שביום שמחת תורה, ובפרט לפימש"כ בהיכל הברכה שהיה קפידה שלא לשתות משקה המשכר קודם גמר הקפות כדי שלא יתערב זר בשמחה של קדושה, א"כ אין חילוק בין ליל שמחת תורה לבין יום שמחת תורה, - ואולי היה אפ"ל דסיבת הדבר שמקפידין, היינו משום דעיקר דין קידוש במקום סעודה ע"י פת הבאה בכיסנין או ע"י יין מתלי תליא קצת בפלוגתא, ובמשנ"ב הכריע להחמיר בליל שבת ולהקל ביום שבת, ואכן כך נוהגין רוב ישראל, ועפי"ז א"ש החילוק בין ליל ש"ת לבין יום ש"ת, אמנם לפי ביאורו של ההיכל הברכה הנ"ל אין חילוק.

וביותר יש לתמוה על הך מנהגא, דלא די שאוכלין קצת, דמדינא מותר, אלא אף אוכלין יותר מכביצה, וזהו איסור גמור קודם מוסף לפי המבואר בשו"ע (סי' רפ"ו סעי' א') דאף דמותר לטעום קודם מוסף, מ"מ אסור לאכול אכילת קבע דהיינו יותר מכביצה, ומה"ט יש שנהגו דמיד אחר הלל התפללו תפלת מוסף, ולקדש ולאכול, ואח"כ עשו הקפות וקריאת התורה, וכ"כ בשו"ת 'תשובות והנהגות' (ח"ה סי' קע"ט) וז"ל: ודע שבשמחת תורה נהגו לקדש אחר שחרית ולאכול מזונות יותר מכביצה הרבה, וזה אסור, דקודם מוסף לא הותר לרוב הפוסקים רק טעימה, ומזונות יותר מכביצה אינו טעימה, (עיין סי' רפ"ו ס"ג), ואצלנו הנהגתי בקהילה בשמחת תורה להתפלל שחרית עם הלל ומיד לאחר מכן מוסף, ואז לקדש ולאכול מזונות, ואח"כ לעשות הקפות וקריאת התורה, ובאופן זה יכול לאכול בהקידוש כרצונו עכ"ל, ומבואר דלא ניח"ל להתיר לאכול יותר מכביצה קודם מוסף, ולכן הנהיג שיתפלל מוסף תיכף אחר שחרית, ואח"כ עושים הקפות וקריאת התורה.

אולם החיד"א בספרו 'לדוד אמת' (סי' כ"ו או"ו) כתב וז"ל: ביום ש"ת נהגו להקיף עם ס"ת כמו שמקיפין בלולב. והרבה מקומות מקיפין ז' הקפות. המנהג בח"ל בעיר טירקיא"ה להקיפן אחר גמר כל התפלה. בעה"ק ירושלים ת"ו נהגו להקיף הס"ת בעת שמחזירין הס"ת להיכל קודם מוסף ומנהג נכון הוא עכ"ל, ועי' שם שכן היה נוהג הגאון המקובל האלקי מהר"ש שרעבי זיע"א שהיה עושה את ההקפות של הבוקר בשמחת תורה קודם תפילת מוסף. וכן הוא מנהג המקובלים ההולכים ע"פ דברי האר"י ז"ל עי' כה"ח (סי' תרס"ט סק"ל) וכן הי' מנהג אבותינו ורבותינו הק' נבג"מ ויבלחט"א מרן רבינו שליט"א, להנהיג ההקפות דייקא קודם מוסף.

ועפי"ז אכן צריכין ליזהר שלא לאכול יותר מכביצה פת הבאה בכיסנין, כדין המבואר בשו"ע דקודם תפלת מוסף אסור לאכול אכילה קבוע, אבל שאר מידי דמיכל כגון דגים ובשר יכול לאכול כרצונו, דבזה אכתי נשאר בגדר דין טעימה דשרי.

ד

האם מותר לטעום קודם עליה וקריאת התורה

ויש שהיו מקפידין מאוד שלא לטעום מידי קודם שעולה לתורה, אמנם דבר זה לא מסתבר, כיון שבאמת אין חיוב גמור לעלות לתורה, ואינו אלא מנהג בעלמא, ואף בשו"ע לא נזכר שכולם עולין לתורה, רק שמרבין בעליות, ואף לפי מה שנהגו אנן שכל אחד עולה לתורה, ואף קטנים, מ"מ אי"ז בגדר חיוב גמור, ובודאי לא מסתבר שמנהג זה ימנע מלקדש ולאכול קודם, אמנם אכתי היה אפשר לומר דיש ענין וקפידה שלא לטעום קודם שמיעת קריאת התורה והפטרה, וכבר ידוע כמה אחרונים שהזהירו על כך, עי' שו"ת 'שאילת יעב"ץ' (ח"א סי' מ'), אולם מד' רוב הפוסקים בשו"ע (סי' רפ"ו סעי' א') יוצא דמיד אחר תפלת שחרית שוב חל חובת קידוש, ומוכח דס"ל דמעיקר הדין מותר לטעום קודם קריאת התורה, (ויתכן דסיבת הדבר הוא משום דהוי חובת ציבור ולא חובת כל יחיד), ואכן כך נהגו אצל כמה קהילות קדושות, וכן נהגו אצל רבותיה"ק זי"ע בימים שגמרו את התפלה בזמן מאוחר ביותר, שחלושי הלב קידשו מיד אחר תפלת שחרית ואפי' קודם קריאת התורה, ולכן אין מקום לאסור מהאי טעמא.

ה

ביאור המנהג להניח נר בארון הקודש

קודם הקפות אומרין אתה הראית, רוב הפוסקים הביאו רק לענין הקפות של יום, אמנם אנו נוהגין כשי' הלבוש דגם בלילה אומרין אתה הראית, וידוע מה שהאריכו צדיקים הקודמים בחשיבות אמירתו, שהכל נכלל בה, כל עבודת ר"ה ויוהכ"פ וסוכות הוא להגיע לאותה שעה ששואגין אתה הראית לדעת.

מוציאין כל ספרי תורה שבהיכל, ומניחין נר בתוכו, ומקור הך מנהג הוא ממש"כ ה'אליה רבה' (סי' תרס"ט סק"ה) וז"ל: וכשמגיע לכי מציון תצא תורה מוציאין הס"ת כמ"ש מהרי"ל (סדר תפלות סוכות אות יד). ונותנים נר דולק בתוך ההיכל (מעגלי צדק יוצר לשמחת תורה) עכ"ל.

ובביאור המנהג כתב בעל התעוררות תשובה בספרו 'שיר מעון' (פרשת תצוה) וז"ל: וכבר ידוע מה שהביא מרן 'החיד"א' בשם הר"ש שרעבי ז"ל ליזהר מאוד כאשר מוציאין הספרי תורות מן ההיכל שיהא נר דולק בהיכל עד שיחזירו הספרי תורה, וראיתי מדקדקים להעמיד הנר בהיכל קודם שיוציא ס"ת האחרון, וגם שלא להוציא הנר עד שהועמד בחזרה לכה"פ ס"ת אחד, כי ידוע מקום שהי' קדושה ומסתלק הקדושה מתגברים החצונים באותו מקום וכו', וזה הטעם בארון הקודש שהוא מקום קדוש ונורא מאוד בהוציאם הס"ת ממנו יש לחוש להתדבקות החצונים, לכן מכניסים בו נר ומזה תבין לכיוצא בזה, עכ"ל[1].

אולם הטו"ז (סי' קנ"ד סק"ז) האריך שאין להוריד הקדושה אפילו לפי שעה ואין להניח בתוך ההיכל שום דבר מלבד ספרי תורה עיי"ש, ועפי"ז כתב בקישו"ע לפקפק על מנהג הנחת הנר בתוך ההיכל, אולם בזמנינו כבר נהוג להתנות קודם הנחת ספרי תורה בתוך ההיכל להתיר להניח שם דברים אחרים וא"כ כש"כ שאין איסור בזה כלל.

ו

את מי לכבד עם ספרי תורה

היה מקומות שנהגו לכבד תחלה כוהנים ולויים ורק אח"כ כיבדו ישראלים, עי' בשו"ת 'האלף לך שלמה' (או"ח סי' ל"ז) ובשו"ת 'לבושי מרדכי' (ח"ד סי' קל"ז), ועי' ב'אגרת רעק"א' (אות קכ"ט) שכתב וז"ל: אם יזדמן כזה שהש"ץ הקבוע אינו רוצה או שאינו יכול לנגן בליל שמחת תורה נוסח אתה הראת לדעת, וההקפה בס"ת לזמר ולנגן הזמירות והתשבחות כנהוג, ראוי לכבד לאיש בן תורה ועוסק בכל השנה בלימוד תורת ד', ורק לפרקים מפסיק במה שצריך לעסוק בפרנסת ביתו, לאיש אשר אלה לו ראוי לשמח בתורה ולזמר בניגונים זמירות ותשבחות, ולו קדימה בזה מאנשים אחרים שאינם בגדר הזה, וזהו עצמו בכלל כבוד התורה במה שבוחרים איש כזה ובהיפוך הוי בזיון התורה ח"ו עכ"ל, ומבואר שיש חיוב לכבד את בני תורה תחלה דאל"כ הוי בגדר בזיון התורה.

וידוע שבק"ק פרעשבורג נהגו דבליל שמחת תורה כיבדו התלמידי חכמים ועמילי התורה, וביום שמחת התורה כיבדו את אקרו"ט של הקהל עיי"ש. וכידוע אצל מרן רבינו שליט"א המנהג בא' ההקפות לכבד את מרביצי תורה לתשב"ר מלמדי תורה לעמו ישראל, ודבר בעתו מה טוב לכבדם בכבוד התורה.

---

1. ועי' שם שהוסיף וז"ל: הגם שלפ"ז היו צריכין להזהר אם איננו רק ס"ת אחד בהיכל לעשות כן תמיד כל השנה ולא ראיתי נזהרין בזה, ואולי הטעם כיון דבשבתות אינם יכולין לעשות כן לא נהגו כן גם ביום החול, ואולי יש קפידא דוקא במקום שיש הרבה ס"ת עכ"ל.

ז

לקרות ב' אחים בהקפה אחת זה אחר זה

עי' בשו"ת 'אבני חפץ' (מהגאון ר' אהרן לעווין, אב"ד רישא, סי' ט"ז או"ה) שנשאל האם מותר לקרות לב' אחרים להקפה אחת, וכתב שאין קפידה בזה, אלא יש לדקדק שלא יקראו לאחים תיכף זה אחר זה רק יפסקו בקריאת איש אחר, דגם בקריאה לתורה עיקר הקפידא הוא שלא יקראו שני אחרים בזהם ולא יעלו לתורה זה אחר זה תיכף, אבל בהפסק איש אחר מותר אף שעולין שניהם באותה הקריאה בתורה עיי"ש, ומבואר עכ"פ שהבין דיתן החשש גם בכבוד ס"ת.

ולענ"ד נראה הדבר מוזר מאוד, דדוקא בקריאה היה מקום לעינא בישא, ואקדים מה ששמעתי מהאדמו"ר מפשעווארסק שליט"א דיסוד החומרא היה משום דבזמנם נהגו שהעולה עצמו קורא בתורה, וזה היה דבר חידוש דשני אחים יוכלו לקרות בתורה, וזה גרם עינא בישא, ולכן אף שנשתנה והבעל קורא הוא שקורא ולא העולה, מ"מ נשאר הדין כמו שהיה בזמנם עכ"ד, ולפי"ז פשיטא דבניד"ד לא שייך הך דינא, ואף דלמעשה נהגו דגם בהגבה וגלילה במקום שקורים בשם אין קורין שני אחים, זהו משום דמאחר דבקריאת התורה אין לעשותו שוב אין עושין גם בזה, אבל לענין לכבד בספרי תורה, אין מקום להחמיר לכאורה, וכמדומה שכן נהוג אצל חצרות צדיקים שבהקפה ראשונה נותנין לכל בני האדמו"ר, וקורין שם אחר שם ב' אחים בלא הפסק[2].

ח

חיוב להחזיק את הס"ת בימין

כתב הרמ"א (או"ח סו"ס קל"ד) ויש להחזיק התורה בימין, ובביאור הגר"א הביא מקורו ממס' סופרים (פ"ג ה"י) והנותן ס"ת לחבירו לא יתנהו אלא בימין, והמקבלו לא יקבלנו אלא בימין, שכן נתינתה היה בסיני שנאמר מימינו אש דת למו עיי"ש, ועי' בספר חסידים (סי' ק"ט) שכתב וז"ל: האומר לחבירו תושיט הספר יקחנו בימין ולא בשמאל עכ"ל, ומשמע שהבין שכן הדין בכל ספר ולאו דוקא בס"ת.

ועי' ב'שערי אפרים' (שער י' הלכה ב') שכתב וז"ל: המוציא הס"ת יוציאה בימין מן ההיכל, ואף אם שמאל מסייע לימין מותר עכ"ל, ועי' ב'פתחי שערים' שהביא ד' הרמ"א ושאר האחרונים, והוסיף וז"ל: ועי' באו"ח סי' קפ"ג לענין כוס של בהמ"ז שאם נותן השמאל תחת ימין לסייעה מותר, ונראה דה"ה הכא, ואע"ג דבש"ס שם מיבעי' ליה התם שמאל מהו שתסייע לימין, מבואר דעת הב"י והרמ"א לחלק בין אם השמאל נוגע בכוס או אם נותן השמאל תחת ימין לסייעה, ועיי"ש בטו"ז שדעתו להחמיר, גם המג"א כתב שיש להחמיר אם לא לצורך כגון בכוס גדול עיי"ש, נראה דכאן יש להקל ובפרט בס"ת גדולה שיש לו צורך גדול לסייע, דשם הוא מדינא דגמרא משא"כ כאן שאינו רק מסברת האחרונים להתנאה במצות עכ"ל, ומבואר דרק להניח את השמאל תחת יד ימין הוא דשרי, ולא להחזיק את התורה ע"י יד שמאל ואף לא ע"י נגיעה בעלמא.

ולענין איטר יד עי' בפמ"ג שכתב דאיטר יד אפשר שיחזיקו בימין דידיה עיי"ש, אמנם ב'שערי אפרים' (שער יו"ד סער' ב') כתב שגם האיטר יאחז בימין כל אדם לרמז על השכינה, ועי' שם דמלבד באופן שידו חלושה מאוד ויש לחוש שיפול הס"ת עיי"ש, וכ"פ בשו"ת 'באר משה' (ח"ב סי' ג' אות י"ג).

ט

בענין לסרב להחזיק את התורה

יש ליזהר שבאם מכבדין אדם בהקפה, שלא יסרב, ועי' בשו"ת 'האלף לך שלמה' (או"ח סי' ל"ז) שכתב לדון בש"ץ שלא קיבל תורה בהקפה א' ולכן שוב לא רצה לקבל את התורה בהקפות הבאות, וכתב וז"ל: הנה ש"ץ זה ראוי לנזיפה ומקורו בברכות פ"ט שאחד מדברים המקצרים שנותיו של אדם הוא אם קראוהו לעלות לתורה ואינו עולה, ובפ"ק דמס' ברכות דף ח' ועוזבי ה' יכלו זה המניח ס"ת כשהוא פתוח ויוצא, והנה כל עיקר טעמם בזה הוי מכח בזיון התורה, ומה לי בזיון זה או זה כל דניכר דהוי בזיון התורה הוי בכלל זה עכ"ל, הרי מבואר שהדבר חמור מאוד לסרב לקבל כיבוד החזקת ס"ת בהקפה.

ועי' עוד בשו"ת 'תשובות והנהגות' (ח"ב סי' שי"ט) שכתב וז"ל: ושמעתי שהגר"ח מבריסק זצ"ל בגמר הקפה לא רצה מעצמו לתת לאחר, וכאלו לא רצה ליפרד מתורה"ק, ורק כשביקשו ממנו בגמר הקפה נתן ולא מעצמו, וזהו דקדוק בכבוד התורה שחושק להחזיק רק מוכרח להוציאו מידו לאחר שצריך לה עכ"ל, ומבואר דלא עוד שצריכין לקבל את הס"ת, אלא אף בגמר ההקפה ראוי להזהר בזה, ובפרט אינו מהראוי במי שנותנין לו ס"ת וכבר באמצע הקפה הוא הולך להגבאי שיחזור ויקבלנו ויכבד אחרים.

---

2. ואולי יש לומר בזה הגדרה אחרת, והוא עפ"י המבואר בסי' קל"ו שנהגו לכבד ת"ח, וענין הכבוד הוא שגורם עינא בישא, ולפי"ז יש מקום לומר דעכ"פ בהקפה ראשונה שמכבדין ת"ח ועמילי התורה, שפיר יש מקום לחוש, אבל בשאר הקפות, שאינו בגדר כיבוד כ"כ, אין מקום לחוש וצע"ע.

י

לעטר את הספרי תורה בעטרותיהם

הנה ה'רי"צ גיאות' (סוף הל' לולב) כתב בשם רב האי גאון והובא גם בשו"ת 'מהרי"ק' (סי' ט') וכ"ה בספר 'המנהיג' (סי' נ"ט) שהיו מעטרין הספרים בהרבה תכשיטין וכעין תכשיטי נשים, ומשמע מכ"ז דבעת ההקפות יש להניח על הס"ת לכה"פ התכשיטין המיוחדין שלו, ומקור גדול לזה בזוה"ק 'רעיא מהימנא' (במדבר פנחס רנ"ו ע"ב) נוהגין למעבד ישראל עמה חדוה ואתקריאת שמחת תורה ומעטרן לס"ת בכתר דיליה רמז ס"ת לתפארת שכינתא עטרת תפארת ע"כ, ועי' עוד ב'סדר היום' (דיני שמח"ת) שכתב ועושין להן חופה ומשימין אותן בתוך חופתן כו', ומציעין כל ביהכנ"ס כלים נאים ומצעות נאות ומעטרין הספרים בכל כלי כסף וזהב משי ורקמה כו' מקשטין התורה כחתן שמקשט את הכלה בתכשיטים שמביאין לה ע"כ.

וצ"ל דמה שאינו נהוג עכשיו לעשות כך היינו מפני כובדו, אמנם יש עכ"פ להניחו על הספר תורה בשעה שמקיפין ואומרין הפזמונים.

יא

ריקודים ומנהגי שמחה לכבוד התורה

הנה בשו"ע (סי' של"ט) איתא דאף דבשבת ויו"ט אסור לרקוד ולספק וכו' וכמבואר במשנה במס' ביצה (ל"ו ע"ב) מ"מ בשמחת תורה לצורך שמחת תורה הקילו, ולכאורה יש לעיי' דהתינח אי נימא כשי' הראשונים דמותר לקדש אשה כשאין לו בנים, שפיר י"ל דלא גזרו במקום מצוה, אמנם לפי"מ דקיי"ל דאסור לקדש אשה אפילו במי שאין לו בנים, א"כ מ"ש בשמחת תורה שהקילו, ועי' בטו"ז שהדגיש דבניד"ד לכו"ע שרי, ועי' בהגהות 'התעוררות תשובה' (ע"ד השו"ע שם) שכתב סיבת ההיתר דשאני קידושין שאינו אלא התחלת המצוה, ולא כן בריקודין לכבוד הס"ת דזהו גופא המצוה של כבוד התורה, שמקיימו מיד, ולכן שפיר דמי לשמוח ולרקוד בשמחת התורה.

כתב ה'משנה ברורה' (סי' תרס"ט סקי"א) וז"ל: כתב מהרי"ק בשם רב האי גאון בשורש ט' יום זה רגילים אצלנו לרקד בו אפילו כמה זקנים בשעה שאומרים קילוסים לתורה וכו', ולכן יש להתאמץ בזה לרקד ולזמר לכבוד התורה כמו שכתוב גבי דהע"ה מפזז ומכרכר בכל עוז לפני ד' וכ"כ משם האר"י ז"ל והעידו על האר"י ז"ל שאמר שהמעלה העליונה שהשיג באה לו ע"י שהיה משמח בכל עוז בשמחה של מצוה וגם על הגר"א ז"ל כתבו שהיה מרקד לפני הס"ת בכל כחו עכ"ל, ועי' עוד שם (סק"ו) וז"ל: גם מהרי"ק בשורש ט' האריך מאוד שלא לבטל שום מנהג שנהגו לכבוד שמחת התורה ע"ש ולכן רעה עושין בהרבה מקומות במה שביטלו מקרוב שלא לעשות משתה ושמחה בשמחת תורה אף גם ששמחין בשארי ימים וכל ימיהם כחגים ובעו"ה ביזוי כבוד התורה גרם זה שהתורה מונחת בקרן זוית ואין דורש ואין מבקש ומי יתן ישיב וירחם שבר ב"י ב"ב (בכורי יעקב) עכ"ל, ועוד האריכו בספרים הקדושים שיש לרקוד בכל כוחו, ואמרו צדיקים זי"ע שזהו תיקון גדול למדת היסוד.

ועי' בדברי הפוסקים שכבר העירו ממנהג של זריקת מידי דמיכל לצורך התינוקת, ועי' בדברי ה'אליה רבה' (סי' תרס"ט סק"א) שכתב וז"ל: הבחיי כתב למחות לזרוק פירות לנערים. אבל יש במדרש שזה היה המן אומר למלך ג"כ על היהודים, א"כ מנהג קדמונים הוא. ואולי שרבינו בחיי ראה בימיו נוהגין בזה ריקות והוללות (מלבושי יום טוב סק"א בשם קובץ) עכ"ל, ומבואר דכל עוד שאי"ז בגדר ריקות והוללות, ראוי לנהוג כך להרבות בשמחה, ושזה מנהג הקדמונים.

עוד מבואר בדברי הפוסקים שהיה מנהג שהיו רוקדים באבוקות של שעוה לפני הספר תורה, דעי' ב'הגהות רעק"א' (סי' תרס"ט) שציין פלוגתת אחרונים בנידון זה, דבפרי חדש בספרו שו"ת 'מים חיים' (סי' ט') כתב לערער על מנהג זה דהא הוי פסי"ר שיכבה הנר ואסור עיי"ש, אולם בשו"ת 'בתי כהונה' (סי' י"ח) האריך בנידון זה וכתב דאף דודאי דאחר כל הריקודין פסי"ר הוא שיכבה הנר מ"מ כיון דבכל פסיעה ופסיעה בפנ"ע אין פסי"ר שבודאי יהא נכבית שוב לא מיקרי פסי"ר וכן האריך עוד להלן שם (סי' י"ט) מרב אחר והסכים לדבריו בזה עיי"ש, ומבואר דעכ"פ נהגו לעשות ריבוי שמחה בכל אופנים.

יב

האם מותר לשבת בשעה שהס"ת עומדים

בשו"ע (יו"ד רפ"ב סעיף ב') הרואה ספר תורה כשהוא מהלך חייב לעמוד לפניו, ויהיו הכל עומדים עד שיעמוד זה שמוליכו ויגיענו למקומו או עד שיתכסה מעיניהם. וכתב שם הש"ך (סק"ב) בשם הכס"מ, שאם עומד לפוש דינו כמהלך, מאחר שאינו עומד דרך קבע. ולפי"ז יש ליזהר שלא לשבת בזמן ההקפות, כיון שאז הספרי תורה עומדים.

אמנם באמת י"ל דדוקא בעומד לפוש דחשוב כמהלך, הוא דצריך לעמוד בפניה, אבל אם נעמד הס"ת במקומו

שלא לצורך לפוש ולהמשיך בהילוכו, שוב אי"צ לעמוד, כיון שכבר עומד הס"ת במקומו הראוי, וכן מוכח בשו"ע (יו"ד סי' רמ"ב סעי' י"ח) אם קראו לרבו לקרות בתורה בצבור, אינו צריך לעמוד כל זמן שרבו עומד, וכתב בהגהות רעק"א שם וז"ל: כיון דעומד במקומו הראוי לו וכו' עכ"ל, ומבואר דכל היכא שהס"ת או הרב עומדין במקומו אי"צ לעמוד לכבודם, וא"כ הכ"נ בס"ת דינא הכי.

וכן האריך ב'פרי מגדים' (או"ח סי' קמ"א משב"ז סק"ג) וז"ל: נמצא לפי זה פסקן של דברים לכאורה כך הם, רבו מובהק ונשיא וספר תורה דינם כמלא עיניו בהולך או עומד לפוש, הא עומד במקומו הראוי לו, עולה לספר תורה, וכן ספר תורה ביד החזן כשמזכיר נשמות וכדומה במקומו מקרי, אין צריך לעמוד אפילו ברשות אחת ממש עכ"ל, וכן העתיק בשעה"צ (סי' קמ"ו סקי"ח).

ועי' עוד מש"כ ב'ערוך השולחן' (יו"ד סי' רפ"ב סעי' ה') וז"ל: ויש לי מקום ספק בשמחת תורה בעת ההקפות שנוטלים כל הס"ת מההיכל ואין מחזירין אותם עד אחר גמר כל ההקפות ורק מתחלפין מיד ליד ולכאורה אסור לישב עד שמחזירין אותן להיכל ולא נהגו כן וגם טירחא גדולה היא שלפעמים שוהין כשני שעות ונלע"ד דבעת שמסבבין עם הס"ת סביב הבימה מחוייבים לעמוד דזהו כמו שהס"ת עוברת אבל בין סיבוב לסיבוב כשמחזיקין הס"ת בידיהם א"צ לעמוד דאז הוה כס"ת על מקומה דכשהיא על מקומה במנוחה וודאי שא"צ לעמוד מפניה עכ"ל.

אך בשו"ת 'תשובות והנהגות' (ח"ב סי' שי"ט) כתב להעיר על דבריו וז"ל: ואני לא מצאתי מנא לן דין זה, ואף שחייבין לעמוד לכבד הס"ת כשעובר דרכו עד שנח, היינו כשהולך, אבל כשמסבב וחוזר פעם אחר פעם, וכבר כיבד ועמד, אינו מוכח שחייב לחזור ולעמוד כל הזמן שהולך, כיון שאינו עומד לנוח רק לחזור, לא מצינו חיוב עמידה בלי שיעור כל הזמן. ודי בפעם ראשונה כשסובב וחוזר למקומו, וכעין זה צ"ב גם ברבו מובהק שעומד עד שמגיע למקומו אם חייב כשמסבב והולך או לא עכ"ל, ולפי דבריו סגי דבפעם הראשון עומד מפני כבוד הספר תורה, ואולי דזהו גופא כוונת הערוה"ש, אלא דס"ל דכל הקפה חשוב כהתחיל מחדש ודו"ק.

אולם ידוע שמרן החזו"א החמיר בזה טובא, ולא רצה לשבת כי אם ע"י שהחזיק בעצמו ס"ת, וכ"ה בספר 'ארחות רבינו' (ח"ב ע' ש"ח) וכן כתב ב'שלחן הטהור' (סי' קמ"ט סעי' ב') וז"ל: ובשמחת תורה בעת הקפות נהגו לישב, ואין נכון כ"כ, ויש ליזהר שיקח ס"ת ויאחז בה אזי מותר לו לישב עם שאר ספרי תורה עכ"ל, וכ"ה בשו"ת 'אור לציון' (ח"ד פ"מ - דיני שמחת תורה או"ב) שכתב וז"ל: אין לשבת בזמן ההקפות והריקודים בשמחת תורה, כיון שספרי התורה עומדים שם. ואפשר להקל לשבת בזמן שאומרים את הפסוקים והבקשות שבין הקפה להקפה, שאז ספרי התורה עומדים במקום אחד עכ"ל, ויש מקום להחמיר כדבריהם, דמקור דינו של השו"ע בסי' רמ"ב סעי' י"ח הוא מדברי השבולי הלקט, ושם מבואר טעם אחר, ולא כביאורו של רעק"א והפרמ"ג הנ"ל, ולפי"ז אין מקור להך דינא דכל שהספר תורה עומדת במקומו שוב אי"צ לעמוד מפניה. ועי' עוד בשו"ת 'חיים שאל' להחיד"א (סי' ע"א) וב'ספר חסידים' (סי' תתק"ל).

יג

אמירת התחינות בליל שמחת תורה

נוהגין לומר תפלות ותחנונים בליל שמחת תורה אחר כל הקפה, ובפשטות יש לעי' דהאיך שריא, הלא אסור לבקש צרכיו בשבת ויו"ט, אמנם לק"מ דמאחר דבליל שמחת תורה ובפרט אחר ריקודין ונתינת כבוד לתורה, הרי זה זמן שמסוגל מאוד, שמועיל התפלה דוקא בזמן זה, ובכה"ג לא ניתן דין בקשת צרכים כלל, וכעין המבואר בדברי הראשונים לענין אמירת אבינו מלכינו בר"ה שחל בחול, דשרי מהאי טעמא, ולא עוד, אלא אפילו ביוה"כ שחל בשבת, מ"מ בעת תפלת נעילה אומרין אותו, ועי' בשו"ת 'הריב"ש' שביאר הדברים דאם לא עכשיו, אימתי, ומבואר דהיכא שזהו זמן מסוגל מאוד, דינא הוא דשרי.

יד

ביאור מנהג קריאת התורה בלילה

הנה בדרך כלל כל ימות השנה אין קורין בתורה אלא ביום, ולא בלילה, דהא אין קורין מקרא בלילה, אולם בליל שמחת תורה כתב הרמ"א (סי' תרס"ט) ובלילה קורים בספר תורה הנדרים שבתורה, וכל מקום לפי מנהגו. ובביאור כוונת הרמ"א שקורים הנדרים, הביא ב'ביכורי יעקב' (סי' תרס"ט ס"ק י"ג) וז"ל: ופעם אחד ראיתי בקהלה א' שהיו קורין ליל שמחת תורה פרשה ראשונה שבמטות, ונראה שהם הבינו מה שכתב רמ"א הנדרים שבתורה שהיא פרשת נדרים, וטעות גמור הוא - ולכן כתב לבארו באו"א שהם הפרשיות שקורין פרשיות טובות, שרגילין למוכרן בכל השנה בפני עצמן כגון פרשת ויכלו. פרשת ויתן לך. פרשת

המלאך. פרשת שירה. פרשת יברכך. פרשת מה טובו וכדומה, שאלו נקראו נדרים. וכן נראה ג"כ במג"א (סי' רפ"ב) שהזכיר שם נדר ויכולו ונדר המלאך הגואל. וכן נראה ג"כ בלבוש שכתב בקצת מקומות נוהגין לקרות כל הנדרים ולמכור אותן עכ"ל, אולם במקומינו נהוג לקרות בתורה פרשת ברכה אלא שמוכרין את העליות, להרבות נדו"ד לצורך החזקת הבית המדרש, ויש מנהגים לקרות ג' קרואים וכמוש"כ הדרך החיים, ויש שנוהגים בחמשה קרואים כמוש"כ ב'שערי אפרים' (שער ח' סעי' נ"ז)[3].

עוד כתב ב'ביכורי יעקב' (סי' תרס"ט ס"ק י"ג) וז"ל: אבל פשיטא שגם במקום שנוהגין לקרות קרואים לס"ת משום שמחה, מ"מ לא יברכו תחלה וסוף על התורה עכ"ל, ומבואר דפשיטא ליה דאף במקום שקורין אין מברכין עליו, דהא אי"ז באמת קריאת התורה, שאינו אלא להרבות נדרים ונדבות ולהרבות בשמחה.

אולם ב'אשל אברהם' (בוטשאטש, סי' תרס"ט) כתב וז"ל: שכיון שכבר נהגו כן לא שייך חשש ברכה לבטלה וכמו שכתבתי במקומות רבים בזה. וכן הוא במה שנוהגים לקרות בליל שמחת תורה הקדוש, גם שאינו מתקנת חז"ל, כיון שנהגו במדינה זו אין חשש פתחון פה על זה עכ"ל, וכן האריך ב'נימוקי אורח חיים' (סי' תרס"ט) שכתב וז"ל ושמעתי מאחד שר"ל דמש"כ הרמ"א דקורין בליל ש"ת היינו בלא ברכה, וזהו הבל לומר כן, וגם הרי המנהג עד היום שם בביה"כ שלו לקרות בברכה כנזכר לעיל עכ"ל, ואכן כן נוהגין ברוב המקומות בזמנינו.

בנוגע הקדיש שאחר הקריאה יש ג"כ חילוקי מנהגים, דבספר דרך החיים כתב שאומרין קדיש, ואילו בשערי אפרים כתב שהמנהג הוא שאין אומרין קדיש.

טו

ביאור המנהג לעשות הגבה באופן מהופך

ב'שערי אפרים' (שער ח' סעי' ס"ב) כתב וז"ל: ויש נוהגין לכבוד שמחת תורה שעושין ההגבהה בשינוי מכל ימות השנה שתופסין בעמודים ומהפכין שיהא הכתב כלפי העם והיריעה החלקה כלפי פניו, ואין לעשות כן רק בס"ת שאינה כבידה, או מי שהוא בעל זרוע, ובטוח בכחו שיש לאל ידו לעשות כן בלי מכשול, ויהיה יכול לפותחה היטב להראות הכתב לעם עכ"ל, וכן חזר על דבריו להלן (שער י' סעי' ט"ז) וז"ל: ובשעת הגבהה הכתב כלפי פניו וע"י סיבובו נראה הכתב לכל, ואין להפך להעמיר הכתב נגד פני הצבור והחלק נגד פניו, שאין לעשות נגד המנהג, וגם נראה כמזלזל שהוא מסתיר פניו מהביט בכתב הס"ת, ויש שעושים כן בשמחת תורה לשם שמחה של מצוה ואין נכון וכבר כתבתי במקומו בשער ח' עכ"ל, ועי' בהגהות שערי חיים דסיבת הדבר שאינו נכון לעשות כן, דהא הגולל נוטל שכר כנגד כולן, וראוי לכבד ת"ח עמילי תורה, ובדרך כלל בעלי הזרוע אינם מאותו סוג, ונמצא דמחמת אותה מנהג יצטרכו לכבד עמי הארץ, ולכן אינו נכון לעשות כן.

אולם בספר 'אשל אברהם' (בוטשאטש, סי' תרס"ט) כתב וז"ל: מה שנוהגים בהגבהה בשמחת תורה הכתב אל העם, אולי הוא מצד שאין קרואים רבים בשום פעם כביום ההוא, והמגביה נוטל שכר כולם (שלהי מגילה), ומראה שמפורסם לכל רוב שכרו אז. אך מצד שכר הגנוז אולי אין יתרון ע"י רוב קרואים מה שאינו מספר שתיקנו חז"ל. ואולי הוא רמז על סילוק משה רבינו ע"ה שהניח לרבים התורה הקדושה שכתיב בה (ישעיהו מח, טז) לא מראש בסתר דברתי. ולשני הטעמים אין צריך לשנות ההגבהה בלילה, וכן כשקורים בה מפטיר עכ"ל.

אכן במקומינו נהוג לעשותו גם בליל שמחת תורה, והטעם לזה דשורש הדבר שרוצים להראות לכל השמח בתורה, שאם רוצה באמת לשמוח בתורה העצה הוא ללמוד בעיון ולקיים הא דאיתא במשנה הפך בה והפך בה, ולפי טעם זה שפיר דמי לעשותו אפילו בלילה.

טז

חשיבות לעלות בש"ת בה' עליות הראשונות

כתב ה'אשל אברהם' (בוטשאטש, סי' תרס"ט) וז"ל: הייתי נוהג עד עכשיו להיות חתן בראשית או אולי לפעמים חתן תורה, ובשנה זו צוויתי לקרותי שלישי כמו בכל רגל ושבת קודש, כי חמשה קרואים הראשונים הם מעיקר תקנת חכמינו ז"ל בש"ס והנוספים אינם מעיקר התקנה עכ"ל.

ומבואר שהעדיף לעלות לתורה בחמשה קרואים יותר מבחתן תורה או חתן בראשית, דחשיבות מיוחדת הוא לעלות על אותן קריאה שהוא תקנת חכמינו ז"ל.

---

3. ובספר שערי רחמים מבואר טעם נוסף בקריאה, דמאחר שאין כ"כ חיוב לעשות ההקפות, וכדי שלא להוציא הס"ת בכדי, נהגו ללמוד ולקרות בה, אך יש לעיי' דא"כ לא סגי בקריאה של ס"ת אחת, והיה צריכין לקרות בכל ס"ת, ואולי דאותן שנהגו לקרות פרשיות שאפשר למכרן, אכן נהגו לקרות כל פרשה בס"ת אחרת וצע"ע.

יז

הצרכת עשרה שישמעו לקריאת התורה

במשנ"ב (סי' תרס"ט ס"ק יב) כתב וז"ל: כתב הח"א נכון הדבר שיבחרו עשרה אנשים שישמעו בברכת התורה ויענו אמן, כי נוהגים קלות גדול שאין עשרה ששומעים בקריאת התורה עכ"ל, ומבואר שהזהיר דצריכין לעמוד ע"ז שיהיה עשרה אנשים שישמעו ויענו אמן, דאסור לקרות בתורה כשאין י' בנ"א ששומעים קריה"ת.

אולם בשו"ת 'תשובות והנהגות' (ח"ב סי' שי"ח) כתב להעיר על דבריו וז"ל: ואין הדבר ברור אצלי כדי צורך, אם מועיל מעיקר הדין אפילו העמדת עשרה אנשים כיון שלקרוא כמה פעמים באותם אנשים לכאורה הוי ברכה לבטלה, שאין בזה קיום קריאת התורה כלל, שאין כאן מנין או רוב מנין לצאת החיוב שכבר יצאו ושמעו אותה סדרה ומנלן שמותר, אמנם הרמ"א מביא שכן נהגו, (בשם מנהגים ושו"ת הריב"ש) והוא משום כבוד התורה וכדי שיזכו כולם בשמחת התורה, ואם כן דהוא היתר שהתירוהו משום כבוד התורה לכאורה יש ליישב המנהג שאין נזהרין גם בתשעה עונים דאפשר שהתירו כשקורין בעשרה, כמו במגילה למ"ד שצריך ציבור דמספיק לפני עשרה, ואין צריכים לכוון לשמוע בקריאה כל מלה, רק הקורא פעם שנייה לאחר שכולם יצאו, מברך כיון שקורא לפני הציבור שזהו נחשב ברבים, והתירו בשמחת תורה לבד דוקא. ואמנם בברכו דהוא ממש עניית דבר שבקדושה דבעינן מדינא ששה עונין עכ"פ יזהרו שיהיו ששה עונין, וכן ברכות התורה בציבור דינם כדבר שבקדושה, לכן בעת הדחק די שיהיו ששה שומעים לקריה"ת וברכות, ועכ"פ לברכות, כן נראה לענ"ד ליישב המנהג במקום שאין נזהרין בזה כ"כ עכ"ל, ומבואר שכתב לבאר דיתכן, דמצד הקריאה סגי במה שקורא בפני רבים, אמנם באופן שמחלקין את המנינים, ולפעמים לא נשאר בחדר עשרה בנ"א בודאי שיש להזהר שאין לקרות בכה"ג.

יח

חתן כל הנערים

כתב הרמ"א (סי' תרס"ט) עוד נהגו לקרות כל הנערים לספר תורה, וקורים להם פרשת המלאך הגואל וגו', ומקור הדברים הוא מדברי המהרי"ל, ובביאור המנהג כתב ב'שערי אפרים' (שער ח' סעי' נ"ז) וז"ל: נוהגין לקרות לתורה גם הנערים ואפילו תינוקת קטנים קורין להם לעלות משום חיבוב מצוה ולחנכם לתורה, ואחד עומר ע"ג ומקרא להם הברכה, והם אומרים אחריו מלה במלה, והוא מנהג יפה, וקורין לפניהם קצת פסוקים מסדר היום, ויש קורין לפניהם המלאך הגואל עכ"ל.

וי"א דמאחר שהמנהג הוא שכולם עולים לתורה, לכן קורים כל הנערים כדי שאפילו הקטנים ביותר יקראו בתורה, כדי לחנכן במצות.

ועכ"פ היות דעיקר החיוב הוא מחמת חינוך, א"כ בקטנים ביותר שאין מבינות מאומה אינו בכלל המנהג, וכש"כ באותן שעדיין יש להם חיתולים בודאי אינו חייב ואף אינו נכון להביאן.

והנה פשטות ד' הרמ"א משמע שקורין להם פרשת המלאך הגואל, וי"א שיש לקרות להם פרשת מעונה אלוקי קדם, וחוזרים וקוראים עם החתן תורה, (ורק אח"כ אומרים ע"פ הפסוק המלאך הגואל) אמנם מנהגינו לקרות מן ולדן אמר עד מעונה אלוקי קדם, ולחתן תורה קורין פרשת מעונה אלוקי קדם וכ"כ במשנ"ב (סקי"ג).

ולכאורה בפשטות ד' הרמ"א משמע שהקטנים בעצמן עלו לתורה והם ברכו על התורה לפניו ולאחריו, וכן מוכח ב'לבוש' שכתב דלהכי חוזרין וקורין אותה פרשה עם חתן תורה, כיון שלא היה אלא קריאה לקטנים, וכ"ה ב'קיצוש"ע' (סי' קל"ח) שכתב שהגדול שבקטנים מברכין לכל הקטנים, אמנם בזמנינו נהגו שגדול מברך וכ"כ הא"ר והחת"ס, ועי' במנהגיו שנהוג לעלות ת"ח שיהיה חלק מהחינוך שתלמוד חכם מברך, ועי' במשנ"ב (סקי"ב) שכתב שכולם יצאו בברכתו, ומקור דבריו הוא מספר דרך החיים, וכ"ה בשו"ת 'זכרון יוסף' (או"ח סי' ה') עיי"ש, אולם כבר הבאנו לעיל מד' השערי אפרים שכתב שהקטנים אומרים אחריו מלה במלה.

בדרך כלל היתה נהוג דחתן כל הנערים היה נוהגין בסוף הקריאה ממש, אולם מחמת טירחת הנשים שצריכות להמתין כל הזמן, יש שעושין חתן כל הנערים תיכף אחר החמש עליות, וסיבת הדבר שהיה נהוג כך, היינו משום כבוד הציבור, שאינו מהראוי שיעלו הקטנים קודם הגדולים, אך מאחר שהציבור מוחלין על כבודם מחמת גודל טירחא הנ"ל, אי"ז בגדר שינוי ורשאי לעשותו קודם עליית הגדולים.

יש לעי' האם אפשר לקרות לכהן או ללוי להיות חתן כל הנערים, דהנה לענין חתן תורה או בראשית מבואר להדיא שיכולין לקרות כהן ולוי, דמאחר שנקראין חתן שוב הדבר ניכר ואין חוששין לפגמא, ועפי"ז יש שכתבו דבכל

הנערים אינו נכון לעשות כן, אולם כהיום גם עלייה זו נקראת חתן, וא"כ יתכן דשרי גם בזה.

נוהגין לומר המלאך הגואל וכו', דהיינו דאפילו לדידן שקורין מסדר היום אעפ"כ נהוג לאמרו, ובביאור המנהג כתב בליקוטי מהרי"ח דמאחר שיש ריבוי תינוקת יש בזה חשש של עין הרע, לכן אומרין המלאך הגואל להנצל מעין הרע, ועפי"ז יש להסביר מה שנהוג לפרוס טלית על כל התינוקת יחד[4], ובפשטות כדי לצרפו כולם בברכה, אך אינו מובן איזה צירוף צריכין, הלא כל ששומע ובפרט מה שנהוג שאומרים יחד, הרי בלא"ה הם בכלל העולים, ואולי כדי שיהיו מכוסין, כידוע שע"י כיסוי שוב אינו שולט עין הרע ח"ו.

ובזמן אמירת המלאך הגואל, עי' ב'ביכורי יעקב' (סי' תרס"ט ס"ק י"ב) שכתב וז"ל: ובא"ר (סקט"ו) כתב נראה דמברכים קודם ברכה אחרונה שלהם ע"כ. ונראה דאין זה מקרי הפסק בין קריאה לברכה, כיון שפסוק בתורה הוא רק שקורא על פה, והרי גם כהן הגדול ביוה"כ היה קורא פרשת ובעשור על פה קודם שמברך עכ"ל, ויש להעיר על השוואתו לכהן ביוה"כ, דהתם הרי הוא חלק מהקריאה, ולא כן בניד"ד שאי"ז חלק מקריאת היום, אלא אומרין אותו לצורך שמירה וכנ"ל, ולכן נכון טפי מה שנהוג בזמנינו, דתחלה מברך העולה ברכה שלאחריו ורק אח"כ אומרין המלאך הגואל.

יט

חתן תורה - חתן בראשית

מקור דין חתן תורה מבואר בדברי הראשונים, עי' 'מחזור ויטרי' (סי' תי"ח) ו'סידור רש"י' (אות ש"ח) וב'רי"ץ גיאות' בשם רב עמרם, דכיון שהוא המסיים את התורה, הרי נוטל שכר כנגד כולם, ומה שנהוג לקרותו בשם חתן, עי' בספר 'נחל אשכול' שכתב עפ"י המבואר במדרש שיר השירים רבה (פרשה א) ר' סימון בשם ר' שמעון בן חלפתא לבליוטוס שהיה גדל בביתו של מלך, א"ל המלך שאל מה אתן לך, אמר הבליוטוס אם שואל אני כסף וזהב הוא נותן לי אבנים טובות ומרגליות הוא נותן לי, אמר הריני שואל בתו של מלך והכל בכלל, כך (מלכים א' ג') בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן לך אמר שלמה אם אשאל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות הוא נותן לי אלא הרי אני שואל את החכמה והכל בכלל, הה"ד ונתת לעבדך לב שומע, אמר לו הקדוש ברוך הוא שלמה חכמה שאלת לך ולא שאלת עושר ונכסים ונפש אויבך, חייך החכמה והמדע נתון לך ועי"כ עושר ונכסים אתן לך ע"כ, והכ"נ חשוב כאילו זוכה להתארס בתורה, אל תקרי מורשה אלא מאורסה, ולכן נקראת חתן, - ועיקר החשיבות הוא הקנייה שמפזר מממונו לצורך וחביבות התורה, ולכן גם הקונה לאחרים יש לו הזכות.

ועי' ב'אליה רבה' (סימן תרס"ט סקט"ז) וז"ל: בכנסת הגדולה (הגהות טור ד"ה יש מקומות) כתב שביטלו שם המנהג למכרו, אלא לעשות חתנים מגדולי הקהל, שאין ראוי שיהיו חתני תורה אלא מי שהוא מוכתר ומעוטר בתורה. ולפחות שיהיו מגדולי הקהל ע"כ. הנה אך קשה לבטל המנהג למכרן, גם לפי זה ירבה מחלוקת שכל אחד יאמר שהוא מוכתר בתורה או גדולי הקהל, מכל מקום ראוי ליזהר שלא לקנות אלא למוכתר או מגדולי הקהל הנ"ל עכ"ל, וכ"ה ב'שערי אפרים' (שער ח' סעי' ס"א).

ובמס' מנחות (ל' ע"א) שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן בבית הכנסת, וה'מרדכי' (הלק"ט תתקנ"ה) כתב דיחיד היינו ת"ח דדוקא ת"ח צריך לקרותן, אך בד"מ כתב שאין נוהגין כן, וביאר הדבר דמאחר שבלא"ה אין העולה קורא בתורה רק הבעל קורא, לכן אפילו נערים יכולין לעלות לקריאה זו עיי"ש, אמנם כאמור רוב הפוסקים כתבו דמ"מ צריך שיהא מוכתר בתורה.

ועי' בספר 'מועד לכל חי' (כ"ה כ) שהיה אדם שחלה בתוך השנה, והבטיח לעלות לחתן תורה ואמר רפאינו ה' להיות חתן תורה, ותיכף נתרפא עיי"ש.

ועי' ב'אמרי פנחס' (אות ר"י) בשם הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע שאמר חתן תורה משפיע תורה, וחתן בראשית משפיע עשירות, ולכן יש להקפיד לבל יכובד איש קמצן בחתן בראשית כי הלא כתיב טוב עין הוא יבורך עכ"ד.

---

4. ואין לחוש משום איסור אוהל, דהא אינו עשוי להאהיל, ואינו אלא מנהג בעלמא לצורך כיסוי, ובלא מחיצות אין שום חשיבות, וגם בלא"ה טלית שאינו עומד בפנ"ע רק ע"י בנ"א שמחזיקין אותו אין לה חשיבות של אוהל, ועי' מש"כ בסי' שט"ו בענין זה. - ואגב לא מצאתי מקור למנהג זה, ואולי לא נהגו רק לצורך שמחה וצע"ע.

בעזהשי"ת

נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה
הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפָר

שבח יקר וגדולה, נביע בקו"ל ששון וגי"ל, קדם מע"ל כבוד ידידינו ר' החשוב המר' ומ
ותהי ידי"ו אמונה, בר' התמסרות רבה ונאמנה, לבוא בעזר' גליונינו ל'הדוור' אלפי ישר' אל
לא ישבות למעניט במסירות נפלאה יומם ולילה, כביר המעש ורב הפעולה, טוב עין הוא יבור
בם לב יקח מצוות' חשיבה כאודה, לעמוד' לימין קהילתינו המעטיר', במסירות עד בלי די
נדה לשמו ונ'הללו ע"ל עזרתו המר'ובה למען שיר'ות הקודש ר'העולים על שול'חן מלכים

הרבני הדיקר הנכבר החסיד
מוה"ר

נפתלי הירצקא שטיין
הי"ו

מנהל עסקי קהילתינו ומשמחותינו הק' בווי"אלטסהי"ל

מקורבי ושמעני כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

לרגל השמחה הכפולה שבמעונו, רוממות קל בגרונו
בהיכנס בנו היקר כמר **אהרן מנחם** נ"י לשול התורה והמצוות
ובהולדת נכדתו שתחי' בסימן טוב ובמזל טוב
אצל החשוב הר"ר **חיים שמעון** הי"ו

ובראי עי"נא דר'חדוותא, נשגר'לן בסא דבר'כתא, מל'א טיבורא, באור'ות יקר' ור'בורא
על ר'התמסר'ותו ר'הנפל'אה ל'מען גל'יונינו מד' שברת בשברתא, בכ'ול בר'הדה ותפאר'ת ה
הדר'א דל'א אפשר' למיפר'ט בשפורתא, על כן נד'ר'ה ל'שמו ל'עיל'א מן כל תשבח'תא

יה"ר שיזכה להמשיך במעשיו הטובים ופעליו הכבירים והברוכים לעלמי עלמיא, מתוך הצלר'ה
מרובה וסייעתא דשמיא, ובזכות הרבים יתברך בשפע ברכה והצלחה, תענוג ונחת מכל המשפחה,
מתוך הרחבה ובהרווחה, עד ביאת מלכא משיחא, בב"א

החותמים למען שמו בשיר וקול תודה

משרכת "קול התאחדותינו" מארה"ק

משרכת "קול התאחדותינו" מארה"ב

פנימי התשס"ז בלתי מוגה

משולחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

מתוך שיחה אצל ביקור
כ"ק האדמו"ר חו"פ רבי שמעון לעמבערגער שליט"א
גאב"ד מאקאוו"ע
בבית כ"ק מרן רבינו שליט"א – בקרית יואל יע"א

ערש"ק פרשת כי תצא תשפ"ד לפ"ק

יכיל בקרבו הנושאים דלהלן:

ד' רש"י שהלאו דלא תסיג את גבול רעך היינו דייקא בארץ ישראל ◆ ד' המנחת חינוך שהלאו דלא תסיג הוא אפי' בפחות משוה פרוטה וכמה דיוקים על דבריו ◆ שיטת הרמב"ם דיש איסור גזילה בפחות משוה פרוטה מדין חצי שיעור ◆ שיטת החכם צבי שיש איסור חצי שיעור דייקא במילי דאכילה ◆ ד' האור גדול על המשנה ביומא המלך והכלה ירחצו את פניהם מדין חצי שיעור ◆ ד' הטור שאיסור לא תסיג איכא על מנהגי ישראל ◆ ד' הספר חסידים שאיסור לא תסיג יש על ניגוני טעמי תנ"ך.

רבינו קידם את פניו בכבוד ובברכה ודרש בשלומו

ושאל רבינו: וואו איז מען אויף שבת?

א' הנוכחים: די וואך איז שבת שבע ברכות אין מאנסי, כ'האב התונה געמאכט אן אייניקל די וואך.

רבינו: מזל טוב, מ'האט התונה געמאכט אן אייניקל? מיט וועמען?

א' הנוכחים: מיט הרב גאלדמאן דער רב פון זוועהיל אין מאנסי. ר' יעקב לייב'ס א זוהן. דאס איז שוין אן אייניקל זיין זוהן'ס א זוהן, וואס איז אן איידעם ביים טאמשוב'ער רבי.

וציוה רבינו להביא כיבוד

גאב"ד מאקאוו"ע: כ'האב מיך געמוטשעט די פאריגע וואך אין די סדרה 'לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים' (דברים יט, יד), זאגט רש"י אז דאס מיינט מען נאר אין ארץ ישראל אבער אין חוץ לארץ איז ער נאר עובר אויף לא תגזול.[1] וואס איז דער פשט פון דעם, ס'איז דאך גזילה, פארוואס דארף מען עס ארויסלערנען פון צוויי פסוקים.

דער מנחת חינוך (מצוה תקכ"ב) זאגט אז עס קומט צו זאגן אז מ'איז חייב אפילו ביי פחות משוה פרוטה, גזילה איז נאר א שוה פרוטה, וועגן דעם איז דער פסוק פון לא תסיג גבול אפילו פחות משוה פרוטה.[2] וועט פארשטייט דאס?, קרקע

---

1 ז"ל רש"י: לא תסיג גבול, לשון נסוגו אחור כשמחזיר סימן חלוקת הקרקע לאחור לתוך שדה חבירו למען הרחיב את שלו. והלא כבר נאמר לא תגזול מה ת"ל לא תסיג למד על העוקר תחום חבירו שעובר בשני לאוין. יכול אף בחוץ לארץ ת"ל בנחלתך אשר תנחל וגו' בארץ ישראל עובר בשני לאוין בחוץ לארץ אינו עובר אלא משום לא תגזול.

2 וז"ל: ולכאורה אפשר לומר נהי דלאו דלא תגזול אינו עובר בפחות מש"פ כמבואר בר"מ וש"ס כי כך הל"מ בדברים של ממון צריך להיות ש"פ עיין בר"מ פ"א מה' גניבה ופ"א מה' גזילה.

אך לאו זה דגזה"כ הוא בא"י דוקא אפשר אף בפחות מש"פ עוברים בלאו זה על כל פנים ואינו עובר בלאו דלא תגזול כי לאו זה לא הוי שבממון דגזה"כ דהוא בא"י דוקא.

איז דען שייך פחות משוה פרוטה... כ׳האב נישט פארשטאנען דעם ענין, וואם איז שייך לא תסיג גבול ביי פחות משוה פרוטה.

רבינו: לא תסיג גבול רעך, בפשטות גייט עם ארויף אויף די קרקע, און ביי א קרקע איז דאך אויך דא גזל.

גאב״ד מאקאוו: יא, דאם פרעג איך וואם איז שייך פחות משוה פרוטה ביי א קרקע?[3]

רבינו: אויב איך לערן אז ס׳איז ביי פחות משוה פרוטה איז דאך נישטא די איסור פון לא תגזול, איז וועלעכע צוויי לאווין איז דא?[4]

למעשה ביי גזל איז אפילו פחות משוה פרוטה אויך אסור, לויטן רמב״ם (פ״א מהל׳ גניבה ה״ז) וואם האלט אז חצי שיעור אסור מן התורה, איז אפילו פחות משוה פרוטה טאר מען אויך נישט גזל״ן.[5]

פון רמב״ם זעהט אוים אז חצי שיעור אסור מן התורה איז לאו דוקא במידי דאכילה, דער חכם צבי (סי׳ פ״ז) זאגט אז חצי שיעור אסור מן התורה איז נאר במידי דאכילה,[6] ער איז מוכיח פון רמב״ם אז נאר ביי מידי דאכילה איז אסור חצי שיעור.[7]

גאב״ד מאקאוו: דער מנחת חינוך פלאגט זיך מיט דעם ביי יום כיפור צי חצי שיעור איז נאר במידי דאכילה.

רבינו: דער חכם צבי (סי׳ פ״ז) זאגט אזוי אז ס׳איז נאר במידי דאכילה. יום כיפור איז דאך מידי דאכילה.

די משנה זאגט אין פרק יום הכיפורים (פ״ח משנה א׳), ׳והמלך והכלה ירחצו את פניהם׳, א מלך מעג זיך אפוואשן די פנים. איז דא א פירוש ׳אור גדול׳ אויף משניות, שטייט דארט אזוי, אז מן התורה איז אסור רחיצת כל הגוף, אבער פניהם איז אן ענין פון א חצי שיעור, במילא פרעגט ער די קשיא, נו אויב אזוי פארוואם מעג מען, חצי שיעור איז דאך אסור מן התורה.[8]

נאר לויט דעם חכם צבי, איז דארט אויך מותר וועגן דעם ווייל ס׳איז נישט קיין מידי דאכילה.

גאב״ד מאקאוו: דער טור (חו״מ סי׳ שס״ח) ברענגט אז לא תסיג גבול מיינט מען מנהגים אויך.[9]

רבינו: אין ספר חסידים (סימן ש״ב) זאגט אז לא תסיג גבול רעך איז אויך מ׳זאל נישט טוישן די ניגונים פון תורה נביאים וכתובים.[10]

אך מסתימת דברי הר״מ דלא כ׳ זה בפירוש דפעמים עובר בלא תסיג ולא בלאו הגזל נראה דגם לאו זה דל״ת אינו עובר בפחות מש״פ כלאו דגזל ומכל מקום צ״ע, עכ״ל.

3 יש לציין שבשו״ת שבט הלוי (חלק ה׳ בקונטרס המצות סי׳ ס״ו) הקשה קושיא זו על המנ״ח.

4 כוונת מרן שליט״א להקשות על ד׳ המנחת חינוך, כי אם רש״י מיירי בפחות משוה פרוטה, הרי ליכא לאו דלא תגזול, ומה הקשה שיש שני לאווין.

אכן יש אחרונים שעל כן למדו שהכוונה היא שע״י שמסיג הגבול וגוזל שדה אשר יש עליו פירות או מטלטלין, ואז אכן שייך בזה פחות משוה פרוטה.

5 כ״כ הסמ״ע (חו״מ ריש סי׳ שנ״ט) שזה שפסק המחבר שגזלה אסור בכל שהוא, היינו מחמת איסור חצי שיעור, וכ״כ המגיד משנה בדעת הרמב״ם.

6 עיין בשו״ת חכם צבי (שם) דסבר דלא אמרינן כה״ג חצי שיעור אסור מה״ת, ואע״פ דפסקינן כמ״ד חצי שיעור אסור מה״ת, מבאר החכ״צ דלא אמרינן אלא במידי דאכילה דחזי לאצטרופי, אבל בשאר איסורין שנאמר בהם שיעור אין איסור מה״ת בחצי שיעור רק מדרבנן אסור.

7 כן מדייק החכם צבי וזה לשונו: מה שכתב הרמב״ם ז״ל (בפ״ב מהל׳ חמץ ומצה הט״ז) הואיל והוא דבוק בכתלים הוא בדוקא, ולכן אין צריך לבערו אבל באינו דבוק בכתלים אפילו בפחות מכזית צריך לבערו כו׳, ומאי דאתמר בגמרא דפחות מכזית אין צריך לבער, היינו דוקא בדבוק בכתלי הבית או בדופני הכלים, אבל בעיניה אפילו בפחות מכזית צריך לבערו, וזה ודאי מסתייע ממאי דקי״ל חצי שיעור אסור מן התורה משום דחזי לאצטרופי, והכי נמי חצי זית חזי לאצטרופי, אלא שכשהוא דבוק לכתלים או לדפנות הכלים נתבטל ונעשה כעין בעלמא... עיי״ש.

8 דהנה התוספות ישנים (יומא ע״ג) כתבו למאן דסבירא ליה דחמשה עינויים דיום הכפורים דאורייתא, הא דתנן (שם) והמלך והכלה ירחצו את פניהם, היינו משום דרק רחיצת כל גופו הוי דאורייתא, אבל פניו ידיו ורגליו אינן אלא מדרבנן, ורבנן לא גזרו בהכי למלך וכלה עיי״ש.

והקשה האור גדול למשניות יומא (ריש פ״ח) דכיון דכל גופו דאורייתא, אם כן גם מקצת גופו אסור מן התורה מדינא דחצי שיעור אסור מן התורה עיי״ש.

9 וז״ל שם: ׳ומה שכתבתי שיש מנהג במקומכם שהקונה מהלסטים וגנבים מחזיר לבעלים ונוטל מה שהוציא, אם בוודאי כך הוא חייב כל אדם לבלתי שנות מנהגם, דאמרינן מנלן דמנהגא מילתא היא, שנאמר (דברים יט,יד) לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים, וכ״ש בדבר שיש בו תקנה גדולה והסרת מריבה לפיכך עשו כמנהגכם ולא תשנו ושלום׳.

וכ״כ בספר חסידים (סימן ק״ד) וז״ל: המשנה מנהג ראשונים כמו פיוטים וקרוב״ץ, שהנהיגו לומר קרוב״ץ הקליר, ואומר קרוב״ץ אחרות, עובר משום אל תשיג גבול עולם אשר עשו אבותיך, לא תשיג גבול רעיך אשר גבלו ראשונים, ובסימן תר״ז מזהיר בכל תוקף, שאם ח״ו משנה ממנהג ראשונים אפילו רק במנהגים שנראה לכאורה לא כל כך חשובים כגון קרוב״ץ ופיוטים, ״גורם לעצמו עד כדי מיתה רח״ל״, עיין שם תוכן דבריו.

אין הלכות פון יום הקדוש (סי' תרי"ט סעי' א') ווערט גע'פסק'נט אז מ'זאל נישט משנה זיין אפילו קיין ניגונים.[11]

וכיבדו רבינו בברכת לחיים

וברכו רבינו: לחיים, בבריאות השלימות, דער אויבערשטער זאל העלפן מ'זאל קענען זיצן און דינען דעם הייליגן באשעפער מתוך הרחבת הדעת, מ'זאל קענען זיצן על התורה ועל העבודה מתוך נחת און שמחה, און א כתיבה והחתימה טובה.

גאב"ד מאקאווע: ס'איז ערב שבת מ'קען נישט מארויך זיין, כ'וויל נעמען א ברכה לכבוד די שמחה....

רבינו: דער אויבערשטער זאל העלפן, א מזל טוב צו די שמחה, אסאך תענוג ונחת דקדושה.

גאב"ד מאקאווע: דער אויבערשטער זאל העלפן א כתיבה והחתימה טובה, הרחבת הדעת און סייעתא דשמיא, דער אויבערשטער זאל העלפן אריכות ימים ושנים, מיט פרישע כוחות.

רבינו נתן לו במתנה את כרך החדש של ספרו לב אהרן על סוגיות הש"ס, חלק ד', שאך זה יצא לאור עולם

גאב"ד מאקאווע: א ישר כח, ס'איז א גרויס חשיבות.

וליוה אותו רבינו החוצה ונפרד ממנו בברכת א גוט שבת

ביקור גומלין אצל
כ"ק האדמו"ר הר"פ רבי שמעון לעמבערגער שליט"א
גאב"ד מאקאווע
בבית האכסניא במאנסי יע"א

מוצש"ק פרשת כי תצא תשפ"ד לפ"ק

יכיל בקרבו הנושאים דלהלן:

ענין ב' המלאכים המלווין את האדם בליל שב"ק ◆ גודל כח התשובה להפוך המלאך רע למלאך טוב ◆ ענין תשובה מאהבה שזדונות נהפכין לזכיות ◆ ד' החיד"א שכשהאדם שב בתשובה הוא הורג את המלאכים שנבראו מהעבירות ◆ בערבי שבתות ובשבתות יש זמני תשובה ◆ ד' הישמח משה שהנשים מקיימין מצות תלמוד תורה ◆ ד' הגמ' והרמב"ם שנשים פטורות ממצות לימוד התורה ◆ ד' הר"ן בקידושין שהנשים מקיימין מצות פרי' ורבי' מדין מסייע ◆ ד' השל"ה הק' שהנשים זוכין ע"י שמסייעין לבעליהן ◆ ד' היערות דבש שהנשים זוכין ע"י הקפדתן על ענין הטהרה ◆ ד' הבית יצחק שהנשים אמרו שירה כי למדו מהעונש של המצרים הלקו של המסייע.

רבינו: א גוטע וואך.

גאב"ד מאקאווע: א גוטע וואך, ברוכים הבאים.

ס'איז אינטערעסאנט, אין די גמרא אין מס' שבת (קיט:) פארציילט די גמרא אז צוויי מלאכים באגלייטן אהיים יעדן

---

10 וז"ל שם: לא תסיג גבול רעך שגבלו ראשונים שתקנו הנגונים, שלא יאמר ניגון של תורה לנביאים וכתובים, ושל נביאים לתורה ולכתובים, ושל כתובים לתורה ונביאים, אלא כל נגון כמו שהוא מתוקן, שהכל הלכה למשה מסיני, שנאמר (שמות יט, יט) יענו בקול, ע"כ. [ועיין תוס' מגילה (דף לב: ד"ה והשונה) לגבי הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה].

11 כ"כ הרמ"א שם, וז"ל: ואל ישנה אדם ממנהג העיר, אפילו בניגונים או בפיוטים שאומרים שם. והמקור לדבריו הוא במהרי"ל (הל' יוה"כ), ומובא שם שאין לשנות מנהג המקום בשום ענין אפילו בניגונים שאין מורגלים שם, וסיפר מעשה מעצמו שהיה ש"צ פעם אחת בקהילת רעגנשפורונג בימים הנוראים, והיה מנגן כל התפלה כמנהג מדינת אושטרייך כי כן המנהג שם, והוקשה בעיניו שהיה מנגן כל ההפטרה בניגון בני ריינוס, ואמר שבאותו פעם היה הוא אומר סליחה 'אני אני המדבר' אשר יסד רבינו אפרים לומר לתפלת מוסף, וסבר שמצוה לומר שם לכבוד רבינו אפרים המחבר אשר מנוחת כבודו שם, ואמרו המנהיגים אליו שאין מנהגם לומר אותה הסליחה, ולא שמע אליהם מסברתו דלעיל, לימים מתה בת הרב ביום כפור, והצדיק הרב את הדין שלקתה בתו על מה ששינה מנהג המקום.

ועיין כעי"ז בב"ח, על מה שכתב הטור (או"ח סימן ס"ח) שנהגו לומר קרובץ באמצע ברכות קר"ש, ושראוי לבטל זאת כי הוא סיבה שמפסיקים לדבר דברי הבאי בתפילה. וכתב הב"ח דכיון שגדולי עולם תקנו כן מי יבוא אחריהם לבטל, ושצ"ל שהטור סובר שהקליר תיקן רק לשעתו, ולכן אין עלינו חובה להמשיך במנהג אם יש מזה קלקול. אבל חלילה לנו לשמוע ולבטל דברי רבותינו בזה, ואחד היה בקהלנו שהתחיל לבטל מלומר קרוב"ץ בקהלו, ולא השלים שנתו, רח"ל.

מענטש יעדן שבת פון ביהמ"ד, דער מלאך טוב בענטשט און דער מלאך רע דארף אויך מסכים זיין צו דעם. און די גמרא זאגט די המשך, אז טאמער ס'איז חלילה נישט ווי עס דארף צו זיין, דעמאלטם זאגט דער מלאך רע יהי רצון לשבת אחרת כך, און דער מלאך טוב מוז אויך זאגן אמן.[12]

לכאורה וואם איז פשט פון דעם, ער מוז אויך זאגן אז די אנדערע וואך שבת זאל זיין אזוי ווי ס'טויג נישט?, ווייל דער מלאך רע האט געזאגט יהי רצון לשבת הבאה כך, ער מוז מסכים זיין אויף רע?, ער האט דאך נאר א גאנצע וואך און ער קען תשובה טוהן במשך פון די וואך. כ'האב נישט פארשטאנען די גמרא, כ'האב מיך אסאך געמוטשעט דערויף, א פלא פון א זאך.

רבינו: דאכט וואו ס'איז יא מוכן דעמאלטם זאגט דאך דער מלאך רע אמן, במילא קומט אוים אז ס'איז אזא איינגעשטעלטע זאך, אז ס'איז אמאל אזוי און אמאל אזוי.

גאב"ד מאקאוו: יא, דער מלאך רע זאגט יהי רצון אז די אנדערע וואך זאל אויך נישט טויגן, ווער געבט אים רשות אויף דעם?, דער מלאך רע האט דאך א שליחות פון הימל, ער האט רעכט צו זאגן אז די אנדערע וואך זאל נישט טויגן? מלאכים האבן דאך א שליחות!.

רבינו: זעהט אוים אזוי, מצוה גוררת מצוה און עבירה גוררת עבירה, אז מ'האט נישט צוגעגרייט אויף שבת איז עס אן עבירה, מ'האט נישט מקיים געווען דעם 'והכינו' און פון דעם ווערט באשאפן א מלאך וואם זעהט עס אויסצופירן אויף די קומענדיגע וואך.

אבער דאם יא, אז מ'טוט תשובה איז שוין א אנדערע זאך, דעמאלטם איז אן אנדערע מעשה, זאכן ווערן נתהפך.[13]

---

12 וז"ל הגמרא שם: תניא רבי יוסי בר יהודה אומר שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו אחד טוב ואחד רע וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מוצעת מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו ואם לאו מלאך רע אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך טוב עונה אמן בעל כרחו.

13 עיין במדרש שכל טוב (שמות פרק טז אות מ"ב) שמביא ד' הגמרא שאם לא מצאו נרו דלוק ושולחנו ערוך ומיטתו מוצעת, המלאך רע אומר כך לשבת הבאה, ומלאך טוב עונה אמן בעל כרחו, מאי תקנתיה, ליקדום אקדומי, דהיינו שיקדים להכין עצמו לשבת הבאה, והיינו שתשובה יועיל לכך.

ועיין באור החיים הק' (ויקרא יג, ג) שמשמע מדבריו הק' שזהו עד שעושה תשובה, וזה לשונו: וראוי הכהן וטמא אותו, תלה הכתוב הטומאה בפה כהן על דרך אומרם ז"ל (שבת קיט) ב' מלאכים מלוים את האדם בליל

ס'איז אזוי פון א מצוה ווערט באשאפן א מלאך טוב, און פון אן עבירה ווערט באשאפן א מלאך לא טוב, און ווען מ'טוט תשובה וואם ווערט מיט דעם מלאך?

קען מען אריינטראכטן, אז אזוי ווי אז מ'טוהט תשובה מאהבה ווערן פון די זדונות זכיות (יומא פו:), איז פונעם מלאך רע ווערט א מלאך טוב, דאם איז ביי תשובה מאהבה.

ביי תשובה מיראה ווערט דאם דאך שגגות, קומט אוים אז מ'הרג'ט דעם מלאך, און ווען דעם דארף מען ברענגען א קרבן ווייל מ'האט אזוי ווי גע'הרג'ט א מלאך, אזוי קומט אוים.

ס'איז דא א חיד"א (מדבר קדמות מערכת ת' אות ל"ד) וואם זאגט אינעם מדרש (ילקוט נחום רמז תקס"א) אויפן פסוק ורחמיו על כל מעשיו (תהלים קמה, ט), טוב ה' לכל, יכול לכל, תלמוד לומר ורחמיו על כל מעשיו, אז דער אויבערשטער האט רחמנות נאר אויף זיינע מעשים, אבער די מלאכים וואם א מענטש האט באשאפן דורך זיינע עבירות, אויף דעם האט ער נישט קיין רחמנות, וועגן דעם דורך תשובה קען ער ווערן בטל במציאות.[14]

שבת לביתו וכו' וגם מלאך טוב עונה בעל כרחו וכו'. והנה לצד שהכהן הוא המכפר על ישראל מטומאתם ומתחלואיהם, לזה יצו ה' שיסכים על טומאה זו שקנתה מקומה באיש ההוא, עד שובו לפני ה', ואז יבער ה' ממנו טומאתו, עכלש"ק.

ועיין עוד בספה"ק תפארת שלמה (פר' ואתחנן) עה"פ ושבת עד ד' אלהיך, וזלש"ק: אותיות שב"ת, כי עיקר התשובה נגמר בשבת, כי גם אצל אדם הראשון היה גם כן טובה גדולה מה שנברא סמוך לשבת, כי לולא זאת לא היה יכול להתקיים על שהמליץ עליו השבת כידוע (בראשית רבה כב יג). וזה שנאמר (דברים ה יג) ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, היינו המלאכים שנבראו מכל המצות שהאדם עושה בכל ששת ימי המעשה, ויש להם עליה בשבת קודש, לכן אומרים בליל שבת קודש שלום עליכם וכו' הם המלאכים אשר עומדים ומצפים על יום השבת להיות להם עליה בליל שבת קודש, אם כן גם במצות התשובה שהוא גם כן מצות עשה, ונברא גם כן ממנו מלאך שנתהפך לטובה, ומלאך רע בעל כרחו יענה אמן (שבת קי"ט ע"ב), ומלאך הזה יש לו גם כן עליה בשבת, וזהו שנקרא שבת שובה, כי השבת הוא הגורם גמר תיקון התשובה כנ"ל.

14 ועל פי זה כתב בערוגת הבושם (בפר' וישלח) לבאר את דברי הכתוב וייראו יעקב מאוד ויצר לו, פירש"י ויצר לו אם יהרוג הוא את האחרים, דהנה יעקב אבינו נתיירא שמא גרם החטא ובכן לא יתקיים מה שהבטיח לו הקב"ה, אמנם לכאורה הא בידו לעשות תשובה, ואילו היה בטוח שעושה תשובה מאהבה לא היה מתיירא מעשו, כי היה מהפך את המלאך הרע למלאך קדוש, אבל עתה כאשר קרב עשו וארבע מאות איש עמו פחד יעקב שמא עשה תשובה רק מחמת יראה, ממילא הזדונות המה כשגגות, וזה נתיירא, וזהו שאמר הכתוב, ויירא יעקב מאוד, פירש"י שמא ייהרג, ולכאורה הרי כבר הובטח מהקב"ה שלא יהי' לו כל נזק, אך מכל מקום חשש שמא גרם החטא, ואף שבידו לעשות תשובה,

ערב שבת איז דאך א זמן תשובה, דארף מען דאך תשובה טוהן.[15]

גאב"ד מאקאווע: שבת אליינם אויך, ש'בת ב'ו ת'שוב.

*

גאב"ד מאקאווע: א פלא פון א זאך וואם כ'האב געזעהן וועגן נשים לגבי לימוד התורה, שטייט אין ספר 'מעין טהור' פונעם ישמח משה,[16] דארט האט ער געשריבן די הלכות וואם איז נוגע פאר די נשים, פאר א אידישע שטוב, שטייט דארט אז זיי זענען מקיים מצות לימוד התורה. אין די פוסקים שטייט נישט אזוי, נאר מ'איז מחויב צו לערנען אלץ שמירה.

אבער דער ישמח משה שרייבט אז זיי זענען אויך מקיים מצות לימוד התורה, ס'איז א פלא פון א זאך, מ'האט געהערט עפעס א ביאור אין דעם פארוואס דער ישמח משה האט אזוי געשריבן?

רבינו: אין די גמרא שטייט דאך (קידושין ל.) ולמדתם אותם את בניכם ולא את בנותיכם.

גאב"ד מאקאווע: און דער רמב"ם (פ"א מהל' ת"ת ה"א) זאגט אויך אזוי אין הלכות תלמוד תורה, אז די נשים זענען נישט מצווה אין די מצוה פון לימוד התורה.

רבינו: ס'איז פארהאנען מצווה ועושה, און ס'איז פארהאנען אינו מצווה ועושה.

גאב"ד מאקאווע: אבער ער זאגט אז מ'איז מקיים מצות לימוד התורה.

רבינו: יא, מ'איז מקיים מצות לימוד התורה, אבער אין א בחינה פון אינו מצווה ועושה.

אחיו הגה"צ אב"ד מאקאווע אשדוד שליט"א: דער של"ה הקדוש זאגט אז אפילו זי איז אינו מצווה, אבער וויבאלד זי איז משועבד לבעלה, האט זי דער שכר פון בעלה צוריק, ווערט זי א מצווה ועושה וועגן בעלה.

רבינו: ס'קען זיין אזוי, ס'איז דא אן אינטערעסאנטער ר"ן, דער ר"ן זאגט (קידושין מז:) האיש מקדש בו ובשלוחו, פרעגט די גמרא, השתא בשלוחו מקדש בו מיבעיא, נאר מצוה בו יותר מבשלוחו. פרעגט דער ר"ן, אין די סיפא פון די משנה שטייט האשה מתקדשת בה ובשלוחה, איז דארט אויך שווער די קשיא, השתא בשלוחה מתקדשת בה מיבעיא, אז מצוה בה יותר מבשלוחה. וואספארא מצוה? א אשה איז דאך נישט מחויב מיט מצות פריה ורביה, אזוי פרעגט דער ר"ן.

ענטפערט דער ר"ן, וויבאלד ער קען נישט מקיים זיין די מצוה נאר מיט איר, במילא איז זי מצווה, ווייל זי העלפט אים צו, אזוי זאגט דער ר"ן.[17]

קומט אויס, אז אפילו א אשה איז נישט מצווה אויף לימוד התורה, אבער טאמער זי העלפט צו דעם מאן צו לערנען אז

לזה אמר ויצר לו, אם יהרוג הוא את האחרים, היינו המלאכים הרעים שנבראו מהחטאים ולא יתהפכו לטובה ע"י תשובה מאהבה רק יתבטלו, ולכן נתיירא.

ובזה ביאר מרן רבינו שליט"א בדרשת הושענא רבה שנת תשס"ו מה שאנו מתפללים הושענא למענך בוראינו, כי אנו מבקשים שהשי"ת ירחם עלינו ועל עמו בית ישראל לקבל תשובתינו, ויהרוג כל המלאכים המשחיתים שנבראו על ידי העוונות, ואע"פ שאתה הוא בעל הרחמים, מכל מקום ורחמיו על כל מעשיו כתיב, והיינו ברוב רחמיו הוא מרחם רק על המעשים שברא הוא יתברך, אבל המשחיתים הללו לא בראם הקב"ה ואינו מרחם עליהם, ולעומת זה על בני אדם שבראם הקב"ה הגם שאנו מלאי עון אתה מלא רחמים, ועל כן אנו מבקשים למענך בוראינ"ו, שתרחם רק על מה שבראת, וכיון שאתה בראתנו על כן תרחם עלינו ולא על המשחיתים, ותבטל כל המלאכים המשחיתים ותקבל את תשובתינו ברחמים, ועל זה אנו מתפללים הושענא למענך בוראינו הושענא.

15 עיי' בס' התניא (אגרת התשובה סופ"י) וז"ל: ומי שא"א לו לשוב בכל לילה, עכ"פ לא יפחות מפעם א' בשבוע לפני יום השבת כנודע ליודעים, שהשבת היא בחי' תשובה עילאה, ושב"ת אותיות תש"ב אנוש, כי בשבת היא עליות העולמות למקורם וכו', ובפרט תפלות השבת וד"ל עכ"ל.

ועיי' בס' תולדות אהרן (פ' תשא מתלמידי החה"ק מבאדיטשוב ז"ל) שבכל עש"ק צריך אדם לפשפש במעשיו כערב יוהכ"פ שהוא סוף השנה, כך ערב שבת קודש הוא סוף ששת ימי המעשה, צריך להתודות ולקבל על עצמו קדושה וטהרה גדולה, כדי שיוכל לכנוס לשבת ולדבק א"ע ביראה עלאה, עיי"ש.

ועיין בס' אור לשמים (פ' בהר) שמעתי בשם רבינו האלקי מוהר"ר אלימלך זצוק"ל שערב שבת קודש הוא בחי' עיוהכ"פ, עכ"ל.

16 ספר "מעין טהור" נכתב בשעתו ע"י מרן הגה"ק הישמח משה ז"ל עבור נשים ופשוטי-עם שאינם מסוגלים ללמוד בשולחן ערוך את ההלכות הנוגעות לחיי יום יום. כולל דיני טהרה, מליחת בשר והפרשת חלה, ודיני שבת ויו"ט וקריאת המגילה. בהקדמתו לספר כותב הישמח משה ז"ל, שהנשים מחויבות בלימוד וקיום הדינים הנוגעים להן, ולמרות שאינן מצוות על איסור "ביטול תורה", שכרן גדול כשכרם של הגברים בלימוד התורה. המחבר מבטיח שבזכות לימוד ההלכות והדינים שבספר הן תזכינה ל"בנים צדיקים לומדי תורה הקדושה לשמה, מורה הוראה בישראל", ומוסיף כי בזכות נשים צדקניות זכינו לגאולת מצרים, ובזכותן נזכה גם לגאולה העתידה במהרה בימינו.

17 וז"ל: ואפילו הכי אשמעינן מתניתין דמצוה בה יותר מבשלוחה, דאע"ג דאשה אינה מצוה בפריה ורביה, מ"מ יש לה מצוה מפני שהיא מסייעת לבעל לקיים מצותו, עיי"ש.

ער קען נישט לערנען נאר ווייל זי העלפט אים צו, איז זי מקיים מצות לימוד התורה. פונקט ווי ביי קידושין איז מצוה בה יותר מבשלוחה, וואספארא מצוה? זאגט דער ר"ן ווייל זי העלפט אים צו, איז די זעלבע ביי לימוד התורה אז זי העלפט צו איז זי מקיים די מצוה.

אויב א אשה פירט זיך ווי די הלכה, ארויס צו העלפן די מענער, און אויף די קינדער די וויטער־דיגע דורות, ווייל אויב חלילה מ'פירט זיך נישט ווי עס דארף צו זיין שאדט עס פאר די לימוד התורה פון די קינדער, קומט אויס אז א אשה לערנט הלכות וואס איז נוגע פאר א אידישע שטוב, דורך דעם העלפט זי צו אז די קינדער זאלן לערנען, במילא איז דא אויך ביי איר די מצוה פון לימוד התורה, אפילו בעצם איז זי נישט מצווה, נאר וויבאלד עס קען דאך נישט זיין נאר ווייל זי העלפט, האט זי אויך א מצוה. ס'איז א בפירוש'ער ר"ן וואס זאגט אזוי.

גאב"ד מאקאווע: די גמרא זאגט דאך אזוי (ברכות יז.) נשים במאי זכיין... [באקרויי בנייהו לבי כנישתא ובאתנויי גברייהו בי רבנן ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן].

רבינו: יא, די גמרא איז ברכות, אז א פרוי האט א זכות ווייל זי איז מסייע פאר די מאן און פאר די קינדער צו לערנען.

דער טאטע ז"ל איז ברך משה ברענגט א שיינע טייטש פון בית יצחק אויפן פסוק (שמות טו, כא) 'ותען להן מרים שירו לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים', אז די נשים האבן געהאט א שייכות מיט"ן נם ווייל זענען מסייע פאר די מענער, זאגט ער, אזוי ווי דער 'סוס' איז אויך נענש געווארן צוזאמען מיטן 'רוכבו' טאקע אלץ מסייע.[18]

גאב"ד מאקאווע: ס'איז א גרויסע זאך, די נשים האבן דעם זכות פון די טהרה, דער יערות דבש (ח"א דרוש א')...

רבינו: יא, אז ס'איז נישטא קיין טהרה קען נישט זיין קיין תורה.

גאב"ד מאקאווע: עכ"פ דער ישמח משה איז דער איינציגסטער וואס זאגט אז די נשים האבן א מצוה פון לימוד התורה.

מ'האט קיינמאל נישט געהערט פונעם רבי'ן ז"ל וועגן דעם ישמח משה?

רבינו: נישט וויפיל איך געדענק.

גאב"ד מאקאווע: ר' יוסף אשכנזי (משב"ק רביה"ק בעל דברי יואל ז"ל) האט מיר פארציילט, פון דארט וויים איך עס, כ'בין אמאל געווען ביי ר' יוסף אשכנזי, ער האט מיר געזאגט פון דעם 'מעין טהור'. ער האט מיר געזאגט אז ס'איז א חידוש...

רבינו: אבער לויט דעם פארשטייט מען עס...

גאב"ד מאקאווע: יא. היינט איז עס שוין געדרוקט אין די נייע 'השיב משה'.

וכיבד את רבינו בברכת לחיים

ובירכו רבינו: לחיים, יהא בואו לברכה, דער אויבערשטער זאל העלפן, מ'זאל זיין געזונט און קענען דינען דעם הייליגן באשעפער מיט הרחבת הדעת, און משפיע זיין פאר אידישע קינדער כל מילי דמיטב.

גאב"ד מאקאווע: אמן, תחל שנה וברכותיה.

רבינו: דער אויבערשטער זאל העלפן א גוט געבענטשט געזונט יאר, א כתיבה וחתימה טובה בספרן של צדיקים.

גאב"ד מאקאווע: כ'האב אריין געשיקט א תהלים, דער רבי האט עס באקומען?

רבינו: יא, כ'האב עס געזעהן, תהלים עטרת משה פון אייער טאטן, יא, כ'וועל זאגן דעם אמת, כ'האב נאכנישט געהאט קיין צייט אריין צו קוקן, אבער עס ליגט מיר אויפן טיש.

אבד"ק מאקאווע אשדוד: כ'האב געהאט א גרים אז דער עטרת משה אויף חושן משפט (מאביו הגדול כ"ק גאב"ד מאקאווע ז"ל) איז געלעגן ביים רבי'ן אויפן טיש.

רבינו: יא, כהאב עס אינדערהיים.

גאב"ד מאקאווע: א גוט געבענטשט יאר, מ'זאל אלעם גוטס אויספועלן, און א יישר כח.

ונפרד רבינו ממנו בברכת א גוטע וואך

וליוה את רבינו החוצה בידידות ונפרדו לשלום

---

18 כן מתאמרא משמיה דהגאון בעל הבית יצחק ז"ל (הובא בברך משה פ' פקודי עמוד קפג) **לפרש הכתוב** (שמות טו, כא) **ותען להן מרים שירו לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים. וצ"ב מפני מה אמרה מרים עם הנשים דווקא פסוק זה. אכן ידוע שכל תכלית יציאת מצרים היה כדי שיקבלו ישראל את התורה, ואיתא בגמרא** (ברכות יז.) **נשים במאי זכיין, באקרויי בנייהו לבי כנישתא ובאתנויי גברייהו בי רבנן, ולכאורה קשה מנלן שהגורם והמסייע לדבר נחשב כאילו עשאו בעצמו, אך יש ללמוד מקריאת ים סוף אשר סוס ורוכבו רמה בים, וקשה אם אדם חטא בהמה מה חטאה, ועל כרחך מפני שהיה גורם ומסייע, והנה קיי"ל** (יומא נו.) **מדה טובה מרובה ממדה פרעניות, ואם כן שפירוש להנשים שכר בלימוד התורה, מפני שהם גורמים ומסייעים לבעליהן לעסוק בתורה, וזה שאמרה מרים לנשים שירו לה' כי גאה גאה, וכי תימא מה שייכות יש לנשים עם כל הנס שלא נעשה אלא כדי שיקבלו התורה, לזה אמרה סו"ס ורוכבו רמה בים, ומשם הזינן דהגורם ומסייע מקבל שכר כאילו עשאו בעצמו, עכ"ד ודפח"ה.**

ביקור הגה"צ רבי מנחם מאיר וויסמאנדל שליט"א

אבד"ק נייטרא מאנסי

בבית כ"ק מרן רבינו שליט"א – בקרית יואל יע"א

יום ד' דחוה"מ סוכות תשפ"ד לפ"ק

יכיל בקרבו הנושאים דלהלן:

ההוראה בענין לקדש ולאכול בסוכה בליל א' כיורדים גשמים ◆ דעת המשנ"ב באופן זו ◆ על פי שיטת התוס' מותר לשבת תחת השלא"ק בסוכה ◆ העצה לחלק את הסעודה בין מקום הפתוח ובין מקום המכוסה עם השלא"ק ◆ דעת הגר"א שבשעת גשמים אין שם סוכה עליו וההערה בדבריו ◆ בענין מחלוקת הפוסקים אם יכולין לברך לישב בסוכה כשיורדין גשמים ◆ מנהג הצדיקים והחסידים לשבת בסוכה אפי' כשיורדין גשמים ◆ סברת הגר"מ שטערנבוך לבאר מנהג החסידים ◆ הסברא להצדיק את החסידים כי הם מצטערים יותר לשבת בבית ◆ שיטת העונג יו"ט שכשיורדין גשמים הוא משתמש בעצי סוכה ◆ הערה ע"ד העונג יו"ט מדין תעשה ולא מן העשוי ◆ ד' הגרעק"א בענין חיוב מזוזה על סוכה שנפסלה ◆ בדין סיכוך סוכתו כשהיא תחת השלא"ק ◆ הגאון בעל האחיעזר אמר שמצטער פטור מן הסוכה אבל לא מהכנסת אורחים ◆ בשיטת המשנ"ב שבשעת שינה צריך להיות גם השולחן בתוך הסוכה והערות בדבריו בדין שמא ימשך ◆ נידון בכשרות הסוכה במקום שסובלים מעכברים ◆ עובדא ממרן הברך משה ז"ל כשלא יכלו לשבת בסוכה ודבריו ע"ז ◆ בענין גרמא בנזיקין שנעשה ע"י גשמים בדירת חבירו ◆ שאלה בדין גרמא בזניקין כשא' גילה לחבירו שהאתרוג שלו חסר ◆ ד' הפוסקים באתרוג חסר האם החסרון בהידור ונפק"מ ביו"ט שני ◆ ד' הבית יצחק בענין אונאה במכירת אתרוגים ◆ נידון בענין שער האתרוגים ודיני אונאה במכירת דברים שמחירן משתנה ◆ דו"ד בכשרותן של הבשר החדש 'בשר מתורבת' (Cultured Meat) ואופן עשייתן ◆ דו"ד בענין אבר מן החי ובשר מן החי ◆ דו"ד אי בשר הנ"ל נקרא בשר או פארווע ◆ מחלוקת הפמ"ג והחת"ס בענין צירים ורוטבים ◆ דו"ד בכשרות הג'עלעטין המיוצר מעצמות של בשר ודגים ◆ מחלוקת הרשב"א והר"ן בעצמות של נבילה והכרעת הרמ"א ◆ דו"ד בדבר שנפגם וסופו להשביח אי מיקרי נפסל ודעת המנחת יצחק בזה ◆ מחלוקת הרא"ש והרבינו יונה בענין איסור שנשתנה ◆ מצב הייצור של הבשר הנ"ל באר"י ובחו"ל ◆ בפולמוס אודות גידול עדרי בני פקועה בכדי שייפטרו משחיטה ◆ כמה וכמה הלכתא שנשתנו בזמנינו מחמת התקדמות הטעכנעלאגיע ◆ דו"ד בכלי שמיעה בשבת, אופן פעולתם והאם אסורין משום שמא יתקן כלי שיר ◆ אודות א' ששכח ובירך שהחיינו על הלולב ביו"ט ראשון שחל להיות בשבת האם מברך ביום ב' ונידון הפוסקים בזה ◆ בענין האם הלולב מוקצה ביו"ט שחל להיות בשבת.

רבינו: א גוטן מועד, ברוכים הבאים, וואם מאכט מען עפעס גוט'ס?

אב"ד נייטרא מאנסי: א גוטן מועד א גוט יאר, ברוך ה', דער אויבערשטער זאל העלפן ווייטער.

וויאזוי פילט זיך דער רבי?

רבינו: געלויבט השי"ת.

אב"ד נייטרא מאנסי: איך מאך אי"ה באלד התונה נאך סוכות אין לאנדאן, אור ליום ד' חשון. די אויפרוף מאכן מיר דאהי אי"ה אין מאנסי.

רבינו: פיין, פארט מען אי"ה קיין ענגלאנד צו די חתונה, דער אויבערשטער זאל העלפן ס'זאל זיין אפאך שמחות.

דאהי איז מען אויף געווען א גאנצע וואך וועגן די ערשטע נאכט סוכות, סאיז געווען א פחד אז מ'נייט נישט קענען עסן אין די סוכה. ווי אזוי איז געווען אין מאנסי?

אב"ד נייטרא מאנסי: מ'האט געמוזט לערנען די הלכות. מ'האט מקיים געווען זאת תורת העולה, כל הלומד פרשת עולה כאילו הקריב עולה... ס'איז געווען שוין יארן לאנג צוריק וועז מ'האט אמאל טאקע נישט געקענט עסן די ערשטע נאכט אין די סוכה. איז מען געווען יעצט דערשראקן אז מ'וועט נישט קענען עסן אין די סוכה.

רבינו: מ'האט דאך זייער אנגעשראקן אז עם קומט א שטארקע רעגן, אוז ס'איז דאך באמת געווען מבעוד יום א

גרויסער רעגן, גאר א שטארקער רעגן, און די זעעהר׳ס האבן געזאגט אז ס׳וועט זיין אויפדערנאכט אויך, במילא איז מען טאקע געווען דערשראקן. ס׳איז געווען גערעכט צו זיין דערשראקן.

אב״ד נייטרא מאנסי: איז טאקע ריכטיג אזוי, אז מ׳האט געדארפט אדורך טוהן די הלכות... און בשכר זאת איז מען אפגעקומען מיט דעם...

וואם וואלט וועז דער רבי געטוהן? דער רבי וואלט געמאכט די ברכה פון ׳לישב בסוכה׳ די ערשטע נאכט אויב ס׳וואלט גערעגנט?[19]

רבינו: וואם איך וואלט געטוהן? איך האב דאך נישט געווואסט ווי אזוי ס׳וועט זיין, אבער אונז האבן מיר געהאט א פלאן, אויב סאיז דא א ערנסטער רעגן, מ׳זאל קידוש מאכן ביז ׳מקדש ישראל והזמנים׳, און נאכדעם עפענען דעם שלאק און מאכן א ׳לישב בסוכה׳, אזוי ווי דער רמ״א (או״ח תרל״ט) זאגט, עס רעגנט דאך נאכנישט אזוי שטארק אריין דערווייל, במילא קען מען עסן א כביצה.[20]

אב״ד נייטרא מאנסי: אבער בעפאר דעם משנה ברורה האט מן הסתם יעדער אזוי געטוהן?[21]

רבינו: אודאי מ׳האט אזוי געטוהן ווי דער רמ״א, מ׳האט געווואוסט אינדערהיים אז די ערשטע נאכט האט מען אזוי געטוהן.[22]

באמת, כ׳האב געזאגט אזוי, אז דער וואם האט א שלאק אויף די סוכה אראפ געצויגן, לויט תוספות (סוכה י.) איז דאך עם כשר,[23] קען ער זיצן געהעריג אין די סוכה.[24]

---

19 נחלקו הראשונים אי מחויב לאכול בליל א׳ בסוכה כשיורדים גשמים, ומובא בב״י (סי׳ תרל״ט סעי׳ ה׳), והמחבר סתם ולא העתיק דין זה, והרמ״א פסק כהר״ן (י״ב: ד״ה מתני׳ ר״א) והרא״ש (סי׳ כ״ג) המחייבים בסוכה, וטעמם דאף שהוא מצטער ומצטער פטור מן הסוכה, סבירא להו דבלילה הראשונה אף מצטער חייב בסוכה, כיון דגמרינן בגמ׳ (סוכה כ״ז.) ט״ו ט״ו מחג המצות, וסבירא להו דגמרי׳ הגז״ש אף בכדי לחייבו בלילה הראשונה בכל ענין אף כשהוא מצטער, ובמאמר מרדכי (סק״ו, ומובא בשעה״צ סקמ״א) כתב דדעת המח׳ כתוס׳ ועוד ראשונים הפוטרים מסוכה, וכתב שכן דעת הרמב״ם, וסיים ״אמנם מנהגינו להקפיד על זה בלילה הראשון״.

והנה בגמ׳ (תענית ב.) איתא דגשמים בסוכות הם סימן קללה, אולם לגבי ירידת גשמים בלילה הראשונה כתבו בביכור״י (סקל״ט) ובשו״ת בנין שלמה (להגר״ש הכהן מוילנא, ח״א סי׳ מ״ו) דבלילה הראשונה לא שייך לומר שהגשמים הם סימן קללה ושמראים מן השמים דאין רוצים בשימושך, דכיון שהוא מחויב בסוכה, א״כ בירידת הגשמים אינו ראיה שאין רוצים במצות הסוכה, ואדרבה י״ל דהקב״ה רוצה שיהא לו שכר יותר גדול, ולכן יורד גשמים שיקיים המצוה מתוך צער, ולפום צערא אגרא.

20 שיעור אכילה בליל ראשון כשיורד גשמים, ברמ״א (סי׳ תרל״ט סעי׳ ה׳) כתב דיאכל כזית, וכ״כ בלבוש (סעי׳ ג׳) דאוכל כזית וחוזר לביתו, ובמטה אפרים (סעי׳ נ״א) כתב לאכול כביצה, ועי׳ באלף למטה מה שהאריך בזה, וברשב״א בתשו׳ (ח״ד סי׳ ע״ח) בנוסח השאלה כתב כזית או כביצה, ובבכור״י (סקל״ב) הביא דעת הכלבו שכתב בשם הר״ם שצריך לאכול כל סעודתו בסוכה, ושכן כתב בלבוש בשם י״א, אלא דמסיק שהעולם אין נוהגין כן.

21 היינו ד׳ המשנ״ב (סי׳ תרל״ט סקל״ה) וז״ל: ודע דיש עוד מגדולי הראשונים דסבירא להו דאין להלק בין לילה הראשונה לשאר ימים וע״כ הכריעו כמה אחרונים דאף דמחוייב לאכול בסוכה מחמת ספק ברכת לישב בסוכה לא יברך דספק ברכות להקל.

22 דהנה לענין מצות אכילה בסוכה בלילה הראשון, נחלקו הראשונים אם נאמר בזה פטור מצטער, הרא״ש (ברכות פ״ו אות כ״ג) כתב אבל בלילה הראשונה בכל ענין חובה, ואפילו יורדין גשמים חייב לאכול כזית בסוכה דילפינן מחג המצות.

וכן כתב הר״ן: ואחרים אומרים דלהכי גמרינן לילי יו״ט ראשון של חג מחג המצות, לומר שאפילו ירדו גשמים חייב לאכול בסוכה, אע״ג דמפטר בה בשאר יומי.

אבל בשו״ת הרשב״א (ח״ד ע״ח הובא בב״י תרל״ט) סובר שאין המצטער חייב בסוכה אפילו לילה הראשון, דתשבו כעין תדורו ולעולם לא חייבה התורה לאכול בסוכה אלא כדרך שאדם עושה בביתו.

והנה הרמ״א (תרל״ט ס״ה) פסק שלילה הראשונה צריך לאכול כזית בסוכה אף אם גשמים יורדים. והמשנ״ב (ס״ק ל״ה) כתב בשם החיי אדם והבכורי יעקב דראוי לכתחילה להמתין עד חצות [אך לא יותר מחצות דילפינן ממצה שמצותה לכתחילה עד חצות] שמא יפסקו הגשמים ויקיים המצוה לכולי עלמא.

ובשער הציון (ס״ק ס״ז) כתב שאם מצטער בהמתנה זו ברעב או בעייפות אין צריך להמתין, דממ״נ לרא״ש ולר״ן שמצטער חייב בלילה הראשון יוצא ידי חובתו אף כשיורדים גשמים, ולרשב״א ולתוס׳ שמצטער פטור מן הסוכה אף בלילה הראשון הרי הוא פטור ויכול לאכול.

23 היינו עפ״י שיטת התוס׳ (סוכה י׳. ד״ה פירש) בשם ר״ת לגבי פירש סדין מעל הסוכה, דדעת התוס׳ דאם הסוכה מסוככת כהלכתה אף בלא הסדין, ואינו מניח את הסדין אלא בכדי להגן עליו מפני החמה או מפני הגשר, אזי מותר לישב שם, ובסי׳ תרכ״ט (סעי׳ י״ט) פסק הטור כשיטה זו, אלא דהוסיף התנאי דבעינן שהסדין תהא סמוכה לסכך בפחות מד׳ טפחים, וכמו דמצינו לגבי סדין שמניחים בכדי לנאותה דכשר כשהיא סמוכה ד׳ טפחים לסכך דאז בטילה לסכך, והמח׳ הביא ב׳ דיעות בזה, ובמ״א (סקכ״ה) כתב דבשעת הדחק שאינו יכול לישב בסוכה, יכול לסמוך על שיטה זו, ולפרוס סדין סמוך ד׳ טפחים לסכך, וישב בסוכה בלא ברכת לישב בסוכה.

24 ובענין ישיבה תחת השלא״ק כשהוא סגור בשעת הגשמים עי׳ בס׳ ספר חוקים להורותם שמעתיק השיטות: בס׳ נימוקי או״ח (סעי׳ ג׳) מביא דיש

ענין לישב בסוכה אפי' כשהגג סגור משום חיבת הקודש, כיון דבעת שהגג פתוח הוא מקום קיום מצוה, לכן יש ענין לישב בה אפי' כשהגג סגור, ומביא שם עובדא מהרה"ק ר' זושא ז"ע שהרגיש קדושת המקום שהיה עליו שם סוכה, ובזמירות דברי יואל מובא שרביה"ק ז"ע ישב בסוכה אף כשהיתה הסוכה מכוסה בשלאק כשירדו הגשמים, אולם הוא לא אמר טעם בדבר.

ומצינו גם עפ"י הלכה דיש ענין לישב בסוכה כשהשלא"ק סגור כדלהלן, הנה בשכיסה הסכך בדברים שאינם מקבלים טומאה אלא מדרבנן, או עשה גג מעצים אע"פ שרחבים יותר מארבעה שאין לסכך בהם מדרבנן מגזירת תקרה, אזי נכון לישאר בסוכה מעיקר הדין אפי' כשהגג סגור כדכתב בבכור"י (סוס"י תרכ"ו) לגבי גג מעץ, עפ"י המ"א (סי' תרכ"ט סקכ"ב) שכתב דבשעת הדחק מסככים בנסרים אע"ג שרחבים ד' טפחים, ואין לך שעת הדחק גדולה מזו, וכ"כ במחצה"ש (סי' תר"ו סק"ט), ואע"פ שאליבא דר"ת פסולו הוא מה"ת משום סכך המעובה שאין גשמים יכולים לירד לתוכה, אולם לכמה ראשונים אינו פסול בזה, וכן נקטי' למעשה, אלא דלכתחילה חיישי' לדעת ר"ת, אבל בדיעבד נקטי' דכשר, כדפסקי' בסי' תרל"א (סעי' ג), ויירידת גשמים נחשב בדיעבד כיון דיש לישב כשהגג סגור, אולם כ"ז דוקא כשאינם גבוהים מהסוכה יותר מי' טפחים, אבל כשגבוהים יותר מי', אז אין בו שום ענין דהרי פסולו הוא מה"ת משום סוכה שתחת הסוכה.

והנה הם כתבו הענין לישב שם משום דהפסול של השלאק הוא רק מדרבנן, משא"כ לגבי שלאק שהפסול הוא מה"ת כגון העשוי ממתכות או שאר פסולים מה"ת משמע שאין ענין לישב שם,

אולם לפי האמור לעיל יש מקום לומר דאף בגג שפסולו הוא מה"ת, עכ"פ אם הוא סמוכה לסכך פחות מד' טפחים הרי הוא בטילה לסכך, אלא דבמ"א עצמו היה אפשר לומר דאין ראיה כ"כ דמהני עצה זו אפי' בשעת ירידת הגשמים, דהמ"א שם כתב "דאם גשמים נוטפין" אפשר לפרוס הסדין, ומשמע דוקא כשנוטפין, אבל כשגשמים יורדים בחוזק אז לא מהני פריסת דבר להגן שלא ירדו גשמים, אי משום דהוי כמין בית או מסיבה אחרת עי' לקמן, אלא דהמחצה"ש כתב "להגן מפני הגשמים" ישב תחת הסדין, ומבואר דמהני אפי' ביורדים ממש.

אולם עדיין יש לדון בזה, האם השלאק דומה לסדין שיהא מותר אליבא דר"ת, - והנידון הוא דהרי לגבי סוכה שתחת האילן מבואר להדיא (בגמ' ע:, ובשו"ע סי' תרכ"ו סעי' א) דאם האילן צילתה מרובה מחמתה הסוכה פסולה, ולפי ר"ת הסוכה פסולה, כיון דאיירי דבלא האילן הסוכה תהא חמתה מרובה מצילתה, ובסדין בסוכה דכשרה, כיון שהסוכה מסוככת כהלכתה, והר"ן (ה: ד"ה מתני', והוא הקשה מהדלה עליה את הגפן דדעת ר"ת דכשר), כתב לחלק דבאילן איירי שקדם האילן לסוכה ולכן פסולה, משא"כ כשקדמה הסוכה לאילן וכדו' יהא כשר, ולפי"ז מהני גם כשיש שם גג, כיון שהנחת הסכך היתה בשעה פתוח הר"ז נחשב שהקדים הסכך לגג וכשירה אליבא דר"ת.

אולם עדיין יש לדון אי גם לפי הטור והשו"ע שהעתיקו דעת ר"ת, האם אפשר לסמוך כנ"ל, - דהנה הב"י (בסי' תרכ"ט) הקשה על הטור האיך פסק להקל בסדין כר"ת, הרי לגבי אילן הוא אינו מחלק בחילוק הר"ן בין קדם הסוכה לאילן או להיפך ובכל ענין הוא פוסל הסוכה, וממילא קשה מאילן על דין הסדין וא"כ האיך מקיל בפירוס סדין, וכתב הב"י דיש לחלק בין הנידונים, אולם הוא אינו מבאר מהו החילוק, ומצאנו באחרונים כמה חילוקים בזה, ולכאו' דין זה תלוי בחילוקים אלו, א) במהרש"א הביא מאחיו דמחלק דבאילן איירי שיש הפרש י' טפחים בין הסוכה לאילן ולכן פסול, משא"כ בסדין איירי שאין הפרש י' טפחים, ב) בבית מאיר מחלק בין סדין שהוא מושכב על הסכך, וכל פסולו הוא רק משום סכך פסול, ולכן כשהסוכה צילתה מרובה הוא בשירה, משא"כ באילן דיש ריוח בין הסכך לאילן, לכן הוא פסולה משום שני סככים, ג) בב"ח משמע דמחלק בין אילן שהוא מחובר ולכן פסול בכל ענין, דלא שייך לומר דבטיל לסכך כיון דהוא מחובר לקרקע, משא"כ בסדין שאינו מחובר, שייך לומר דבטיל לסכך, ועי' בפנ"י דג"כ מחלק בין מחובר לאינו מחובר, ד) בחי' מהרל"ח מחלק בין סדין, דמטרת הארבעה טפחים היא בכדי להגן, דאז שייך לומר דהוי כמו לנאותה, משא"כ באילן דאינה נעשית להגן ולא שייך לומר דהוי כמו לנאותה פסול בכל ענין, ונמצא דבשלאק לכאו' יהא תלוי לפי החילוקים הנ"ל, דלסברת אחי המהרש"א דמחלק בין היכא שיש י' טפחים ביניהם, א"כ בשלאק יהא תלוי אי יש הפרש י' טפחים דאז יהא פסול או אין הפרש דאז יהא כשר אליבא דר"ת, ולהבית מאיר דמחלק בין היכא שהפסול מושכב על הסכך, א"כ בשלאק דבדרך כלל אינו מושכב על הסכך ממש יהא פסול, ואליבא דהב"ח דמחלק בין מחובר לאינו מחובר, א"כ בשלאק יהא תלוי אם הוא מחובר לבנין אזי לא מהני אף לר"ת, ואם הוא אינו מחובר כמו ניילון וכדו' שמניחים על הסכך יהא כשר, ולהמהרל"ח דמחלק בין אי מתכוין להגן או לא, א"כ בשלאק דמתכוין להגן יהא כשר, ונמצא דלפי כמה אחרונים יהא כשר אליבא דר"ת אפילו בשלאק וכ"ש בניילון או פלעסטיק, וכ"כ בפתחא זוטא (בסי' תר"ו סק"י) שנכון לשבת תחת הגגות בעת הגשמים.

והנה בחזו"א (או"ח סי' ק"נ סקט"ו) כתב וז"ל אפי' לדעת ר"ת אין לעשות תקרה מעל הסכך, משום דנפקא מתורת סוכה משום דהוי קבע, דהיינו שהתקרה הוא קבע ונפקא מתורת סוכה, ועוד משום שהוא עשוי לדור ואין זה סוכה, אבל בסדין לא מיפסלא הסוכה, אלא שחסר הכשר, ולכן אמרי' כיון ששניהם שקולים, הדבר תלוי במי שנעשה ראשון עכתו"ד, ולכאו' מבואר בדבריו דאף לר"ת לא מהני בשלאק כיון דהוי קבוע, אולם הוא כתב שם בדבריו רק לדעת ר"ת דפוסל בסכך המעובה כמין בית דדעתו דאינו כשר מדין בית, אולם לדידן דכשר אף במעובה כמין בית לא איכפת לן בזה.

אולם בעירוה"ש (סי' תרכ"ו סעי' כ"ד) לאחר שהביא דעת ר"ת דבקדמה הסוכה כשירה הסוכה אפי' כשיש סכך פסול מעליה, כתב ומ"מ כשסוגר הגג פסול, שזהו כסוכה שבתוך הבית דפסולו מחמת גזירת הכתוב בסוכות תשבו ולא בבית של כל השנה, ולא מחמת סכך פסול על סכך כשר בלבד ע"כ, ונמצא דלדבריו לא מהני הגג שלנו, וכ"כ להדיא בשו"ת אבנ"ז (סימן תס"ז) דכל היכא שהגג הוא סכך בפני עצמו להגין מהגשמים בענין שהסכך הראשון לא הי' מועיל לזה כלל, אזי פסול אף לדעת ר"ת ועיי"ש סברתו, אלא דלפי מה שהבאנו לעיל אפשר דלפי כמה אחרונים מהני בכל ענין, וכ"כ בפתחא זוטא, ולכן כתבנו דבכיסוי עראי עדיף טפי, דבזה אף להחזו"א והערוה"ש שייך לומר שהם טפילים לסכך.

אלא דעדיין יש לדון מהו המרחק שיתכן להיות בין הסכך לשלאק, - אי בעינן שהשלאק תהא סמוכה לסכך בפחות מד' טפחים או די שתהא סמוכה בפחות מי' טפחים, והנה בדבר שאינו פסול אלא מדרבנן בזה ודאי דמהני אף ביותר מד' טפחים, דאין צריך לטעם שיתבטל לסכך בכדי לומר דמועיל מה שיושב שם, כיון דעיקר ההיתר הוא שהוא יושב

און טאמער איז עס זייער גוט איבער געדענקט מיט די סכך אז ס׳רעגנט נישט אזוי שטארק אריין אפילו מיטן אפענעם שלאק איז ווייטער נישט קיין פראבלעם. דער פעטער ז״ל האט אזוי געטוהן, זיין סוכה איז געווען גוט איבערגעדענקט, כ׳רעד פון די קלייניע סוכה.[25]

אב״ד נייטרא מאנסי: ווי אזוי איז בעסער? איז בעסער ער זאל זיצן אונטערן שלאק, צי איז בעסער עס זאל זיין אפען ווען עס רעגנט אריין די ערשטע נאכט?

רבינו: דאם האב מיר געדענדט פריער, א כביצה זאל ער עסן ווען דער שלאק איז אפען, און די איבעריגע זאל עס עסן מיט א צוגעמאכטן שלאק. די ערשטע כביצה אז מ׳עסט עס גלייך נאך קידוש פאר שהחיינו איז די רעגן נאכנישט אזוי שטארק.[26]

אב״ד נייטרא מאנסי: עס איז נאכנישט ׳משתסרה המקפה׳.

רבינו: אז מ׳וואשט זיך תיכף נאך קידוש איז עס אזוי.

אב״ד נייטרא מאנסי: איך האב געזאגט אזוי, די אלע אחרונים וואם דער משנה ברורה ברענגט אראפ וואם זיי פרענגן א קשיא אויפן רמ״א, ס׳איז דאך א סוכה פסולה ווי אזוי קען מען מאכן א ברכה? לאמיר זאגן אז איך לערן ארוים א גזירה שוה ט״ו ט״ו פון חג המצות, אבער ווי אזוי מאכט מען א ברכה, ס׳איז א סוכה פסולה.[27]

תחת פסול דרבנן, אולם כאשר יושב תחת פסול דאו׳ אז יש לדון, דבפשטות הטור והמח׳ שהביאו דעת ר״ת הוסיפו דזהו רק כשהסדין סמוך לסכך בפחות מד׳ טפחים, כדמובא בגמ׳ בסדין כשהיא לאותה, אולם בביאוה״ל (בד״ה ובלבד) הביא דבגיליון המשניות לרעק״א כתב דהיתר זה היא דוקא בדליכא י׳ טפחים בין הסדין לסוכה, ומבואר דעד י׳ טפחים הרי זה כשר, ומבאר הביאוה״ל דזה תלוי בטעמי הראשונים הסוברים כר״ת דסדין מותר אפי׳ כשבאה להגן, דלפי הראשונים (מרדכי, תוס׳, רא״ש, או״ז סמ״ג) שכתבו הטעם מפני שלהגן דומה כמו לאותה, דשניהם באים לצורך הסוכה, אלא דהסוכה כשירה גם לולי הסדין, וטעם ההיתר הוא מטעם ביטול דהסדין בטילה לסכך, א״כ לדעתם צריך שהסדין תהא סמוכה לסכך כמו בלאותה דהיינו שתהא תוך ד׳ טפחים לסכך, אבל לר״ת שכתב החילוק בין קדמה האילן לסכך או להיפך, ולדעתו עיקר ההיתר הוא מפני שקדמה הסוכה לסדין ולכן הסוכה הוא עיקר הסכך, א״כ אפילו כשהסדין רחוקה מהסכך יותר מד׳ טפחים ואין לומר טעם ביטול, עכ״ז תהא כשירה מפני שקדמה הסוכה, א״כ ה״ה בשלאק מהני אפילו ברחוקה יותר מד׳ טפחים, והפתחא זוטא (סי׳ תרכ״ט אות ט״ז) כתב דאפי׳ להראשונים הסוברים דטעם ההיתר הוא משום דדומה לאותה, עכ״ז מהני אפי׳ ביותר מד׳ טפחים, דדוקא בהיתר של לאותה ממש דהיינו שבא לגוי הסוכה בזה בענין שתהא סמוכה ד׳ טפחים לסכך, דכיון דצריכה שתהא לגוי בזה אמרינן דדוקא תוך ד׳ טפחים נחשב גוי, אבל ביותר מד׳ נתבטל ממנו שם גוי, משא״כ להראשונים המתירים אף כשהוא להגן אזי יהא כשר אפי׳ ביותר מד׳ טפחים, ומה שכתב בשו״ע דבעי׳ שיהא תוך ד׳ טפחים, זהו קאי רק על לאותו, ונמצא דבתוך ד׳ טפחים מהני להרבה ראשונים, ובתוך י׳ טפחים מהני אליבא דהתוס׳ לפי הביאוה״ל, ולהפתחא זוטא מהני אפי׳ לשאר ראשונים, וזהו דוקא תוך י׳ טפחים, משא״כ ביותר מי׳ טפחים לא מהני לכו״ע.

25 עי׳ בזמירות דברי יואל (ח״ב אות תס״ט) שפע״א בחוה״מ סוכות ירד גשם שוטף מאוד, ואכל רבינו סעודתו בסוכתו הקטנה שהיתה מסוככת היטב מעובה יותר מכפי הרגיל, באופן שמעת שפתחו השלאק עד שגמר רבינו לאכול פת כביצה לא ירד גשם לתוך הסוכה, ורבינו בירך אז גם ברכת לישב בסוכה, ואח״כ הלך לסוכתו הגדולה ואכל חלה והביאו איזה מאכל, ורבינו אכל ממנו וחילק שיריים, וכיבד לא׳ בברכת הזימון, ואמר אז רבינו שנהנה שנסתבב הדבר כך, כי לא היתה לו עדיין הזדמנות ביו״ט זה לברך ברכת לישב בסוכה בסוכתו הקטנה.

ובשולחן זה של רבינו נכח הגאון רבי יעקב לעבאוויטש ז״ל אבד״ק קאפיש, וסבר לומר שאין לברך ברכת לישב בסוכה, אמר לו רבינו ע״פ המבואר בתשובת הרשב״א שאם רואים עננים באים ומתחיל הגשם יכול לאכול עיי״ש. וכמו כן לענינינו אף שכבר יורדים גשמים אבל הסוכה [של רבינו] מכוסה בגג עד זמן הסעודה וגם הסכך עב, ועד גמר אכילת כביצה פת לא ירדו גשמים לכן שפיר שרי לברך. ואח״כ שאל הה״ג הנ״ל את רבינו מה יעשו האורחים של רבינו שאוכלים בהסוכה הגדולה שאין עליה שלאק והגשם שוטף מאוד בהסוכה, השיב לו רבינו שיברכו ברכת לישב בסוכה בלי שם ומלכות, ועי׳ בבכורי יעקב סי׳ תרל״ט ס״ה דאם אין יורדים הגשמים למקום שיושב שם צריך לאכול בסוכה בעוד שעדיין אין יורדים עליו ועל שולחנו, ואפשר דאפי׳ ברכת לישב בסוכה יכול לברך עיי״ש, וכ״ז ביש לו פנאי לאכול פת כביצה באותו זמן שהרי זהו השיעור שחייב בברכה.

26 כן מבואר במחצית השקל (סי׳ תר״מ סק״ט) ובפמ״ג (סי׳ תרכ״ו) אשל אברהם (סק״ט) וע״ע בשו״ת אבני צדק (הנ״ל), ובמהר״ם שיק (סי׳ שכ״ה) ובשו״ת קרן לדוד (סי׳ קנ״ג) ועוד אחרונים, אלא דמדבריהם נראה שרק כשהשלאק נעשה מנסרים יש בזה מעליותא ולא כשהוא ממתכות, ועי׳ בס׳ קצה המטה על המטה אפרים (ס״ק ק״ט), אכן עי׳ בס׳ פתחא זוטא (סי׳ תר״מ סק״ג, וסי׳ תרכ״ט סק״י, ובס׳ תרכ״ז) ולפי דבריו בכל מיני שלאקין יוצאין לשי׳ כמה ראשונים המובא בשו״ע סוס״י תרכ״ט וכמוש״ש המג״א שם.

ועי׳ בזמירות דברי יואל (ח״ב אות ת״ע) דכן היה דרכו בקודש של מרן רבינו ז״ל שהיה יושב בסוכה אף כאשר ירדו גשמים והסוכה היה מכוסה בשלאק (שלא בשעת הסעודה), ואע״פ שהשלאק נעשה משל מתכות ולא מנסרים של עץ.

27 כן מובא בשם הגר״א בס׳ מעשה רב שם כתוב: אבל בסוכה לא יאכל אפי׳ בלילה הראשונה בעת שהגשמים יורדים, דאז אין שם סוכה עליו, וכן כתב בביאור הגר״א (תרל״ט סק״ה ד״ה וכ״ו) דכשיורדים גשמים ״אין שם סוכה עליו״.

ולמקור גדול לשיטת הגר״א מציינין העולם לשיטת המרדכי (אות תש״מ הובא ברמ״א סימן תר״מ) דפסק המתירא לישן בסוכה משום דירא מגגבים

רבינו: מ׳מוז נישט לערנען אז ס׳איז ממש א סוכה פסולה, נאר לגבי דעם מענטש איז עס אזוי ווי א סוכה פסולה...[28]

אב״ד נייטרא מאנסי: דאם איז די קשיא וואם זיי פרעגן, ׳משתסרה המקפה׳ איז ער דאך פטור, במילא איז עס א סוכה פסולה.

רבינו: ער איז פטור, אבער די סוכה איז נישט פסול.[29]

אב״ד נייטרא מאנסי: ס׳איז א מחלוקת אחרונים אין דעם.[30]

רבינו: ווייל טאמער וועט מען דאם אהנרופן א סוכה פסולה, איז דא א פראבלעם פון תעשה ולא מן העשוי. ס׳איז א פטור, ס׳איז נישט קיין פסול.

אב״ד נייטרא מאנסי: ס׳איז אזוי, די גאנצע הלכה אז ס׳מוז זיין ׳משתסרה המקפה׳, דאם איז אויף א גאנץ סוכות, אבער די גזירה שוה ט״ז ט״ז דאם גייט ארויף אויף זיך אליין, ביי דעם איז נישטא דער שיעור פון ׳משתסרה המקפה׳. דער טור (או״ח סי׳ תר״מ) ברענגט אראפ די הלכה, אבער אין טור שטייט נישט ׳אף על פי כן חייב׳, דער טור ברענגט אראפ דעם הלכות גדולות ׳אף אם ירדו גשמים לא יעצרנו הגשם׳ דאם איז טייטש ער זאל נישט זיין א מצטער, די ערשטע נאכט זאל ער זיך נישט זוכן צו פטר״ן, וויבאלד ער איז נישט נגרר בתר די גאנצע וועלט ׳לא יעצרנו הגשם׳.

רבינו: אבער, מ׳האט געמאכט א לישב בסוכה, אזוי איז געווען מקובל.

אב״ד נייטרא מאנסי: פאר דעם משנה ברורה איז זיכער אזוי געווען.

רבינו: ס׳איז אזוי, ס׳איז דא אחרונים וואם זאגן פארקערט, דער פרי מגדים (משב״ז סקי״ז), ער איז דער ערשטער חולק, דער דרך החיים (דיני ישיבת הסוכה אות ח׳) זאגט אז ניין. אבער לעומת דעם איז דא דער רמ״א, און ס׳איז דא ראשונים, דער ר״ן און דער רא״ש, וואם זיי זאגן אז מ׳איז מחויב צו עסן אין די סוכה. דאם איז נאך ראשונים וואם דעם רמ״א׳ם פסק הלכה שטאמט דאך פון דעם.

נאך מער, אינעם מאירי איז מס׳ סוכה האב איך געזעהן ווי ער שרייבט אזוי, אז די ערשטע נאכט אפילו ס׳האט גאר שטארק געריגנט ׳כן ראיתי אצל אבותי ורבותי׳, מ׳האט געגעסן אינעם רעגן.[31]

אב״ד נייטרא מאנסי: אפילו דער מחבר זאגט דאך אויך נישט אנדערש.

או מליסטים אינו יוצא באותו סוכה אפילו דברים שאינו מצטער בהם דהא כעין דירה בעינן.

ובשו״ת חכם צבי (סימן צ״ח) הקשה על זה דהא ליתא דתשבו כעין תחזו לא קאי אלא על אופן הישיבה באיזה עניו תהיה, אבל אם עושה ב׳ סוכות אע״פ שאינו ראויה לשינה, מ״מ יצא חובת אכילה. אולם לשון המרדכי הוא דכיון שאינו יכול לעשות כל צרכיו אינו סוכה, ומבואר בהמרדכי דהוא למד ההדין תשבו כעין תדורו אינו רק דין באופן קיום המצוה, אלא גם דין הוא בהחפצא דסוכה דאם אינו ראויה לדירה אינו סוכה, ומשום הכי כשמחוסר אחד מתשמישי הדירה אינו דירה ואינו סוכה.

28 אכן יש המבארים דברי הגר״א דאיכא ב׳ דינים בתשבו כעין תדורו. - א. דין בהחפצא דסוכה שיהא עשוי ובנוי כמו דירה, וכמו הנך דסי׳ תר״מ שאם עשאה במקום שהרוח שולט שם או במקום זבובים ופרעושים וכיו״ב שאינו ראוי לדירה, ובזה אף אם רק לא יוכל לישן שם, אעפ״כ אינו יוצא בה אף יד״ח אכילה, והטעם מפני שאינה דירה בעצם, וזה ילפינן מכעין תדורו שהדירה עצמה צריכה להיות כמין דירה. - ב. איכא עוד הלכה על הגברא והוא באופן הישיבה בסוכה, וכגון כל הנך דפטרינן הולכי דרכים וכיו״ב, מפני שאף מדירתם היו יוצאים.

29 ואכן יש הרבה אחרונים שלמדו דכוונתו הגר״א דבירדו גשמים אין שם מצות ״ישיבת״ סוכה עליו, כיון דל״ה תשבו כעין תדורו, ולכן גם בלילה הראשון ל״ש לחייב לאכול בשעת ירידת גשמים, דל״ה בכה״ג ישיבת סוכה, ורק באופן שפסקו גשמים תייב לחזור ולאכול בסוכה הגם שכבר אכל בביתו.

30 ויש אחרונים שכ׳ שזה תלוי במחלוקת הטור והרא״ש עם ר״ת בסוכה עבה שאינו יורד בה גשמים אם יוצא ידי חובתו או לא, שלפי ר״ת הוי סוכה פסולה, א״כ ע״כ שיטה ר״ת כשיטת תוס׳ בריש מס׳ סוכה שכל שלא נכנס בה גשמים לא הוי סכך כשר, וע״כ בזמן ירידת גשמים לית ביה שם סכך, אולם לשיטת הטור והרא״ש שיכולים לעשות סכך עבה שלא יכנסו בה גשמים, א״כ שפיר לא בטל שם סוכה ממנה בזמן ירידת גשמים, וא״כ נשאר חיוב לאכול כזית לחם בלילה ראשונה בסוכה, שפטורו הוי רק פטור של מצטער, ופטור זה לא מהני בלילה ראשונה ודו״ק.

ואפילו אם נימא שהמחלוקת ראשונים אם יש מצות כזית בלילה ראשונה כמצוה בפנ״ע בלי סוכה כשיטת המהרש״ל, אולם זה ברור ששיטת תוס׳ שכתבו שאין אוכלים בסוכה בזמן ירידת גשמים, ע״כ לומדים כהרשב״א שהביא הגר״א וסובר שבטל ממנו שם סוכה, וזהו אליבא דר״ת שסוכה פירושה שאינה מגינה מגשמים, וע״כ בטל ממנה שם סוכה בזמן ירידת גשמים, וא״א לקיים מצוה אכילת כזית לחם בה, אולם לשאר ראשונים שאפשר לעשות סכך עבה א״כ לא בטל שם סוכה ממנה, ורק הוי מצטער ובכה״ג יוצא ידי חובתו באכילת כזית לחם בסוכה אפילו בזמן ירידת גשמים, והגאון במעשה רב סובר שאם א״א לקיים כזית לחם בסוכה אז יוצא ידי חובתו בבית, דהא בהחפצא אין כאן סוכה.

31 עי׳ הלשון במאירי (סוכה כ״ו.) כתב ״וכמה פעמים ראיתי באבותי ורבותי שלילה הראשונה אף בגשמים הרבה שהיו נותנים כובע של לבד בראשיהם ואוכלים שם״ ע״כ.

רבינו: יא, דער טור ברענגט עס אראפ, און דער רמ"א איז עס קובע להלכה. דער רמ"א האט דאך אויך געוואוסט פון די אנדערע ראשונים, און ער האט נישט געזאגט 'לא יברך לישב בסוכה', איז טייטש אז דער רמ"א האט נע'פסק'נט אז מ'זאל זיצן אין די סוכה און מ'זאל מאכן א ברכה, פארוואס האט נישט דער רמ"א געזאגט אז מ'זאל נישט מאכן קיין ברכה?

אב"ד נייטרא מאנסי: דער רמ"א פסק'נט אז מ'זאל יא מאכן א ברכה.

רבינו: דער שערי תשובה (ס"ק ח') ברענגט טאקע אזוי אראפ אז מ'זאל מאכן א ברכה.

אב"ד נייטרא מאנסי: לכאורה איז אזוי געווען דער מנהג.

רבינו: אמת, ס'איז דא וואס זיי זאגן אז נישט, אבער ביי חסידים האט מען נישט אזוי געטוהן. ביי חסידים האט מען א גאנץ סוכות – נישט נאר די ערשטע נאכט – האט מען געזוכט צו עסן אין די סוכה. אלעמאל ווען ס'האט געריגנט, גאנץ יו"ט.

דער פעטער ז"ל האט אויך אזוי געטוהן, מ'געדענקט דאס, ער איז געבליבן עסן אין די סוכה.[32]

אב"ד נייטרא מאנסי: די וועלט האט געהאט טענות אויף חסידים, אז ס'שטייט 'הדיוט'.

רבינו: יא, מ'האט געהאט טענות, אבער אזוי איז געווען, אלע רבי'ם האט געזוכט צו עסן אין די סוכה.[33]

אב"ד נייטרא מאנסי: כ'האב דא נאכגעזאגט יו"ט, כ'האב געזעהן דעם היינטיגן ירושלימ'ער רב זאל זיין געזונט און שטארק, רבי משה שטערנבוך, ער זאגט אן עילוי'אישן חידוש. דער משנה ברורה (סי' תרל"ט סק"ד) איז מסופק, אז לויטן גאון וואס האלט אז ס'איז דא א מצוה קיומית פון עסן מצה א גאנץ פסח,[34] דאס הייסט 'בערב תאכלו מצות' איז א חיוב, אבער א גאנץ פסח איז דא א מצוה קיומית, איז דער משנה ברורה מסופק אז אפשר לויטן גאון איז אין סוכה אויך דא א מצוה קיומית צו עסן א גאנץ סוכות אין די סוכה, נישט נאר די ערשטע נאכט, דאס הייסט נישט נאר די מצוה פון ישיבת סוכה, נאר די גזירה שוה ט"ו ט"ו גייט ארויף אז ס'איז דא א מצה קיומית צו עסן אין די סוכה א גאנץ סוכות.[35]

רבינו: הייסט דאס אזוי, אז אזוי ווי דער כזית מצה ברענגט אויף זיך א מצוה אויף א גאנץ פסח, לויט אים, איז אזוי אויך זאל זיין ביי חיוב סוכה.

אב"ד נייטרא מאנסי: יא, אזוי שטייט אין משנה ברורה.

זאגט ער, אויב אזוי איז דאס א גוטער תירוץ פארוואס חסידים זענען געזיצן אין די סוכה ווען ס'האט געריגנט,

---

32 ע' בזמירות דברי יואל (ח"ב עמ' ש"ח אות תס"ח) שמרן רבינו ז"ל היה דרכו לאכול בסוכה גם בכל ימי החג אפילו אם ירדו גשמים מרובים, אלא שהיה ממהר קצת בהסעודה, והרבה פעמים נרטבו כל בגדיו והשטריימל שעל ראשו מחמת רוב הגשם, ואעפ"כ לא מנע את עצמו מלאכול בסוכה, ובעת שירדו גשמים בסוכה ונטפו עליו גשמי ברכה היה רגיל להראות פנים שוחקות יותר מהרגיל והי' בדיהא דעתיה מאוד.

33 בשו"ת מנח"א (ח"ד סי' ל"א) כותב: מנהגנו מאבותינו ורבותינו הק' דור אחר דור מתלמידי הבעש"ט הקדוש זי"ע לישב בסוכה בז' ימי החג גם אם ירדו גשמים ח"ו, וכמ"ש חו"ז הגה"ק מקאמרנא בפי' המשניות עצי עדן (סופ"ב דסוכה) על מה שאמרו במתני' משלו משל לעבד שמזג כוס וכו', עכ"ל בעצי עדן וכו'.

וישראל קדושים מחמירים ע"ע ואינם יוצאים מן הסוכה ומקבלים עליהם גם לקרוא "הדיוט" בשביל מצות ה' החשובה והביכה עליהם ואי משום שאין מקבלין שכר עלי' אז זהו בודאי מעלת עבדות ה', עכ"ל.

ועיין בס' מקור חיים שהרה"ק מצאנז ז"ל בעודו בילדותו הי' ישן במטה בסוכה והתחיל לירד גשם עד שהי' מים בכר וכסת מלמעלה ולמטה מלא מים סביביו הי' צועק בקומו פארברעטע זאל מען ווערן לאהבת השי"ת ולא יצא, אמר אהי' אנכי הדיוט עכ"ל.

ובס' מנוחת אשר (פרק דברי חכמה ומוסר בפתיחה) **איתא:** שמעתי מהגאון מוהר"ש קאידנובר ז"ל ישב בסוכה והגשם ירד עליו, עד אשר העבירו מעליו בגדו ונתנו עליו בגדים אחרים, וכן עשו כמה פעמים והוא לא יצא מן הסוכה, והוא הי' מפורסם לגאון עולם, והתרעמו עליו למה עשה נגד דין מפורש דנקרא הדיוט ואני הצדקתיו וכו', עיי"ש באורך.

ובס' בית יעקב (הדו"ת לסוכות דף צא) מביא בזה"ל: בעיני ראיתי מהצדיקים שהיו יושבים בהסוכה אע"פ שירד גשמים מאד והה"צ ר' פישל מסטריקוב שירד עליו גשם רב בהסוכה ואמר הדיוט אקרא ולא אצא מהסוכה כו', זה שייך באדם אשר מצטער כו', אבל הצדיקים אוהבי מצות ה'. ועיי"ש מס' זכור לאברהם בשם כמה תשובות שגם אם יושב בסוכה בשעת ירידת גשמים מקבל שכר רק שאינו כמצוה ועושה.

ובס' זכרון יהודה מהגאון המהר"מ א"ש מביא בעת אשר הגשמים יורדים לא הי' אוכל או שותה חוץ לסוכה, וכבר כתבו מזה באחרונים כי יוכל להחמיר על עצמו והגם כי נקרא הדיוט, עכ"ל.

34 מצוה 'קיומית' משמעתו על מצות שאין חייבים בהם אלא רק בתנאי מסוים. לדוגמא מצות ציצית, שאין חובה להטיל ציצית אלא רק אם לובש ארבע כנפות, וכן שחיטה, שאין חייב לשחוט אלא רק אם רוצה לאכול בשר. המושג ההפוך מזה הוא מצוות 'חיוביות', דהיינו מצוות שמחויבים בהם בלא כל תנאי, כגון לולב, מצה, שופר ותפילין. ורוב המצוות הן חיוביות.

35 וז"ל המשנ"ב שם: נסתפקתי לפי מה שידוע דעת הגר"א דמצוה לאכול מצה כל שבעת ימי פסח כפשטיה דקרא שבעת ימים תאכלו מצות אלא דמ"ע הוא רק בערב משא"כ אח"כ הוא רק מצוה בעלמא אפשר דה"ה הכא מצוה לכתחלה לאכול פת כל ז' ימים ולברך לישב בסוכה.

וויל די ערשטע נאכט איז מען דאך מחויב צו זיצן אין סוכה אפילו וועט עס רעגנט, במילא אז ס׳איז דא א גאנצע סוכות א מצוה קיומית צו עסן אין די סוכה, איז ער אויך מחויב צו בלייבן אין סוכה וועט עס רעגנט. א ׳הדיוט׳ איז ער נאר אויף סתם ישיבת סוכה, אבער לגבי עסן אין די סוכה דארף ער א גאנץ סוכות פונקט ווי דעם ערשטן טאג.

רבינו: אבער ער זאגט אויך אז חסידים האבן געגעסן א גאנץ סוכות אין די סוכה אפילו וועט ס׳האט גערעגנט...[36]

אב״ד נייטרא מאנסי: יא, און ער פארענטפערט עס, ער ברענגט דעם דברי חיים.

כ׳האב עס נאכגעזאגט ביים שיעור אין ביהמ״ד, קיינער האט זיך נישט געדינגען מיט דעם. קיינער האט נישט געעסן פערוואם טאקע נישט, לכאורה איז עס א שטארקע זאך, לויט דעם משנה ברורה איז עס א שטארקע סברא.

רבינו: ממילא אלץ די מצוה פון אכילה בסוכה זאל ער זיין מחויב אפילו וועט ס׳רעגנט. יא, ס׳איז א שיינער כאפ.

באמת, די וואס האבן געגעסן אין די סוכה וועט ס׳האט גערעגנט, האבן געהאלטן אז וועט מ׳עסט אין שטוב האט ער מער צער,[37] ער האט א פארשטערטן יו״ט וועט ער עסט אין שטוב, דאם איז צער הנפש. נו אויב דא האט איך צער און וועט איך וועל גיין אהין וועל איך אויך האבן צער, איז מאי חזית, ממילא וויל ער זיצן אין די סוכה.[38]

---

36 עיי׳ מה שכ׳ הרה״ק מקאמארנא ז״ל בפירוש המשניות עצי עדן סופ״ב דסוכה כתב על מה שאמרו במתני׳ משלו משל לעבד שמזג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו ואיבעיא בגמ׳ מי שפך למי ופשטיה דשפך לו רבו לעבד והנ״מ דאיבעיא דאם הוא בעין שהעבד שופך לרבו ח״ו בודאי אסור להחמיר ולישב בסוכה דה״ז חוצפא ח״ו, ואם הפי׳ כמו דפשטינן דרבו שופך לעבד אך עכ״ז אינו יוצא מהסוכות למדת חסידות יחשב, ואדרבה מרוב שמחת מצוה אינו מרגיש בגשמים ואינו מצטער מחוייב לישב בה דגם בבית אם היו לו שמחה בביתו לא היה הולך למקום אחר, עי׳ רמ״א סי׳ תרל״ט סעי׳ ה׳, ולכן כיון שנ״מ לדינא ע״כ הביאו הרי״ף והרא״ש האיבעיא זו מי שפך למי וכן נהגו הצדיקים והחסידים אשרי להם ואשרי חלקם עכ״ל.

והנה הסברא השניה שכתב העצי עדן מבוארת ג״כ בברכי יוסף (סי׳ תרל״ט אות ח) בשם זקנו החסד לאברהם שהביא בהגהותיו את דברי הבית מועד דהואיל וקבעה לה חובה גילה דעתו שאינו מצטער ומברך והברכ״י כתב שאין לסמוך על סברא זו דידע איניש בנפשיה כמו הצער עלה ואעיקרא דין אתר הדיוט ואין ראוי לישב בסוכה אם הוא פטור ולא מיקרי חומרא ואם לא שמע זה לקול מורים ורוצה להחמיר במקום דלא שייך חומרא מהיכי תיתי דיברך וכו׳ עכ״ל.

37 מצינו כמה טעמים בהא דמצטער פטור מן הסוכה - א. בתו׳ (שם ד״ה הלכך) ועוד ראשונים (שם) כתבו הטעם כיון דכתיב ״תשבו כעין תדורו״, וילפי׳ מזה דמצות סוכה הוא כדרך שהאדם דר בביתו כל השנה, וכמו שבביתו אין האדם דר במקום שמצטער, כך גם בסוכה אינו צריך לדור בסוכה כשהוא מצטער, ב. הריטב״א (כ״ח: ד״ה רבא) הביא בשם רבו הרמב״ן, וכן כתב ברמב״ן (עה״ת ויקרא כג, מב) דילפי׳ מדכתיב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, ותיבת ״האזרח״ בא לומר שלא יתחייבו בסוכות אלא מי שהוא כאזרח רענן, וכ״כ בלבוש (סעי׳ ד) דמצטער דפטור אסמכוה אקרא ג״כ, דכתיב הכא כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, וכתיב [תהלים לז, לה] ומתערה כאזרח רענן, ודרשו בו איזהו אזרח שחייב לישב בסוכה, מי שהוא שליו ושקט ורענן בתוך סוכתו שיוכל לישב כה בשמחת לבו, אבל לא המצטער מחמת ישיבתו בה ע״כ.

והנפק״מ בין שני טעמים אלו כתב בפמ״ג (משב״ז ז) היכא דאף בביתו לא ינצל מהצער, דלטעם ״תשבו כעין תדורו״ יהא חייב בסוכה, דזהו נחשב כעין תדורו, דהרי גם בביתו יש לו אותו הצער, ולטעם ״האזרח״ יהא פטור, כיון דרק מי שהוא כאזרח חייב, משא״כ מי שיש לו צער ואינו כאזרח הוא פטור, וכ״כ בחלקת יואב (דיני אוכ סי׳ ז), ותמה שם על שלא הובא בשו״ע שיטה זו, אולם לכאו׳ יש לדייק בדברי הלבוש שג״כ כתב הטעם דכתיב ״האזרח״, ועכ״ז כתב דפטור מי שמצטער מחמת ישיבתו בה, ומשמע דדוקא כשמצטער מחמת הסוכה.

38 עי׳ בשו״ת מהרש״ג (או״ח ח״א סי׳ ל״ה) שכתב בסברא זו, וז״ל: ונ״ל לומר טעם על מה שהרבה אנשים יראים ואנשי מעשה מחמירין בחג הסוכות אפי׳ באם הוא מצטער, היינו טעמא משום דמצטער אינו פטור מן הסוכה רק באופן שבאם יאכל חוץ לסוכה יהי׳ נפטר מן הצער, אבל מי שהוא בגדר הזה שלא נפטר מן הצער באכילתו בבית חוץ לסוכה, משום דשקול אצלו הצער של האכילה חוץ לסוכה כמו הצער שהוא מצטער באכילתו בסוכה בגשמים או בהקור, א״כ הרי בין כך ובין כך הוא מצטער ולא יפטור מן הצער באכילתו בבית הוי כמש״כ הרמ״א דבמקום שלא יפטור מן הצער ע״י יציאתו מן הסוכה בכה״ג לא אמרי׳ דמצטער פטור מן הסוכה, ובסברא זו יש ליישב מנהג כמה אנשי מעשה דאוכלים בסוכה אף בזמן שיורדים גשמים באופן שעפ״י עיקר הדין פטורים אז מן הסוכה דהגיע לכלל שיעור משתכרה המקפה, ולכאורה נהי שאין עליהם איסור אם רוצים להחמיר, אך מ״מ קשה עליהם האיך יכולים לברך הא כיון דמעיקר הדין הם פטורים הרי הוי הברכה ברכה לבטלה, ועפ״י סברא הנ״ל ליתא דאנשי מעשה הללו יש להם צער גדול באוכלם בבית בימי חג הסוכות, ושקול אצלם כהצער של אכילה בסוכה בעת כואת, וכיון שלא יפטרו מהצער ע״י שיצאו מהסוכה לאכול בבית, ממילא לא נפטרו מן הסוכה ע״י ירידת גשמים דהוא ג״כ רק מחמת דמצטער פטור מן הסוכה, וכיון דבין כך ובין כך יהי׳ להם צער לא נפטרו כלל ושפיר יכולים לברך כיון דחייבים מן הדין, אך צריכים להזהר שלא יהי׳ דוברי שקר דהיינו שיהי׳ באמת שקול אצלם הצער של אכילה בבית בעת הגשמים כמו הצער של אכילה בסוכה בעת ההוא דאל״כ יש לחוש באמת על ברכה לבטלה, עיי״ש.

וכעי״ז כ׳ במשמרת שלום (סי׳ מג א) בזה״ל: ״ראיתי לאבא מארי ז״ל אפילו כשהגשמים יורדים הי׳ עושה כל טצדקי שביכלתו שלא לאכול ולישון חוץ לסוכה, ועיי״ש בביאורו להתיר מצדדים שונים, אך בכ״ז ״אחר כל הדברים והאמת אין בכחנו לחלוק על רבן של ישראל הרמ״א דאינו מקבל שכר ומקרי הדיוט, אך הבו דלא לוסיף עלה דמיירי רק

אב"ד נייטרא מאנסי: אין ספר עונג יו"ט (סי' מ"ט) האט ער א טענה, אז וויבאלד ער איז פטור פון סוכה, איז ער א משתמש בעצי סוכה שלא במקום מצוה. אבער מ'האט עם נישט אהנגענומען.[39]

רבינו: אויב ער איז זיך מצטער האט ער דאך נישט קיין הנאה, איז ער זיך נישט משתמש.

אב"ד נייטרא מאנסי: פון די קעלט, אז די ווינט בלאזט און די עצי סוכה האלטן אפ די ווינט אריינצוקומען.

רבינו: אבער ער ווערט דאך נאס פונעם רעגן.

אב"ד נייטרא מאנסי: אבער עס העלפט אביסל אויך.

ער ווייל זאגן דעם חידוש אז די סוכה ווערט א פסול"ע סוכה, במילא אז ס'איז פסול די סוכה בין איך זיך נישט משתמש בעצי סוכה.[40]

רבינו: דאס מיינט אז ס'ווערט אוים עצי סוכה, ס'איז לכאורה אזוי ווי דער סמ"ג וואס זאגט אז משתברה המקפה איז א שיעור.[41]

במצטער אבל לעשות טצדקי שלא יהי' מצטער, גם להרמ"א תבוא עליו ברכה, אבל מי שלבו מתלהב ואדרבה כשיצא מהסוכה יצטער יותר בודאי אין חשש, דעיקר הטעם כתב הח"י דנק' הדיוט משום מניעה משמחת יו"ט, ואצל אנשים כאאמו"ר ז"ל וחבריו, אדרבה שמחה היא לו, ואדרבה כשיצא מהסוכה יצטער הרבה ושכרו כפול מן השמים, וכמדומה לי שגם זקני סבא קדישא מהר"מ מלעבוויטש עשה כן".

39 בנידון זה מצינו מחלוקת אחרונים האם מותר ליהנות מהסוכה בשעת הגשמים בכדי להיסתר מהגשם, והאם יש לסוכה קדושה בשעת הגשם, והנידון הוא האם מותר ליהנות בסוכה שלא לשם מצוה כגון מי שפטור ממנה אי מותר לישב בה, ולכאו' יהא תלוי במחלוקת ט"ז וש"א (בסוף סי' תרל"ח) לגבי הנאה מריח הדס התלוי בסוכה, דדעת הט"ז (סק"ג) דמותר להריח כל שאינו נוטלו מהסוכה, וכ"כ גם לגבי עצי הסוכה, דאיסור הנאה הוא רק ליטול מהסוכה ובזה הוא מבטל הקדושה שלה, אבל כל זמן שאינו נוטלו מותר ליהנות, כגון לסמוך עליה או להניח עליה שם דבר, וכן פסקו שם השועה"ר (סעי' ה') והביכור"י (סקי"ט) לגבי להריח מהדס של נוי, ולפי"ז יהא מותר לישב תחת הסוכה כל זמן שאינו מבטל קדושתה, אולם להפמ"ג האוסר להריח בשתולה לנוי, ומבואר דעתו דאסור אף כשאינו מבטל קדושתה, יהא אסור אף בזה, ועיי"ש בשעה"צ (סק"י) דמשמע דנוטה להקל.

וכבר נחלקו בזה שאר האחרונים, דבשו"ת עונג יו"ט (סי' מ"ט) כתב להחמיר, ואף באשה שפטורה מהסוכה, כתב שם דההיתר לישב הוא רק מחמת שבעלה יושב שם וזהו תשבו כעין תדורו, שגם היא תשב שם, וכתב דדומה לבגדי כהונה דללובשן בתחילה שלא לצורך עבודה אסור, א"כ בסוכה נמי נהי דאם יושב בסוכה וירדו גשמים א"צ למהר לצאת ממנה דניתנה ליהנות ממנה דלא ניתנה תורה למלאכי השרת, אבל ליכנס בתחילה בשעת גשמים לישב ולאכול בה אסור דקא מתהני מסוכת מצוה שלא בשעת קיום המצוה כמו דאסור ללבוש בגדי כהונה בתחילה שלא בעידן עבודה, ובקובץ שיעורים (ביצה אות ע') כתב דבשעת הגשמים מותר לישב, כיון דבשעה שהסוכה אינה ראויה למצותה ליכא בהו קדושה וכמו לאחר החג, ונמצא לדבריו דבשעה שיש בה קדושה, יש בה איסור הנאה אף כשאינו מבטל קדושתה, ובקה"י (סוכה סי' ז') כתב טעם ההיתר לישב בשעת הגשמים כיון דמתחילה הסוכה נתיחדה למטרת "דירה", ולכן מותר להשתמש בה למטרה זו אף כשאין זה לשם מצוה, וכעי"ז כתב בשו"ת חלקת יואב (ח"ב סי' ק"י בהערות אות י"ז), ועי' שו"ת אבני"ז (סי' ל"ד אות י"ח) דכתב דמותר ליהנות כשאינו מבטל קדושתה.

וצדיקים שישבו בסוכה אף בשעת הגשמים עי' מט"א (סעי' ס"ד), שו"ת מנה"א (ח"ד סי' ל"א) שו"ת בנין שלמה (סי' מ"ז) שו"ת מהרש"ג (ח"א סי' ל"ה, ח"ב סי' ל"ט) ועוד, אפשר לומר דכיון דישבו בכדי לקיים המצוה, אזי מותר לכו"ע, דזהו הנאת מצוה.

40 בשו"ת עונג יו"ט (סימן מט) כתב, וז"ל: תנן בסוכה (דף כה ע"ב) ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתברה המקפה, וכתב הרמ"א (סימן תרלט ס"ק) דכל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא משם נקרא הדיוט ואינו מקבל שכר עיי"ש. ונקשה לי על זה כיון דקי"ל דעצי סוכה וכל שכן סכך גופא אסור בהנאה כל שבעה, וא"כ איך מותר לישב בה בשעה שפטור מסוכה, הא איסורא נמי איכא דמתהני מסוכה בעידן דליכא מצוה שפטור מחמת הגשמים, ואותן שיש להם גגות ומכסין בגג בשעת הגשמים נראה דאין חשש מה דמתהני ממנה דכיון שנפסלה הסוכה משום סוכה שתחת הבית מותר ליהנות ממנה מן התורה, ודמי לנפלה הסוכה שכתב הטור (סימן תרל"ח) דמותר מן התורה ואסור מדרבנן, ואפשר דבכה"ג שירדו גשמים לא אסרו חכמים לישב בה.

ואל תשיבני מהא דאשה מותרת לישב כדאשכחן בסוכה (דף ב ע"ב) שהילני המלכה ישבה בסוכה ושמאי הזקן פיחת המעזיבה בשביל כלתו שילדה, ולא חיישינן למה דמתהנית מסוכה והיא אינה חייבת בסוכה אפילו מדרבנן, דזה אינו, דלא מיבעי לר' יוסי דסובר (ר"ה לג.) דנשים סומכות רשות, אלא אפילו למאן דאוסר נשים לסמוך נמי לא קשה מישיבת אשה בסוכה, דהתם גבי הילני המלכה לא ישב בה איש המחויב במצוות דלא נעשה רק בשבילה, וסוכה אינה מתקדשת להיאסר בהנאה אלא אם ישב בה בקיום המצוה ואפי' בהזמנה לישב בה לשם מצוה נמי לא מיתסרא בהנאה, וכיון שלא ישב בה איש המחויב בסוכה היא מותרת בהנאה, ואף לרבי יהודה דסובר בניה גבה הוו יתבי הא קטנים הוו, ואינם מחויבים בסוכה מדאורייתא, וכן גבי שמאי הזקן היה הסוכה רק בשביל בנה הקטן. ועוד אפשר לומר כיון דגבי סוכה כתיב תשבו ודרשינן תשבו כעין תדורו מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו א"כ מותרת לישב משום בעלה ופנויה אסורה, הלכך לא חיישינן גבי אשה למה דמתהניא מסוכה של מצוה, אבל סוכה שישב בה כבר מי שמחויב בסוכה ונתקדשה לשם חג אסור לישב בה בשעה דליכא מצוה עיי"ש עוד מה שהאריך בזה.

41 הנה הסמ"ג (הובא בטור שם סי' תרל"ט) משירדו טיפות לתוך הסוכה שאם ירדו תוך המקפה יתקלקל, ואפי' אין לו תבשיל שיתקלקל יכול לצאת, ר"ל כיון שירדו שיעור כדי שיתקלקל ואפי' אין לו תבשיל שיתקלקל יכול לצאת, וכתב ע"ז הטור דאין משמע כן מדלא אמר 'כדי שתסרח' המקפ' אלא 'משתסרח' משמע שתסרח ממש. וביארו שיסוד פלוגתתן תלוי' בשאלה בגדר פטור מצטער דירדו גשמים, דלהסמ"ג אינו פטור בלבד אלא גם פסול בדירת הסוכה, ולפיכך סובר דתלוי בשיעור כדי

אבער באמת, דער ענג יו"ט זאגט נישט אז די סוכה איז פסול, ער זאגט נאר אז ס'האט נישט קיין קדושה, מ'טאר נישט זאגן אז ס'איז א פסול'ע סוכה, ווייל דעמאלטם מאכט מען ס'זאל זיין 'תעשה ולא מן העשוי'. נאר וואם דען, א סוכה וואם איז געמאכט געווארן בכשרות ווערט נישט 'תעשה ולא מן העשוי'.

און בכלל לויט דעם ענג יו"ט ווי אזוי זיצן בכלל פרויען אין די סוכה אדער א עבד [דהרי אם אינם חייבים בסוכה אסור להן ליהנות מעצי סוכה].[42]

אב"ד נייטרא מאנסי: א ציצית וואם איז אפגערייסן כמעט ביז צום סוף איז פסול, ווען מ'נייט דאם צו ווערט עס נישט 'תעשה ולא מן העשוי', וויבאלד ס'איז נאכנישט אינגאנצן אפגעריסן.

רבינו: ווייל ס'איז נאכנישט פסול.

די זעלבע איז דא אויך, די סוכה איז נישט פסול, דאם איז נאר א פטור אויפן מענטש, ס'איז נישט קיין דין אין די סוכה.

אב"ד נייטרא מאנסי: יא, בפשטות הדברים איז עס נאר א פטור אין דעם מענטש.

רבינו: אזוי ווי אן עובר אורח איז ער פטור פון די סוכה.

אב"ד נייטרא מאנסי: פארוואם האבן חז"ל נישט געזאגט אז יעדער מענטש לויט ווען ס'איז אים א צער.

רבינו: חכז"ל האבן נישט געוואלט ס'זאל זיין ביי יעדן אנדערש, זיי האבן געמאכט א שיעור פאר יעדן איינעם.

אב"ד נייטרא מאנסי: וועגן דעם קומט דער ענג יו"ט און זאגט, אז פון דעם איז א ראיה אז די סוכה ווערט פסול דעמאלטם. אבער ס'איז עפעם נישט געדרונגען.

א' הנוכחים: אלא מאי, סוכה דארף דאך נישט קיין מזוזה, און אז די סוכה ווערט פסול ווען מען דארפן א מזוזה.

רבינו: רבי עקיבא איגר (בהג' לשו"ע סי' רפ"ט) טראכט ארויס אין דעם.[43]

אב"ד נייטרא מאנסי: דער שערי תשובה ברענגט עם אראפ.

רבינו: ווייל אז ס'איז געמאכט געווארן בכשרות איז עם אנדערש, א זאך וואם איז געווארן בכשרות און נאר נאכדעם איז געווארן א פראבלעם, ביי דעם איז נישטא קיין תעשה ולא מן העשוי. דאם איז דער חסבר.

לגבי דעם שלאק איז אויך אזוי, דאם שטייט אין שולחן ערוך בפירוש (סי' תרכ"ו סעי' ג') אז ס'הייסט נישט קיין מתקן.[44]

שתסרה, דבזה נעשית הסוכה כאינה ראוי' לדירה, אבל השור סובר דאין הגשמים פוסלין דירת הסוכה, כיון דאינם אלא לשעה עוברת, והפטור הוא רק משום שהוא מצטער, ולכן אינו פטור אלא כשהוא מצטער ממש ומקפדנו נסרחת.

42 עיין בספר קהילות יעקב (סוכה סימן ז) שהקשה כן שלפי דברי העונג יו"ט נמצא שאשה זרה שאינה אשתו אסורה לישב בסוכה, ומעולם לא שמענו מי שיאסור על נשים להכנס לסוכה.

43 עיי' בגליון הגרעק"א (סי' רפ"ט ס"ה) דכתב עיין תשו' מהר"א ששון בסופו, דאף אם קבעו המזוזה כתקנה והסירו הפתח כמו שהוא עם המזוזה וחזרו לבנות הכותל ונתנו הדלת עם המזוזה כמו שהיה קבוע, הוי ג"כ תולמ"ה ע"ש.

ולדעת המג"א (או"ח סי' ט"ו) נראה דדוקא בקבע לבית אחר דלזה הוי תחילת עשייה, אבל בחזר וקבעו למקומו הראשון לא הוי תולמ"ה עכ"ל.

אמנם עיי' בשו"ת מהרש"ג (ח"א יו"ד סי' נ"ז) דהביא מהשואל ומשיב דכתב נמי כדברי הגרעק"א דאם ניטל כל הפתח עם המזוזה ואח"כ החזירו למקומו אין בזה משום תולמ"ה, כיון דחזר להכשרו הראשון. אולם המהרש"ג פלג' וכתב להדיא החילוק דנראה דדך דינא דחזר להכשרו הראשון, היינו דווקא באופן שהמזוזה נשארה עומדת במקומה, ורק נולד פסול מצד אחד כגון שנתקלקל הגג בסוכות ועי"ז נפטר הבית מחיוב מזוזה לדעת הפוטרים, בזה אמרינן דכיון שתחילת עשייתו בכשרות לית ביה משום תולמ"ה, וזה דומה למש"כ המג"א והפוסקים בענין הגגות הנפתחים שסוגרים אותם בזמן הגשמים ע"ג הסכך ואין מסככין מחדש בכל עת, וכתבו הטעם דדומה לפורס סדין על הסוכה מלמטה או מלמעלה דפסולה בזמן שהסדין פרוס, ואעפ"כ כל שהסיר הסדין אי"צ לחזור ולסכך הואיל ונעשית בכשרות, אבל באופן שהסירו את הפצימין עם המזוזה ודאי אח"כ פנים חדשות באו לכאן, ואינו מועיל כלל מה שהיה נעשה מתחילה בהכשר, כיון דהעשייה הראשונה בטלה לגמרי.

44 וז"ל השו"ע שם: העושה סוכה למטה בבית תחת הגג שהסירו הרעפים אע"פ שנשארו עדיין העצים הדקים שהרעפים מונחים עליהם כשרה. וכ' הרמ"א, וכן מותר לעשות הסוכה תחת הגגות העשויות לפתוח ולסגור ומותר לסגרן מפני הגשמים ולחזור ולפתחן (מהרי"ל) ואפילו ביום טוב שרי לסגרן ולפתחן (אגודה דיומא ומהרי"ו) אם יש להם צירים (ד"ע) שסוגר ופותח בהן ואין בזה לא משום סתירה ובנין אוהל בי"ט ולא משום תעשה ולא מן העשוי רק שיזהר שלא ישב תחתיהן כשהן סגורין שאז הסוכה פסולה.

וע"ז כ' המג"א וז"ל: וכן מותר לעשות כו'. וב"ח כתב שיש להחמיר לסלק הגג קודם ולסכך אח"כ, ולא דמי לעושה סוכה תחת הגג וכו' ע"ש שנדחק וגם הלבוש נדחק, ובאמת נ"ל דהמחמיר כמהרי"ל ס"ל בשלמא בסוכה תחת הגג כשמסיר הגג אח"כ הוי מעשה והגג עצמו נכשר כמ"ש ב"י בשם א"ח, משא"כ כאן כשפותחה לא מקרי מעשה, משא"כ כשסיכך תחלה דנעשה בכשרות וסוגר אח"כ הגג מפני הגשמים וחוזר ופותחו כשר לכ"ע דהוי כפירס עליה סדין וחזר ונטלו ממנו, דכשרה, כיון שנעשה בכשרות כדאיתא בגמרא כנ"ל ברור, ולכן יש להחמיר, ובש"ג פ"ק דסוכה מחמיר ע"ש, ואם הניח הסכך על התקרה ואח"כ הסיר התקרה פסול.

אב"ד נייטרא מאנסי: אין די פוסקים שטייט קלאר אז א סוכה וואם האט א שלאק איז בעצם א כשר'ע סוכה, נאר מ'האט ארויף געלייגט עפעס א פסול'ע זאך דערויף, אזוי זאגן זיי אלע.[45]

רבינו: יא, ס'איז דא פוסקים וואם האלטן אז מ'מעג מסכך זיי אונטער א שלאק אויך, מ'מעג מסכך זיין מיט א פארמאכטע שלאק, ווייל ס'איז א כשר'ע סוכה.[46]

אב"ד נייטרא מאנסי: אבער דער חשבון זיינער פארוואס חסידים זיצן אין די סוכה אפילו ווען ס'רעגנט א גאנץ סוכות, דאס איז א הערליכער חשבון. לויטן משנה ברורה איז עס זייער א שיינער חשבון.

רבינו: איך האב געהאלטן, כהאב עס דערמאנט פריער, אז דאס איז דער חסבר, מצטער איז טאקע פטור מן הסוכה, אבער ער ווערט נישט פטור פונעם צער ווען ער גייט אריין אין שטוב, פונקט פארקערט, ער איז זיך מער מצטער ווען ער זיצן אין שטוב ווי ווען ער זיצט אין די סוכה, דא ווערט ער אביסל נאס ווישט ער זיך אפ, אבער דאס אז ער קען נישט זיצן אין די סוכה איז עס א געפערליכער צער.

אב"ד נייטרא מאנסי: זיי פארציילן דאך א מעשה אזוי, הגאון רבי חיים עוזר (ז"ל בעל שו"ת אחיעזר) האט אמאל געהאט א גאסט אום סוכות, ווען ער איז אהיים געקומען איז אים געווען קאלט, האט רבי חיים עוזר געזאגט אז ער איז א מצטער ס'איז זייער קאלט און ער גייט אריין עסן אין שטוב, און דער גאסט האט געזאגט איך בין זיך נישט מצטער און איז געבליבן עסן אין די סוכה, נאך אפאר מינוט איז רבי חיים עוזר ארויס געקומען עסן מיט אים, וואם איז? זאגט ער, מצטער איז טאקע פטור מן הסוכה, אבער מצטער איז נאכנישט פטור פון הכנסת אורחים.[47]

*

רבינו: אין משנה ברורה איז דא א פלא'דיגע זאך, איך וואונדער מיך וואם איז דער פשט, דער משנה ברורה זאגט (סי' תר"ט סעיף ד' ס"ק כ"ז) אז א סוכה צו שלאפן דארף דער טיש זיין אין די סוכה, פונקט ווי די סוכה צום עסן דארף דער טיש זיין אינעווייניג.

ס'איז א חידוש. עסן עסט מען אויפן טיש, און חז"ל האבן פארשטאנען אז אויב ס'איז שולחנו בתוך הבית וועט ער נמשך ווערן אחר שולחנו, ער וועט אריין גיין און ארויס גיין און ער וועט עסן חוץ לסוכה, אבער ביים שלאפן עסט מען דאך נישט, דארף מען דאך נישט קיין טיש.

והראה לו רבינו מתוך דברי המשנ"ב: **"ואך שצריך ליזהר שיהיה השולחן ג"כ בתוך הסוכה דאי לאו הכי חיישינן שמא ימשך אחר שולחנו וכדלעיל בסימן תרל"ד".**[48]

אב"ד נייטרא מאנסי: וואם הייסט דאס 'שמא ימשך', דאס איז נאר ווען ס'איז דא א שולחן חוץ לסוכה, אבער אויב ס'איז נישטא קיין שולחן...

---

45 עיי' בקובץ בית וועד לחכמים הי"ל ע"י מבצר בכוללים בקרית יואל (קובץ י') שם מובא תשובה ארוכה מהגה"צ מנייטרא מאנסי שליט"א אודות כשרות השלא"ק, עיי"ש.

46 עיי' בב"י (סי' תרכ"ו) שכתב: מצאתי כתוב סוכה שתחת הגג אומרים העולם שאסור לעשות קודם שיסירו הגג מעליה משום תעשה ולא מן העשוי, והר' אלחנן פירש דוקא גבי סוכה ישנה שייך לומר תעשה ולא מן העשוי, אבל כהאי גוונא לא, ומביא ראיה מהא דאי' סוכה שהיא גבוה מכ' אמה ימעט, ולא אמרי' שצריך לסלק הסכה והסכך קודם דיסיר הגג מעליה. ונראה מדבריו שבאופן שאין הפסול בגוף הסכך כגון מחובר וסוכה ישנה אלא כמו כאן שהסכך תחת הגג או בסוכה גבוה למעלה מכ' שזה חסרונות בדיני הסוכה ולא במהות הסכך, בזה אין כלל הדין של תעשה ולא מן העשוי.

וביותר הדברים מבוארים בהג' אשר"י (בפ"א סי' כ"ה) שמביא מר"י הלבן שהכשיר סוכה שעשאה תחת הגג, וכתב, דאין שייך לומר תעשה ולא מן העשוי אלא היכא שגוף הסכך היה בפסול כגון גפן דלעת קיסום מחוברים, אבל הכא דגוף הסכך הוא כשר אלא מכיון שהתקרה גורמת לו, הכי נמי דכשרה אחר שהסיר התקרה, ומוכח שאין כלל הגדון של תעשה ולא מן העשוי וא"צ כלל מעשה.

וכן גם נראה מלשון הגהות מימוניות (הובא בב"ח ס"ז) שכתב העושה סוכתו תחת הגג בתוך הבית ואחר שסיכך הסיר התקרה ואין בזה תעשה ולא מן העשוי. וכן הביא בשם האור זרוע כדעת הר"י הלבן, ע"ש.

ובאמת הרמ"א פסק להדיא בס"ב וכס"ג שאין בזה תולמ"ה וז"ל הרמ"א: אבל מותר לעשות סוכה תחת מחובר או בית ולהסירו אח"כ ולא מיקרי תעשה ולא מן העשוי.

47 יש לציין שבעל העובדא היה הג"ר יחיאל יעקב ווינבערג ז"ל בעל השרידי אש, והוא סיפר שהשמועה בעולם הוא בטעות, אלא שהוא אמר את ההסבר לר' חיים עוזר, והגאון שתק וחייך, והיה נראה כמסכים לדבריו. אך לא הגרה"ע אמר לו ההסבר הנ"ל ומסתמא כי לא רצה להכביד עליו שהוא גורם לו לבוא להסוכה בשעת הצטנותו. ועיין בס' מועדים וזמנים (ה"א סי' פ"ה) שמביא עובדא זו ומאריך לפלפל בהלכה.

48 ויש לציין שבס' הליכות שלמה כ' שיש לגרוס במקום 'ואך' את התיבה 'ואף', דהיינו שהוא מכשיר בכהאי גוונא, וכ' שסבר שזה שאומרים עדות שהחפץ חיים הקפיד על זה אינו מדוייק, ע"ש.

מוה"ר חיים שלמה פישער הי"ו, משב"ק: אין סימן תרל"ד זאגט ער דאך אויך אזוי, אז אפילו די סוכה איז נעענג גרוים, דארף זיין דער טיש אין די סוכה.

רבינו: ביי שולחנו בתוך הבית, ווען ער האט נאך א טיש אן ער זיצט ביים צווייטן טיש, דעמאלם איז נישט קיין פראבלעם אז ס'איז שולחנו בתוך הבית, פארוואם? ווייל ער עסט נישט ביי יענעם טיש.

אב"ד נייטרא מאנסי: ווען דער שולחן איז נעבן די סוכה איז דא א פראבלעם שמא ימשך אחר שולחנו, אבער דא איז בכלל נישטא קיין שולחן.

רבינו: ער זאגט אזוי, ער גייט ארויף אויפן רמ"א, דער רמ"א זאגט דא "מי שלא יוכל לישן בסוכה מחמת שצר לו בפישוט ידיו ורגליו, לא מקרי מצטער, וחייב לישן שם אע"ג דצריך לכפוף ידיו ורגליו". ער מוז שלאפן אין די סוכה. אן אויף דעם זאגט דער משנה ברורה, אך צריך ליזהר אז דער שולחן זאל אויך זיין אין די סוכה. דא רעדט מען יעצט פון שלאפן, פונקט אזוי ווי אין תרל"ד, אין סימן תרל"ד רעדט מען פון עסן.

אב"ד נייטרא מאנסי: אויב ס'איז דא א שולחן.

א' הנוכחים: פון זיינע ווערטער איז משמע אז ער זאגט ס'זאל זיין א שולחן דארט.

אב"ד נייטרא מאנסי: אין 'מועדים וזמנים' (ח"א סי' פ"ז) ברענגט ער אז ער האט געהערט פון א עד ראי', אז דער חפץ חיים האט מקפיד געווען ס'זאל אלעמאל זיין א שולחן. ער שרייבט דאם שוין זיבעציג יאר צוריק.

רבינו: יא, פונעם חפץ חיים שרייבט ער, אז ער האט מקפיד געווען ס'זאל זיין א שולחן בתוך הסוכה ווען מ'שלאפט.

רח"ש: אבער אין משנה ברורה שטייט אזוי להלכה ביי שלאפן אין סימן תר"מ, אז ס'איז אזוי ווי אין תרל"ד, אין סימן תרל"ד שרייבט ער "מי שהיה ראשו ורובו בסוכה, ושלחנו חוץ לסוכה ואכל, כאילו לא אכל בסוכה, אפילו אם היא סוכה גדולה, גזירה שמא ימשך אחר שלחנו". און דא רעדט ער פון שלאפן צייכנט ער צו כדלעיל בסימן תרל"ד אז אפילו ביי א סוכה גדולה דארף זיין א טיש אין די סוכה.

רבינו: ס'איז טאקע א חידוש. עסן עסט מען ביי א טיש, אבער שלאפן שלאפט מען אין א בעט. מ'וועלט נישט נמשך אינמיטן שלאף אחר שולחנו.

אב"ד נייטרא מאנסי: ס'מוז נישט זיין אז ער מיינט אז אהן דעם קען מען נישט שלאפן אין די סוכה, מ'איז נישט יוצא. ער זאגט נישט להלכה אז מ'איז נישט יוצא, ער זאגט צריך ליזהר.

רבי משה [שטערנבוך] פראבירט צו זאגן פשט, אז שמא ימשך מיינט, אז אפשר וועט ער וועלן עסן אינמיטן די נאכט. אבער ער זאגט עם בדוחק.

רבינו: אין רמ"א (סי' תר"מ סעי' ד) שטייט אז א סוכה וואם ער קען נישט טוהן לכתחילה ביידע, סיי עסן און סיי שלאפן, למשל אז עסן קען ער אבער שלאפן האט ער מורא וועגן ליסטים וכדו' איז ער נישט יוצא די אבילה אויך נישט, דאם איז דער שיטת המרדכי (אות תש"מ).[49]

אב"ד נייטרא מאנסי: ער שרייבט דאך "דאי לאו הכי חיישינן שמא ימשך אחר שולחנו וכדלעיל בסימן תרל"ד", באציעט ער זיך אויף דעם.

רבינו: אבער באמת פונעם מגן אברהם דארט אין תר"מ (סק"ט) איז משמע אז מ'מעג ארוים נעמען דעם טיש ביים שלאפן, דארט ווי ער מאכט דעם חשבון פון א קומת אדם כלפי שלאפן, זאגט ער אז א מענטש קען שלאפן אפילו ביי א סוכה קטנה וואם איז ז' טפחים ווייל ער נעמט ארוים דעם טיש און ער שלאפט באלכסון של סוכה.[50]

---

49 ברמ"א (סי' תר"מ סעי' ד) **הביא דעת המרדכי דסוכה בעינן שתהא ראויה לכל התשמישים שראויים לעשותם בבית, ולפיכך אם עשה סוכה במקום שמצטער לישון בה או שמתיירא לישון בה מחשש ליסטים או גנבים, אז אינו יוצא בסוכה זו אפילו בדברים שאינו מצטער בהם, כיון דלא הוי כעין דירה דהא אינו יכול לעשות בה כל צרכיו, וכן הביא המ"א** (סק"ז) **בשם הלבוש** (סעי' ד) **דיש למחות באותם שעושים סוכות ברחובות שא"א לישון שם מחמת מורא הגנבים שיזיקו לגופו.**

אולם החכם צבי (בתשו' סי' צ"ד) **חולק ודעתו דאף בסוכה שאינה ראויה לשינה, יוצאים בה באכילה, וסברתו דתשבו כעין תדורו אינו דין בסוכה, דצריכה שתהא ראויה לכל תשמישי הדירה, אלא זהו רק דין באופן קיום מצות סוכה, והביא ראיה לזה מהא דמבואר** (סוכה כג.) **דר"ע עשה סוכתו בראש הספינה אף שהרוח מצויה שם ועוקרתה כמו שבאמת עקרה, ומסתמא אין הדרך לישון שם כיון דיכולה ליעקר באמצע השינה, ואפ"ה עשאה כדי לאכול שם ע"כ, וליישב דעת המחמירים, צ"ל כיון דבסוכה שבראש הספינה, כל זמן שהסוכה קיימת היא ראויה לישב ולישון שם, לכן נחשבת תשבו כעין תדורו, משא"כ בסוכה שמפחדים לישון בה, אז אפילו שהיא קיימת א"א לישון בה. ולמעשה בביאוה"ל** (ד"ה דמתיר א) **כתב דאף דלכתחילה צריך לעשות הסוכה במקום הראוי לכל התשמישים, אולם בדיעבד המיקל בזה יש לו על מי לסמוך.**

50 עי"ש לשונו של המג"א: **דהא משך סוכה קטנה ז"ט כדי ראשו ורובו, ולראשו ורובו עכ"פ בעינן י"ט, אלא ע"כ שכופף קומתו** (ת"ה), **וצ"ע די"ל שבעת השינה מסלק השלחן ושוכב באלכסון של הסוכה שהוא י"ט פחות חומש, ורגליו חוץ לסוכה בבית, ע' ברש"י ריש סוכה, ולפמ"ש**

וחזרו לדבר בענין זה אי אמרינן כשיורדין גשמים בסוכה דהוי סוכה פסולה או שהאדם פטור מן המצוה

רבינו: אינטערסאנט, אין ארץ ישראל זאגט מען אזוי דארט איז דא א אנשיקעניש פון מייז, אין בני ברק, און מענטשן זיצן אין די סוכה, צו ס׳איז נישט קיין כשר׳ע סוכה וויל ס׳איז א דירה סרוחה, און ער קען נישט זיצן דארט...

א׳ הנוכחים ס׳איז נישט תשבו כעין תדורו, וויל די פרוי קען דאך נישט אזוי זיין אין די סוכה.....

אב״ד נייטרא מאנסי: אין בני ברק איז עם זייער אסאך, זיי ליידן פון דעם גאר אסאך.

רבינו: דער טאטע ז״ל האט געזאגט אינדערהיים אין סיגוט איז סוכות שוין געווען קאלט. כ׳געדענק דא אויך אמאל איז סוכות אזוי קאלט געווען אז מ׳האט געזעהן די האוך, אזוי קאלט איז געווען, מ׳איז ממש פארפרוירן געוואָרן אין די סוכה. און מ׳האט געהייצט אין די סוכה, מ׳האט געדעקט געדעכט די סוכה, אין סיגוט איז געווען די ׳פיכטן׳ ביימער, ס׳איז נאך היינט אויך דא (פאסנע–ביימער), האט מען מיט דעם באדעקט אסאך כדי צו האלטן ווארעם די סוכה.[51]

אב״ד נייטרא מאנסי: דער רבי געדענקט דאס יאר וואס מ׳האט נישט געקענט עסן אין די סוכה?

רבינו: יא, דאס איז געווען ערגעץ אין די ל׳ יארן (בשנת תשל״ג), א גאנץ סוכות האט גערעגנט.

אב״ד נייטרא מאנסי: די ערשטע נאכט אויך?

רבינו: יא, א גאנץ יו״ט האט גערעגנט. אזאנס איז נאכנישט געווען.

כ׳געדענק דער טאטע ז״ל האט דעמאלטס געזאגט שמיני עצרת ׳תן חלק לשבעה וגם לשמונה׳, אז ס׳איז געווען נאר ׳חלק׳ לשבעה. ס׳איז געווען דעמאלטס שבת דעם ערשטן טאג, אזוי געדענק איך, כ׳מיין אזוי, אזוי וויי היי יאר, במילא ס׳איז נישט געווען קיין אתרוג אויך נישט, עפעם איין יאר איז אזוי געווען, ס׳איז א שווערער יאר געווען. ס׳האט שוין וויי געטוהן די הענט פון אויפמאכן און צומאכן דעם שלאק.

א׳ הנוכחים: דעמאלטס איז מען דאך שוין א חולה, חולים ומשמשיהן פטורין מן הסוכה.

רבינו: אבער ב״ה דער בורא כל עולמים האט געטוהן א חסד מיט כלל ישראל היי יאר, צענדליגער טויזענטער אידן זענען געווען באזארגט אז מ׳וועט נישט קענען מקיים זיין מצות סוכה, און דער אויבערשטער האט געמאכט א חסד אז מ׳האט געקענט עסן די גאנצע סעודה און אפילו שלאפן אין די סוכה, מ׳דארף דאנקן דעם הייליגן באשעפער על רוב רחמיו וחסדיו.[52]

אב״ד נייטרא מאנסי: יא, ברוך ה׳ ס׳האט אויפגעהערט צו רעגענען.

רבינו: אין שטאט (בעיר ברוקלין) איז געווען ממש א פארפלייצונג. ערגער ווי דא, ס׳איז נענטער צום וואסער. דא

התוס׳ בעירובין דף מ״ח דגופו של אדם ג״א חוץ מראשו, א״כ בעי׳ לראשו ורובו יותר מי״ט ומוכח שפיר, עי״ש.

51 עי׳ **באשל אברהם** (מהדו״ת סי׳ תרל״ט ס״ה), **ובשו״ת מהרש״ג** (ח״ב סי׳ ע״א) דזמן גשמים אינו פטור רק אם יורדים גשמים לתוך ׳סוכתו׳ כשיעור שתסרח המקפה, אבל אם עשוי באופן שלא יפלו בה גשמים אלא לאחר זמן רב, כגון שיש לו סכך עבה, או שהניח את הסכך קצת בשיפוע באופן שזבים מחוץ לסוכה ולא בתוך הסוכה, בוודאי הוא מחוייב בסוכה, אף שיורדין גשמים בחוץ, וגם צריך לברך לישב בסוכה, דירידת גשמים לאו פטור מן הסוכה אא״כ יורדין לתוך סוכתו, וכן הורה רבינו ז״ל בעל דברי יואל (עי׳ מהדור דברי יואל אות נ״ה ואות נ״ז).

52 ולחיבת הקודש נעתיק מתוך דברות קודש של מרן רבינו שליט״א אשתקד בדרשת שבת שובה, שהשמיע ביום ג׳ דחוה״מ לפנות ערב בביהמ״ד הגדול בקרית יואל יע״א:

איתא בשו״ע או״ח בדיני פסוקי דזמרה (סי׳ נ״א ס״ט) מזמור לתודה יש לאומרה בנגינה, שכל השירות עתידות ליבטל חוץ ממזמור לתודה, עכ״ל. - ובראשית דברי הנני בזה להביע מזמור לתודה לפני הקב״ה, על כל החסד אשר גמלנו בכניסת החג, לאחר שבערב יו״ט היה הגשם חזק יורד על הארץ, ולפי דברי חכמי הטבע היה נמשך ירידת הגשמים כל היום וכל הלילה בליל התקדש החג, והיה ששש גדול אם נוכל לקיים מצות ישיבת סוכה כדת וכהלכה, דקי״ל (סוכה מז.) אכילת כזית פת בסוכה בלילה הראשונה חובה, ולהלכה פסק הרמ״א בשו״ע (או״ח סי׳ תרל״ט ס״ה) כשיטות הראשונים (ר״ן סוכה שם ורא״ש סוכה פ״ב סי׳ כ״ג וסמ״ק סי׳ צג ושור שם) דבלילה הראשונה צריך לאכול כזית בסוכה אף אם גשמים יורדין, עי״ש. וישבנו יחד עם הגאון הדומ״ץ שליט״א איך לקבוע הדין הלכה למעשה, והזינא דוחקא בתר דוחקא כדי שלא לבטל מצות ישיבת סוכה. ועדיין לא ידענו איך יפול הדבר, ובאמת נמס לב כל אחד מרוב פחד, אם יעלה בידינו לאכול לכה״פ כביצה פת (וכדפסק במטה אפרים סי׳ תרכ״ה סעיף ס״ב) בתוך הסוכה.

אבל השי״ת עזר לנו ברוב רחמיו וחסדיו, והושע ה׳ את עמו ישראל, ועצר את השמים ולא היה מטר, בכל העיירות הסמוכות לנו זכו רבבות בני ישראל לקיים מצות ישיבת סוכה בשמחה רבה ולאכול סעודת יו״ט בלי מפריע, וגם לישן בסוכה. - ובכן כיון שראינו חסדי ה׳ באופן גלויה, מחוייבים אנחנו להביע רגשי תודה להודות ולהלל לה׳ מעומק הלב, אודה ה׳ מאד בפי ובתוך רבים אהללנו, על החסד הגדול אשר גמלנו, ולא נפרע שמחת החג של רבבות אלפי ישראל, תלי״ת היה לנו שמחת יו״ט בכל פרטיה, ברוך ה׳ המבורך לעולם ועד, שזכינו לישב בסוכה כראוי, וכן יעזור ה׳ גם הלאה על כל ימי החג בשמחה וטוב לב.

האט אויך געריכט אבער נישט אזוי שטארק ווי אין שטאט.

אב"ד נייטרא מאנסי: יונגעלייט וואס וואוינען אין א נידעריגע דירה איז פארפלייצט געווארן זייער הויז.

רבינו: יא אין שטאט. כ'האב אויך אן אייניקל וואס איז אים צוגרונד געגאנגען די דירה זיינע.

אב"ד נייטרא מאנסי: אין בארא פארק איז געווען א הויז וואס איז געווען צוויי פוס אין וואסער.

ס'איז געווען א שאלה דארט אין בארא פארק, ס'איז געווען א הויז א בעיסמענט וואס איז געווען צוויי פוס אין וואסער, דער יונגערמאן וואס האט געוואוינט דארט, נעבעך אן ארימאן, אלעם איז אים הרוב געגאנגען, די סיבה פון דעם איז ווייל א שכן האט געבויעט דארטן נעבן אים, און ער האט פארשטאפט די 'דריי-וועל' דארט וואו די רעגן וואסער דארף אריין גיין.

רבינו: איז א שאלה צי ער איז חייב צו באצאלן.

אב"ד נייטרא מאנסי: ס'גייט נאך מער, יענער האט אים געטענה'ט אז אויב נעמט ער אינשורענס, איז ער א מסור, ווייל מ'וועט עס זיכער כאפן, ווייל די גאס איז נישט געבויעט אויף א עהעריגן אופן, זייער אסאך דירות דארט זענען אזוי געבויעט, ס'איז געווען איינער א שכן וואס האט אראפ געשניטן א בוים און ער האט עס אריין געלייגט אין די 'דריי-וועל' דארטן וואו די וואסער קומט צוזאמען, דורך דעם זענען אלע פארפלייצט געווארן.

רבינו: אז ער לאזט אים נישט רופן די אינשורענס, זאל ער באצאלן...

אב"ד נייטרא מאנסי: ער איז דאך נאר א גורם, מער ווי א גורם איז ער דאך נישט. ס'איז מן הסתם נישטא קיין תקנת הגורם אויך נישט, ווייל ס'איז נישט קיין דבר ההוה ומצוי. ס'איז געווען עטליכע דירות אזוי.

רבינו: אויב ער איז א גורם, איז דאך יענער אויך נאר א גורם, ער גייט דאך נאר צו די אינשורענס קאמפעני.

אב"ד נייטרא מאנסי: א גורם אויף מסירה איז דאך אבער אסור.

רבינו: יא, דאס איז א שאלה, אבער ער מוז זיך פארגלייכן מיט אים.

רח"ש: ס'האט מיר געזאגט א מורה הוראה אין בארא פארק, ער האט עגמת נפש מיט א סוחר, אידן האבן אים געווייזן אתרוגים פאר יו"ט, און ער האט געזעהן אז מ'האט עס געטשעפעט, דער סוחר האט עפעס געפאטשקעט מיטן אתרוג און ס'איז חסר, האט ער געזאגט פארן שואל אז דאס איז א חסר, ער האט אים גע'פסל'ט אתרוגים, דער סוחר האט אים אנגערופן נעכטן, ער זאגט אים דו האסט מיר שאדן געמאכט אסאך געלטן, חסר איז נישט קיין שום פראבלעם נאר דעם ערשטן טאג [ובשנה זו חל יום א' דסוכות בשבת], פארוואס האסטו מיר שאדן געמאכט געלטן?

רבינו: ביי אונז איז יום שני אויך א פראבלעם, וועגן ספיקא דיומא, איז מען מחמיר. נאר אין ארץ ישראל וואלט מען געקענט אפשר אזוי זאגן. אפילו אין ארץ ישראל איז אחכה לו בכל יום שיבוא און אז דער גואל צדק וועט קומען וועט מען דאך שאקלען לולב אפילו אום שבת.[53]

דאס איז איינס, און אויסער דעם איז דא ראשונים וואס זאגן דאך אז א חסר איז א פראבלעם אין הידור אויך, דער ריטב"א (סוכה כט:) לערנט אזוי.[54]

בנו הרה"ג ר' מרדכי וויסמאנדל שליט"א: ער האט דאך סך הכל געזאגט דעם אמת.

בנו הרה"ג ר' יואל וויסמאנדל שליט"א: באמת, א חסר וואס מ'האט געמאכט אויב ס'איז נישט קיין נקב המפולש אדער נישט כגודל איסר איז דאך א מחלוקת ס'איז דא אסאך וואס זענען מקיל.[55] און יום שני איז נאר א דרבנן.

---

53 כן מסופר עובדא על א' מגאוני ירושלים בדור הקודם הגה"צ רבי זלמן בהר"ן לעווי (בן הגה"ק ר' נחום משאדיק), דפעם אחת בא אליו אחד במוצאי יוה"כ להראות לו את אתרוגו שהיה מהודר בכל המעלות, אלא שהיה בו פסול "חסר" ואותה שנה חל יום א' של סוכות בשבת, כאשר אמר לו רבי זלמן שיש בו פסול חסר, תמה וכי מה בכך הרי השנה חל יום א' בשבת, נדעזע רבי זלמן בחרדת קודש וגער בו, האם אינך מאמין בביאת המשיח, וכי אינך מחכה לו שיבוא, הרי אנו מצפים לבנין ביהמ"ק במהרה, ונזכה ביחד עם כל בית ישראל לברך שם על הלולב והאתרוג גם ביום ראשון של חג, אע"פ שיחול בשבת, ואז אתרוגך יהיה פסול.

54 עיין בחיי אדם (כלל קנ"א סימן ב) שהביא מחלוקת בין המור והריטב"א אי פסול ניקב דומה לחסר ופסול מטעם לקיחה תמה או דפסולו מטעם הדר.

55 הנה בדין אתרוג חסר יש כמה שיטות בראשונים ובשו"ע, ובכדי להקל לידי הקורא נעתיק רק תמצית דעת הפוסקים, - אתרוג החסר אפילו כל שהוא פסול, שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון, שתהא לקיחה תמה, והנוטל חסר אינו נחשב שקיים לקיחה תמה, ופשטות הכוונה חסר היינו שחסר מעט מבשר האתרוג, וכן ניקב נקב מפולש דהיינו נקב מעבר לעבר אפילו כשאינו חסר כלום מבשר האתרוג, האתרוג פסול ואפילו בכל שהוא, ואם ניקב נקב שאינו מפולש דהיינו שאינו

דאם אליינם איז א ספק צי חסר איז פסול, און יום שני איז נאר א דרבנן, איז עס א ספק ספיקא.

אב"ד נייטרא מאנסי: ס'איז דא וואם זאגן אז אפילו א נקב עד חדרי הזרע איז שוין ווי א נקב מפולש.[56]

רבינו: אבער וואם האט ער געזאגט, ער האט געזאגט אז ס'איז חסר, און ס'איז באמת אז ס'איז חסר, יעצט אז ער וויל עס נישט קויפן, ער וויל נישט קויפן קיין חסר אפילו אויפן צווייטן טאג, עס גייט שוין ארויס אין אונאה, ס'איז דא אונאה דערבי, און אפילו ס'איז כשר וויל ער אבער נישט קויפן, ער צאלט דאך טייער געלט.

נאך מער לויטן ריטב"א (הנ"ל) אז א חסר איז אויך א פראבלעם אין הידור, דער פרי מגדים (אשל אברהם סי' תרמ"ח ס"ק י"ז) ברענגט אויך אזוי בשם דעם ר"ן. דער איד האט דאך געצאלט טייער געלט צו האבן א מהודר'דיגן אתרוג, ער וויל נישט קויפן א אתרוג וואם איז נאר כשר בדיעבד, אז ער צאלט א לכתחילה'דיגן פרייז וויל ער א לכתחילה'דיגן אתרוג, ס'איז דא אונאה. פונקט פארקערט ער אליינם דארף אים צו זאגן אז ס'איז חסר, דער מוכר דארף עס זאגן, ס'איז עכטע אונאה.

אב"ד נייטרא מאנסי: אין בית יצחק איז דא א תשובה (או"ח סי' ק"ח), דעמאלטס איז געווען אן אנדערער מציאות ווי היינט, ערב סוכות האבן די סוחרים ארויף געציונגן די פרייז, וויל ס'איז שוין געווען וויניג, האט ער א תשובה דארט אז ס'הייסט אונאה, דו ציהסט ארויף די פרייז, ס'איז ביליגער א גאנצע צייט און יעצט ציהסטו ארויף די פרייז איז עס אונאה.[57]

רבינו: כ'טראכט אזוי, פארוואס איז דאס אונאה? יענער וויסט דאך. אונאה איז טייטש ווען יענער וויסט נישט אז ער איז מייקר השער, דאס איז אן אנדערע מין זאך.

אב"ד נייטרא מאנסי: אז ס'איז מער ווי דער שער איז עס אונאה, יענער איז נישט מוחל, ער האט נישט קיין ברירה, ס'העלפט דאך נישט קיין מחילה.

רבינו: אונאה איז נאר ווען ער וויסט נישט, אבער ווען יענער וויסט איז נישט שייך אונאה.

אב"ד נייטרא מאנסי: ווען יענער וויסט אז מ'האט ארויף געצויגן די פרייז איז אויך אונאה, אז ער וויסט אז די פרייז איז צי טייער איז אויך אונאה.

רבינו: כ'וויל נישט פארקויפן מיין אתרוג נאר פאר דעם פרייז. איך וויל עס פארקויפן נאר פאר אזויפיל, אז דו ווילסט נישט קויף נישט.

אב"ד נייטרא מאנסי: אבער נעכטן האסטו עס פארקויפט פאר ביליגער.

רבינו: יא, נעכטן האב איך פארקויפט פאר ביליגער און היינט וויל איך אזוי, וואם איז די אונאה?

אב"ד נייטרא מאנסי: דאס איז נישט דער שער.

רבינו: ס'איז טאקע נישט דער שער, אבער איך מעג פארקויפן מיינם א זאך פאר וויפיל איך וויל. דו וויסט אויך אז נעכטן איז געווען ביליגער, און איך וויים אויך אז נעכטן איז געווען ביליגער, אבער היינט וויל איך אזויפיל, און נאכדעם פונקט ווי איך נעם טייערער נעמט א צווייטער אויך טייערער, איז היינט א טייערער פרייז, דאס איז היינט דער שער, אין אמעריקא רופט מען עס 'סופליי–און–דימענד', יעדע זאך אז ס'ווערט וויניגער קאסט עס מער, פארוואס קאסט אין מאנסי אזוי טייער הייזער.

---

56 יש אומרים דהגדרת מפולש אינו דוקא מעבר לעבר, אלא אף אם הגיע הניקב רק עד חדרי הזרע הרי זה כמפולש, שכל עובי האתרוג עד חדרי הזרע קרוי קליפה ואינה נחשבת לדבר אחד עם חדרי הזרע אלא היא דבר בפני עצמו וכיון שניקבה כולה מצד אחד הרי זה נקב מפולש, ניקב כל העובי במקום הקצר, שלא כנגד חדרי הזרע, מצד זה לצד זה, לדברי הכל הרי זה מפולש, ניקב נקב מפולש בעובי שלו מצד אחד, דהיינו לאורך האתרוג מעוקצו כלפי חוטמו, ואינו מגיע לחדרי הזרע, לדברי הכל אינו בכלל מפולש.

מעבר לעבר, וגם אין חסר כלום מבשר האתרוג, אינו פוסל רק אם הנקב גדול כרוחב איסר, ונחלקו ראשונים האם נקב גדול כרוחב איסר או נקב מפולש פוסל אפילו כשאין בו חיסרון מבשר האתרוג, וכגון שתחב באתרוג יתד עבה, דיש אומרים שנקב זה אפילו שאין בו חסרון כלל פסול, ויש אומרים שאף בנקב מפולש אינו פסול אלא אם כן חסר משהו וכן נקב שאינו מפולש צריך שיהיה בו חסרון בכאיסר, אבל בלי חסרון כלל כשר, בשעת הדחק נקטו הפוסקים דיש להקל כדעה אחרונה.

57 עיי' בתשו' בית יצחק שכתב דבאתרוג שהשער משתנה בכל שעה ליכא אונאה, והיינו עפמש"כ הב"י (בחו"מ סי' ר"ט) דבדבר שאין לו שער קבוע קנה כנגד כולו ולא רק כנגד מעותיו, דהטור הביא מהרמב"ם (ריש פרק כ"א ממכירה) דהמוכר דבר שאינו מסויים קנה רק כנגד מעותיו, והקשה הב"י מדתניא בב"מ (סד.) ההולך לחלוב עיזיו ואמר ליה מה שעיזי חולבות מכור לך כו' מותר, ומשמע דקנה אפילו יהיה יותר על דמיו והרי אינו דבר המסויים, והרי לפמש"כ הרמב"ם לא קנה אלא כנגד מעותיו, ותירץ הב"י ושמא לא כתב כן הרמב"ם אלא בדבר שיש לו שער קבוע כמו החיטים וכיוצא, אבל חלב וגיזה שאין לחם שער ידוע, אלא כל אחד קונה כמו שחפץ לית ביה אונאה, עיי"ש.

אב"ד נייטרא מאנסי: אויף הייזער איז דאך נישטא קיין אונאה.

רבינו: יא יא, אבער פארוואס קאסט עס אזויפיל, ווייל ס'איז דא ווייניג, אין יעדע זאך איז אזוי, אז ס'איז דא ווייניג גייט ארויף די פרייז.

אב"ד נייטרא מאנסי: די 'סופליי-און-דימענד' איז א פראבלעם אין הלכות אונאה, ס'איז זייער נישט קיין קלארע זאך אז דאס זאל זיין אזוי, חוץ אז מ'זאגט אז דער שער איז געווארן אזוי.

רבינו: ס'איז זיכער אז דער שער איז געווארן אזוי, יעדער רעכנט יעצט מער.

בנו הרה"ג ר' מרדכי: מ'האט גערעדט אמאל א שאלה וועז עמיצער פארקויפט פיש פאר טייערער ווי אין 'וואלמארט' (רשת חניותים גדולים) למשל, צי ס'חייסט אונאה?

אב"ד נייטרא מאנסי: יא, די שאלה איז געווען ווייבאלד אין וואלמארט קאסט ביליגער די פיש, במילא זאל דאס חיסן אונאה.

רבינו: דאס איז אויך נישט קיין אונאה.

אב"ד נייטרא מאנסי: ער קען אריין רעכענען וויפיל ער האט מער אוועך-הצד (הוצאות כלליות), נאך אלעמען אריין גערעכנט, דא ווייסט יעדער אייגער אז ס'איז טייערער.

דו צאלסט דאך אויך בעצם פאר די באקוועמליכקייט אז דו דארפסט נישט גיין אין וואלמארט.

רבינו: דו ווייסט און דו פארלאזסט זיך ווייל ס'איז א איד און ער האט נאר כשר'ע פיש.

א' הנוכחים: נישט יעדער ווייסט וואס צו קוקן אין וואלמארט וועלכע פיש ס'איז כשר.

אב"ד נייטרא מאנסי: מ'רעדט פון סעלמאן פיש.

רבינו: צו קויפן אין וואלמארט סעלמאן פיש, א חתיכת דג, איז נישט אזוי פשוט, עס מוז האבן די סימנים.

אב"ד נייטרא מאנסי: אין הכי נמי, עס מוז טאקע האבן די סימנים.

א' הנוכחים: עם קומט נאך מיט די סימנים?

אב"ד נייטרא מאנסי: יא. די מחלוקת איז דא א זיי ווילן טענה'ן אז מ'קען זיך אויך פארלאזן אויף דעם וואס מ'איז מכיר דעם מין פיש, דעם בשר פון די פיש.

רבינו: דאס מיינט אהן די קשקשים, אפילו אהן די סימנים.

אב"ד נייטרא מאנסי: אויף דעם טענה'ן זיי, אפילו אהן קשקשים זאל אויך זיין כשר אויב מ'איז מכיר דעם פיש.

ס'איז אבער נישט אמת, ווייל ס'איז דא א דג טמא וואס מ'געבט זיי צו עסן א געוויסע עסן זיי זאלן באקומען א קאליר פון סעלמאן, דאס הייסט א 'קעט פיש'.

רבינו: דאס איז א עכטע דג טמא.

אב"ד נייטרא מאנסי: יא, דאס איז א עכטע דג טמא. און עס זעהט אויס געהעריג ווי סעלמאן.

ס'איז נישט אזוי מצוי ווייל ס'איז א טייערערע פיש, אבער ס'איז דא אזא זאך.

רבינו: עכ"פ ס'איז שווער זיך צו פארלאזן אויף דעם, איך וואלט נישט געזאגט אז מ'מעג קויפן אזוי פיש.

אב"ד נייטרא מאנסי: אבער די סעלמאן אליינס איז דא צו באקומען אויך מיט די קשקשים, זיי פארקויפן דארט מיט סימנים אויך. זיי קויפן עס אויף דעם זעלבן פלאץ וואו די היימישע קויפן עס.

*

אב"ד נייטרא מאנסי: די שאלה וואס מ'האט גערעדט אויפן עראפלאן דארט פון אייאווע,[58] וועגן די פאלטשע פלייש וואס מ'מאכט היינט, ביי די פיש איז עס שוין שטארק. ביי פיש איז עס שוין אסאך מער פאראויס ווי ביי פלייש.[59]

---

58 כשרבינו שליט"א נסע בתחילת הקיץ, כדרכו בקודש מידי שנה בשנה, לבקר בבית השחיטה הענקי במדינת אייאווע העומדת תחת הוראתו של הגה"צ מנייטרא שליט"א, אשר גם מערכת השחיטה המהודרת לגסות שע"י קהלתינו הק' נערך שם זה כמה שנים, אז הזמין רבינו את הגה"צ מנייטרא שליט"א לנסוע אתו הביתה יחד על העראפלאן הפרטי, ועל אם הדרך נו"ן בעיון רב בכמה נושאים של הלכה שנתחדשו בזמן הזה.

59 היינו הנקרא 'בשר מלאכותי' או הנקרא 'בשר - מתורבת', (cultured meat) המיוצר בשנים האחרונות בעולם, הוא בשר המיוצר מ'סעלס' של בשר מקוריים וטבעיים ב'סעלס' גזע, המתרבים בתוך הלאבאטארי, באופן שרק 'סעלס' בודדים הם בשר מן החי בעצם, וכל שאר הבשר אינו מבעל חיים אלא מה שהתרבה מן ה'סעלס' המקוריים.

והוא נעשה ע"י טעכנעלאגיע חדשה שמייצרים התיכות בשר ודגים ע"י נטילת 'סעלס' הגזע מבעלי החיים באמצעות 'בייאפסי' (biopsy) והמשך תהליך חלוקת 'סעלס' הגזע וריבוי ה'סעלס' – באמצעים מלאכותיים, בתוך בייא-ריאקטאר (Bioreactor).

הם מיוצרים מתאי (cells) של בעלי חיים, שמפיקים מריקמה (tissue) שהוציאו ע"י בייאפס"י (biopsy) ממקומות מסיומות בהבעל חי, ששם יש הסעלס (התאי) הזה, ומטפחים (cultivation) בהסעילס (התאים) במידאיום (medium) עשיר בחומרים מזינים, שעי"ז הוא מחקה (Imitates) את אספקת הדם של בעל חיים שגורמים לתאים להתרבות וכו' ומזה מייצרים המוצר שהוא מוליד בשר.

א׳ הנוכחים: ביי פלייש געט דאך שוין די או־יו א הכשר דערויף, ניין?

אב״ד נייטרא מאנסי: די או־יו געט א הכשר אויף פלייש וואם איז פון בשר שחוטה.

רבינו: דאם הייסט ווען מ׳מאכט פלייש פון בשר שחוטה.

אב״ד נייטרא מאנסי: יא. הגם ס׳איז שווער צו פארשטיין וויאזוי, ווייל אפילו זיי נעמען בשר שחוטה מוזן זיי נעמען ממש ווען ס׳איז נאך א מפרכם, ווייל אין די רגע ווען ס׳איז שוין אינגאנצן טויט דעמאלטס קען מען שוין נישט מאכן דערפון, אז ס׳איז שוין טויט ווען עס שוין נישט וואקסן אין א לאבראטארי.

רבינו: ווייל ס׳מוז נאך האבן עפעס א שטיקל חיות, אז נישט ארבעט עס נישט.

אב״ד נייטרא מאנסי: נאר גראד נאך די שחיטה ווען ס׳איז נאך א מפרכם. ס׳איז שווער צו פארשטיין ווי אזוי מ׳מאכט עס, ס׳איז מעגליך אז זיי ריסטרענען עס זייער שטארק, אדער האבן זיי אהנגענומען אז מעיקר הדין איז עס מותר.

רבינו: דאם אז מ׳נעמט דאם נאך די שחיטה פארדינט מען כאטש די שאלה צו ס׳איז אבר מן החי אדער בשר מן החי.[60] און בשר מן החי איז דאך אסור אפי׳ במשהו.[61]

אבער אפילו זיי מאכן עס מיט בשר שחוטה איז א שאלה צי ס׳איז פליישיג אדער פארווע.

א׳ הנוכחים: מ׳מאכט עס דאך פון פלייש.

רבינו: די גמרא האט די שאלה אין מנחות (דף סט:) פון חיטים שירדו בעבים אז ס׳זאל זיין כשר פאר שתי הלחם, אפילו ס׳איז נישט געווואקסן, נאר ווייל ס׳זעהט אויס ווי חיטים.[62]

אב״ד נייטרא מאנסי: אבער דער גאנצער איסור איז אלץ צירים ורוטבים,[63] און אלעס וואם איז אסור אלץ צירים ורוטבים איז א מחלוקת דער פרי מגדים מיטן חתם סופר צי עם בלייבט פליישיג צי ס׳איז פארווע, יעדע זאך וואם איז אסור לרבות צירים ורוטבים, האלט דער חתם סופר (בשו״ת יור״ד סי׳ פא) אז פארווע איז עס, ס׳איז נאר א איסור.[64]

רבינו: חוץ אויב מ׳זאלצט עס שטארק וואם עס ווערט ווי בישול.[65]

אב״ד נייטרא מאנסי: דער פרי מגדים ברענגט דאם לשון, דער פתחי תשובה ברענגט עס צו, אז ס׳איז פליישיג אויך, דער חתם סופר האלט אז ס׳איז נישט פליישיג.[66]

הבייאפס״י עושים בשימוש בצינור דק וגמיש (הנקרא אנדאסקאפ״) וכלים מיוחדים שעוברים תוך הצינור כדי לקחת דגימה (sample) קטנה בגודל כמעט שני מילימעטע״ר. (ועושים כל זה בשעוה חי ויכולים גם ליקח מיד אחרי שהבעל חי נשחט) הסעלס (תאים) הם שיכולים להפוך לסוגים שונים, כמו שריר, בשומן ורקמות חיבור וכו׳.

והניזון האם הוא נחשב כבשר או כמאכל פארווע, וכמו כן השאלה באופן שנעשית מבשר נבילה האם היא מותרת לאכילה.

60 כי אם לוקחים אותו ע״י ששואבים מ׳סעלס׳ הגוע של הבעלי חיים, הרי יש שאלה של אבר מן החי או בשר מן החי.

61 כן הוא לשון הרמב״ם (פ״ב מאכ״א הל׳ ג) שכתב ׳בשר כל שהוא׳, וכן נפסק בשו״ע (יור״ד סי׳ ס״ב סעי׳ ב׳) שאפילו משהו בשר אסור משום בשר מן החי.

62 דאיתא שם: בעי ר׳ זירא חיטין שירדו בעבים, מהו, למאי, אי למנחות, אמאי לא, אלא לשתי הלחם מאי, ממושבותיכם אמר רחמנא לאפוקי דחוצה לארץ דלא, אבל דעבים שפיר דמי, או דלמא ממושבותיכם דווקא, ואפילו דעבים נמי לא .ובתוס׳ שם פירשו דמיירי בחטים שירדו בעבים בדרך נס ונסתפקו דשמא אין זה מ״מושבותיכם״. ומשמע דאי לאו דמושבותיכם כשרים היו לשתי הלחם, ולא אמרינן דכיון שבאו לעולם בדרך נס ולא גידולי קרקע המה לא הוי חטים כלל, דכל שהוא נראית כחיטה היא כשרה, אף אם בא לעולם בדרך נס.

63 דהנה נחלקו רבותינו על כל דבר האסור מטעם הכתוב דהטמאים - ולא מחמת טעם כעיקר - אי גם ביוצ״ב היוצא מבשר כשר אסור בחלב מדאורייתא, דדעת החת״ס שכל ״היוצא ע״י מציצה ומליחה, או כה״ג לית ביה משום טעם כעיקר״, כי רק לענין טריפות ונבילות בלבד הם אסורים מה״ת מדין הטמאים, אבל אינם אוסרים מה״ת עם חלב, דצירם ורוטבם אין זה ׳גדי׳ שאסרה תורה לבשל בחלב אמו, אך מדרבנן הם אסורים בחלב, ובמקום שיש שני דרבנן מותר לכתחלה, וע״כ שרי להעמיד גבינה במיין הנמצין מן הקיבה הכשירה, ע״י מציצה סחיטה או מליחה, דכיון שאיסורם בחלב אינו אלא מדרבנן, וגם ההעמדה שאינו בבישול הו״ל דרבנן, וגם אין בו משום אין מבטלין איסור לכתחלה.

64 וז״ל: ״דידוע דכל משקה היוצא מן האיסורים ע״י בישול הוא בכלל טעם כעיקר, אבל היוצא ע״י מציצה ומליחה או כה״ג לית ביה משום טעם כעיקר״.

65 היינו אם נמלחו כשיעור שנעשה הבשר מליח כרותח דינם כבישול, עיי״ש בחת״ס וכן היא שיטת החוות דעת החוו״ד (סי׳ צא ס״ק ט).

66 בפתחי תשובה (יו״ד סי׳ פא סק״א) הביא דהפמ״ג בשפ״ד סק״א כתב דציר מבשר היוצא ע״י מליחה שנפל לתבשיל חלב ונתבשל הוי מה״ת ואסור בהנאה ע״ש, ובפתחי תשובה סימן פז, הביא דבתשובת חת״ס (סי׳ פ״א) אודות בן תורה א׳ דדהיקא ליה שעתא ואין פרנסתו כ״א מעשיות גבינות ומבקש להמציא לו היתר להעמיד החלב בעור קיבה כי ההעמדה בקיבה בלא עור מקלקל הגבינות וגם צריך זמן רב וזה מעשהו אחר שנתייבשה עור הקיבה חוזרים ומרככין אותה במים וי״ש מעורבים ואח״כ מוצצין הלחלוחית מהעור אל תוך החלב ווורקין העור ומהמיין הזה נגמרה ההעמדה עצהיו״ט וכתב הנה אין נראה להמציא היתר מפני שהעור כבר

א' מבניו: ס'איז די זעלבע שאלה ווי ביי דזשעלעטין.[67]

אב"ד נייטרא מאנסי: יא, ס'איז ענליך, דזשעלעטין האט אויך א ענליכע שאלה.

רבינו: ביי דזשעלעטין איז דער פראבלעם אז ס'האט א דק פון א מעמיד וואס ווערט נישט בטל,[68] דער מגן אברהם (סי' תמ"ב סק"ט) פסקנ'ט דאך אזוי אין הל' פסח.[69]

נעשה יבש כעין דמאן לימא לן שהגיע לשיעור הזה. ועוד דהכא שחוזר ומתרכך ע"י המשקין דינו כבשר ממש אך יש להמציא היתר אחר והוא מאחר דודאי איכא ס' ואפילו ק' בחלב נגד מיץ עור הקיבה וליכא נ"ט כלל דאע"ג דעור הקיבה יהיב עוד טעם חמוץ טפי מס' וק' שהרי ממנו הועמדה כל החלב מ"מ הרי כתבו התוס' בחולין (צ"ט ע"ב בסד"ה לא במואה) שזה לא מקרי טעם כלל. ומשום דבר המעמיד ליכא דלרוב הפוסקים ליכא בבב"ח משום מעמיד. ורק לחוש לדברי המרדכי ותשובת מיימוני דס"ל גם בכה"ג איכא משום מעמיד יקח ג"כ מהקיבה עצמו מצוף לעור הקיבה ויהיה זוז"ג ובלבד שלא נודע בוודאי שבעור לחוד נמי היה עומד דאז לא הוי זוז"ג. מעתה לא נשאר עלינו אלא משום דלכתחלה אסור לבטל אפי' איסור דרבנן בס' וגם זוז"ג לכתחלה מיהת אסור לזה י"ל דהא הט"ז סוף סי' צ' מתיר להדיא בשר כבוש בחלב שחוטה משום דה"ל תרי דרבנן והנה הכא נמי ה"ל תרי דרבנן דכל משקה היוצא ע"י מציצה ומליחה ליתא ביה משום טב"ע רק משום משקה היוצא מהם וזה לא מצינו אלא בדבר האסור אבל חתיכת בשר היתר שלא נאסר עדיין ומוצצין ממנו ציר לא מצינו שתהיה זאת הציר כעיקר גדי לאסור משום בב"ח מן התורה אם בשלוה עם חלב ואין לך בו אלא חידושו (עפמ"ג לעיל ר"ס פ"א שדעתו אינו כן) וגם בשר גמור הנבבש עם חלב לא מיתסר אלא מדרבנן.

67 היינו חלבון המופק מעצמות בעלי חיים ומעורותיהם. הוא מופק בעיקר מבקר, חזירים ודגים, הדזשעלעטין משמש כחומר מייצב במזון, וכן עושים ממנו קפסולות למעדעצינען, ולפני עשרות שנים הדזשעלעטין הנפוץ ביותר היה דזשעלעטין הנעשה מעצמות של בהמות, אך כהיום השימוש המופץ ביותר הוא משומן חזיר ומשרו, וכפי שמפורסם אצל חוקרי המזון בעולם כהיום כ-44% מן הדזשעלעטין מופק מעורות חזירים, כ-28% מן הדזשעלעטין מופק מעורות נבלות וטרפות, כ-27% מופק מעצמות של נבלות וטרפות, וכ-1% מדגים ומבהמות שנשחטו כדת וכדין, בנוסף לכך, יש ייצור דזשעלעטין מדגים כשרים ומדגים לא כשרים. שימוש בדזשעלעטין המופק מבהמות שנשחטו כדת וכדין כמעט שאינו קיים.

68 ועיין בשו"ע (יו"ד סי' פ סעי' יא) שפסק 'אבל המעמיד בעור קיבת נבלה, וטריפה, ובהמה טמאה, אוסר בכל שהוא'. והרמ"א הוסיף ביאור על פי המובא ב'בית יוסף': משום דדבר האסור בעצמו, ומעמיד, אפילו באלף לא בטיל'.

ולתועלת הקוראים נרחיב לבאר, דהנה בשמורים של חמץ שנותנים לתוך משקה רק כדי להיות תוסס, ומחמת התסיסה יתהפך להיות מין משקה בפ"ע (אלקאהול), אע"פ שאין לאסרו משום טעם כעיקר כמו שכר, כיון שאינו נותן טעם עצמו לתוך המשקה, אבל זה שהאיסור גורם שיוליד מעצמו טעם חדש הו"ל מעמיד, ואע"פ שאינו נקפא, מ"מ אסור משום מעמיד דכל גורם לאיסור הו"ל מעמיד, ולכן משקה חריף (שקראו לה מ

און דאם וועגדט זיך אויך אין די שאלה פון עצמות נבילה אין סימן צ"ט (בשו"ע יו"ד סי' א'), ס'איז א מחלוקת הראשונים.

אב"ד נייטרא מאנסי: יא, דארטן איז דאך א מחלוקת דער רשב"א מיט ר"ן, אבער דער רמ"א שרייבט אז מ'קען מיקל זיין במקום הפסד.[70]

דבש ובלשוננו מע"ד) שהעמידום בשמורי שכר, הרי הם כנעמדים מחמץ, וע"כ החמץ הוא בעין מכיון שהוא דבר המעמיד, ואף חייב לבערם קודם הפסח.

אמנם יש חולקין (כגון שו"ת פני יהושע (או"ח ח"ב סי' י"ב)) וס"ל שאין דבר המעמיד אוסר אא"כ ניכר השינוי במהות האוכל שהועמדה, ע"י שדבר לה נעשה קפוי, וניכר הקפוי בכל מקום של המאכל, אבל איסור שגורם תסיסה, והתסיסה גרם טעם אין זה דבר מעמיד כלל, כיון שאינה משנה מהות מאכל, ואינו ניכר אלא בטעם, אך אם נותנים השמורים להחמיץ כדי לתסוס וגם כדי לקבל טעם השמורים, דינו כדבר שלטעמא עבידא ודינו כמו השכר.

אבל למעשה רבותינו הפוסקים ס"ל כהדיעה הראשונה, שהיי"ש אע"פ שאין לו טעם של השעורים מ"מ דינו כשכר, ואסור, ואם קיבל טעם אסור מחמת טעם כעיקר, ואם לא קיבלה טעם העיקר, אסור עכ"פ מחמת דבר המעמיד שמה שגרם לה התסיסה זה נעשה מדבר האסור.

69 וז"ל: "בתשו' הרשב"א (סי' תת"ן) מביא בשם מהר"מ חומץ שנתחמץ בשמרי שכר אסור להשהותו, והראב"ן כתב (סי' ח) מעשה בא' שבישל דבש והחמיצו בשמרי דבש שבישל כל השנה ודבש הראשון שבישל היה מחומץ בשמרי שכר, וזה שבישל עתה היה רביעי או חמישי לו, והתיר רבינו יעקב להניחו עד אחר הפסח ולמוכרו, דלא קניס ר"ש בחמץ שעבר עליו הפסח אלא היכא דאיתא בעין, ונפלאתי על דבריו דהכא כיון דמעמיד חשוב כאלו הוא בעיניה" והמג"א עם שיטת האוסרים משום מעמיד.

70 הראשונים נחלקו מה הדין במקרה שחתיכת נבלה שיש בה בשר ועצמות נפלה לקדרה של היתר – האם העצמות של החתיכה האסורה אסורות, כדין הבשר עצמו, וצריך שיהיה שישים בהיתר כנגד החתיכה עם העצמות או האם העצמות של החתיכה אינן אסורות, מצטרפות לחלק המותר בתבשיל ויכולות לבטל את החתיכה האסורה.

דעת הרשב"א (תורת הבית הארוך, בית ד שער א) והר"ן (על הרי"ף, חולין לה ע"א ד"ה גרסי') שעצמות האיסור אינן אסורות ומצטרפות להיתר לבטל את האיסור. הר"ן (שם) ביאר שהעצמות אינן נחשבות לאיסור רק כאשר הן יבשות, אבל אם יש בהן מוח או שיוצאת מהן לחות מחמת רכותן, הן אסורות.

לדעת הרמב"ן (מובא בר"ן הנ"ל) וה'טור' בשם 'יש אומרים' (סי' צ"ט) יש לאסור עצמות איסור גם כאשר העצמות יבשות ואין בהן מוח ולחות.

אגב, הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פ"ד ה"ח) פסק: האוכל מנבלה וטריפה, או מבהמה וחיה הטמאים מן העור ומן העצמות ומן הגידים ומן הקרנים ומן הטלפים ומן הצפרנים של עוף ממקומות שמבצבץ משם הדם כשיחתכו ומן השליא שלהן אף על פי שהוא אסור ה"ז פטור מפני שאלו אינן ראויין לאכילה ואין מצטרפין עם הבשר לכזית.

רבינו: ס׳איז אויך געווען וואס האבן דן געווען להיתר ווייל ס׳איז נפסל מאכילת כלב.

אב״ד נייטרא מאנסי: אין מנחת יצחק (שו״ת ח״ה סי׳ ה׳) איז ער מאריך אז אויב ס׳איז מתקן אנדערע מאכלים, העלפט נישט אז ס׳איז געווארן נפסל, אזוי ווי שמרים.[71]

רבינו: נישט נאר ווייל ער העלפט אנדערע מאכלים, נאר ער אליינם ווערט שפעטער בעסער צום עסן, באקומט ער אליינם אויך א דין ווי א סופו להשביח וואם הייסט נישט קיין נפסל.[72]

אב״ד נייטרא מאנסי: אבער למעשה האט מען דאס אנגענומען לאיסור בתפוצות ישראל, נאר ביי רפואה האט מען מתיר געווען אלין שלא כדרך אכילתו (עיין שו״ת שבט הלוי (ח״ו סי׳ קל״ז)).

רבינו: ס׳איז דא א תשובה אין דברי חיים (חיו״ד סי׳ נ״ב) אויף שמן דגים (טמא) אז לצורך רפואה איז עס מותר, ווייל ס׳איז שלא כדרך.[73]

והמשיך רבינו: עכ״פ די היינטיגע טעכניק האט זייער אסאך אינטערסאנטע זאכן, מ׳איז מישנה, מ׳איז מוליד.

דא איז אבער אנדערש ווי דזשעלעטין ווייל ס׳איז נישט קיין פנים חדשות, ס׳איז נאר ארויסגענומען מיט טעכניק.

אויף א איסור שנשתנה איז דא די מחלוקת פונעם ראש״ש מיטן רבינו יונה ביי איסור שנשתנה,[74] וואם דער מגן אברהם (יו״ד סי׳ רטו״ז סק״ג) דערמאנט.[75]

והפוסקים נחלקו בהבנת שיטת הרמב״ם, המגיד משנה (שם) סבר שמקורו של הרמב״ם מברייתא המובאת בגמרא בחולין (קיא.) 'העצמות והגידין והקרנים והטלפים מצטרפין לטמא טומאת אוכלין אבל לא טומאת נבלות'. והטעם מפני שאין בהן לאו של נבלה. ומראייתו משמע שאף שאין העצמות מצטרפות כדי לטמא טומאת נבלות, מכל מקום, הן מצטרפות לטמא טומאת אוכלין, ומשמע שיש עליהן שם 'אוכל'.

אך בשו״ת אחיעזר (ח״ג סי׳ לג אות ה) מבאר שהרמב״ם מדבר על עצמות שיש בהן מוח או עצמות רכות שיש בהן לחות, אבל בעצמות יבשות וקשות אפילו איסורא ליכא. ולפי דברי 'האחיעזר', נמצא שדעת הרמב״ם היא כדעת הר״ן והרשב״א.

והנה השו״ע (שם) פסק, כדעת הרשב״א והר״ן שעצמות האיסור מצטרפות עם ההיתר לבטל את טעם החתיכה האסורה, ומכל מקום, המוח שבעצמות מצטרף עם האיסור.

והרמ״א שם הביא את דעת האור זרוע שיש להחמיר ולא לצרף את עצמות האיסור להיתר לצורך ביטול האיסור בשישים.

[והש״ך (שם) ביאר את דעת הרמ״א שכשם שאין העצמות מצטרפות להיתר, כך גם אינן מצטרפות לאיסור. והפרי מגדים (על ש״ע שם שפתי דעת, ס״ק ב) הקשה אם אין העצמות מצטרפות לאיסור, מדוע אינן מצטרפות להיתר, ותירץ כדי שלא יטעו להתיר את העצמות כאשר הן תתבשלנה עם הנבלה בלבד].

ואחר שהרמ״א הביא את דעת המחמירים סיים: 'ובמקום הפסד יש לסמוך אמקילין ומתירין כי כן עיקר'.

71 וז״ל: ועוד י״ל בכ״ן, מטעם שכתב החוו״ד אף לשיטתו, ליישב מה דקשה מחמין שאסור בפת שעיפשה (בפ׳ אלו עוברין) אף שנפסל מאוכל אדם, דהוא מטעם דראוי לחמין בו עיסות אחרות, וכל שעדיין ראוי לאוכל, או לתקן בו אוכלים אחרים, ועומד לכך אסור מדאו׳, ומה״ט שמרים שחימצו עיסה אסורה, אף דשמרים אינן ראוים לאכילה.

72 עיין בשו״ת מנחת יצחק (שם סעי׳ לח), שכתב לאסור את הדזשעלעטין גם כן מן הסיבה שבסופו של תהליך הדזשעלעטין הופך להיות ראוי למאכל ומשבחו, (וכ״ה בשו״ת אגרות משה יו״ד ח״ב סי׳ כג).

---

73 עיי״ש ששמן דגים טמא לחולה שאב״ס דכיון שהוא שלא כדרך אכילתן, דשמן דגים ניתן רק לאכול בתוך מאכל מבושל מתקן לאיזה דבר מאכל זולתו, אבל לשתות שמן דג חי בני אדם, ולכן הוי שלא כדרך אכילתו דמותר אפילו לחולה שאב״ס כמבואר בש״ך יע״ש.

74 דהנה בבכורות (ז:) אמרו דם נעכר ונעשה חלב, ואף על פי כן התירה התורה את החלב ומותר לשתותו ואין בו איסור מטעם דם. אך בגמ׳ שם אמרו דבאמת חידוש הוא שחידשה תורה, עי״ש. [ועוד מבואר בחולין ס״ט ע״א דהיתר חלב חידוש הוא משום איסור אבר מן החי, עי״ש].

והרא״ש בברכות (פ״ו סי׳ ל״ה) הביא את מחלוקת הראשונים בענין מוש״ק שהוא נוזל הנמצא במעין כיס של חיה טהורה שתחילת יצירתה מן הדם, שלדעת הרי״ף אסור באכילה משום דם, אך לדעת רבינו יונה אין בו איסור, וז״ל: - ״יש אומרים שהמוש״ק הוא זיעת חיה, ונכון יותר שחיה ידועה היא שיש לה חטוטרת בצוארה ומתקבץ שם תחלה כעין דם ואחר כך חוור ונעשה מוש״ק. והר״ז הלוי ז״ל היה אוסר לאכלו מפני חשש דם. וה״ר יונה ז״ל פי׳ דאפשר ליתן בו טעם להתיר ולומר דפירשא בעלמא הוא, אף על פי שמתחלה היה דם לא חיישינן להכי, דבתר השתא אזלינן. שהרי הדבש אם נפל בו חתיכה של איסור ואף על גב שהאיסור נימוח בתוך הדבש, כיון שדרך הדבש להחזיר הדבר הנופל לתוכו דבש, כמו דבש דיינינן ליה ומותר, הכא נמי אף על פי שמתחלה היה דם כיון דיצא מתורת דם בתר השתא אזלינן, ואף על פי שנותן טעם לשבח בתבשיל. ונראה דהא אפילו ראייתו צריכה ראיה״.

הרי שכתב הרא״ש בשם רבינו יונה שפנים חדשות באו לכאן ומותר, וכך כתב גם בשו״ת הרא״ש (כלל כ״ד סימן ו) בשם רבינו יונה, אך בברכות שם כתב על דבריו ד״ראייתו צריכה ראיה״.

ובגוף השאלה של רגלי הדבורים שבתוך הדבש, כתבו התוס׳ (ע״ז ס״ט ע״א ד״ה ההוא) והרא״ש (שם פ״ה סי׳ י״א) דכיון שאין רגלי הדבורים אלא עצמות בלבד ללא בשר אין בהם כלל איסור אכילה, והרי הן כמו עצמות החמור כמבואר במשנה (ידים פ״ד מ״ו) שאין בהם טומאת נבילה.

אך דעת רבינו יונה כפי הנראה דאין לדמות רגלי דבורים שהם רכים לעצמות חמור שהם קשים ואינם ראויים למאכל כלל. ומשום כך חידש

אב"ד נייטרא מאנסי: דאם גייט אבער ווערן אסאך מער, ווייל בעצם איז עס זייער א טייערע זאך, די פלייש איז א טייערע פלייש, אבער פארוואס מאכט מען עס?, נאר זיי האבן מצליח געווען איבער צו ווייזן די רעגירונג אז דאס שפארט עימישאן (פליטות גא"ז המחמם) און עס וועט העלפן קענן די גלאבל–וואַרעמונג, און איינמאל אז זיי האבן משכנע געווען די גאווערמענט, איז שוין דא אסאך גאווערמענט געלט אין דעם, וועלן שוין די פלייש אסאך אסאך ביליגער, ווייל די גאווערמענט גייט צאלן אסאך געלט דערפאר.

איז אזוי, פון תשע"א ווען מ'האט עס דאס ערשטע מאל געמאכט ביז תשפ"א האט זיך עס גארנישט געוואקט, פון תשפ"א ביז יעצט שוין דריי יאר וואס עס פארט און ס'איז זיך מתקדם ווייטער און ווייטער מער און מער.

רבינו: וואס וועט דאס בעסער מאכן אין די קלימאט?

אב"ד נייטרא מאנסי: זיי רעדן אז וועט די בהמה שטארבט געבט דאס עמישאן.

בנו הרר"מ: זיי האלטן אז וועט די בהמה לעבט פראדיצירט עס עמישאן.

אב"ד נייטרא מאנסי: איך ווייס... דאס איז נאר א חכמה ווי אזוי מ'צייגט איבער רעגירונג, עס מוז דאך נישט האבן קיין שייכות מיט מציאות, מ'דארף נאר קענען איבער צייגן די רעגירונג.[76]

א' הנוכחים: דאס מיינט אז עס גייט אריין קומען אין די אידישע מארקעט?

אב"ד נייטרא מאנסי: די זאך איז א זאך פון עתידות, מ'קען דאס נישט ווייסן, אבער אויב ס'גייט אריין קומען אין די אידישע מארקעט וועט זיך עס אהנהייבן מיט בשר שחוטה. די רבנות אין ארץ ישראל האט מתיר געווען פון נבילה וטריפה אויך, אפילו מן החי, זיי זענען געגאנגען מיט אבר מן החי זענען זיי מתיר נאך א צירוף, איי אלץ בשר מן החי, זיי האבן געהאלטן אז אויף דעם איז נישטא קיין בשר מן החי. אלגעמיין די גוי'שע וועלט נעמט דאס ארוים בעודו בחיים. און די רבנות האט דאס אויך מתיר געווען.

דאס אז זיי האבן עס מתיר געווען איז נישט אזוי די פראבלעם, זיי האבן דארט איין איד א תלמיד חכם, ער קען פעסטע לערנען, איך קען אים, ער הייסט....., א ספרד'ישער, ער האט זיך ארוים געשטעלט שטארק פאר דעם, אזוי איז ער א מחמיר, אבער דא האט ער זיך אריין געלייגט מתיר צו זיין, די רעגירונג אין ארץ ישראל האט שטארק אינטערעסע פאר דעם. זיי ווילן זיין פארגעשריטן אין די וועלט מיט דעם.

---

75 שרגלי הדבורים אינם אוסרים את הדבש משום שטבע הדבש להפוך כל הכבוש בו כמותו ופנים חדשות באו לכאן, כמבואר.

הנה המגן אברהם (סי' רט"ו סק"ג) הקשה בדברי רבינו יונה שהחידש לגבי מוסק דיון שנשתנה הדם ונעשה מוסק פנים חדשות באו לכאן ובתר השתא אזלינן, דהלא בבכורות (ו:) אמרו דהיתר דחלב חידוש הוא, הרי דמסברא הוי אמינא לאסור כיון שבא מן הדם אי לאו שחידשה תורה להתיר, ועל כרחך דבתר מעיקרא אזלינן ולא בתר השתא.

ועוד הקשה מאפרוח שיצא מביצת טריפה דמבואר בגמ' (תמורה שם) דמותר משום שנעשה פירשא בעלמא לפני יצירת האפרוח ופקע איסורא מיניה, ולא התירו משום שנשתנה לדבר אחר, הרי לן גם מזה דבתר מעיקרא אזלינן. וכי תימא דגם במוסק נעשה פירשא בעלמא, מנא לן הא, ועוד דמה נענה ברגלי הדבורים דודאי אינם נעשים כפירשא לפני שנתהפכו לדבש, ואם כן לכאורה היו צריכים לאסור הדבש כיון דבתר מעיקרא אזלינן, והשאיר את דברי רבינו יונה בצ"ע.

ועי"ש בהגהות חתם סופר שכתב דנעלמו מעיני המגן אברהם דברי הר"ן בע"ז (ט"ו ע"ב מדפי הרי"ף) שאכן כתב גם לגבי דבש שטבעו שהנופל בו קודם מסריח תחילה ונעשה כפירשא בעלמא ואחר כך נעשה כדבש, עי"ש. וכתב החתם סופר לחדש דבעינן תרתי לטיבותא, גם שיתעפש ויתקלקל וגם שיהפוך כושי עורו ויתהוה לדבר המותר, כגון ביצה שהופך לאפרוח ורגלי הדבורים שנתהפכו לדבש, דהעופות הטהורים והדבש הלא התירה תורה, מה שאין כן דם נעכר ונעשה חלב אף שמתקלקל טרם היותו לחלב, מכל מקום כל עוד לא נמצא מקור מפורש בתורה להתיר את החלב אין להתיר משום שנשתנה.

ובדרכו כתב לפרש שזה כונת הרא"ש שכתב על רבינו יונה שראייתו צריכה ראיה, דהיינו אף אם נקבל את דבריו לגבי רגלי הדבורים שבתוך הדבש, אין מזה ראיה לגבי מוסק, שהרי את הדבש התירה תורה מה שאין כן מוסק.

76 ויש לציין שבארץ ישראל פירסמו העוסקים בבשר זו, בכדי להשפיע על הממשלות שבעולם שיש ריווח גדול לעבור לייצר בשר לאכילה רק בצורה הזאת, כי אם יעברו לייצר בשר רק בצורה זו, הוא הולכת להפחית בכמה וכמה דברים שכל המדינות סובלים, דהיינו, קודם גידול הבהמות שלוקחת הרבה מקום לגידול ולהאכלתם, וזה יפחית 98% משטחי הגידול, וגם יפחית ההשתמשות במים המתוקים אשר היא נכס יקר בעולם, ובכך יוריד ההשתמשות במים כ-96% לכל ק"ג בשר, וכן יוריד את פליטות גזי חממה (GHGS) ב-98% [אשר יש הרבה ארגאניזאציעס בעולם הדואגים לריבוי התחממות הגלובאל בעולם והזיהום ע"י ההשתמשות בגע"ז וכל מדינה בעולם התחייבה להוריד ההשתמשות בגע"ז], ופירסמו שאם ישתמשו ברחבי המדינות אפי' רק יום אחד עם הבשר הזאת, זה ישפיע על שיפור כאילו הורידו 86 מיליאן קאר"ס מלנסוע.

רבינו: לפי דבריהם וועט מען נישט דארפן קיין שחיטה מער?

אב"ד נייטרא מאנסי: איך זעה עס נאכנישט, אבער ס'איז דא אסאך זאכן וואס אונז האבן מיר נישט געזעהן און ס'איז געווארן.

פאר פערציג יאר צוריק אז מ'וואלט פאר איינעם געזאגט דו האסט א בילד און אין איין סקונדע איז עס אין ארץ ישראל מיט אן אימעיל, האט מען געזאגט דו חלומ'סט. היינט וויסט מען ס'איז אזוי, ס'איז אפילו נישט קיין חידוש, זייער אסאך זאכן וואס מ'געוואוינט זיך זייער שנעל צו, מענטשן געוואוינען זיך שנעל צו צו דעם.

רבינו: הרב היינמאן פון באלטימאר,[77] וואס האט פראבירט מיט די בן פקיעה פארעם, האט זיך גארנישט אויסגעלאזט?[78]

אב"ד נייטרא מאנסי: ס'האט זיך גארנישט אויסגעלאזט, אבער נישט וויל מ'איז ארוים קעגן דעם, נאר וויל בן פקיעה'ס קענסטו נישט וויסן וואספארא קוואלעטי פלייש דאס איז, אז דו וועסט מאכן א גאנצע סטאדע פון בן פקיעה'ס וועסטו האבן דארטן פלייש וואס איז הארט ווי א ראבער (גומי), עס וועט נישט זיין קיין עסק.

בנו הרר"מ: כ'בין געווען וועז זיי האבן עס פראבירט צו מאכן, דער דורכפאל איז געווען אז כמעט אלע זענען געווען זכרים, זיי האבן געדארפט די עיקר נקיבות.

רח"ש: זיי האבן געוואלט אבער אהנגיין דערמיט, נאר די גרויסע פוסקים הרב וואזנער (הגאון בעל שבט הלוי זי"ל) מיט הרב אלישיב (הגרי"ש אלישיב זי"ל) האבן געשריבן שארפע בריוון קעגן דעם.

אב"ד נייטרא מאנסי: ר' משה היינמאן דערשרעקט זיך נישט אזוי שנעל וועז ער האט געהאלטן אז ס'איז נישט קיין פראבלעם. ער איז אראפ דערפון וויל ס'איז נישט געווען קיין ביזנעס.

רבינו: זיי האבן געדארפט האבן א גוטע השגחה אז ס'מישט זיך נישט אוים, א בן פקיעה מיט נישט קיין בן פקיעה, אויב יא איז אוים מיטן גאנצן עסק.

א' הנוכחים: אז ס'איז דא א גוטע השגחה, איז דער פאטענט געוואלדיג, וויל אזוי קומט דאך ארוים זייער וויניג פראצענט פון שחיטה.

רבינו: עס טאר אבער נישט וועלן אויסגעמישט, א בן פקיעה מיט אינו בן פקיעה וואס וועלט אויסגעמישט, איז עס שוין אויך נישט קיין שחיטה. און ס'איז גאר ארגער.

מיר איז אבער א חידוש פארוואס בימים ההם האט מען עס נישט געמאכט, און אפילו בימי חז"ל, בן פקיעה איז דאך נישט קיין נייער טעכניק. מ'האט דאס שוין אין יענע צייטן אויך געקענט מאכן.

אב"ד נייטרא מאנסי: יא, דאס דארף נישט האבן די היינטיגע טעכנאלאגיע.

אבער די זאך וואס מיר האבן פריער געלעדט וויסט מען שוין לאנג דערפון, נאר דאס איז זייער טייער.

רבינו: יא אודאי וויל מ'דארף האבן פארשידענע מאשינערי, פארשידענע לאבראטארי'ס.

אב"ד נייטרא מאנסי: יא, ס'איז גאר טייער, נאר די רעגירונגען האבן געלט.

רבינו: ס'איז נאך אין ריסערטש'ס (עדיין עומד בשביל החקירות), אזוי אין די פארשונגען?

אב"ד נייטרא מאנסי: יעצט איז עס שוין נישט אין ריסעטש'ס, זיי רופן דאס עפעס אהן פרינטן די פלייש (ייצר הבשר).

רבינו: די טעכניק האט אין אלע יארן געמאכט אסאך שאלות, און אסאך חידושי הלכות.

---

77 הגאון ר' משה היינמאן שליט"א מבאלטימאר, ראש מערכת כשרות סטאר-קעי בארה"ב.

78 דהנה בן פקועה הוא ולד הנמצא במעי אמו שנשחטה, ולד זה מותר באכילה בלא שחיטה, כיון ששחיטת אמו מטהרתו, אבל אם הפריס על הקרקע צריך שחיטה מדרבנן משום מראית העין. אלא שבכל מקרה יש בו קולא גדולה, שאין שייכים בו דיני טרפה, ולכן פסק בשלחן ערוך (יו"ד סי' י"ג סעיף ד): "אם בא על בת פקועה כיוצא בו, הרי בנו ובן בנו עד סוף כל הדורות כמוהו, וכולם צריכים שחיטה מדבריהם, ואין הטריפות פוסל בהם".

ועל כן הגה הרב הנ"ל רעיון לגדל עדרים של בני פקועה בעולם, ובכך יצילו את כל האוכלי נבילות וטריפות מאכילת אסורות, כי יש כאן רק חיוב לשחוט משום מראית העין, אבל הרבנים ובראשם הגאון בעל השבט הלוי (ח"ח סי' קע"ח) והגר"ח קנייבסקי זי"ל אסרוהו מחמת שתשתכח מצות שחיטה בעולם, או שהעמי הארץ יחשבו שהותר כל בהמה שבעולם ממצות שחיטה.

אב"ד נייטרא מאנסי: יא, אין אלע דורות, און די טעכניק האט אויך מרבה געווען אסאך אין די תורה (שו"ת ובירורי הלכה בכמה חלקי התורה).

די טעכניק האט געברענגט א וועלט פון לימוד התורה, אפילו היינט אויך. מ'דארף היינט מנתח זיין סוגיות וואס איז אמאל נישט געווען, די זאך אליינס איז פאר קיינעם אמאל נישט איינגעפאלן אז מ'וועט דארפן אדורך טוהן אזעלכע זאכן.

רבינו: ס'איז דא היינט חלקים אין די תורה וואס איז נישט שייך געווען פאר צוואנציג יאר, פאר דרייסיג יאר, און אוודאי נישט פאר הונדערט יאר צוריק, ס'איז נישט געווען אזעלכע זאכן.

וועלכע ס'איז געווארן די באהן"ע איז אסאך הלכות נשתנה געווארן.

אב"ד נייטרא מאנסי: רוכב על החמור (עיי' ביאור הלכה או"ח סי' קס"ג), און תחומין (עיי' שו"ת חת"ס ח"ו סי' צ"ז–צ"ח).

רבינו: א יום אחד ביי שבעה זיצן (עיי' שדי חמד ח"ה מערכת אבילות אות ע"ג).

אב"ד נייטרא מאנסי: יא, מהלך פרסה מיט אלע זאכן, און מנין. אהן א שיעור זאכן, בכל דור ודור.

א' הנוכחים: ס'האט דאך מעלות אויך די טעכניק, איז נישט די תפילין היינט שענער וועגן די טעכניק?

רבינו: אוודאי איז עס שענער ווי אמאל, וועגן די טעכניק.

אב"ד נייטרא מאנסי: יא, אז מ'דארף עס האבן ברענגט עס די טעכניק, אבער וועלן מ'קען נישט און מ'האט די שענסטע איז אויך גוט, ס'איז אזוי מקובל געווארן פונעם רבונו של עולם.

רבינו: לא ניתנה תורה למלאכי השרת (ברכות כה:).

אב"ד נייטרא מאנסי: אבער וועלן איינער וועט היינט גיין מיט א אלטע פאר תפילין, וועט מען אים אנקוקן ווי א קל.

רבינו: יא, די מצות אויך, וואר וואלט היינט געגעסן די אמאליגע מצות?

א' הנוכחים: אפילו די ספרי תורה, די אמאליגע ספרים זענען געווען זייער גרויס און שווער. היינטיגע ספרי תורה איז א מחיה.

אב"ד נייטרא מאנסי: אמאל האט מען מחמיר געווען אויף א מקוה פון א מעיין, דער לחם ושמלה און אזויפיל פוסקים ביי זיי איז מען נאר געגאנגען אין א מקוה פון א מעיין, ווייל מ'האט נישט געקענט מאכן א גוטע מקוה, וועלן האט זיך אהנגעהויבן דער מציאות אז מ'גייט אין מקוואות?, פון וועלן ס'איז ארויס געקומען צימענט, בערך מיט צוויי הונדערט יאר צוריק.

רבינו: ס'איז שוין מסתמא צוויי הונדערט יאר פון וועלן ס'איז ארויס געקומען צימענט.[79]

א' הנוכחים: וואס איז געווען פאר דעם? די אידן אין מצרים האבן דאך געארבעט בחומר ובלבנים.

אב"ד נייטרא מאנסי: ס'איז געווען ליים, אבער דאס האט נישט געקענט האלטן קיין וואסער, במילא איז אלץ געווען פראבלעמען פון זוהלין.

רבינו: מ'האט אראפ געלאזט קאסטענ'ס, אין רוסלאנד איז געווען אזעלכע מקוואות.

אב"ד נייטרא מאנסי: יא, ס'איז דא אין עמק שאלה (סי' נ"ד) פון רבי מאטעלע הארנאסטייפלער....

רבינו: יא יא, דאס זאג איך, דארט אין אוקריינא איז געווען אזעלכע מקוואות.

אב"ד נייטרא מאנסי: אזויפיל שאלות איז געווען דארט. וועגן דעם איז דאך ארויס געקומען דער בור על גבי בור.

רבינו: ס'איז געווען א האלצערנער קאסטן, מ'האט געמאכט א לאך כמוציא של ריחון... ס'איז געהאנגען אויף קייטלעך, און מ'האט עס אראפ געלאזט.

אב"ד נייטרא מאנסי: אויף דעם איז דא וואס האבן אראפ געברענגט, דער מהרי"ק און די אנדערע פוסקים, אז מ'זאל גיין נאר אין א מעיין מקוה, דער עיקר מעלה פון די מעיין איז געווען ווייל מ'האט נישט געקענט אנדערש מאכן קיין מהדרין'דיגע מקוה, היינט וואס אונז האמיר נאך די היינטיגע צימענט, די וואסער–פראווד צימענט, דאס איז אלעם אנדערש, אויך איינע פון די מעלות פון די מאדערנע זאכן היינט, עם ווערט אלעם בעסער. אין אלעם איז צוגעקומען א וועלט פון תורה, אסאך לימוד התורה, חידושי הלכות, א געוואלד זאכן קומט צו פון דעם.

רבינו: די מצות איז אויך אסאך שענער געווארן היינט. דער טאטע ז"ל האט געזאגט אז אינדערהיים האט מען אריין געלייגט די מצות אין אויוון איינציגווייז, נישט ווי

---

79 היינו בערך בשנת תקט"ז – תקי"ז המציא החוקר דוא"ן סמיטא"ן בענגלאנד את צורת הבניה ע"י צעמענט.

היינט אויף א האלץ איינגעדרייט נאר מ׳האט עם ארויף געלייגט אויף א מרדה און אריין געלייגט, יעדע מצה עקסטער, און נאכדעם האט מען עם ארוים גענומען מיט די זעלבע מרדה, ס׳איז געווען א האלצערנע מרדה.

אב״ד נייטרא מאנסי: מ׳האט עם געהאלטן אויף די מרדה אינעם אויוון?

רבינו: ניין, מ׳האט עם אריין געלייגט און ארוים געשלעפט, און די מצה איז אראפ געפאלן אינעווייניג אין אויוון.

אב״ד נייטרא מאנסי: אזעלכע פיינע אויוועגעם וואם אונז האמיר היינט האט מען יא געהאט?

רבינו: ס׳איז טאקע נישט געווען, מ׳האט נישט געהייצט מיט קיין קוילן, ס׳איז שוין געווען קוילן אבער ס׳איז נישט בייגעפאלן אז מ׳קען עס נוצן פאר די מצות, מ׳האט געהייצט נאר מיט האלץ, וועגן דעם איז געווען א גאנצע יחום ׳תנור ראשון׳, ווייל נאכדעם וואם ס׳האט זיך אויסגעברענט די האלץ איז די אויוון געווארן קאלט. היינט איז אזוי גוט געמאכט די אויוועגעם.

בכלל, מ׳לערנט היינט אויס א חכמה ס׳זאל זיין רונדעכיג, ס׳זאל נישט זיין פיר־עקעדיג. פארשידענע זאכן איז היינט מעגליך.

די בתי מדרשים מאכט מען היינט אז ס׳זאל קענען הערן, ס׳זאל נישט צוריק ווארפן דאם קול, לגבי תקיעת שופר ס׳זאל נישט זיין א קול הברה....[80] אמאל האט מען נישט געווואוסט פון אזא מציאות, היינט האט די טעכניק אויסגעלערנט אז מ׳קען אלעם אהער שטעלן.

ס׳איז דא די מאשינדלעך אויף די אויערן צו הערן בעסער, לגבי שבת דאם צו נוצן, די מאשינדלעך ארבעט אויף א בעטערי, און אז מ׳נוצט עם א גאנצע צייט דעמאלטם דארף

---

80 בגמ׳ ראש השנה דף כ״ז: התוקע לתוך הבור או לתוך הדות לא יצא, אמר רב הונא. לא שנו אלא לאותן העומדים על שפת הבור, אבל אותן העומדין בבור יצאו, וכן נפסק בשו״ע סי׳ תקפ״ז סעי׳ א׳ דהתוקע בתוך הבור או בתוך המערה, אותם העומדים בתוך הבור והמערה יצאו, והעומדים בחוץ, אם קול שופר שמעו יצאו, ואם קול הברה שמעו, לא יצאו ע״כ, ומעתה יש לדון בבתי כנסת גדולים שהעומדים בריחוק מקום מהבעל תוקע אינם שומעים את קול השופר רק קול הברה, דיש לברר האם זה דומה למי שתוקע בתוך הבור, האם זה נחשב כתוקע תוך הבור או המערה והנמצאים בחוץ אינם שומעים אלא קול הברה, ובמשנה ברורה שם סק״ב הביא דיש אומרים עוד דאפילו התוקע בביהכ״נ ויש עומדים בחוץ קצת רחוק ממנו שייך בזה ג״כ הבחנה לפי הריחוק מביהכ״נ, ויש מי שמחמיר ואומר דלעומדים מבחוץ תמיד נשמע קול הברה, וכתב דיש לחוש לדעה זו שלא בשעת הדחק ולתקוע עוד פעם אבל בלי ברכה עד שיהיה ברור לו שקול הברה שמע ע״כ, וכן ביאור הלכה ד״ה או לתוך המערה האריך לגבי האם שייך דין זה גם בבנין מעל הקרקע, וכתב דאף דבמשנתינו נקט בור ודות לענין קול הברה וכפי המבואר בש״ס ב״ב דף ס״ד בור בקרקע ודות בבנין, אולם לפי פירוש הרמב״ם בפירוש המשנה בנין הדות הוא ע״ג קרקע עיין בפירושו במתניתין דר״ה ובב״ב פ״ד ובכלים פ״ה וכן פירש רש״י בסוגין דף כ״ז ועיי״ש מה שהאריך בזה.

והנה בפשטות דבר זה תלוי לפי עומק הבור והתרחקו ממנו, אולם בט״ז כתב דלפ״ז אפילו בתוקע בבהכ״נ ויש עומדים בחוץ קצת רחוק ממנו יש בזה ג״כ שייכות הבחנה לפי הריחוק מביהכ״נ ע״ש, ובביאור הלכה ד״ה ואם קול הברה הביא דבריו, וכתב דאין להקשות על דבריו ממתניתין דלא אשכח דינא דקול הברה אלא בבור ודות ואם איתא הו״ל למיכלל גם ביהכ״נ בהדייהו ולענין עומד מחוץ לו בריחוק מקום וכמו דמביא בסיפא אחורי ביהכ״נ לענין כונה ומשמע מזה דלא שייכא כלל דינא דערבוב קלא בבית ואפילו בריחוק מקום, י״ל דרצה להשמיענו להיפוך דאפילו בעומד סמוך לו ממש ושמע קול השופר בודאי יצוייר ג״כ דלא יצא כגון היכא שלא כיון לבו ודחק, ומסיק דנראה מהט״ז דמפרש קול הברה קול חלוש וקול הנשמע מחוץ לבנין ומרחוק אינו כ״כ חזק כמו קול שנשמע מקרוב ומבפנים אבל לעי״ד דקול הברה האמור לענין שופר פירושו קול מעורבב וכלישנא דגמרא בסוגיין ליפוק בתחילת תקיעה מקמיה דליערבב קליה וקול כזה אינו נשמע מחוץ לבנין שע״ג קרקע ואפילו בעומד רחוק ממנו אלא בקול שיצא מתחת הקרקע והביא דכן מצא להדיא לרבינו מנוח וז״ל על מה שכתב הרמב״ם בור ומערה אמר המפרש בור הוא בחפירה והוא עגול ומערה הוא מקורה בקירוי ומרובעת ודרך אלה המקומות כשאדם צועק ומדבר או תוקע בהן שמתבלבל הקול ונראה כאילו אחר מדבר כנגדו ואותן העומדים בבור וכו׳ לפי שהקול אינו מתבלבל להם אבל העומדים בחוץ שהקול מתבלבל להם יותר מאשר בבור וכו׳ עי״ש, אלא בדהלכה ברורה ובמטה יהודא חולקים על הט״ז וע״ש במטה יהודה שמסיים דלא אמרו אלא בבור אבל במקומות שוים פשיטא דלא שני לן בין עומדים בקרוב או ברחוק דכל שמגיע להם הקול לעולם קול שופר הם שומעים ואם הם רחוקים יותר גם הקול לא שמעו עי״ש, ומסיק בביאוה״ל דמ״מ למעשה אין לזוז מדברי הט״ז שכל האחרונים העתיקו דבריו להלכה דהשומע קול שופר מאחורי ביהכ״נ בריחוק מקום תלוי לפי הבחנתו אם שמע קול שופר או קול הברה.

וכן יש להסתפק באלו שעומדים על פארעטשעס או גאלעריס, דלכאו׳ יש יותר מקום להחמיר, דכיון דהם נמצאים למעלה, והבעל תוקע נמצא למטה, הרי זה יותר דומה לתוקע מתוך הבור, ובביאור הלכה כתב דיש להסתפק בזה שנהוג בבנייני חומה לעשות קומה תחתונה והוא דירה גמורה מתחת לקרקע והחלונות הם למעלה מן הקרקע סמוך לארץ התוקע שם מה דינו להעומדים בחוץ אולי אין הקול מתגלגל שם ומתערב עם קול הברה כמו בבור ובדות ומסיק בצ״ע, ויש להסתפק האם זה דומה להתם.

אולם אכשר דרא בזמנינו אלו שהטעכניק המציא שיטות שונות איך להתקין את קורות בתי כנסיות גדולים באופן שכולם ישמעו את הקול בעצם ולא קול ההברה, והרי זה תיקון גדול לצאת מכל הספקות.

מען יעדע צווי טעג טוישן א בעטערי, און שבת איז דא אן ערנסטע פראבלעם, טוישן די בעטערי טאר מען דאך נישט, נו איז דאך דא די גזירה פון שמא יתקן כלי שיר, ווי אזוי מעג מען זיך מיט דעם באנוצן, אויב ס׳איז געמאכט געווארן אז מ׳דארף דאס אלין עפענען און פארמאכן טוישן א בעטערי.

אב״ד נייטרא מאנסי: אבער אויב מ׳דארף דאס טוישן נאר איינמאל אין אכט און פערציג שעה, דארף מען זעהן עס צו טוישן פאר שבת.

רבינו: יא, ער וועט עס טוישן פאר שבת, אבער ווי אזוי מעג מען בכלל דאס נוצן אום שבת, ס׳איז דאך דא דער חשש און די גזירה וואס חז״ל האבן געזאגט אז מ׳דארף חושש זיין שמא יתקן.

אב״ד נייטרא מאנסי: מ׳טאר נישט לייגן א גאז לאמפ וואס ארבעט נאר אכט און פערציג שעה אלין שמא יתקן?

רבינו: דאס איז א לאמפ, אבער ביי אזא סארט כלי האט מען דאך מקפיד געווען שמא יתקן כלי שיר.

אב״ד נייטרא מאנסי: טאמער ס׳וועט ארויס פאלן אפשר. עס צוברעכט זיך נישט אזוי ווי א כלי שיר.

רבינו: אז ס׳ברענט אויס די בעטערי איז עס צובראכן.

א׳ הנוכחים: עס נעמט זיך פייפן.

אב״ד נייטרא מאנסי: די מענטשן וואס גייען דערמיט, זיי וויסן חק ולא יעבור אז מ׳דארף אריין לייגן פארץ זמן א נייע בעטערי.

א׳ הנוכחים: עס מאכט זיך אידן אין ביהמ״ד וואס שלש סעודות גייען זיי שוין נישט מיט דעם ווייל ס׳האט געפיפן.

רבינו: ס׳איז אן ערנסטער חשש.

א׳ הנוכחים: בפשטות איז עס א נייע גזירה.

רבינו: אויף דעם האב איך שוין לעצטענס געזעהן געשריבן תשובות, אויב איך זאל חושש זיין אויף דעם שמא יכבה, הרב ברייש (הגאון ר׳ מרדכי יעקב ברייש ז״ל אבד״ק צירניך מח״ס שו״ת חלקת יעקב) האב איך געזעהן האט א תשובה וועגן שמה יכבה,[81] אבער די שאלה איז פארוואס גייט עס נישט אריין אין די גזירה פון שמא יתקן כלי שיר, דאס איז זיכער נישט קיין נייע גזירה.

אב״ד נייטרא מאנסי: ס׳איז א גזירה שאין הציבור יכולין לעמוד בה. בפרט מיט קליינע קינדער.

רבינו: דאס יא, עלטערע מענטשן אויך.

אב״ד נייטרא מאנסי: די אלע שאלות וואס איז געווען ביי די אמאליגע איז דאך נישטא ביי די היינטיגע, ווייל ס׳ארבעט אסאך בעסער.

ס׳ארבעט נישט מיט קיין עמפליפייער (מגבר לקול).

רבינו: אויף תקיעת שופר איז יא א פראבלעם.

א׳ הנוכחים: ס׳איז א מייק?

אב״ד נייטרא מאנסי: ס׳איז אפילו נישט קיין מייק אויך נישט. ס׳איז זייער טעכניש דאס מסביר צו זיין, עס קען געדויערן א האלבע שעה צו מסביר זיין. אבער מ׳קען זאגן – א נארמאלער מענטש וועט מיר אויסלאכן ווען כ׳וועל עס זאגן – זיי האבן געמאכט פן די חוש הראיה א חוש השמיעה, דאס איז אזוי ווי א שפיגל וואס מ׳זעהט פון א אנדערע פלאץ, אזוי האבן זיי געמאכט פון די חוש השמיעה, עס איז שווער מסביר צו זיין ווי אזוי ס׳ארבעט. כ׳האב עס אמאל שטארק אדורך געטוהן וועגן עפעס א שאלה וואס כ׳האב געהאט, עס ברענט נישט קיין עמפליפייער. א מייק האט עמפליפייער, דאס האט נישט קיין עמפליפייער.

---

81 עיי׳ בשו״ת חלקת יעקב (או״ח סי׳ ס״ג) שהעיר בגזירה זו לחוש על כל מכשירי עלעקטעריק לאסור להשתמש בה מחשש שמא יכבנו כמו שרגיל בחול, וז״ל: הגע בעצמך כאשר המנהג באלו המקומות אשר תלי״ת אחינו בנ״י דרים בהרחבה בכמה חדרים, ובימות החול כל אחד רגיל כשבא להחדר פותח העלקטריק וכשיוצא מהחדר הוא מכבהו, ואף בביהכ״ס כשבא לעשות צרכיו הוא מורגל להבעיר ואח״כ לכבות, והכי יעלה על הדעת משום זה לאסור העלעקטריק משום גזירות כאלו, ואין קורין לאור הנר דגזרו שמא יטה אסרו רק דבר הצריך עיון לאור הנר, ושמא מתוך כך ישכח, אבל דבר שאין צריך עיון לא אסרו להדליק בשב״ק משום שמא יכבה או יטה וכו׳, ובכלל אין בידינו כח לגזור מעצמינו רק גזירות שגזרו חכמי הש״ס, עי׳ הה״מ פ״ה מהל׳ חומ״צ ה״כ וז״ל: אין לנו לגזור גזירות אחר דורות האחרונים, וכן ברא״ש [פ״ב משבת סי׳ ט״ו] וז״ל: תמיהני האיך יכלו האונים לגזור גזירות אחר שסתם ר׳ אשי הש״ס עכ״ל, ומבואר דפשיטא ליה דליכא למיחש לחששא שיכבה את המכשיר מחמת הרגלו בחול, דמלבד שזהו גזירה חדשה שאין גוזרין אחר חתימת התלמוד, עוד יש להוכיח ממה שלא מצאנו גזירות כי אם כשמעדיף ומתקן ולא שמא יכבנה כדרך הרגלו בחול.

וכ״כ בשו״ת מנחת שלמה (תנינא סי׳ כ״ו) שכתב כן לענין מכשירי שמיעה גופא, וז״ל: וגם אין צורך כלל להחמיר ולכרוך את מקום הפתיחה והסגירה, שאף אם נחמיר לחשוב את המכונה בשעה שמעבר הזרם סגור כאילו אין זה כלי כלל, וכשפותח הוי כעושה כלי חדש וחשיב כמכה בפטיש מ״מ אין להחדש חומרא כזו, דלא מצינו דחשו רבנן אלא שמא יטה או יחתה בשעה שהוא צריך לו אבל לא שמא יכבה בשעה שאינו צריך לו, וכן בשעון לסגור את מקום הערכתו אף שיש אוסרים הערכתו גם בשעה שהוא מהלך עכ״ל.

וואם דאם איז? וועז איינער רעדט כאפט עם נישט, אוז דאם מאכט אז מ׳הערט אלעם העכער, עם מאכט אלעם די סאונד (קול) העכער, אבער אויב אזוי וועט דאך זיין א פראבלעם אז די ארומיגע גערידער וועט אויך זיין העכער, איז אויך דעם האבן זיי א עצה אז די ארומיגע גערידער זאל נישט זיין העכער, אבער אזוי איז אלעם העכער, ס׳איז א לאנגע אריכות דאם מסביר צו זיין טעכנישע זאכן.

רבינו: לגבי תקיעת שופר איז עם א קול הברה. עם טוישט אביסל. ס׳איז טאקע שווער.

*

רבינו: דא איז געווען א אידישע שאלה, דעם צווייטן טאג יו״ט איז א בחור׳ל צוגעגאנגען צום דיין פרעגן אז ער האט נעכטן (ביום ראשון של יו״ט שחל בשבת) פארגעסן אוז ער האט געמאכט דעם שהחיינו אויפן לולב, צי ער קען מאכן א שהחיינו היינט (ביום שני).

בפשטות אז מ׳מאכט א שהחיינו אום ערב יו״ט האט מען יוצא געווען, אפילו ערב יו״ט (כד׳ הגמ׳ בסוכה מו. העושה לולב לעצמו מברך שהחיינו ופירש״י שעושה בערב יו״ט), די ראשונים לערנען אזוי.[82]

רח״ש: אבער די שאלה צי ס׳איז א מצוה צו שאקלען לולב דעם ערשטן טאג נאר די רבנן האבן געזאגט מ׳זאל עם נישט טוהן, צי זיי האבן עם אינגאנצן עוקר געווען, אוז ס׳איז בכלל נישט קיין מצוה.

רבינו: ס׳איז דא אין רבי עקיבא איגר (בדו״ח מערכה ח׳ ד״ה אולם) ער האט אזא שאלה לגבי תקיעת שופר וועז איינער האט געבלאזן שופר אים ר״ה שחל להיות בשבת, האט ער יוצא געווען בדיעבד.[83]

אבער דאם וועגדט זיך ווי אזוי מ׳לערנט אפ די תקנה דרבנן, צי עם איז אינגאנצן נפקע געווארן די מצוה, אדער ס׳איז דא א גזירה.[84]

אבער אפילו לאמיר זאגן אז ס׳איז בכלל נישט קיין מצוה, ערב יו״ט איז דאך זיכער נישט קיין מצוה, אוז דאך וועז מ׳מאכט א שהחיינו ערב יו״ט האט מען יוצא געווען.

בנו הרר״מ: וואם האט דער דיין געפ׳פסק׳נט?

רח״ש: אז מ׳זאל נישט מאכן קיין שהחיינו ווייל ער האט שוין יוצא געווען.

רבינו: טאקע די סברא, ווייל אז מ׳מאכט שהחיינו ערב יו״ט האט מען אויך יוצא געווען.[85]

---

82 ועי״ש בריטב״א וברמב״ן שכתב להדיא שאם בירך בשעת עשיה כבר אינו מברך בשעת נטילה, ע״ש.

83 עיי״ש דפשיטא ליה דאם תקע בשופר בשבת אף דעבר על שבות, מ״מ המצוה נתקיים בדיעבד דומנו גם בשבת.

וכ״כ בתשו׳ רע״א (סי׳ קע״ד) דהיכא דעביד מצוה בעבירה דרבנן אמרינן אי עביד מהני, ושפיר קיים המצוה בדיעבד, נמצא דלדעת הגאון רע״א אם עבר ונטל לולב ביו״ט ראשון שחל להיות בשבת ובירך שהחיינו א״צ לברך שהחיינו ביום שני.

וכן עיי׳ בספר קצה המטה (סי׳ תקפ״ח) לענין מי שעבר ותקע בשופר בר״ה שחל בשבת, דאף שהברכה שבירך היא ברכה לבטלה כדקיי״ל (בסי׳ תרמ״ט) בלולב הגזול דאע״פ שקנאו בשינוי לא יברך, כיון דלא הוי אלא מנאץ וכמו גבי גזל עיסה ואפאה והפריש חלה, מ״מ לא יצטרך לברך שהחיינו ביום שני כיון דלא מצינו בהדיא דלא יצא מצות שופר וא״כ י״ל דעכ״פ יצא בדיעבד לענין שלא יצטרך לברך ביום שני שהחיינו לדעת המחבר (סי׳ ת״ר) דאין אומרים שהחיינו ביום שני דראש השנה.

84 אכן עיין בספר חלקת יואב (בקונטרס קבא דקשייתא קושיא צ״ט) דתמה על הגאון רע״א מהא דכתבו תוס׳ ריש סוכה (דף ג׳ ע״א ד״ה אמר לך) דהיכא דמצוה פסולה מדרבנן גם מדאורייתא לא יצא, ואף דהר״ן סוף פסחים חולק על התוס׳ (דף כ״ה ע״ב בדפי הרי״ף ד״ה כל) וס״ל דיצא ידי חובה מדאורייתא רק לא כראוי, כל זה דוקא בכה״ג דתוס׳ דחייב במצוה, אלא דגזרו בה רבנן על איזה דבר כגון בסוכה דגזרו שלא יהא שולחנו בתוך הבית שמא ימשך אחר שולחנו דוודאי אם לא נמשך יצא ע״ש בר״ן, אבל בנידון תקיעת שופר בשבת פטרו חכמים לגמרי מן המצוה ועקר המצוה מכל וכל, כמו בסדין בציצית דכתבו תוס׳ במנחות (דף מ׳ ע״א ד״ה סדין) דמשום הכי נקטה הברייתא ב״ש פוטרין ולא אוסרין דלגמרי פטור ויכול ללבוש סדין בלא ציצית דחשיב כאינו מחוייב בציצית, דיש כח בידם לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה, וכן הוא ברא״ש (בהל׳ ציצית סי״ו) דהוי ברכה לבטלה, ולכך כתב רבינו יונה ריש ברכות דאינו חייב לקרות כלל אחר חצות עכ״ד החלקת יואב.

אבל בתשו׳ אבני נזר (יו״ד סי׳ קמ״א) כתב כדעת הגאון רע״א ז״ל דחכמים לא עקרו המצות עשה דתקיעת שופר שיהיה בטל המצוה כשחל בשבת, דא״כ הרי חכמים עוקרים המצוה בידים וזה אין כח בידם לעשות, ואיסורא נמי אית בהו שעוקרים אלא אמרו שאין תוקעין, אבל המצוה נשארה במקומה.

והביא ראיה לזה מיבמות (דף כ׳ ע״ב) דביבמה שהיא חייבי עשה ולא תעשה אם בעלו לא קנו, דמדאורייתא לא רמיא קמיה אבל בחייבי לא תעשה גרידא דרק מדרבנן אין מותייבמת אם בעלו קנו, הרי דאף שביטלו חכמים מצות יבום בשב ואל תעשה נשארה מצות יבום מן התורה במקומה, דאי אמרת דיש להם כח לבטל לגמרי דאף מן התורה לא רמיא קמיה ליבום, א״כ מה נפק״מ בין חייבי לא תעשה גרידא לבין חייבי עשה ולא תעשה, אלא ודאי דאין להם כח לבטלה לגמרי, רק התירו להיות יושב ובטל והמצוה נעקרת מאליו ע״ש.

אב"ד נייטרא מאנסי: א שיינע שאלה.

רח"ש: איך האב אים נאר געפרעגט וואם טוהט זיך ווען ער כאפט זיך נאכדעם וואם ער מאכט די ברכה, פאר"ן שאקלען, פאר די נענועים, איז עס מוקצה מחמת גופו?

רבינו: וואם, דער אתרוג?

רח"ש: כ'רעד פונעם לולב.

רבינו: דער אתרוג איז אנדערש, מ'קען עס שמעקן.

רח"ש: אבער דער לולב איז נישט קיין כלי שמלאכתו לאיסור,[86] ס'איז דאך מוקצה מחמת גופו, נו ווי אזוי מעג ער עס מטלטל זיין? צי אפשר כדי זיך צו ראטעווען פון א ברכה לבטלה זאל ער יא שאקלען?

אב"ד נייטרא מאנסי: ס'איז נישט קיין ברכה לבטלה, אז ער האלט עס אין די האנט איז שוין נישט קיין ברכה לבטלה.

רבינו: מדאגביה נפק ביה.[87]

א' הנוכחים: מדאגביה נפק ביה איז נאר ווען ער האט אינזין געהאט יוצא צו זיין, אבער דא האט ער נישט געוואלט יוצא זיין נאר הערשט נאך די ברכה. ווען ער האט עס געגומען אין די האנט אריין האט ער נישט געוואלט יוצא זיין.

אב"ד נייטרא מאנסי: אבער ס'איז געגוג די האלבע מינוט וואם ער האט עס געהאט אין די האנט נאך די ברכה.

רח"ש: אינמיטן על נטילת לולב כאפט ער זיך אז ער האט געמאכט א טעות.

רבינו: נאר אויב ער האט נאכנישט איבער געדרייט דעם אתרוג. ווייל ער האט נישט געוואלט יוצא זיין.

ס'איז אזוי, אז מ'האט א מוקצה זאך אין די האנט מעג מען עס נאך האלטן, מ'דארף עס נישט אראפ שטעלן. ביי יעדע מוקצה זאך איז אזוי, אז דו זעהסט זיך מיט א מוקצה זאך אין די הענט מעגסטו עס האלטן און אוועק לייגן אין א מקום המשתמר, יעדער נעמט אהן אזוי (עיי' משנ"ב סי' ש"ח סקי"ג).

אב"ד נייטרא מאנסי: יא, אלע פוסקים האלטן אזוי, אויסער דער חזון איש (או"ח סי' מ"ט) וואם האלט אז מוקצה מחמת גופו דארף מען אראפ לאזן, דער משנה ברורה (סי' ש"ח סק"ג) האלט נישט אזוי, דער מגן אברהם האלט נישט אזוי.

רבינו: [בצחות] ביי א גוי פאסירט נישט אזא שאלה....

*

אב"ד נייטרא מאנסי: כ'וויל נישט מטריח זיין דעם רבי'ן, אבער דער רבי זאל איבער לאזן א ברכה פאר"ן חתן.

ובירכו רבינו: דער אויבערשטער זאל העלפן מ'זאל פירן אונטער די חופה בשעה טובה ומוצלחת. א קשר של קיימא און א בנין עדי עד, מיט געזונט און נחת פון אלע קינדער און אייניקלעך, אריכות ימים ושנים מ'זאל קענען זיצן על התורה ועל העבודה להורות דבר ה' זו הלכה מיט סייעתא דשמיא.

ואיחל רבינו להחתן: דער אויבערשטער זאל העלפן מ'זאל גיין אונטער די חופה בשעה טובה ומוצלחת, אויפשטעלן א בית נכון ונשא הונדערט און צוואנציג גליקליכע יארן מיט נחת און שמחה און פרייד, בני חיי ומזוני רויחי.

אב"ד נייטרא מאנסי: א יישר כח און א גוטן מועד.

רבינו: א גוט יום טוב און א גוט געבענטשט יאר, מיט אלעם גוטן.

ואיחל רבינו ברכת החג לבניו החשובים שליט"א, ופנה לבנו הר"ר מרדכי שליט"א העומד בראש מערכת השחיטה תחת השגחת אביו הגה"צ שליט"א ואמר: א פרייליכן יום טוב, הצלחה און סייעתא דשמיא אין די עבודת הקודש, בלי שום מכשול.

וליוחו רבינו החוצה ונפרדו לשלום בידידות רב

---

85 אמנם לתועלת הקוראים נציין שיש בזה מחלוקת גדולה בין הפוסקים, ועיי' בתשו' פני מבין (או"ח סי' כ"ט) שמביא שם דבספר אשל אברהם (על שו"ע סי' ת"ר) נסתפק בזה לענין שהחיינו אם נטל לולב ביום השבת ובירך שהחיינו, אם צריך לחזור ולברך ביום שני דאי קעביד מצוה א"צ לברך, אבל אם לא עשה מצוה צריך לברך, ומסיק שם הפני מבין דאיסורא קעביד ועבר על לא תסור ע"ש.

כמו כן בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' נ) מובא שאלה זו, ומביא ד' הגרעק"א והחלקת יואב הנ"ל, ומאריך בדבריהם, ומסיים: ולהלכה למעשה דן בזה ג"כ בס' תורת חיים - פעסט (סי' תקפ"ח) וסיים: דבודאי מי שתקע או נטל לולב בשבת בברכה בודאי עשה ברכה לבטלה ולא עשה שום מצוה, ובפשיטות דמברך ביום ב' שהחיינו, וז"ב ופשוט עכ"ד.

86 כלי שמלאכתו לאיסור הוא אחד ממיני המוקצה, שהוא דבר שרגילים לעשות בו מלאכות שאסורות בשבת. בתנאים מסוימים התירו חכמים להשתמש בכלים אלו, ובלבד שרוצים לעשות בהם שימוש שמותר בשבת.

87 דהיינו עפי"מ שמובא לעיל דעת הרעק"א דאם תקע בשופר בר"ה שחל בשבת דיצא חובת דאורייתא, א"כ גם בלולב אם נענע ביו"ט ראשון שחל בשבת דיצא מה"ת, ועפי"ז שייך לומר מדאגביה נפק ביה.

דברות קודש

מאת כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בימי יו"ט וחוה"מ סוכות שנת תשפ"ד לפ"ק

ליל א' דחג הסוכות אושפיזא דאברהם

ויאמר וגו' אל נא תעבור מעל עבדך, יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ (בראשית יח ד). איתא במדרש רבה (פמ"ח ס"י) אמר הקב"ה לאברהם אבינו, אתה אמרת והשענו תחת העץ, חייך שאני פורע לבניך מצות סוכה. וצריך ביאור.

ויל"פ בהקדם מה שנאמר בפרשת לך, ואת הנפש אשר עשו בחרן, ופירש"י שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים ומעלה עליהם הכתוב כאלו עשאום. ויש להבין לפי המבואר בדברי חז"ל (פרקי דרבי אליעזר פכ"ט) שגרים אלו של אברהם ושרה לא נשארו מהם שום זכר מהם בקרב ישראל, מה היתה התועלת אשר פעל ועשה אברהם ושרה לגייר אנשים ונשים, וכי עבודתם בקודש היה פועל ריק, שלא נתקיים ממנו כלום, חלילה לומר כן.

אמנם י"ל בהקדם מה שכתב א"ז זללה"ה בישמח משה (פ' תצוה) בענין שני בתי מקדשות שצונו ה' לבנותם ואחר כך נחרבו, חלילה לומר שהם היו פועל ריק, אך הענין הוא על פי משל לאחד שהביא זרע אילן טוב ממרחק, ונטעו עד שצץ ופרח ועשה פרי, אחר כך עקרו והביא זרע אילן אחר ונטעו וגם עשה פרי ועקרו, וחזר והביא זרע אילן מן המובחר ונטעו והכניסו לקיום, והנה בעת עקירתו שתי אילנות ראשונות, כל הרואה ישתומם על מה עשה ככה לנטוע אילן טוב ויפה ולעקרו זה פעמים, אמנם האיש הנוטע מענה בפיו, כי הכל בחכמה עשה, לאשר כח הארץ הגשומה הלזו לא תוכל שאת בטבעה אילן כזה, כי המדינה הלזו רזה, לכן הקדים לנטוע זרע אילנות הראשונות, כדי שתקבל הארץ כח שמנונית האילן המובחר, ואחר כך נטע אילן השלישי אשר זה מטרת לבו מקדם. וכדבר הזה פעל ועשה קורא הדורות מראש לבנות שתי המקדשות ולהחריבן, כי לולא שתי המקדשות הראשונות לא היה בכח הארץ הלזו לקבל קדושת המקדש השלישי שעתיד הקב"ה בעצמו לבנותה, ולכן צוה לבנות בית ראשון ושני, אשר על ידם ובכח קדושת עבודת מעשה הקרבנות זבח ונסכים ויתר עבודת הקודש אשר היה שם כמה מאות שנה, קנתה הארץ כח רוחני ואיכות קדושה נפלאה, ומוכשרת לסבול אור בהיר המקדש השלישי מעשה ידי יוצר בראשית ב"ה, עכ"ד.

והנה אנשים אלו אשר נתגיירו אצל אברהם ושרה, היו ידועים ומפורסמים בשעתם לבעלי מדריגה כפי הראוי לתלמידיו של אברהם אבינו, עובדי ה' בקדושה ובטהרה במדריגה גבוה ונשגבה, וכמו שכתב בתפארת שלמה (פ' יתרו) לפרש מה שאמר אברהם אבינו להבאים בצל קורתו (בראשית יח ה) ואקחה פת לחם וסעדו לבכם ואחר תעבורו. ולכאורה תמוה וכי זה דרכו של אברהם אבינו עליו השלום מכנים אורחים ורצונו להטיב, יאמר תיכף אחר תעבורו, כמי שהוא מצפה שילכו מהר לדרכם להקל עולו מהם. אך רמז להם תועלת מאכלו של הצדיק להעביר מהאדם הסטרא אחרא ולבטל היצר הרע שנקרא אחר כמ"ש (שמות לד יד) לא תשתחוה לאל אחר. וזה שהיה מרמז להם, כי גם אחר שתעבורו מכאן לבא לביתכם, יהיה לכם תועלת להיות נשמרים מתאות החיצוניות ותזהרו לאכול בקדושה, עכ"ד. ואנשים אלו לא נשארו סמוכים על שולחנו של אברהם אבינו, כי היו עוברים ושבים, רק קיבלו ממנו דרך בעבודת השי"ת ונתיישבו כל אחד במקומו הראוי לו ונתפזרו בכל פינות העולם, ושם עבד עבודתו בינו לבין קונו בקדושה ובטהרה כפי הראוי לתלמידו של אברהם אבינו.

ולפי זה יש לומר כי בדבר זה יש קיום לפעולותיו של אברהם ושרה לגייר אנשים ונשים, כי כאשר נתיישב אחד מן הגרים מתלמידיו של אברהם אבינו בשום מקום, אזי בכח עבודתו בקודש נטהר ונזדכך האויר במקום ההוא,

ונשאר שם במקומו רשימו דקדושה לעולם, וזה הוא לתועלת בני ישראל בכל הדורות עד היום הזה, כי כאשר איש הישראלי מתיישב באיזה מקום שהיה שם מלפנים אחד מתלמידיו של אברהם אבינו, כבר נזדכך האויר ההוא ויש בו רשימו דקדושה, ומעכשיו יכול האיש הישראלי לעבוד את ה' כפי המצווה עלינו, ולעמוד איתן באמונה הצרופה באל חי ולעסוק בתורה ובמצוות בכל לבב ובכל נפש, כי כבר נטהר האויר במקום ההוא, והוא סובל קדושת התורה והמצות.

ויתכן שהקב"ה קורא הדורות מראש סיבב ככה, כי האויר בארצות הגויים שבכל העולם כולו הוא מזוהם ומגושם עד למאד, וכמעט שאין ביכולת לאיש הישראלי להתקיים בה ולעסוק בתורה ומצות, אמנם באותן המקומות שנתיישבו שם אחד מתלמידיו של אברהם אבינו בשעתו, והניח באותו מקום רשימו דקדושה מעבודתו בקודש, שמה יבואו ויתיישבו זרע ישראל, כי במקום ההוא יש אויר זך הסובל קדושה, וממילא גם אנחנו יכולים להתחזק באמונה ובעבודת השי"ת בלב ונפש חפיצה, אבל אותן המקומות שלא נתיישבו שם תלמידיו של אברהם אבינו בשעתם, נשאר האויר ההוא מגושם ומזוהם, ואין יכולת לזרע ישראל להתקיים שמה ולעבוד עבודת הקודש.

ובזה יש לפרש מה שיש לדקדק באומרו ואת הנפש אשר עשו בחרן, ולפירש"י קאי על הגיירים של אברהם ושרה. והנה כתב רשיז"ל (בראשית מו כה) ביעקב הכתוב קורא אותן נפש, לפי שהיו עובדים לאל אחד, ובעשו הכתוב קורא אותן נפשות לשון רבים. ומעתה כיון שלא נשארו כלום מגיירי אברהם ושרה, היה לו לומר ואת הנפשות בלשון רבים כפי הראוי לבני נח. אך לפי האמור יובן שפיר מה שנקרא בלשון יחיד ואת הנפ"ש אשר עשו בחרן, כי אלו הגיירים היו לתועלת כלל ישראל הנקרא נפש בלשון יחיד, ואף על גב שלא נתקיימו גרים אלו בעצמם ולא זרעם בקרב ישראל, עם כל זה נשאר רשימו דקדושה מעבודתם, שהוא תועלת מרובה לצורך כלל ישראל עד סוף כל הדורות.

וכדבר הזה הוא גם במצות סוכה, שהיא מצוה קדושה המכנים קדושה יתירה בנפש האדם המקיים מצות סוכה, וכמבואר בספה"ק שמצות ישיבת סוכה מיוחדת היא שזוכים לקיימה עם כל רמ"ח אברים ושס"ה גידים, זוכים לישב בצל אל בצלא דמהימנותא של הקב"ה, וכל גופינו קרובים אל ה' בבחי' ימינו תחבקינו, והגם שכפי הנדמה לעין האדם הוא רק קדושה זמני של שבעת ימים שהוא אוכל ושותה ומטייל בסוכה כפי המצווה עלינו, ואחר שעברו ימי חג הסוכות הרי הוא שב לביתו ונפרד מן הסוכה, אמנם לא כן הוא, כי מצות סוכה עושה רשימו דקדושה בנפש האדם, וקדושה זו מתלוה עם האדם גם כשנכנס לתוך ביתו ונשאר עליו על כל ימות השנה וכל ימי חייו.

ועל פי זה יש לפרש אמרינו (ביה"ר ליל א' דסוכות) ובזכות צאתי מביתי החוצה ודרך מצותיך ארוצה יחשב לי בזאת כאלו הרחקתי נדוד. וצריך ביאור אומרו כאילו הרחקתי נדוד, דלכאורה לאיזה מקום היה רוצה להרחיק נדוד ולטלטל שם. אך לפי האמור יובן, כי בעת כניסתינו לתוך הסוכה אנו מתפללים שקדושת מצות סוכה תפעול רושם על נפשינו להתקדש בקדושה של מעלה, ולא רק בשעתה בימי החג, אלא יחשב לי בזאת כאילו הרחקתי נדוד, ומתנודד ממקומי עד אותו מקום שנתיישב שם אחד מתלמידיו של אברהם אבינו בשעתו, שנשאר במקומו רשימו דקדושה מקדושת עבודתו של התלמיד הזה עד היום הזה, וזה כמה אלפים שנה עדיין נשאר הקדושה במקומו, לחזק נפשות בני ישראל בעבודתן בקודש, כן גם קדושת מצות סוכה שאני מקיים יחשב לי בזאת לקדשינו בקדושה עליונה, ותתקיים בי קדושת מצוה סוכה לזמן ארוך, ותזכני לישב ימים רבים על האדמה אדמת קודש ימים רבים בעבודתך וביראתך.

וזהו ביאור דברי המדרש, אמר הקב"ה לאברהם אתה אמרת והשענו תחת העץ, כדי לקרב גרים לעבודת ה', והגם שלא נשארו בקדושה זרעם אחריהם, מכל מקום יש מזה תועלת, כי כל אחד ישאיר במקומו רשימו דקדושה, חייך שאני פורע לבניך בסוכות תשבו שבעת ימים, וישאר מזה רושם דקדושה בנפש האדם על כל ימות השנה.

סעודת יום א' דחג הסוכות

איתא במדרש (ב"ר פמ"ח ס"י) אמר הקב"ה לאברהם אתה אמרת והשענו תחת העץ, חייך שאני פורע לבניך בסוכות תשבו שבעת ימים (ויקרא כג מב). וצריך ביאור.

ואפ"ל בהקדם מה ששנינו במס' יומא (דף פה:) אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים, שנאמר (יחזקאל לו כה) וזרקתי עליכם מים טהורים, ואומר (ירמיה יז יג) מקוה ישראל ה', מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל.

ועל פי זה יש לומר בטעם שנצטווינו על מצות סוכה אחר ימים הנוראים ראש השנה ויום הכפורים, דהנה סוכה הוא זכר לעניני הכבוד (סוכה יא:), ואיתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק מג) והיה עמוד הענן סובב אל מחנה ישראל כעיר מוקפת חומה, ולא היה צר ואויב יכול להגיע בהם, אלא כל מי שהיה צריך טבילה, היה הענן מפלט אותו חוץ ממחנה ישראל שהיה קדוש. ולכאורה לפי זה איך יכולים בני ישראל ליכנס בתוך הסוכה שיש בה מעין קדושת עניני הכבוד. אך על ידי שזכינו למחילת העונות ביום הכפורים, והקב"ה זרק עלינו מים טהורים, שוב אין אנו צריכים לטבילה, ושפיר יכולים ליכנס לתוך הסוכה הקדושה.

ונקדים עוד דברי כ"ק מרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (פ' קך עמוד רס) בביאור אומרם ז"ל (יומא כח:) דמשק אליעזר (בראשית טו ב), שהיה דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים. דהנה ידוע (זוהר שלח קסח.) ששורש נשמות הגרים במשך כל הדורות, הן מאותן הנפשות שגיירם אברהם אבינו והאבות הקדושים. וזה יש לרמז במאמרם דולה ומשקה מתורת רבו לאחרי"ם, דאיתא בגמרא (הוריות יג:) דאסיקו לרבי מאיר בשם אחרים, והוא היה ממשפחת גרים (גיטין נו.), והכוונה שתורתו של אברהם אבינו היתה להמשיך אל הקדושה נשמת רבי מאיר, וכל אלו העתידים להתגייר וליכנס תחת כנפי השכינה, עכ"ד.

ואיתא במס' ברכות (דף כז:) דרבי עקיבא לא היה לו זכות אבות. כי אביו יוסף היה גר, מבני בניו של סיסרא (עי' בפי' רב נסים גאון שם ע"פ סנהדרין צו:). ואם כן מה שטרח אברהם אבינו לגייר גרים, היתה בשביל להמשיך אל הקדושה נשמת רבי עקיבא.

ובזה יתבארו המדרש, אמר הקב"ה לאברהם אתה אמרת והשענו תחת העץ, והוא קיבל את כל עובר ושב כדי לקרב גרים לעבודת ה', והתכלית כדי שיצא מהם נשמת רבי עקיבא בן גרים, חייך שאני פורע לבניך בסוכות תשבו שבעת ימים, ולכאורה איך נוכל להכנס אל תוך הסוכה הקדושה, רק מכח רז זה אשר גילה רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים, שביום הכפורים הקב"ה מטהר את כל בני ישראל, נמצא שבזכות נשמת רבי עקיבא זכינו למצות סוכה.

ס"ג יום א' דחג הסוכות

איתא במדרש (ב"ר פמ"ח ס"י) אמר הקב"ה לאברהם אתה אמרת והשענו תחת העץ (בראשית יח ד), חייך שאני פורע לבניך בסוכות תשבו שבעת ימים (ויקרא כג מב). וצריך ביאור.

ויל"פ בהקדם דברי כ"ק מרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (פ' לך עמוד רס) בביאור אומרם ז"ל (יומא כח:) דמשק אליעזר (בראשית טו ב), שהיה דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים. דהנה ידוע (זוהר שלח דף קסח.) ששורש נשמות הגרים הן מאותן הנפשות שגיירם אברהם אבינו והאבות הקדושים. וזה יש לרמז במאמרם דולה ומשקה מתורת רבו לאחרי"ם, דאיתא בגמרא (הוריות יג:) דאסיקו לרבי מאיר בשם אחרים, והוא היה ממשפחת גרים (גיטין נו.), והכוונה שתורתו של אברהם אבינו היתה להמשיך אל הקדושה נשמת רבי מאיר, וכל אלו העתידים להתגייר וליכנס תחת כנפי השכינה, עכ"ד.

והנה קי"ל (או"ח סימן תרל"ט ס"א) שאין להכנס בתוך הסוכה כלי מאוסין. ונודע שהאדם נקרא כלי, ואם הוא מלוכלך בחובין וחטאים אין לך כלי מאוס יותר מזה, ולכאורה כיון שאדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, כיצד יכנס האדם לתוך הסוכה, אמנם על ידי התשובה זוכה למחילת עון, והוא נעשה נקי וראוי ליכנס בסוכה.

ונקדים עוד דברי החיד"א (ראש דוד פ' אמור) בביאור המדרש (תנחומא האזינו ס"ד) שהתשובה מועיל רק לישראל ולא לאומות העולם, ולכאורה וכי משוא פנים יש בדבר. אך הענין הוא על פי שורת הדין, דקי"ל (קידושין לב.) אב שמחל על כבודו כבודו מחול, ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. וישראל נקראים בנים למקום כדכתיב (דברים יד א) בנים אתם לה' אלהיכם, והקב"ה למו אב, מה שאין כן לאומות העולם נקרא הקב"ה מלך ככתוב (תהלים מז ט) מלך אלהים על גוים, לכן מועיל תשובה לישראל שהם בנים ולא לאומות העולם שהם עבדים, עכ"ד.

אך פליגי תנאי במס' קידושין (דף לו.) לרבי יהודה בעושין רצונו של מקום קרויין בנים, ובאין עושין רצונו של מקום אינם קרויים בנים, רבי מאיר אומר בין כך ובין כך קרויים בנים. וקי"ל בכל דוכתי (עירובין מו:) רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה, ולפי זה לכאורה קודם התשובה אין לנו דין בנים, ומהיכי תיתי שיועיל התשובה.

אכן כ"ק מרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (לראש השנה אות לו) חידש, דרק בעולם הזה אין הלכה כרבי מאיר, מפני שלא יכלו חביריו לעמוד על סוף דעתו (עירובין יג:), אבל הקב"ה שאין חקר לתבונתו, הוא יורד לסוף דעתו של רבי מאיר, ופוסק כמותו דבין כך ובין כך קרויין בנים למקום,

עכ"ד. ועל כן שפיר מועיל לנו התשובה לפני הקב"ה. (וע"ע בדברי יואל שם אות יא).

וזה שאמר המדרש, אמר הקב"ה לאברהם אתה אמרת והשענו תחת העץ, ובהרבה טירחות פעל ועשה לקרב אחרים ולהכניסן תחת כנפי השכינה, ובזה המציא נפשות הגרים, והתכלית כדי שיצא מהם רבי מאיר, חייך שאני פורע לבניך בסוכות תשבו שבעת ימים, ולכאורה איך יוכל האדם שהוא מלוכלך בחובין והוי ככלי מאוס להכנס לתוך הסוכה, אמנם בכח שיטת רבי מאיר דבין כך ובין כך נקראים בנים, מועיל לנו התשובה כדין אב שמחל על כבודו דכבודו מחול, ועל כן כ"ל האזרח בישראל ישבו בסוכות, שגם מי שנכשל בחטא זוכה על ידי התשובה למחילת עונות ביום הכפורים, ועל כן יוכל ליכנס אל תוך הסוכה הקדושה צלא דמהימנותא. והשי"ת יעזור שמצות סוכה יגן עלינו ועל כל בני ישראל, ותשפיע עלינו כל השפעות טובות ברוחניות ובגשמיות, ונזכה לביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

ליל ב' דחג הסוכות אושפיזא דיצחק

בפרשת תולדות (בראשית כז כז) **וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'**, ובמס' תענית (דף כט:) אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב, כריח שדה של תפוחים, וכתבו התוס' (ד"ה של) יש מפרשים תפוחים כריח אתרוגים. ויש להבין מה שדימה את יעקב לשדה אתרוגים.

ב) **ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני ארץ ורוב דגן ותירוש**, איתא במדרש רבה (פס"ו ס"ג) מטל השמים זו ציון, ומשמני הארץ אלו הקרבנות.

ויתבאר על פי דברי הגאון מווילנא ז"ל בשנות אליהו (בליקוטים) לפרש מאמר המשנה (אבות פ"ג מ"א) **דע לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון**, כי נתינת הדין הוא על מה שחטא, ונתינת חשבון הוא מפני שאין אדם חפשי מבלי לקיים המצוות בכל שעה ורגע, ואם כן באותו שעה שעבר עבירה, מלבד העבירה שעשה, הרי באותו שעה לא עשה מצוה, וזהו החשבון שלא קיים מצות בשעת עשיית העבירה, עכ"ד.

ובזה כתב א"ז זללה"ה בעצי חיים (פ' בראשית) בטעם הדבר שהקפידה תורה להביא קרבן לה' מן הבקר או מן הצאן, פי ממין שיש בו רוח חיים דוקא. כי הוא בא לרמז אשר הוא מתחרט מעיקרו על שתים רעות אשר עשה, האחד מה שעבר בפועל ממש העבירה, ועל השני מה שעשה בהעלם באין רואה שום פעולת העבירה, וזה עצמו היא העבירה מה שלא עשה שום מצוה בעת ההוא, ועל כן בדומה לו קרבנו מן הבהמה שיש בה גוף הגשמי, ועוד נוסף כח חיונו שהיא רוחני, גוף הקרבן הגשמי היא תמורת מעשה העבירה בפועל, וברוח חיים שבבהמה שהיא טמיר ונעלם בקרבה, תכפר על העבירה מה שלא עשה מצוה שהיא גם כן אין נראה עבירה, עכ"ד.

והלום ראיתי חידוש בישועות יעקב (או"ח סי' תקפ"א סק"ד) כי בעת שמחה של מצוה, שהאדם מראה שהוא שמח בקיום מצות ה', בזה נתכפר לו גם החשבו"ן זמן קיום המצוה שנחשב לו בעת עשיית העבירה. וזהו ביאור המדרש (תנחומא אמור סכ"ב) ולקחתם לכם ביום הראשון, ראשון לחשבון עונות. שבשמחת המצוה של ארבעת מינים יתכפר גם חשבו"ן העונות, עכ"ד.

וזה שאמר וירח את ריח בגדיו, **ואיתא בגמרא** (סנהדרין לו.) אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו. וראה יצחק ברוח הקודש שהבוגדים והחוטאים יתעוררו לתשובה, והלא הם צריכים לתקן מעשיהם הן על מעשה העבירה בבחינת די"ן והן על העדר קיום המצוה בבחינת חשבו"ן, ולזה אמר ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה', זה שדה של תפוחים, היינו אתרוגים, שמקיימים מצות לקיחת ארבע מינים בשמחה, כדכתיב (ויקרא כג מ) ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים, ועוד שטעם מצוה זו כי היא מביאה את האדם לעבודת ה' בשמחה כמבואר בספר החינוך (מצוה שכד), ועל ידי זה השמחה של מצוה יתכפר להם חשבון העדר קיום המצות. ואם תאמר מנלן שצריך כפרה גם על בחינת חשבון, לזה אמר ויתן לך האלהים מטל השמים זו ציון ומשמני הארץ אלו הקרבנות, שצריך הקרבן להיות דוקא מדבר שיש בו רוח חיים, ומזה ראיה שצריך תשובה וכפרה הן על מעשה העבירה בבחינת דין, והן על העדר קיום המצוה בבחינת חשבון.

ובלכתינו בדרך זה יתפרש מאמרם ז"ל במס' סוכה (דף נג.) חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין בפניהם, תנו רבנן, יש מהן אומרים אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו, אלו חסידים ואנשי מעשה, ויש מהן אומרים אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו, אלו בעלי תשובה, אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו. הכוונה בזה, כי בכל ימות השנה לא זכו רק לתשובה על בחינת דין מעשה העבירה בלבד, מה שאין כן עכשיו בעת שמחת בית השואבה, מכח שמחה של מצוה, מתכפר להם גם בחינת חשבון העדר קיום המצוה, ועל כן היו אומרים

אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו, אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו, כי עכשיו מכח שמחה של מצוה היו זוכים לכפרה ומחילת העונות בשלימות, הן על בחינת דין והן על בחינת חשבון.

והנה אנחנו נאספים פה לכבוד שמחת בית השואבה, ואע"פ שאנחנו שרויים בגלות החל הזה אנו מבקשים לעשות עכ"פ זכר למקדש, השי"ת יזכינו כאשר שמענו כן עוד נזכה לשמוח בשמחה זו בבית המקדש דלעתיד שיבנה במהרה בימינו. ונזכה לקבל כל השפעות טובות המאירים מאור בית השואבה, בני חיי ומזוני רוויחי, ונזכה לגאולה שלימה במהרה בימינו אמן.

ליל ג' דחג הסוכות אושפיזא דיעקב

איתא במדרש (ב"ר פס"ח ס"ב) ויצא יעקב מבאר שבע, רבי שמואל בר נחמן פתח (תהלים קכא א) שיר למעלות אשא עיני אל ההרים, אשא עיני אל ההורים למלפני ולמעבדני, מאין יבא עזרי, אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה (בראשית כד י) ויקח העבד עשרה גמלים וכל טוב אדוניו בידו, ואני לא נזם אחד ולא צמיד אחד, חזר ואמר מה אנא מובד סברי מן ברייי, חס ושלום לית אנא מובד סברי מן ברייי, אלא עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ. והמדרש הזה כולו אומר דרשוני, מעיקרא מאי קסבר יעקב אבינו ובמה נתיישבה דעתו לבסוף, וחלילה לומר שעלתה על מחשבתו להסתפק באמונת השי"ת אף רגע כמימרא.

ויתבאר על פי מה שכתב א"ז זללה"ה בייטב לב (פ' תולדות עמוד ריב) על מאמר הגמרא (יבמות סד.) מפני מה היו אבותינו עקורים, מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. ולכאורה קשה מדוע לא יקוים בהם והיה טרם יקראו ואני אענה. אכן איתא בזוה"ק (תולדות דף קלז.) עשרין שנין אשתהי יצחק עם אתתיה ולא אולידת עד דצלי צלותיה, בגין דקוב"ה איתרעי בצלותהון דצדיקיא, מאי טעמא, בגין דיתרבי ויתוסף רבות קודשא לכל מאן דאיצטריך בצלותהון דצדיקיא. ופירש במקדש מלך שמרויחים בזה שמתרבה השפע גם לזולתם למי שצריך לאותו ענין שהם מתפללים, למה זה דומה לצינור שנסתם, ואם יבוא אחד ויפתחנו וינקנו, שוב הוא פתוח לכל, ומי שצריך לישועה ישאב מאותו הצינור. וכן כתבו המפרשים (אוהל יעקב פ' לך) על הפסוק (ישעיה יב ג) ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה, משל למלך שהיה צמא למים במדבר שמם, ורצו עבדיו להביא לו מים מרחוק, אמר להם הן לי יש סיפק בידי להביא מים ממרחק שיש לי כמה עבדים ורוכבי סוסים, אבל אדם אחר שילך בדרך הזה ויצמא למים יסתכן, על כן צוה שיכרו לו מעין באר מים חיים, כדי שיהיו מים מצויים לכל עובר. וכמו כן ישועת צדיקים הוא כמו מעין הנובע ישועה מיד ולדורות, ולכן הקב"ה מתאוה לתפלתן, כדי שעל ידי תפלתן יפתח הצינור והמעיין לכל מי שצריך לאותו דבר, עכ"ד.

ובזה כתב א"ז זללה"ה בייטב לב (פ' בשלח עמוד קח) לפרש מאמר הגמרא במס' חולין (דף ס:) רב אסי רמי, כתיב (בראשית א יב) ותוצא הארץ דשא, בתלת בשבתא, וכתיב (בראשית ב ה) וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ, במעלי שבתא, מלמד שיצאו דשאים ועמדו על פתח קרקע, עד שבא אדם הראשון ובקש עליהם רחמים וירדו גשמים וצמחו, ללמדך שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים, רב נחמן בר פפא הוי ליה ההיא גינתא זרע ביה ולא צמח, בעא רחמי אתא מיטרא וצמח, אמר היינו דרב אסי שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים. והוא תמוה שרב נחמן יאמר על עצמו שהוא צדיק. אך לפי האמור יש לומר שרב נחמן אמר זה מכח ענוה, שלא נושע בזכותו ובתפלתו, כי אם על ידי תפלתו של אדם הראשון שכבר התפלל על הגשמים, והיינו דרב אסי שהקב"ה מתאוה לתפלתם של צדיקים, כדי שבתפלתם יוושעו דורות הבאים, עכ"ד.

ועל פי זה יש לפרש בברכת יצחק אבינו (בראשית כז כז) וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'. וצריך ביאור מהו הדמיון לשדה. אך ביאור הענין כי ברכת יצחק אבינו כולל ברכה ליעקב ולזרעו עד סוף כל הדורות, וכולנו שואבים חיות מברכות אלו עד היום הזה, והנה לא כל אחד ראוי לברכות אלו, אמנם יצחק אבינו כאב רחמן נתכוון לברך את כולם, וכמו שדרשו חז"ל (סנהדרין לז.) וירח את ריח בגדיו, אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו. ועל כן המליץ יצחק עליהם ופתח ואמר, ראה ריח בני כריח שד"ה אשר ברכו ה', רומז לשיח השדה שלא צמחו עד תפלתו של אדם הראשון, כדי שתפלתו תעבוד גם לדורות הבאים, וכמו כן ברכות אלו, ויתן לך האלהים מטל השמים, ובמדרש רבה (פס"ו ס"ג) ויתן ויחזור ויתן, כי ברכת צדיק הוא מיד ולדורות, ובזה נפתח הצינור שיחזור ויתן ברכות הללו לבני ישראל בכל הדורות העתידים.

ולזה אמר ויתן לך האלקים מטל השמים ורוב דגן ותירוש, ובמדרש רבה (פס"ו ס"ג) מטל השמים זה מקרא וכו' ורוב דגן זו תלמוד, הכוונה, מטל השמים זה מקרא היינו מה שנאמר במקרא במעשה בראשית בתלת בשבתא ותוצא הארץ דשא, ורוב דגן זו תלמוד, היינו הא דרב אסי רמע ממה

שנאמר במעלי שבתא וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ, ומתרץ מלמד שיצאו דשאים ועמדו על פתח קרקע עד שבא אדם הראשון ובקש עליהם רחמים וירדו גשמים וצמחו ללמדך שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים, וכמו כן כל איש ישראל יזכה לקבל ברכות יצחק אבינו בכל מצב שהוא.

וזה שאמר המדרש, אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי, אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה ויקח העבד עשרה גמלים וכל טוב אדוניו בידו, הכוונה על נכסים הרוחניים, שהיה בידו מצות ומעשים טובים כאשר לימד וקיבל מאברהם אבינו, ולכן כאשר התפלל למצוא זווג ליצחק אבינו, נתמלא מיד בקשתו ותפלתו, ואני לא נזם אחד ולא צמיד אחד, שאין בידי מצות ומעשים טובים שהן תכשיטין להנשמה, ומאין יבא עזרי, וכיצד אזכה להתפלל ובמה תתקיים משאלותי, חזר ואמר לית אנא מוביד סברי מן ברייי אלא עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ, היינו מה שבשעת בריאת שמים וארץ יצאו הדשאים מן הקרקע על ידי תפלת אדם הראשון, מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים, שעל ידם תפתח הצינור לדורות הבאים בשעה שיצטרכו לגשמים, וכמו כן גם אני אוכל לתמוך תפלתי על תפלתו של אברהם אבינו ואליעזר עבד אבי אבא, ובזכות תפילתם גם תפלתי קרובה להתקבל.

ורעיוני עלי סליקו, ביום טוב סוכות אנו לוקחים בידינו ארבעה מינים ומקיימים מצות הנענועים, וסגולתן להשפיע שפע פרנסה לכל ישראל, ועל דרך שאמרו (סוכה לז:) מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים. והנה כל אחד עושה נענועים ומצפה לפרנסה, אמנם לאו כל איש זוכה לכוון לבו כראוי בעת קיום המצוה, ובמה יזכה גם הוא לשפע הפרנסה כראוי, אך הצדיקים הקודמים הם קיימו מצות הנענועים כראוי עם השתפכות הנפש והתפללו לה', והם כבר פעלו לטובת בני ישראל גם לדורות הבאים, ובכן גם אנחנו עולים במסילתם, ובכל מצב שאנו נראים הרי אנחנו תמוכים על תפלתם בימים הנוראים, וזוכים לפעול לטובת ישראל כל מילי דמיטב.

והשי"ת יעזור שברכות הקדושות של יצחק אבינו ליעקב אבינו יחולו על ראשינו, ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש, והם יתלוו אתנו עד סוף כל הדורות, ונזכה לקבל השפע הגדול שנמשך מהם, שפע ברכה והצלחה וסייעתא דשמיא והשפעות טובות, ויתן ויחזור ויתן, השפעות טובות בגשמיות, השפעות טובות ברוחניות, עדי נזכה כולנו לביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

דרשה שבת שובה
יום ג' דחוה"מ לעת ערב ליל אושפיזא דמשה

(דברי פתיחה)

איתא בשו"ע או"ח בדיני פסוקי דזמרה (סי' נ"א ס"ט) מזמור לתודה יש לאומרה בנגינה, שכל השירות עתידות ליבטל חוץ ממזמור לתודה, עכ"ל.

ובראשית דברי הנני בזה להביע מזמור לתודה לפני הקב"ה, על כל החסד אשר גמלנו בכניסת החג, לאחר שבערב יו"ט היה הגשם חזק יורד על הארץ, ולפי דברי חכמי הטבע היה נמשך ירידת הגשמים כל היום וכל הלילה בליל התקדש החג, והיה חשש גדול אם נוכל לקיים מצות ישיבת סוכה כדת וכהלכה, דקי"ל (סוכה כז.) אכילת כזית פת בסוכה בלילה הראשונה חובה, ולהלכה פסק הרמ"א בשו"ע (או"ח סי' תרל"ט ס"ה) כשיטות הראשונים (ר"ן סוכה שם ורא"ש סוכה פ"ב סי' כ"ג וסמ"ק סי' צג וטור שם) דבלילה הראשונה צריך לאכול כזית בסוכה אף אם גשמים יורדין, עי"ש. וישבנו יחד עם הגאון הדומ"ץ שליט"א איך לקבוע הדין הלכה למעשה, וחזינא דוחקא בתר דוחקא כדי שלא לבטל מצות ישיבת סוכה. ועדיין לא ידענו איך יפול הדבר, ובאמת נמס לב כל אחד מרוב פחד, אם יעלה בידינו לאכול לכה"פ כביצה פת (וכדפסק במטה אפרים סי' תרכ"ה סעיף ס"ב) בתוך הסוכה.

אבל השי"ת עזר לנו ברוב רחמיו וחסדיו, והושע ה' את עמו ישראל, ועצר את השמים ולא היה מטר, בכל העיירות הסמוכות לנו זכו רבבות בני ישראל לקיים מצות ישיבת סוכה בשמחה רבה ולאכול סעודת יו"ט בלי מפריע, וגם לישן בסוכה.

ובכן כיון שראינו חסדי ה' באופן גלויה, מחוייבים אנחנו להביע רגשי תודה להודות ולהלל לה' מעומק הלב, אודה ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו, על החסד הגדול אשר גמלנו, ולא נפרע שמחת החג של רבבות אלפי ישראל, תלי"ת היה לנו שמחת יו"ט בכל פרטיה, ברוך ה' המבורך לעולם ועד, שזכינו לישב בסוכה כראוי.

*

בפרשת בא, ויושב את משה ואת אהרן אל פרעה ויאמר אליהם לכו עבדו את ה' אלהיכם מי ומי ההולכים, ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו בצאנינו ובבקרינו נלך כי חג ה' לנו. איתא במדרש (הובא בקדושת יום טוב) כי חג ה' לנו, זה חג הסוכות. וצריך ביאור מה היתה השאלה ומה היתה התשובה.

ב) איתא במדרש פליאה (הובא בקדושת יו"ט לסוכות) אתה החילות להראות את עבדך, אלו ארבע מינים שבלולב. ובמגלה עמוקות (אופן קד) כתב רמז, ראשי תיבות **ה**חלות **ל**הראות **את עבדך**, נוטריקון **ה**דס **ל**ולב **את**רוג **ע**רבה. והוא תמוה, מה ענין ארבע מינים שבלולב לתפלתו של משה רבינו ליכנס לארץ ישראל.

ונקדים דבר שמעתתא בסוגיא דמתנה על מנת להחזיר אשר למדנו בלימוד הישיבה לסיום הזמן, במס' סוכה (דף מא:) אמר רבא, הא לך אתרוג זה על מנת שתחזירהו לי, נטלו ויצא בו, החזירו יצא, לא החזירו לא יצא. ובמס' קידושין (דף ו: ד"ה לא החזירו) הקשו בתוס', ואם תאמר אמאי לא יצא, הא לא הוה תנאי כפול. וי"ל דאיכא תנאי דלא בעי כפול, כגון הכא שהיה דעתו שיברך חבירו על אתרוג שלו, עי"ש. ומשמע מדבריהם דהכא לא בעינן תנאי כפול, כיון שיש אומדנא שלא נתנו לו במתנה גמורה אלא לצאת ידי חובתו, שהרי מסתמא הוא רוצה לצאת באתרוג שלו, לכן לא צריך להתנות בפירוש. אמנם בשמעתין במס' סוכה כתבו התוס' (ד"ה הילך) וז"ל, בשום מקום אין מדקדק הש"ס בלשונו להקדים תנאי למעשה ותנאי כפול והן קודם ללאו, אף על גב דבהכי מיירי, אלא שמקצר לשונו, לפי שלא על חידוש זה בא להשמיענו, עכ"ל. וצריך לבאר סברת סתירת התוס', דמדבריהם במס' סוכה משמע דצריך להתנות בדיני התנאי ולא סגי באומדנא, ובמס' קידושין קאמרי שאם יש הוכחה ואומדנא דדעתו לכך, אינו צריך להתנות בפירוש, ויש להבין באיזה סברא פליגי ובמה תליא מילתא.

ונ"ל בהקדם מה שכתב הקצות (סי' רמ"א סק"ט) לחדש, דכל היכא דלא היה התנאי כפי דיני תנאי דאמרינן תנאי בטל ומעשה קיים, מכל מקום מחויב לקיים התנאי מחמת התחייבות שאמר שיתן בשעת משיכת החפץ, ומה לי שהתחייב ליתן דמים או שהתחייב ליתן לו אתרוג זה. אלא שהחילוק הוא אם התנה בדיני תנאי או לא התנה בדיני תנאי, דכל היכא שהתנה כפי דיני תנאי, הברירה בידו לקיים התנאי ואז יתקיים המעשה, או לא לקיים התנאי וממילא יתבטל המעשה, משא"כ כשלא עשה התנאי כפי דיני תנאי, אז המעשה ודאי מתקיים אלא שהוא מוכרח לקיים התנאי מצד התחייבות, וכיון דגבי אתרוג לא מהני חזרת דמים כמ"ש הרא"ש והריטב"א, אם כן כשגובה לבסוף האתרוג אמרינן למפרע הוא גובה לכו"ע כמ"ש התוס' (גיטין דף מ: ד"ה הקדש), נמצא לא הוי שלו למפרע ולא הוי לכם בשעת הברכה ולא יצא, לכן צריך דקדוקי תנאי, דבזה ליכא חיוב אלא שהמעשה בטל אם לא יקיים התנאי, נמצא לכשיחזיר האתרוג לבסוף הוי האתרוג למפרע שלו בשעת ברכה, עכ"ד.

והקשה בשו"ת קול אריה (סי' ל"ב) ממה שכתבו התוס' (במס' קידושין) דאף דלא התנה תנאי כפול איכא אומדנא דלא נתנו לו רק לצאת בו ולהחזירו, והלא לסברת הקצות דגם אי לא כפל התנאי מחויב להחזיר, אם כן ליכא אומדנא דההתנה עמו תנאי כפול דהלא בלאו הכי חייב להחזירו, ואמאי לא נימא דלא הוי תנאי רק התחייבות, ואף אם לא החזיר יצא כיון דלא היה תנאי דנימא דהמעשה בטל.

ותירצו האחרונים (גבעת שאול חידושי סוגיין עמוד תרעח) לפי דברי הקצות (שם) דלכן צריך ליזהר בדיני התנאי, דאם לא יתנה עמו כפי דיני התנאי נמצא דלמפרע הוא גובה, ונמצא דאחר שהחזיר האתרוג היה היא של הנותן למפרע ולא יצא המקבל חובתו כיון דלא היה שלו מעולם, לפי זה אתי שפיר דברי התוס' דעל כרחך צריך לתנאי גמור ולא סגי ליה בחיוב מדין שכירות, דהא רוצה שיצא בו חבירו, ואם לא יתחייב להחזירו מדין תנאי רק מדין שכירות, הלא יגבה למפרע ולא יצא בו חבירו, וכיון דהוא רוצה שיצא בו חבירו על כרחך מתנה עמו תנאי גמור, עכ"ד.

איברא אכתי יש לעיין בזה, לפי דברי הערוגת הבשם (או"ח סי' קצו) שהשיג על דברי הקצוה"ח, דלא שייך לומר למפרע הוא גובה אלא משעת הלואתו, דהיינו אחר שכבר נתחייב להחזירו, אבל קודם שנתחייב לו בעד שלוה ממנו לא שייך לומר שכבר גבה, אם כן גבי מתנה על מנת להחזיר כיון דאינו חייב להחזיר האתרוג אלא מחמת הפסיקה, נמצא שלא נתחייב לו מחמת ההתחייבות אלא משעה שכבר קנה האתרוג ואילך, ואף על גב דאמרינן למפרע הוא גובה מכל מקום לא אמרינן דגבה אלא מאותו שעה ואילך שכבר קנה האתרוג ויצא ידי חובתו, אבל קודם לכן כיון דלא נתחייב כלום אי אפשר לומר דכבר גבה מאז, ובשלמא אם מתחייב עצמו דבר אחר בעד זה החפץ שקונה, אזי יש לומר דבזה שקונה החפץ הזה נקנה לו חפץ פלוני שהתחייב את עצמו, וכיון דאינו יכול לסלוקי בזוזי למפרע הוא גובה, אבל כאן הדברים סותרים זה את זה דכיון דקנה זה החפץ בקנין גמור בלי שום תנאי, רק חיובא הוא דרמיא עליה ליתן לו חפץ זה בחזרה, איך אפשר לומר דבמשיכת החפץ זה נקנה להנותן חפץ, ואם כן נמצא דאף אם לא התנה כדיני התנאי שפיר יצא חובתו בשעת הברכה, עכ"ד. ולפי זה נמצא דאף כשלא התנה תנאי גמור שפיר יצא, דבשעת הקנין לא אמרינן למפרע הוא גובה, והדרא הקושיא למקומה, האיך איכא אומדנא דנתנו לו בדיני תנאי כפול, הלא אף בתנאי דשכירות שפיר יצא חובת המצוה בשעת הקנין.

אולם נראה דהך מלתא תליא במה שנחלקו הרא"ש והר"ר אביגדור כ"ץ בדין מתנה על מנת להחזיר, כי הרא"ש (פ"ג סי' ל) כתב דצריך שיתנהו לו במתנה גמורה על מנת שיחזיר, ואחר שיצא בו צריך לחזור וליתנה לו במתנה בשעת חזרה, אבל אם אמר לו יהא במתנה עד שתצא בו ואח"כ יהא שלי כבתחלה לא יצא בו דהוי כמו שאול, עכ"ד, אמנם הקצות החושן (סי' רמא סק"ד) האריך לחלוק על הרא"ש והביא שיטת רבינו אביגדור כ"ץ (הובא בתשובת הרא"ש כלל ל"ה סי' ב) דמתנה על מנת להחזיר הוי קנין הגוף לשעה, והקצות החשן החזיק בשיטה זו דמתנה על מנת להחזיר הוא כמשמעו, ואין בו תנאי הקנאה, אלא שנתן לו במתנה את האתרוג עד שיצא בו, והוא מתנה גמורה וחלוטה עד הזמן, עיי"ש שהאריך.

והנה לפי שיטת הרא"ש דכדי לצאת חובתו צריך שהאתרוג יהיה שלו לגמרי בקנין עולמית, אם כן בהך סברא שכתב הערוגת הבשם דאף דלמפרע הוא גובה, מכל מקום קודם שנתחייב להחזירו זכה בו בשעת הקנין, לא סגי לומר דיצא בזה חובתו דהלא כיון דלא הוי שלו רק לזמן מה הרי היא כקנין פירות ולא חשיב כגוף שלו, ולפי זה שפיר כתבו התוס' דאיכא אומדנא דלא נתנו לו במתנה על מנת להחזיר אלא כפי משפטי התנאי, דאף על גב דהמקבל חייב להחזירו אף אם לא התנה עמו כדיני תנאי רק מטעם התחייבות כדברי הקצוה"ח, מכל מקום כיון דלמפרע הוא גובה נמצא דהמקבל לא יצא חובתו במתנה כי האי דלא הוי רק לזמן, ולכן איכא אומדנא דלא נתנו לו רק בתנאי גמור אשר לפי זה הרי קנאו בקנין עולמית, רק דמכח התנאי צריך להחזיר ולהקנות לו, אמנם לשיטת הר"ר אביגדור דסגי לצאת חובתו באתרוג שלא קנאו רק בקנין לזמן, אם כן גם במתנה שלא התנה עמו כפי דיני התנאי רק מטעם התחייבות בעלמא, מכל מקום שפיר יצא כיון דהיה שלו בשעת הקנין וסגי בקנין לזמן לצאת חובתו, ולפי זה אי נתן האתרוג במתנה על מנת להחזיר ולא התנה כפי דיני התנאי ליכא אומדנא דלא נתנו רק על פי תנאי, דהלא אף מטעם התחייבות חייב להחזירו וגם המקבל יצא בו בשעת הקנין.

ובקצות (שם) הוכיח מדברי התוס' (ערכין ל. ד"ה ולא ידענא) דכל דבר שסופו להחזיר לבעלים כגון מתנה על מנת להחזיר, או שאלה או שכירות בכולם לא מיקנו בחליפין עיי"ש, דס"ל כשיטת הר"ר אביגדור דהוי קנין לזמן, דאי איתא דהוי קנין עולמית על מנת שיחזיר ויתנה לו בהקנאה, הרי הוא של המקבל מתנה גמורה וחלוטה, ומה שצריך לחזור ולהקנותו אינו אלא מצד התנאי, אם כן ודאי נקנה בחליפין כמו שארי מתנה, אלא ודאי דמתנה על מנת להחזיר אינו אלא לשעה, ומשום הכי כיון שסופו לחזור ממילא הוי ליה לענין חליפין כמו שאלה ושכירות עכ"ד. אמנם בספרו אבני מילואים (סי כ"ח סקנ"ג) הוכיח מדברי התוס' (קידושין ו: ד"ה ואם לאו) דס"ל כשיטת הרא"ש דמתנה על מנת להחזיר הוי מתנה על מנת שיחזור ויקנהו לו עיי"ש.

ומעתה יש לומר דהנך שתי סברות שבתוס' שנחלקו אי צריך להתנות תנאי גמור או סגי באומדנא, אזלי כפי שיטתייהו בפירושו דמתנה על מנת להחזיר, והיינו דהתוס' (במס' סוכה) דס"ל דרבא מיירי בהתנה בתנאי גמור אזלי בשיטת התוס' (במס' ערכין) דס"ל כהר"ר אביגדור, אשר לפי זה במתנה על מנת להחזיר ליכא אומדנא דלא נתנו אלא בדיני התנאי, דהלא בלאו הכי שפיר קנאו לצאת חובתו דהלא סגי במה שקנאו בשעת הקנין אף דהוי קנין לזמן, אמנם התוס' (במס' קידושין) דס"ל דאף אם לא התנה בפירוש בתנאי גמור, אזלי כשיטתייהו התם דנקטו כשיטת הרא"ש דלא סגי גבי אתרוג קנין לזמן וכמ"ש באבנ"מ, וכדי לצאת באתרוג זה צריך לומר דנתנו לו במתנה גמורה, ואם ליכא חיוב מטעם התנאי רק מטעם התחייבות, נמצא דלא קנאו רק לזמן ולא יצא, לכן שפיר נקטו דאיכא אומדנא דלא נתנו אלא בתנאי גמור, דבלאו הכי לא יצא כיון דלמפרע הוא גובה ואף דבשעת הקנין קנאו מכל מקום לא הוי רק קנין לזמן, ולכן איכא אומדנא דלא נתנו אלא כפי דיני התנאי.

ב

ואשיבה רגלי למידר"ש, בהקדם מה דאיתא במס' סוכה (דף מא:) תנו רבנן, ולקחתם לכם (ויקרא כג מ) משלכם, להוציא את השאול ואת הגזול, מכאן אמרו חכמים אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חבירו אלא אם כן נתנו לו במתנה, ואמרינן עלה בגמרא, מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, כי הא דאמר רבא הא לך אתרוג זה על מנת שתחזירהו לי נטלו ויצא בו, החזירו יצא לא החזירו לא יצא.

וכתב הרא"ש (סוכה פ"ג סימן ל) עלה, וצריך שיתנהו לו במתנה גמורה על מנת שיחזיר ואחר שיצא בו צריך לחזור וליתנה לו במתנה בשעת חזרה, אבל אם אמר לו יהא במתנה עד שתצא בו ואח"כ יהא שלי כבתחלה לא יצא בו דהוי כמו שאול, ותדע מדאמר לקמן (דף מו:) אמר רבי זירא לא ליקני איניש הושענא לינוקא ביומא טבא קמא, דינוקא מקני קני אקנויי לא מקני. ואם אינו צריך להחזיר לו במתנה, נהי דקטן לאו בר אקנויי הוא ליקני ליה עד שיצא בו ולחזור לו ממילא, אלא ודאי צריך לחזור וליתנו לו במתנה וקטן לאו

בר אקנויי הוא, עכ"ד הרא"ש. ומוכח דס"ל לרבי זירא דקנין לזמן הוי רק קנין פירות דלאו כקנין הגוף, ולכן אי אפשר ליתן לתינוק אתרוג במתנה על זמן, וצריך שיתנהו לו במתנה לחלוטין.

ונקדים עוד מה דאיתא במדרש (ב"ר פל"ח סי"ג) שאברהם אבינו שיבר הצלמים של אביו. ולכאורה יש להקשות איך הזיק אברהם את הצלמים שהן נכסי תרח, הלא גזל היא בכלל ז' מצות שנצטוו בני נח (סנהדרין נו.).

והנה בשו"ת בית יצחק (אה"ע ח"ב בהג' בסוה"ס סי' א אות ד) הקשה כן לגבי רחל אמינו איך גנבה רחל את התרפים, ומיישב על פי שיטת הראשונים (שו"ת הרשב"א ח"א סימן תשמ"ו) דאיסור הנאה אין לה בעלים והוי הפקר, ושפיר גנבה רחל את התרפים דהוי עבודה זרה דאסורה בהנאה ואין לה בעלים ואין בזה משום גזל, עכ"ד. ולפי זה גם לגבי אברהם אבינו י"ל כן, דשפיר שיבר צלמי תרח, משום דהוו איסור הנאה ואין לה בעלים.

אמנם כתב בשו"ת קול אריה (סימן י"ח) דהא דאיסור הנאה אין לה בעלים, אתיא כמאן דאמר קנין פירות כקנין הגוף, וביאר הרשב"ם (בבא בתרא נ. ד"ה כקה"ג) הטעם, משום דכל עצמו וגופו של חפץ עומד לתשמישו, ולכן למי ששייך התשמיש שייך גם כן הגוף, דהגוף הוי טפל להתשמיש, ומאן דס"ל קנין פירות לאו כקנין הגוף, ס"ל דהתשמיש והגוף הם שני ענינים מחולקים ועיקר הוי הגוף, עי"ש. ולפי זה הוא הדין באיסור הנאה, דתשמיש אין כאן שהרי נאסר בהנאה וליכא רק הגוף, למ"ד קנין פירות כקנין הגוף, ועל כן שפיר אמרינן איסור הנאה אין לה בעלים, דכיון דעיקר החפץ עומד לתשמישו והרי התשמיש נאסר, אף הגוף אין לו, עכ"ד.

ומעתה מהא דאמר רבי זירא דלא ליקני איניש הושענא לינוקא ביומא טבא קמא, שמע מינה דס"ל קנין לשעה לא הוה קנין, הרי מוכח דס"ל דקנין פירות לאו כקנין הגוף, נמצא דס"ל דאיסור הנאה יש לה בעלים אף שאין לה השתמשות בגוויה, שאין ההשתמשות קשור עם זכות הבעלים, ואם כן כיון דאיסור הנאה יש לה בעלים הדרא קושיא לדוכתה איך שיבר אברהם צלמי תרח.

אמנם במס' בבא קמא (דף קיג.) פליגי תנאי אי גזל נכרי מותר או אסור, ולפי זה יש לומר שאברהם אבינו קים ליה כמ"ד גזל נכרי מותר, ושפיר מותר להזיק נכסי גוי. וכתב בספר פתח האהל (ערך גזילה בסופו) דסברת המ"ד דגזל עכו"ם מותר, אתיא כהא דאיתא במס' בבא מציעא (דף קיד:) תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר, קברי עכו"ם אינן מטמאין באהל, שנאמר (יחזקאל לד לא) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם, אתם קרויין אדם ואין עכו"ם קרויין אדם, עכ"ד.

ואיתא במדרש (ויק"ר פ"ד ס"ו) שאומות העולם יש להם טענה ממה שנאמר (שמות ג ב) אחרי רבים להטות, וכיון שאנו מרובים מכם, מפני מה אין אתם משוין עמנו בעבודה זרה, עי"ש. וכתב בבכור שור (ראש השנה טז:) שכל זמן שהיה אברהם קבוע במקומו, לא היה חשש ביטול ברוב, דהא אמרינן (כתובות טו.) כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, אבל כיון שיהיה נודד ממקומו הקבוע לו על פי ציווי ה' לך לך מארצך, יש חשש ביטול ברוב העולם, עי"ש.

ותירץ בספר דרש משה (פ' תשא) על פי מה דאיתא בשו"ע (יו"ד סי' צ"ח ס"ב ובטו"ז סק"ג) מין במינו בטל ברוב, ומין בשאינו מינו אינו בטל ברוב, וכתב הרמ"א ולענין מין במינו אזלינן בתר שמא, אם הוא שוה הוי מין במינו, אבל לא אזלינן בתר טעמא אם הוא שוה או לא, עי"ש. והנה אמרינן בגמרא אתם קרויין אדם ואין עכו"ם קרויין אדם, ואם כן ישראל ואומות העולם אינן שוים בשמא, והוי מין בשאינו מינו שאינו בטל ברוב, עכ"ד.

ולפי זה יש לומר כי פרעה שאל אותם לאמר, לכו עבדו את ה' אלהיכם מי ומי ההולכים, כלומר שמעשיכם סותר לדבריכם, דהלא אתם הולכים ועידי ממקומכם הקבוע, וכיצד אתם מבקשים לילך לעבוד את ה', הלא מתעורר החשש שמא תהיו בטילים בין רוב אומות העולם, ויאמר משה בנעריו ובזקנינו נלך וגו' כי חג ה' לנו זה חג הסוכות, היינו הא דקי"ל שאין ליתן אתרוג ביו"ט הראשון לקטן משום שהקטן קונה ואינו מקנה מה"ת, שמע מינה כשיטת הרא"ש דמתנה על מנת להחזיר הייט שיתן לו במתנה לחלוטין ויחזירנו במתנה על ידי קנין, ולא שיתן לו מתנה לזמן, דלא מהני ביו"ט ראשון כהאי גוונא משום דקנין לזמן הוי כקנין פירות, וכל קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי ולא הוי לכם, שמע מינה דקנין פירות לאו כקנין הגוף, אם כן איסור הנאה יש לה בעלים, שוב נתעורר הקושיא איך שיבר אברהם צלמי תרח, ועל כרחך לומר דגזל נכרי מותר, שמע מינה דאתם קרויין אדם ואין אומות העולם קרויין אדם, שוב הוי בני ישראל עם אומות העולם מין בשאינו מינו, אם כן אין חשש שבני ישראל יתבטלו ברוב אומות העולם אע"ג דניידי ממקומם הקבוע בארץ מצרים.

ובמס' שבת (דף פז.) משה שיבר את הלוחות מדעתו, דדריש קל וחומר, ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה (שמות יב מג) וכל בן נכר לא יאכל בו, התורה כולה וישראל מומרים על אחת כמה וכמה. והקשה המהרש"א (יבמות סב.) בשם פענח רזי, מאי קל וחומר הוא

זה, הא איתא במס' סנהדרין (דף נט.) רבי מאיר אומר מנין שאפילו עכו"ם ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול, שנאמר (ויקרא יח ה) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, כהנים לוים וישראלים לא נאמר, אלא האדם, הא למדת שאפילו עכו"ם ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, עי"ש.

אמנם רשיז"ל במס' סנהדרין מפרש, רבי מאיר לית ליה הא דאמרינן אתם קרוין אדם ולא נכרים קרוין אדם, ורבי שמעון היא דדרש לה, עי"ש. ולפי זה יש להמליץ בעד משה רבינו ששיבר את הלוחות, דס"ל כרבי שמעון דאין עכו"ם קרויין אדם, ושוב לא שייך לפרש קרא אשר יעשה אותם האדם דקאי על עכו"ם העוסק בתורה, ושפיר דרש קל וחומר, ולכן שיבר את הלוחות.

ובזה יתפרש תפלת משה רבינו, אתה החילות להראות את עבדך את גדלך, אלו ארבע מינים שבלולב, דהנה איתא במדרש (הובא בעיר דוד אות תיז) שמשה רבינו לא נכנס לארץ משום חטא שבירת הלוחות. אמנם הלא ממצות ארבע מינים שבלולב, שאם נותן לחבירו לצאת בו צריך שיתנהו לו במתנה לחלוטין וכמ"ש הרא"ש, דבלאו הכי הוה קנין לזמן וכקנין פירות דמי, שמע מינה דקנין פירות לאו כקנין הגוף, אם כן איסור הנאה יש לה בעלים, ולפי זה מתעורר הקושיא איך שיבר אברהם צלמי תרח, וצריך לומר דגזל נכרי מותר משום דאתם קרויין אדם ואין עכו"ם קרויין אדם, והיינו כרבי שמעון ולא כרבי מאיר, נמצא דשפיר דרש משה קל וחומר לשבור הלוחות, ואין בו שום חטא, ולכן מבקש בדין אעברה נא.

ג

או יאמר בביאור מאמר המדרש (הובא בקדושת יום טוב) ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך וגו' כי חג ה' לנו, זה חג הסוכות.

ב) במדרש ילקוט (תהלים רמז תתלא) תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגינו (תהלים פא ד), בחודש שיש בו חג הסוכות.

ואפ"ל על פי מה שהזכרנו שיטת הרא"ש (סוכה פ"ג סימן ל) הנותן אתרוג על מנת להחזיר, צריך שיתנהו במתנה גמורה על מנת להחזיר במתנה, אבל אם אמר יהא במתנה עד שתצא בו ואחר כך יהא שלי כבתחילה לא יצא בו, דהוי כמו שאול, משום דקנין לשעה לא הוי כקנין הגוף, עכ"ד.

אך בקצות החושן (סי' רמ"א סק"ד) הביא תשובת הרא"ש (כלל ל"ה סי' ב') בשם רבינו אביגדור כ"ץ שחולק, וס"ל דמתנה על מנת להחזיר הוי קנין הגוף לשעה, והיינו שנותן את האתרוג במתנה עד שיצא בו, והוא מתנה גמורה וחלוטה עד הזמן, עי"ש.

ובשו"ת בית שערים (או"ח סי' שנ"ו) הקשה השואל הגאון בעל אפסי ארץ מנאנאש ז"ל, לפי מאי דקי"ל (גיטין מה.) האחין שחלקו לקוחות הן ומחזירין זה לזה ביובל, אם כן לרבי אליעזר דאמר (סוכה כז:) שאינו יוצא בסוכה שאולה דלא מקרי לך, ולסברת הרא"ש דקנין לשעה לא הוי קנין והוי כשאול, אם כן לא משכחת סוכה אלא חד בר חד עד יהושע בן נון, עד כאן קושיתו.

אמנם הלום ראיתי במכתב סופר להגאון רבי שמעון סופר ז"ל (סי' ל"ו) שזה שכתב הרא"ש דקנין לשעה לא הוי קנין, היינו רק באתרוג, משום שנאמר (ויקרא כג מ) ולקחתם לכם, ודרשינן (סוכה לד:) שתהא לקיחה תמה, והכי נמי לכם תמה בעינן, ואם אין לו בו אלא קנין לשעה לא הוה קנין תמה, דדמי לשאלה החוזרת לשעה, עכ"ד. וכבר קדמו בסברא זו בשער המלך (פ"ג מהל' זכיה ומתנה ה"ו) בשם ספר בית יעקב (סי' קי"ד).

ובזה יובן היאך מתקיים מצות סוכה לרבי אליעזר, דהא סברת הרא"ש הוא דרק בלולב דוקא בעינן לקיחה תמה, מה שאין כן בסוכה אין הכי נמי דקנין לשעה הוי קנין, ואם כן כל אחד הקונה שדה או בית מחבירו יכול לקיים בו מצות סוכה.

ואשכחנא בהא פתרי אהא שכתב א"ז זללה"ה בעצי חיים (לשבת תשובה אות יב) לפרש הא דאיתא בגמרא (יומא פו:) דלריש לקיש בתשובה מאהבה זדונות נעשות לו זכיות, ובתשובה מיראה זדונות נעשות לו שגגות, על פי מה שכתב א"ז זללה"ה בייטב לב (פ' ראה) שהמובחן להכיר ערכו וכוונתו אם הוא זכה בלתי לה' לבדו, או שכוונתו הוא לעצמו בשביל יראת העונש ואהבת שכר, כי העובד מאהבה יקום לעולם על מעמדו ולא יפול ממנו, אבל העובד מיראה איננו במעמד אחד, כי אם פעם יצא כברק חצו ופעם יפול הנופל ממנו, עכ"ד. ולכן בתשובה מאהבה שהתשובה עומדת וקיימת לעד, ואינו כקנין הגוף דהוא לשעה, על כן נעשו הזדונות לזכיות גמורות, מה שאין כן בתשובה מיראה שאין לה קיום ויכול לחזור לסורו, הוי רק קנין לשעה דלא הוי קנין, ולכן אינן נעשות כזכיות, דהא לא הוי רק לשעה, וזה לא נחשב כקנין הגוף להיות נחשב כשלו, עכ"ד.

אכן לפי האמור דסברת הרא"ש דקנין לשעה לא הוי קנין הוא רק בלולב ואתרוג שצריך שיהא לקיחה תמה

דלכם ולא בשאר ענינים, אם כן גם בתשובה מיראה אף דהוי קנין לשעה שפיר אהני והוא חשוב.

ועל פי זה יש לפרש המכוון בברכת יצחק אבינו ליעקב בנו (בראשית כז כז) וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'. ולכאורה צריך ביאור מהו הדמיון לשדה. אך איתא במס' סנהדרין (דף לו.) רבי זירא אמר, וירח את ריח בגדיו, אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו. והיינו אלו שחטאו ושבו בתשובה, והמליץ יצחק עליהם אע"פ שלא עשו רק תשובה מיראה, ועדיין נשאר ריח בוגדיו שנעשו שגגות, עם כל זה מהני אע"פ דהוי רק זמני, והטעם לזה אמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה', זה מצות סוכה שעושין על פני הקרקע, ולשיטת רבי אליעזר אינו יוצא בסוכה שאולה, ועם כל זה שפיר משכחת ליה מצות סוכה בכל אחד ואחד, ומזה ראיה דסברת הרא"ש דקנין לשעה לא הוה קנין הוא רק במצות לולב ואתרוג דבעינן לקיחה תמה, מה שאין כן בכל התורה כולה שפיר אמרינן דקנין לשעה הוי קנין, ואם כן אף תשובה מיראה מהני.

וזהו ביאור דברי המדרש, תקעו בחודש שופר, כדי להתעורר לתשובה, והגם שבראש השנה עושין רק תשובה מיראה, עם כל זה דבר גדול הוא, מטעם בכסה ליום חגינו בחודש שיש בו חג הסוכות, וממצות סוכה מוכח דבכל התורה מהני קנין לשעה, ואם כן אפילו בתשובה מיראה שפיר יועיל.

ובזה יתבאר הויכוח בין פרעה הרשע למשה רבינו, כי כתב הרמב"ם (פ"י מהל' תשובה ה"ה) הנשים והקטנים מחנכין אותן לעבוד מיראה, עי"ש, ועיין בייטב לב (פ' ויקרא עמוד טו). ולזה אמר פרעה הרשע לכו נא רק הגברים ועבדו את ה' כי אות"ה אתם מבקשים, היינו עבודה שלימה מאהבה דייקא, וזה אי אפשר רק לגברים אנשים בעלי השגה, אבל משה רבינו השיב לו בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו וגו', והוא חשב את כולן, שכולן הן ראויין לצאת ממצרים, כי גם עבודה מיראה חשובה לפני ה', ועל זה אמר כי חג ה' לנו זה חג הסוכות, דממה שכל בני ישראל עושין סוכה אף לרבי אליעזר, מוכח דקנין זמני מהני, ועל כן נלך ביחד עם הנשים והקטנים שעושים מיראה, כי גם עבודה מיראה חשובה לפני ה'.

ד

עוד יתפרש מאמר המדרש (הובא בקדושת יום טוב) ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך וגו' כי חג ה' לנו, זה חג הסוכות.

ב) בפרשת תולדות, וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'. ופירש"י וירח את ריח בגדיו כו', מלמד שנכנסה עמו ריח גן עדן. וראוי לתת מילתא בטעמא למה היה כן.

ונל"פ בהקדם חקירת הקדמונים במה שאמרו ז"ל (תנדב"א זוטא פי"ט) יעקב ועשו אחין שחלקו הן בשני עולמות, יעקב נטל עולם הבא ועשו נטל עולם הזה. ולפי זה קשה איך מצאנו ידינו ורגלינו לאכול חלב הארץ וליהנות מטוב עולם הזה, הא הוה גזל מחלקו של עשו.

וביאר מהר"ש פרימו (הביאו החיד"א בראש דוד פ' תצוה) על פי הגמרא (שבת פח.) שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו. ואם כן אלמלא קבלו ישראל את התורה מוט התמוטטה הארץ ונמצא העולם אבד, וכאשר באו ישראל וקבלו התורה קיימו הארץ ומלואה, וקי"ל (בבא מציעא כד.) דהמציל מזוטו של ים ומשלילותו של נהר הרי אלו שלו, ומגיע לנו ליהנות מטוב העולם הזה על פי הדין, עכ"ד.

אמנם איתא במס' שבת (דף פח.) דאיכא מודעא רבה לאורייתא על קבלת התורה שהיתה באונס, עי"ש. נמצא שלא נתקיים התנאי בקבלת התורה ולא נחשבו ישראל כמצילים, ושוב אסור לנו ליהנות מטוב עולם הזה.

אך כתב מהר"ש אלגאזי בספר רצוף אהבה (שם) לסתור טענת מודעא, דקי"ל (בבא בתרא מז:) תליוהו וזבין זביניה זבינא, דאגב אונסא וזוזי גמר ומקני, והכא נמי מחמת השכר מצוה דהוי זוזי, אמרינן אגב אונסא וזוזי קבלו התורה, עכ"ד. אמנם זה דוקא אם תלוהו וזבין ונתן מעות מיד, אז אמרינן אגב אונסא וזוזי גמר ומקני, ולפי זה צריך לומר ששכר עולם הבא נקנה בעולם הזה, ושפיר היתה במתן תורה נמי זוזי הוא השכר, ואגב אונסא וזוזי גמרו וקבלו התורה ברצון.

אמנם א"ז זללה"ה בייטב לב (סו"פ תצא) העיר, דלפי מה שכתב הרמב"ם (פיה"מ סנהדרין פ"י) דכמו שלא ישיג הסומא עין הצבע, והחרש לא יבין שמע הקולות, כן לא ישיגו הגופות תענוגי הנפשיות של עולם הבא. אם כן הוה ליה שכר עולם הבא אין מינו ידוע כלל בעולם הזה, ותו אינו נקנה, דקי"ל (חו"מ סימן ר"ט ס"ב) דדבר שאין מינו ידוע לא נקנה, דלא סמכא דעתיה מפני שאינו יודע מה שיש בו. ומעתה כיון שהשכר לא נקנה, הוה אונסא לחודא, ואסור לנו ליהנות מטוב עולם הזה.

אך כתב בייטב לב (שם) שאותם העובדים מאהבה ששים ושמחים בעבודתם ומתענגים בנועם זיו כבודו יתברך

וגדולתו גם בעולם הזה, זהו מעין עולם הבא שנהנין מזיו השכינה, ואם כן אצלם הוי להו תענוג עולם הבא מינו ידוע, ושפיר נקנה להם בעודם בעולם הזה, עכ"ד. ויתכן שגם בני ישראל דור המדבר זכו למדריגה זו לעבוד מאהבה והיו טועמים בעבודתם מעין עולם הבא, נמצא דהוה מינו ידוע, ושפיר זכו בחלקם בעולם הבא, ולפי זה נסתר טענת מודעא, דהא הוה אונסא וזוזי, ומהני כפיית ההר במתן תורה, ומחמת זה מותר לנו ליהנות מטוב עולם הזה.

וזהו ביאור דברי רש"י ז"ל, ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' מלמד שנכנסה עמו ריח גן עדן, כי יצחק אבינו היה מברך את יעקב אבינו שיוכל ליהנות מכל טוב עולם הזה, ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירש, והיינו כפשוטו פרנסה בהרחבה גדולה, ואם תאמר הלא זה גזל מחלקו של עשו, לזה דרש במדרש (ב"ר פס"ו ס"ג) ורוב דגן זו תלמוד, היינו הא דקי"ל בגמרא המציל מזוטו של ים הרי הוא שלו, נמצא שפיר זכה יעקב בטוב עולם הזה מכח הפקר, על ידי שנתקיים העולם על ידו בקבלת התורה, ואם תאמר הלא ניתנה התורה בכפיה ובאונס וכליתא דמי, אמנם מכח החלק לעולם הבא דהוי כזוזי ממילא איכא אונסא וזוזי, ואם תאמר הלא עולם הבא הוה אין מינו ידוע ולא שייך קנין, לזה אמר שנכנסה עמו ריח גן עדן, להורות שיעקב אבינו בשעה זו כאשר קיים מצות כיבוד אם היה מרגיש טעם גן עדן בעודו בעולם הזה (ועיין בייט"פ אבני זכרון אות נט לדרכו), וממילא הוה עולם הבא מינו ידוע ושפיר נקנה, ומכח זה הוי מתן תורה אונסא וזוזי ואהני, וכיון שבני ישראל זרע יעקב קבלו את התורה נתקיים בזה עולם ומלואה, והוו ישראל זוכים מהפקר ושפיר מותרים ליהנות מטוב עולם הזה.

והנה איתא במדרש (שמו"ר פ"ג ס"ד) ששאל משה את הקב"ה מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים, מה זכו ישראל שאוציאם ממצרים, אמר לו הקב"ה, הוי יודע שבזכות התורה שהן עתידים לקבל על ידך הם יוצאים משם.

ובזה יתפרשו דברי המדרש, כי פרעה שאל אותם לאמר מי ומי ההולכים, ובמדרש (הובא בעיר דוד אות קעה) אמר פרעה עתידים אתם אומרים (תהלים כד ג) מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו. והיינו מי יעלה בהר האלהים בהר סיני לקבל התורה, כי תמאנו בקבלת התורה, עד שתצטרך לינתן לכם בכפיה, וכיון שכן הוה מתן תורה אונסא לחודא ושוב אין לכם זכות קבלת התורה, ובאיזה זכות אתם מבקשים לצאת ממצרים. ועל זה השיב לו משה רבינו כי חג ה' לנו זה חג הסוכות, היינו מה שבחג הסוכות כל איש ישראל בהיותו יושב בסוכה שהיא צלא דמהימנותא, זוכה להרגיש טעם גן עדן, וזהו מעין עולם הבא בהיותו בעולם הזה, ואם כן שוב הוה מינו ידוע, וממילא יש במתן תורה אונסא וזוזי, ושפיר איכא לישראל זכות מתן תורה, וראויים המה לצאת ממצרים.

ה

ובדרך אגדה יש לומר בביאור מאמר המדרש (הובא בקדושת יום טוב) ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך וגו' כי חג ה' לנו, זה חג הסוכות.

וי"פ על פי דברי הגאון מווילנא ז"ל בשנות אליהו (בליקוטים) לפרש מאמר המשנה (אבות פ"ג מ"א) דע לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, כי נתינת הדין הוא על מה שחטא, ונתינת חשבון הוא מפני שאין אדם חפשי מבלי לקיים המצוות בכל שעה ורגע, ואם כן באותו שעה שעבר עבירה, מלבד העבירה שעשה, הרי באותו שעה לא עשה מצוה, וזהו החשבון שלא קיים מצוות בשעת עשיית העבירה, עכ"ד.

וכתב על זה בישועות יעקב (או"ח סי' תקפ"א סק"ד) כי בעת שמחה של מצוה, שהאדם מראה שהוא שמח בקיום מצות ה', בזה נתכפר לו גם החשבו"ן, זמן קיום המצוה שנחשב לו בעת עשיית העבירה. וזהו ביאור המדרש (תנחומא אמור סכ"ב) ולקחתם לכם ביום הראשון, ראשון לחשבון עונות. שבשמחת המצוה של ארבעת מינים יתכפר גם חשבו"ן העונות, עכ"ד.

ולפי זה יש לומר המכוון בטענת פרעה מי ומי ההולכים, הלא בני ישראל במצרים הם ערומים מן המצות (ילקוט בא רמז קצ"ה) ונכשלו בחטא, ואע"פ שעשו תשובה, מכל מקום החשבון אי אפשר לתקן, כי הזמן חלף ועבר, ואינם כדאים לצאת ממצרים, ועל זה השיב לו משה רבינו בנערינו ובזקנינו נלך וגו' כי חג ה' לנו זה חג הסוכות, שאז בני ישראל שמחים בחג בשמחה של מצוה, וזה מכפר גם על פגם החשבון.

און דאס וויל איך ארויסברענגען, אז מען דארף שפירן א זכיה, א איד דארף צו דאנקן דעם באשעפער אז ער איז אן עבד ה'. און אז ער קען מקיים זיין א מצוה, זאל ער זעהן מקיים צו זיין די מצוה בשמחה!, מיט א חשק! און מיט א גליקליכקייט!, ער זאל וויסן, אשרינו מה טוב חלקינו ומה נעים גורלינו, איך בין א איד און איך בין מקיים מצות ה', איך בין גליקליך אז איך בין א איד, איך בין גליקליך אז איך בין מקיים מצות ה', און איך בין מקיים א מצוה מיט א גרויסע שמחה.

ס'איז יעצט יו"ט סוכות, מ'איז מקיים די מצוה פון סוכה און די מצוה פון ד' מינים, מ'דארף מקיים זיין די מצות מיט אזא שמחה אז ס'זאל זיך אנזעהן. יעדער טאטע דארף זיצן מיט די קינדער און ארויסווייזן פאר זיי וואס איז די יום טוב, דער יום טוב איז די שמחה של מצוה, ושמחתם לפני ה' אלקיכם (ויקרא כג מ), א געוואלדיגע ענין פון שמחה, רעדן צו די קינדער און מסביר זיין וואס איז די גרויסקייט, דאס גרויסע חשיבות און ווי פרייליך מיר זענען, ווייל מיר זענען אידן און מיר קענען מקיים זיין א מצוה מיט שמחה.

והנה איתא במס' קידושין (דף לט:) אי סלקא דעתך שכר מצוה בהאי עלמא, אמאי לא אגין מצות עליה, כי היכי דלא ליתי לידי הרהור. הרי מבואר שבאם יש שכר מצוה בעולם הזה, אז השכר הוא מגין על האדם שלא יכשל בדבר עבירה. וכבר כתבו המפרשים (נועם אלימלך פ' וישב, שבט מישראל מזמור א) דהא דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, היינו השכר על גוף המעשה, אבל על השמחה שבלב מה שהוא שמח לעשות מצוה, יש שכר גם בעולם הזה, עכ"ד. נמצא שקיום המצוה מתוך שמחה והתרוממות הנפש ובחיות דקדושה, הרי היא מגין ומציל את האדם שלא יבא לידי עבירה. ומדריגה זו ראו בחוש אצל כל הצדיקים (עיין בספר חרדים בהקדמה בשם האר"י זצוק"ל), וגם הכניסו מדה זו אל תלמידיהם והמסתופפים בצלם, לשמוח בשמחה של מצוה, כי כפי אשר ישמח בשמחה של מצוה, כך יזכה לינצל מכל חטא.

וכתב החתם סופר (דרשות לח' טבת דף צח.) לפרש הפסוק (ויקרא כו יג) ואשבור מוטות עולכם, כי בני ישראל צריכים להיות עבדים לאלהים להטות שכמם לקבל עול תורה ומצו\ות, ומה יעשה ישראל ואפשי בבשר חזיר והילוך בבתי טרטיאות ובקציצת פאת ראש וזקן, אבל התורה אוסרתה, והוא יהודי כשר ואינו רוצה למרוד על אדוניו ית"ש, זהו עובד ה' כל ימיו והוא לעול על צווארו, ועל עבודה זו נאמר (דברים כח מז) תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב וגו'. דאף שבאמת אנו מחויבים לקבל אפילו עול תורה כבד על צוארינו, אבל חלילה וחס אין התורה עול כבד אלא שמחה וחדוה, אשרינו מה טוב חלקינו שלא שם חלקנו מן התועים יושבי בתי טרטיאות אוכלים ושותים בחייהם, ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום. ולכן בסוף כל הברכות אמר, ואשבור מוטות עליכם היינו עול תורה, שלא יהיה לכם לעול אלא אתן לכם לב טהור לעבוד את ד' בשמחה ובטוב לבב, ואולך אתכם קוממיות בקומה זקופה ולא בשפלות ובעבדות, עכ"ד.

חלילה צו זאגן, איך בין נעבעך א איד, יעצט בין איך געצוימט, איך קען נישט עסן קיין מילכיגס וויל כ'האב געגעסן פלייש'ג'ס, איך קען נישט דאס טוהן, איך קען נישט יענץ טוהן, איך בין נעבעך, נעבעך... מ'איז גארנישט נעבעך'דיג!, כ'בין בשמחה אז איך בין א איד, איך בין פריילך, און איך פיל גליקליך!

מ'זאל ארייגטראכטן וואס דאס הייסט, א איד האט די זכיה צו טוהן דעם רצון ה'!, ווי דארף מען האבן נאך מער א בעסערע זאך ווי דעם אז א איד האט די זכיה. איך - וואס בין איך דען - און 'איך' האב די זכיה צו טון א מצוה וואס דער הייליגער באשעפער האט 'מיר' געהייסן, סיי יא צו טוהן, און סיי נישט צו טוהן!, דאס איז א געוואלדיגע זכיה, און מ'דארף שפירן אין דעם א גליקליכקייט.

ס'איז אויסגעקומען שבת תשובה צו רעדן אביסל וועגן צניעות - קודם וויל איך מחזק זיין די אלע נשים כשרות וצנועות וואס גייען אנגעטוהן כדת של תורה, פון קאפ ביז פיס - אבער דער יסוד איז, די ענין צניעות זאל נישט זיין קיין עול, טראכטן וואס זאל איך טוהן אז מיין מאמע שטייט מיר אויפן קאפ, די מאן שטייט אויפן קאפ, אדער כ'שעם זיך פון קרובים. נאר שפירן ביי זיך, כ'וויל זיין א כשר'ע ערליכע אידישע טאכטער, איך בין ממאס פריצות, וויל איך וויל זיין א צניעות'דיגע אידישע טאכטער.

און אז מ'טוט עס וויל איך 'וויל' זיין, און איך בין ממאס פריצות, איז מען שוין ממאס אלע מיני פריצות, צו ס'איז די זייט שייטל אדער יענע זייט שייטל, איך בין ממאס פריצות וויל איך פיל די חשיבות וואס ס'הייסט א צניעות'דיג טאכטער. מען דארף זיין שטאלץ און גליקליך מיט צניעות!

די זעלבע אפילו די וואס גייען יא שוין מיט אן אויסגעהאלטענע קאפ-צודעק, זיי גייען נישט מיט קיין שייטל, זענען אבער דא אזעלכע וואס זענען זיך מקיל ביי אנדערע ענינים פון צניעות, וויל מ'גייט נישט מיט קיין שייטל, צוליב דעם איז מען מקיל פארשידענע אנדערע זאכן - חלילה אזוי צו טוהן! יעדע זאך וואס איז נוגע צו צניעות, דארף זיין מיט א שטאלץ, א שטאלצע אידישע טאכטער.

און דאס דארף יעדער איד אריינברענגען ביי זיך אין שטוב, אז צניעות איז נישט 'נעבעך', כ'בין געצווינגען, כ'מוז זיין, נישט איך מוז, נאר איך וויל, וויל איך דארף און איך ברויך, וויל אזוי וויל איך גיין, און איך שעם מיך נישט פאר קיינעם.

*

והזמן גרמא בעמדינו באושפיזא דמשה אשר קיבל תורה מסיני, להתעורר על קביעת עתים לתורה, שידע כל אחד ואחד. כשם שאי אפשר לו לאדם לחיות בלי מזון גשמי בכל יום, כך אי אפשר לו להיות בלי מזון רוחני דהיינו לימוד

התורה. תלי"ת כמה מאות אנשים פק"ק יצ"ו קובעים עתים לתורה בכל יום באשמורת הבוקר וכן בערב, אמנם לא די בזה, ועדיין צריכין להתעוררות על זה להיות מוסיף והולך. וכמו כן יש להתחזק ליזהר בתפלה בציבור, דהיינו מראשית התפלה עד סופו. ותלי"ת שומעים שמועות טובות מאת עוברי אורח המדברים בהתפעלות מהיכל התורה, וכן מעבודת התפלה בבית מדרשינו הן בשבת קודש והן בימות החול, ובפרט על הזהירות להתפלל במתינות מתחילת התפלה באופן יאה אף נאה.

גם יש להזהיר מאד במכת ה'אינטערנעט' המהלכת מסוף העולם עד סופו, שאפילו מי שיש לו צורך באמת למסחרו, זה אומר בכה וזה אומר בכה, צריך לידע כי את הקב"ה אי אפשר לרמות, והוא יודע בטיב כל אחד כמה צריך באמת לצורך מסחרו ובאיזה דרגה הוא נזקק באמת, אבל בלא 'פילטער' כלל חלילה וחלילה, כי בזה מגרי יצר הרע אנפשיה ח"ו, והוא מכלה מנפש ועד בשר ה"י. ואי אפשר לומר בזה דבר השוה לכל, שאין אחד דומה לחבירו, אבל כל יחיד ויחיד צריך להשגיח על עצמו בזה, ולידע בנפשו **'איך וויל באמת זיין אן אפגעהיטענער איד, איך וויל קיינעם נישט נאַרן, איך נאַר נישט דעם באשעפער, איך נאַר נישט דעם יצר הרע, איך נאַר נישט מיך, וואס מ'דארף דארף מען, און וואס מען דארף נישט דארף מען נישט, און מען טאר נישט!**', וכל אחד יבחר לעצמו כפי דרגתו הצריך לו במסחר, שיהא מותאם על פי תורה.

ומה מאד מזיק ההתחברות ל'וואטסעפס' ו'גרופעס' למיניהם, והוא עושה כמה חורבנות, וגם יש עוד מכה המהלכת של 'טשענעלס' רח"ל, המזיק מאד לנפש ולגוף, ויש בו יכולת להתחבר עצמו עם אנשים שונים לדבר ולשמוע גם דברים שאין רוח חכמים נוחה הימנו, וחלילה זה מוריד את האדם מדעתו, שהוא חוזר על כל דברי הבלים וחדשות ודברים אסורים, שומר נפשו ירחק מהם, השי"ת יצילנו מכל אלו ענינים.

ובחג הזה נצטווינו על מצות סוכה, כמ"ש (ויקרא כג מ) בסוכות תשבו שבעת ימים, ומצוה זו כולל האכילה ושתיה בתוך הסוכה, וגם השינה בסוכה הוא מצוה. וכתבו בספה"ק שמצות אכילה ושתיה בסוכה מכפר על אכילה ושתיה של רשות של כל השנה. ובכן יש לעורר לב להתבונן כיצד נראה האכילה ושתיה של רשות, אם היא כדת של תורה, מעולם היו יודעים שאיש חסיד [חסיד'ישער איד] מדקדק בראשונה על מה שהוא נותן לתוך פיו, ונזהר ביותר על כשרות המאכלים, ולאחרונה הוזנח ונתקרר הדבר, הרבה מקילים לעצמם בכל מקום שנוסעים, כשרואים איזה אותיות בלשוה"ק נותנים אוכל לפיהם. ולא זו בלבד, אלא שנפרץ גם לינה במלונות של תאוה, ואין לשער ולפרט כמה גרוע אותה דבר. ויש שעושים אסיפות של פארטיס ופארברענגען קומזיץ עם כמה שמות נרדפים, אכילה ושתיה של עונג והנאת עולם הזה. וצריכים ליזהר מכל זה, ואדרבה קדושת אש"ל של מצות סוכה תשפיע קדושה על נפש האדם, ליזהר על כל עניני אש"ל בכל ימות השנה, למעט עצמו מתענוגי עולם הזה והבליו, מתוך הרגשת התרוממות הנפש **'איך בין א חסיד'ישער איד איך בין א געהויבענער איד, איך קען מיך נישט ערלויבן נאכצולאזן אין די אלע תאות וואס אמעריקא זאגט אז מ'דארף צו טוהן, איך בין א אפגעהיטענער איד**'.

והשי"ת יעזור שנזכה לגמר חתימה טובה שנה טובה ומבורכת לכל כלל ישראל ולכל תושבי קרית יואל, ונזכה לעבוד את ה' בהרחבת הדעת ובריות גופא, ולעסוק בתורה ולקיים המצות, ולגדל יוצ"ח לתורה ולחופה ולמע"ט, מתוך נחת ושמחה וכל מילי דמיטב, עדי נזכה לגאולה שלימה במהרה בימינו אמן.

ליל ד' דחג הסוכות אושפיזא דמשה

בפרשת בא, ויושב את משה ואת אהרן אל פרעה ויאמר אליהם לכו עבדו את ה' אלהיכם מי ומי ההולכים, ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך וגו' כי חג ה' לנו. איתא במדרש (הובא בקדושת יום טוב) כי חג ה' לנו, זה חג הסוכות. והוא פלא.

ויל"פ בהקדם דברי הרה"ק השר שלום מבעלזא זי"ע על הפסוק (שמות יג יז) ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים וגו' פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה, דאיתא בגמרא (יומא פו.) היכי דמי בעל תשובה, באותה אשה באותו פרק באותו מקום. וזה שאמר פן ינחם העם, פי' פן ינחמו ממעשיהם הרעים לעשות תשובה באמת, בראותם מלחמה, היינו מלחמת היצר, וכדי שתהא התשובה בשלימות, ושבו מצרימה, כדי שתהיה התשובה באותו מקום שחטאו, אבל הקב"ה לא רצה שישיבו עוד למקום טומאה זו, עכ"ד.

ובזה פירש נכדו הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זללה"ה מה שנאמר בקריעת ים סוף (שמות יד י) ופרעה הקריב ויישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם ויירא מאוד ויצעקו בני ישראל אל ה', דהנה איתא במדרש (שמו"ר פכ"א ס"ה) ופרעה הקריב, שהקריב את ישראל

לתשובה. אמנם הלא תשובה שלימה הוא רק בהיותו תשובה באותו מקום, ולכן חשבו לשוב למצרים, כי השתוקקו לעשות תשובה שלימה, וכאשר ראה הקב"ה את גודל תשוקתם להיות נקיים מן החטא לגמרי, על כן הביא הקב"ה את ארץ מצרים לשם כדי שתהיה התשובה באותו מקום, וזהו והנה מצרי"ם נוסע אחריהם, שנעקר כל ארץ מצרים אחריהם, ויצעקו בני ישראל אל ה', שעשו תשובה כראוי, עכ"ד.

ויתכן לחדש ולומר שגם אנחנו יכולים לזכות לדבר זה בחג הסוכות על ידי קיום מצות ארבעה מינים, דהנה בימים הנוראים עושים תשובה בחרטה על העבר וקבלה טובה על העתיד שלא ישוב לכסלו עוד, והנה לזאת לא יקרא תשובה שלימה, שאין התשובה באותו מקום, ועדיין צריכים לחזור על כל המקומות ההם, אך יש לומר שעל זה מועיל המצוה הקדושה של לקיחת ארבעה מינים, שעושין בהם הנענועים, מוליך ומביא לארבע רוחות העולם (סוכה לז.), ואז הקב"ה ברוב טובו וחסדו יתברך מביא אלינו את כל המקומות שצריכים לחזור אחריהם, ויכולים לתקנם מיד בתשובה שלימה בבחינת תשובה באותו מקום.

ובזה יתפרש דברי המדרש, כי פרעה אמר להם לכו עבדו את ה' אלהיכם מי ומי ההולכים, כלומר מסתמא יש ביניכם גם כמה אנשים שנכשלו בחטא במדינות ארץ מצרים, והאיך יקדימו לצאת וירחיקו עצמם מכאן, הלא יצטרכו לשוב הנה כדי לתקן מעשיהם בתשובה באותו מקום, ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך וגו' כי חג ה' לנו זה חג הסוכות, שזה סגולת מצות ארבעה מינים בחג הסוכות שהוא מוליך ומביא, אשר בזכות זה נמשך כל המקומות אצלינו, וזוכים מיד לתקן הכל בבחינת תשובה באותו מקום, ושוב אין צריכים לילך למרחקים להמצא שם באותו מקום, וכאשר היה באמת שכאשר עמדו בני ישראל על שפת הים והנה ארץ מצרים נוסע אחריהם, כדי שיזכו לתשובה שלימה באותו מקום.

ובדרך זה יל"פ מאמר המדרש (ויק"ר פ"ל ס"א) רבי אבא בר כהנא פתח (משלי ח י) קחו מוסרי ואל כסף, וכתב היפה תואר דהמדרש מפרש ולקחתם לכם להנאתכם, דבזכות מצות לקיחת לולב יזכו לעשירות. ביאור הדבר, כי יש הרבה בני אדם אשר לצורך הפרנסה הם צריכים לנדוד למרחקים למדינות רחוקות, כי שם הם רואים כדי למצוא פרנסת לחמם, והכל הוא בהשגחה העליונה ית"ש (עיין באור המאיר פ' צו בשם הבעש"ט הק'), אמנם יש לומר שעל זה מועיל סגולת מצות ארבעה מינים והנענועים שהוא מוליך ומביא, שתמשך אותה שפע וממון הנמצאת במקום רחוק, שתבא אליו במקום אשר הוא עומד שם, ותהיה פרנסתו מצויה לו סמוך לפתח ביתו. והשי"ת יעזור שבני ישראל יוושעו בכל הצרכים בגשמיות וברוחניות ונזכה לביאת גואל צדק בב"א.

יום ד' דחג הסוכות אושפיזא דמשה ע"י הוק-אפ לאנ"ש בבני ברק יצ"ו

בפרשת בא, ויושב את משה ואת אהרן אל פרעה ויאמר אליהם לכו עבדו את ה' אלהיכם מי ומי ההולכים, ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך וגו' כי חג ה' לנו. איתא במדרש (הובא בקדושת יום טוב) כי חג ה' לנו, זה חג הסוכות. והוא פלא.

וי"ל בפשטות, כי פרעה הרשע שאל מהם לאמר, מי ומי ההולכים, והאיך אתם מבקשים לעבוד את ה' ולקבל התורה, הלא יש ביניכם כמה בני אדם שהם בשפל המצב וסתר המדריגה ואינם ראויים לקבל פני השכינה.

ועל זה השיב לו משה רבינו בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו, ושום איש לא נעדר מאתנו, והגם דלאו כל אנפין שוין, אבל הלא כי חג ה' לנו זה חג הסוכות, וגודל קדושת הסוכה מועיל ועושה רושם על כל איש, שישתנה לגמרי לטיבותא שנהיה כולנו ראויים לקבל התורה ולראות התגלות אלקית על הר סיני. ואכן איתא במדרש (ילקוט בא רמז ר"ט) ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה, סוכות ממש היו, שנאמר (בראשית לג יז) ויעקב נסע סכותה. והטעם שהושיבם השי"ת בסוכות, כי מבואר בספה"ק שבליל פסח נתעלו כל ישראל במדריגה עליונה, אמנם ביום המחרת נפלו ממדריגתם והוצרכו לאתערותא דלתתא להכין את נפשם לקבלת התורה, ובכן יש לומר שלכך הושיבם הקב"ה בתוך הסוכה, שקדושת הסוכה ישפיע על כל אחד מהם להתעלות במדריגה, עד שיהיו כולם ראויים לעשות ההכנה דרבה לקראת מתן תורה.

ברוך ה', מ'הערט גוטע שמועות, על שמועות טובות מברך הטוב והמטיב, פון די קהילה אין קרית יואל בני ברק, דאס בית המדרש האט באקומען א פנים חדשות, עס איז נתרחב געווארן די גבולי הקדושה, נישט נאר בכמות, נאר אויך באיכות איז מעלין בקודש, סיי א גאנץ יאר, און ימים טובים - ס'איז דאך געווען יעצט די ימים נוראים - איז געווען אזוי ווי ס'פאסט זיך פאר חסידים ואנשי מעשה, מיט אן התרוממות. מיטן אויבערשטן'ס הילף וועט מען נאך פארענדיגן דאס ביהמ"ד, עס וועט זיין לשם ולתפארת.

עס איז מיר אויסגעקומען צו רעדן פאר א קבוצה פון אנשי שלומינו פון בני ברק וואס זענען געווען דא אויף א שבת, "כי ידעתי את מכאוביו", אונז אלע האלטן מיר מיט די עגמת נפש און וויטאגן, אבער אונז קענען מיר זאגן ברוך ה' אונז האבן מיר גוטע פריינד, געטרייע אידן וואס זיי שטייען צו הילף, און זיי העלפן צו פאר די הצלחה פון די קהילה און די מוסדות אין בני ברק, און זיי לאזן זיך קאסטן דמים תרתי משמע, לרומם קרן התורה להגדיל תורה ולהאדירה אין בני ברק.

אונז הער מיר אויך שמועות טובות וואס מ'לייגט אריין כוחות אין די מוסדות, די אלע געסט וואס זיי פארן קיין ארץ ישראל, זיי גייען באזוכן די תלמוד תורה, זיי זעהן די דרגות פון די תלמידים אין די מוסדות וואס איז אויסגעצייכנט, אין חינוך הבנים און אין חינוך הבנות, אין צניעות און אין אלע ענינים.

פון די תלמידי הישיבה, די ישיבה גדולה און ישיבה קטנה, האב איך געהערט פון מיין חשוב'ן זוהן וואס ער איז געווען דארט און האט פארהערט, און ער האט מיר איבער געגעבן זייער א שיינעם גרוס, פון די בחורים פון זייערע ידיעות ווי אזוי זיי לערנען, זייער הבנה, און אין אלע ענינים.

געלויבט דעם הייליגן באשעפער, ברוך ה' מ'זעהט הצלחה, א געוואלדיגע הצלחה אין אלע ענינים. אונז האבן מיר אויך געהאט א גרויסן עונג רוחני זיך צו זעהן מיט די בחורים, אונז זענען מיר געווען אין סיגוט אויף פרשת שקלים מיט די בחורים פון די ישיבה אין בני ברק צוואמען מיט די אנדערע בחורים און פון אייראפע.

ובכן הזמן גרמא בעמדינו בחג הסוכות להתחזק ולהתעלות בעבודת ה', ובפרט היום באושפיזא דמשה רבינו אשר קיבל תורה מסיני, הזמן להתחזק בלימוד התורה בקביעות חק ולא יעבור, ולידע כי אי אפשר להיות יהודי שלם ירא וחרד לדבר ה' בלא שיעור קבוע בתורה הק'. גם להתחזק בעבודת התפלה, לבוא להתפלל בין כותלי בית מדרשינו, והשי"ת יעזור שהתפלות יתקבלו לרחמים ולרצון. ובעמדינו בזמנים הנשגבים ועתים הקדוש הללו, טרם בוא יום הושענא דרבה, צריך כל אחד לקבל קבלות טובות לשפר מעשיו, כל אחד ואחד לפום מה דמשער בלביה, ונזכה לשמוח בשמחת התורה כראוי, כי הם חיינו ואורך ימינו. והשי"ת יהא בעזריכם שתזכו להיות מעלין בקודש ולעלות ממדריגה למדריגה, ולהמשיך ביתר שאת כל הענינים של עשה טוב, באהבה אחוה ושלום ורעות בלא עגמת נפש, מתוך הרחבת הדעת ושמחת הנפש, ותזכו לשנה טובה ומבורכת ולגמר חתימה טובה, עדי נזכה לביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

ליל ה' דחג הסוכות אושפיזא דאהרן

וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. ופירש"י כשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות. וצריך ביאור מה היה הפיוס במצות הטבת הנרות, ומה גדולה יש בה יותר מחנוכת הנשיאים.

וי"ל בהקדם מה שכתב האור החיים הקדוש (דברים כו יא) על מאמרם (אבות פ"ו מ"ג) אין טוב אלא תורה, שאם היו בני אדם מרגישין במתיקות ועריבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם, עכ"ל. ומעין זה כתב א"ז זללה"ה בייטב לב (סו"פ תצא עמוד קכט) כי אותם העובדים מאהבה ששים ושמחים בעבודתם ומתענגים בנועם זיו כבודו יתברך וגדולתו גם בעולם הזה, וזהו מעין עולם הבא שנהנין מזיו השכינה, עכ"ד.

ובבחינה זו ביאר כ"ק מרן אאמו"ר זללה"ה בברך משה (פ' בחקותי עמוד רנו) הנוסח בתפילת רבי נחוניא בן הקנה ביציאתו מבית המדרש (ברכות כח:) אני עמל ומקבל שכר. וצריך ביאור אומרו ומקבל שכר בלשון הוה, הוה ליה למימר ואקבל בלשון עתיד. אך הכוונה בזה כי בשעה שאני עמל בתורה, באותה שעה אני מקבל שכר, כי עצם עמל התורה הוא הוא השכר והתענוג הגדול ביותר שישנו בעולם הזה ובעולם הבא, עכ"ד.

ועל פי זה יש לפרש הכתוב (ר"פ בחקותי) אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם. ודקדק האור החיים הקדוש באומרו ונתתי בוא"ו המוסיף, שלא קדם לזה יעוד אחר, עי"ש לדרכו. ולפי האמור יתיישב, כי עיקר השכר איננו בירידת הגשמים, שכבר קיבלו את השכר בעמל התורה וקיום המצות המפורש בפסוק תחלה, אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמורו, ואין לך שכר גדול מזה שאנו זוכים לישב בבית המדרש ולעסוק בתורה ולקיים מצותיו יתברך, ורק אחר כך ניתוסף עוד שכר של גשמים בעתם וגו'.

אמנם לאו כל אדם זוכה להרגיש כן, וכמו שכתב בתולדות יעקב יוסף (פ' יתרו) לפרש הכתוב (שמות טו כג) ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם על כן קרא שמה מרה, על פי מה שכתב הרמב"ם (הלכות דעות פ"ב ה"א) כמו שיש חולי הגוף הטועמים מתוק למר כך יש חולי הנפש וכו', עי"ש. אם כן כמו בחולי הגוף כשלא אכל כמה ימים

ונתקלקל האצטמוכא, גם חיך האוכל יטעם מתוק למר, כך חולי הנפש, כשלא למד כמה ימים, חיך הלומד יטעם מתוק למר אחר כך. וזה שאמר ולא יכלו לשתות מים, מימי התורה, ובאמת החסרון היה מצדם, כי מרים ה"ם, כי אצלם הם מרים, ולא כן דעתם שתלו החסרון במימי התורה שהיא מרה, על כן קרא שמ"ה מרה דייקא, עכ"ד.

ומעתה יש לומר שזאת היתה פעולתו של אהרן הכהן במצות הטבת הנרות, רמז על נשמות ישראל הקרויין נר, כדכתיב (משלי כ כז) נר ה' נשמת אדם, כי בזה היה מנקה ומזכך את נשמות ישראל מכל דבר לכלוך סיג ופגם, ועל ידי זה הטעימו כולם בנועם זיו עריבות ומתיקות לימוד תורתינו הקדושה, והרגישו דבר זה שאין טוב אלא תורה. ובדבר זה היתה חלקו של אהרן הכהן גדול יותר מקרבנות הנשיאים, כי מצות הטבת הנרות היתה פעולה לטובת נשמות כל ישראל לזכך ולטהר אותם ולהעלותם בקדושה של מעלה.

וכדבר הזה יש לומר בסגולת וקדושת מצות סוכה, וידוע מפי ספרים וסופרים אשר מצות סוכה היא המצוה היחידה שהאדם נכנס בה בכל קומת גופו ובכל רמ"ח איבריו, ובכן יש לומר שקדושת הסוכה משפיע רוח טהרה על כל אבר ואבר מרמ"ח איברי האדם לקדשם ולזככם קודש לה', להיות כולם מרגישים נועם זיו עליון עונג הרוחני, ועל ידי כן זוכה אחר כך להרגיש עריבות ומתיקות לימוד התורה הקדושה.

ועל פי זה יש לפרש מאמר המדרש (ב"ר פמ"ח ס"י) אמר הקב"ה לאברהם אבינו, אתה אמרת והשענו תחת העץ, חייך שאני פורע לבניך מצות סוכה. דהנה אברהם אבינו אמר להבאים בצל קורתו (בראשית יח ד) ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעבורו, הכוונה שהודיע להם מעלת עסק התורה שירגישו בה עריבות ומתיקות, וזהו ואקחה פת לחם רמז על התורה, כי כן **פת** בגימטריא **תלמוד** (ליקוטי ש"ס להאריז"ל מס' שבת), גם לחם יתפרש על התורה, על דרך הכתוב (משלי ט ה) לכו לחמו בלחמי, וסעדו לבכם אחר תעבורו, היינו שהתורה תהיה סעד לבכם ולמשיב נפשיכם). ועל זה הבטיח לו הקב"ה, אתה אמרת והשענו תחת העץ חייך שאני פורע לבניך מצות סוכה, שעל ידי קיום מצות סוכה יזדככו נפשות בני ישראל, שיזכלו להרגיש מתיקות התורה.

ובזה יש לפרש הרמז שכתב באגרא דכלה (רמזי בראשית אות עה) **בראשית** ראשי תיבות **רצה אלקים בסכות תשבו שבעת ימים**. דהנה איתא במדרש (הובא ברש"י ר"פ בראשית) בראשית ברא, בשביל התורה שנקראת (משלי ח כב) ראשית דרכו. ואם כן היה מן הראוי שיהיה לכל אחד אהבת התורה ולהרגיש מתיקות התורה, על כן רמז בתיבת בראשית על מצות סוכה, כי זהו סגולת המצוה לנקות את האדם ולזכך את נפשו שיזכה להרגיש מתיקות התורה, ולידע כי התורה הקדושה שנקרא ראשית, הוא הראש והראשון לכל התענוגים וההנאות בעולם, והכל הוא הבל הבלים נגד לימוד התורה.

והנה כי כן מצות סוכה הוא מקדש איש הישראלי, מקדש את הנשמה ומטהר את הגוף ומקדש, שיזכה להרגיש מתיקות ואור בלימוד התורה, ומה שאנו אומרים בכל יום (תפלת ערבית) כי הם חיינו ואורך ימינו, אינו בדרך מליצה בלבד, רק כי כן האמת, כי הם חיינו, וזה כל רכושו וקנינו שיש לו לאדם, כי כל מה יש לו לאדם בעולם, הכל הבל, וכמ"ש האור החיים הק' ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם, ולישב ולעסוק בתורה.

והשי"ת יעזור שבזכות שאנו מקיימים מצות בסוכות תשבו שבעת ימים, נזכה להרגיש מתיקות ועריבות ונועם זיו לימוד התורה, להרגיש טעם בלימוד דף גמרא, ובלימוד דברי התוספות, לטעום מתיקות התורה כשמקשים קושיא ושומעים תירוץ נאה וסברה יפה או חידוש נעים, ויכנים בו שמחה, שיהיו פקודי ה' ישרים משמחי לב, ויהיה לו הנאה מזה, אבל צריכים שיהיה לנו הזכיה להרגיש כך, ומצות סוכה הוא המביא לנו את הזכיה לזה, מ'זאל קענען לערנען מ'זאל וועלן לערנען און מ'זאל לערנען, ולהרגיש מתיקות ועריבות התורה הקדושה, והקב"ה יתן לנו הזכיה שנזכה כולנו לישב ולעסוק בתורה כל ימינו עד העולם.

ליל ו' דחג הסוכות אושפיזא דיוסף

ויוסף אמר מבורכת ה' ארצו וגו'. יתפרש בהקדם מה דאיתא במס' עירובין (דף יג:) תנו רבנן, שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא, נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, וביאר המהרש"א בח"א (מכות כג:) נמנ"ו וגמרו, דהיינו שמנו מנין המצות, ורבו הלאוין שהן שס"ה על העשין שהם רמ"ח, ואם כן קרוב האדם להפסד ורחוק משכר, ולכן הסכימו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, עכ"ד. ולכאורה קשה מהו סברת בית הלל.

וביאר א"ז זללה"ה בקדושת יום טוב (פ' בהעלותך) דלפעמים אף שאדם עושה איזה עבירה, אם כוונתו רצויה לשמים אזי למצוה תחשב, וכמו שאמרו חז"ל (נזיר כג:) גדולה עבירה לשמה, ועל דרך שמצינו באהרן במעשה העגל שהיתה כוונתו לקדושת שמו יתברך, וכדאיתא במדרש (ויק"ר פ"י ס"ג) וברש"י (שמות לב ה) שאמר מוטב שיתלה הסרחון בי ולא בהם. נמצא אף שהלאוין מרובים מהעשין, מכל מקום לא הוי קרוב להפסד, שהרי לפעמים יעבור על הלאווין בכוונה רצויה לשמים ואז למצוה יחשב, ושוב טוב לו שנברא, עכ"ד.

והנה איתא בילקוט חדש (ערך מלאכים אות כב) בשם הזוהר (תיקו"ז דף קלז:) כי יוסף עם השבטים היו חולקים בפלוגתא זו אי נוח לו לאדם שנברא, שהשבטים סברו נוח לו לאדם שלא נברא, ויוסף ס"ל נוח לו לאדם שנברא, עכ"ד.

עוד זאת נקדים מה שכתב א"ז זללה"ה בייטב לב (פ' שמיני עמוד מ) בענין עבירה לשמה, דתליא בפלוגתא (כתובות ח.) אי אזלינן בתר מחשבה או בתר מעשה, דהרי המעשה הוא עבירה ורק המחשבה הוא טובה, והשתא אי אזלינן בתר מחשבה שפיר דמי, אבל אי אזלינן בתר מעשה גם עבירה לשמה נחשב לפגם, עכ"ד. ולפי האמור יש לומר שבזה היה תלוי מחלוקת יוסף עם השבטים, שיוסף הצדיק היה סובר דאזלינן בתר מחשבה, ואם כן מותר לעשות עבירה לשמה, ולכך היה סובר דנוח לו שנברא, אבל השבטים היו סוברים דאזלינן בתר מעשה, ואם כן אסור לעשות עבירה לשמה, לכן היו סוברים דנוח לו לאדם שלא נברא.

ונקדים עוד מה שכתב א"ז זללה"ה בקדושת יום טוב (ראש השנה אות ג) בסגולת עבירה לשמה, כי הקב"ה כביכול מתנהג מדה כנגד מדה, ולפעמים יש שיעמדו ח"ו מסטינים ומקטריגים בטענה שאינו ראוי לשמוע אל הרנה ואל התפלה מבני ישראל אחרי שנכשלו בחטא ח"ו, ויהא נראה כעבירה לדעת המקטריגים, אמנם הקב"ה כביכול יעשה גם הוא עבירה לשמה, ויושיענו בבני חיי ומזוני, עכ"ד.

והנה איתא במס' ראש השנה (דף טז:) אמר רבי יצחק למה תוקעין ומריעין בראש השנה כשהן יושבין, ותוקעין ומריעין כשהן עומדין, כדי לערבב השטן. והקשו התוס' (ד"ה ותוקעים) תימה הא קעבר משום בל תוסיף. ותירץ בחידושי הרשב"א דבדבר שתקנו חכמים ליכא משום בל תוסיף, שכבר נאמר (דברים יז י) על פי הדבר אשר יורוך.

ומוסיף עלה א"ז זללה"ה בעצי חיים (לראש השנה אות כ) שתקנוהו חז"ל כמו עבירה לשמה, כי בפעם השני עובר על בל תוסיף, ורק משום דהוא תקנת חכמים ליכא בל תוסיף, ואם כן הוא בעצם עבירה אלא שעשו מזה מצוה לשמוע דברי חכמים, והרי זה כמו עבירה לשמה, עכ"ד. ולכאורה למה באמת תקנו חז"ל לעשות עבירה לשמה בראש השנה. ולפי האמור יובן, כי בני ישראל רוצים לזכות במשפט ביום הדין בראש השנה, אך עומדים לנגדינו המקטריגים לומר שהישועה לישראל הוא ח"ו כמו עבירה, על כן התקינו חז"ל לתקוע בשופר פעמיים, שזה עבירה לשמה, ובכח זה השטן מתערבב, כי יתעורר למעלה שגם הקב"ה יעשה עבירה לשמה ויפן אלינו ברחמים וישפיע לנו כל מילי דמיטב.

וזהו וליוסף אמר מבורכת ה' ארצו, היינו לשיטת יוסף הצדיק דס"ל דנוח לו לאדם שנברא, מכח שיכולין לעשות עבירה לשמה, אם כן מדה כנגד מדה גם הקב"ה יעשה עבירה לשמה, ואע"פ שלדברי המקטריגים אין בני ישראל ראויים לישועה והוי עבירה, מכל מקום יעשה עבירה לשמה ויושיע את ישראל בבני חיי ומזוני, להיות מבורכת ה' ארצו.

ועל פי זה יש לפרש מה שאמרו חכמים בסגולת מצות ארבעה מינים שהוא גירא בעינא דשטנא (סוכה לח.), כי מה שאנו לוקחים את הלולב בגבולין כל שבעה, אינו מה"ת רק מדרבנן כמבואר במשנה (שם מא.) שהוא תקנת רבן יוחנן בן זכאי. ולכאורה הלא תוספת יום אחד על החיוב אית ביה משום בל תוסיף, וכמבואר בגמרא (שם מז.) בשמיני בסוכה לא מברכינן, ובגמרא (ראש השנה כח.) פריך שהיישן בסוכה בשמיני ילקה משום בל תוסיף, והאיך אנו נוטלין את הלולב במדינה כל שבעה. וצריך לומר כי מה שאנו עושין על פי תקנת חכמים, ליכא משום בל תוסיף, והרי זה כמו עבירה לשמה. ואם כן בזה שאנו מקיימים מצות לולב כל שבעה, מתעורר שגם הקב"ה יקיים עבירה לשמה, ולא יקבל דברי המקטריגים, ולכן הארבעה מינים הוה גירא בעינא דשיטנא, שבזכות זה יושיע הקב"ה את עמו בית ישראל וישפיע לנו כל מילי דמיטב, להיות מבורכת ה' ארצו, בברכה כללית ובברכה לכל איש ישראל בפרטית, לטב ולחיין ולשלם.

ליל הושענא רבה אושפיזא דדוד

דוד המלך ע"ה אומר בתהלים (מזמור קל) שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה' וגו', יחל ישראל אל ה' כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות.

ויל"פ על פי דברי א"ז זללה"ה בישמח משה (פ' האזינו) שהביא תשובת המהרי"ט (ח"ב או"ח סי' ח) שנשאל

באיש אחד שהרבה לפשוע בכמה עבירות חמורות, ממש לא היה עבירה שבתורה שלא עברה, ואף על פי כן כתב מהרי"ט והאריך בראיות דמועיל לו תשובה, דאין דבר העומד בפני התשובה. ומוסיף הישמח משה בביאור הדברים כי האמת הוא דהנכון כהמהרי"ט, דהנה אף שהדעת נותן דמאן דפגים בכל אלו עבירות החמורות לא יועיל לו תשובה, מכל מקום כיון שקבלת התשובה הוא רק מצד רחמיו וחסדיו יתברך, כאמרם ז"ל (ירושלמי מכות פ"ב ה"ו) מדת הדין אמר נפש החוטאת תמות (יחזקאל יח כ), רק מדת הרחמים אמר יעשה תשובה ויכפר. והענין מובן כי כאשר אדם טפה סרוחה מורד במלך מלכי המלכים הקב"ה, איך יתכן פיוס ומחילה, רק יסוד הכל הוא רחמיו ית"ש, כי לא יחפוץ בהשחתת עולם. ואם זה רק מפני רחמיו וחסדיו, איך יתכן ליתן גבול לומר כי בחטאים אלו חלילה כלו רחמיו וחסדיו, הלא השי"ת הוא אין סוף ב"ה וב"ש, וחלילה לומר עד כה הגיע גדר רחמיו וחסדיו ולא יותר, ואיך יתכן כי כלו רחמיו וחסדיו שהתחיל להראות עמנו לעין כל, ולכך אין דבר שעומד בפני התשובה, עכ"ד.

ובזה יש לפרש מה שאומרים (נוסח הוידוי דיום הכפורים) ועל כולם אלוה סליחות סלח לנו מחל לנו כפר לנו. ויש לומר כי תיבות אלו וע"ל כול"ם, המכוון הוא, כי לא זו בלבד אם נכשל באחת מהנה, הקב"ה אומר לעמו ישראל סלחתי, אלא אף גם ועל כולם, שחטא והמרה ח"ו בכל עבירות המפורטות, עם כל זה כיון שהקב"ה הוא אלוה סליחות, והוא מקבל את התשובה ברוב רחמיו וחסדיו יתברך, והנה אין קץ למדת רחמנותו יתברך, לכן על כולם אנו מתחננים ומבקשים, סלח לנו מחל לנו כפר לנו.

וזהו ביאור אומרו, ממעמקים קראתיך ה', פי' כי נפלתי במעמקים בעומק גדול ושפלות ביותר מכח ריבוי החטאים ה"י, ומשם ממקום ההוא קראתיך ה', ועל זה אמר קויתי ה' קויתי נפשי, שיש לי תקוה בה', והטעם יחל ישראל אל ה' כי עם ה' החסד, שהקב"ה הוא מלא חסד ורחמים, ומדת חסדו יתברך אין לו סוף וקץ, לכן והרב"ה עמו פדות, אפילו לריבוי החטאים נמי מהני תשובה.

וכדבר הזה יש לומר גם בעמדינו בליל הושענא רבה, אחרי אשר עברו ימי חודש אלול וראש השנה עשרת ימי תשובה ויום הכפורים, וכל אלו היו זמנים המסוגלים לתשובה, והנחנו אותם לעבור בלא הרהור אמיתי של תשובה, ועכשיו שאנו עומדים ביום האחרון שהמלך כבר עומד להפרד מאתנו, ואנו מבקשים להתקרב אל הקב"ה, הלא עומדת לנגדינו קושיא חזקה, אי מלכא אנא עד השתא אמאי אתית לגבאי, איפוא היית עד כה.

אבל התשובה לזה, אלמלי היינו באים ביום הראשון בראש חודש אלול, גם אז לא היתה מדת הדין מסכמת לקבל אותנו, ואך על זאת היינו סומכים, על מדת רחמנותו הגדולה והוא מקבל תשובת כל אחד, ואם כן מה נאמר, שרק בחודש אלול ישנו למדת הרחמים, ואחר עבור יום ההוא כלו רחמיו ח"ו, הלא הקב"ה הוא אין סוף והוא למעלה מהזמן, ואינו כמלך בשר ודם, כי מלך בשר ודם אם שהוא מלך רחמן עם כל זה יש לו מושגי הגוף ולכן יש גבול וקצבה למדותיו, אבל הקב"ה אין אצלו השתנות ח"ו, וכמאמר החתם סופר (בצוואתו) יש לנו אב זקן הוא לא נשתנה והוא לא ישתנה, ועל כן לעולם נוכל לחזור ולהתקרב אליו ית"ש, הן ביום הראשון והן ביום האחרון, כיון שאין סוף למדת רחמנותו יתברך, ועל כן יחל ישראל אל ה' מעתה ועד עולם, בכל שעה שיהודי מתעורר 'ער נעמט זיך צוזאם און ער ווערט נתעורר צו תשובה', הקב"ה אינו שואל קשיות, רק הוא מקבלו ברוב רחמיו וחסדיו.

ועל זה אנו מתפללים ביום הזה הושענא למענך אלקינו, כי היות שהוא אלקינו ואין שיעור וגבול לרחמיו יתברך, על כן הושענא. ובכן ביום הזה כאשר בני ישראל מתאספים ושופכים שיח לבבם לפני ה', ומתעוררים לתשובה, באיזה מקום שהוא ובאיזה זמן שהוא ובאיזה מצב שהוא, 'פארן אייבערשטן איז נישטא אזא זאך ער זאל זאגן ניין', כי אבינו אב הרחמן מקבל תשובת כל איש ואיש.

והשי"ת יעזרנו שיהיה לנו הזכיה להתעורר לתשובה בשלימות, והשי"ת יקבל ברחמים וברצון ההתעוררות תשובה של בני ישראל, ויגמור החתימה לטובה לכל ישראל, בני ישראל יוושעו בכל מילי דמיטב, ויבוא עלינו שנה טובה ומבורכת, בני חיי ומזוני רוויחי לכל ישראל, ימלא ה' כל משאלות לבבם לטובה, ונזכה לגאולה שלימה במהרה בימינו אמן.

דרשה ביום הושענא רבה

היום הוא הושענא רבה יום האחרון של יו"ט סוכות, ידוע המשל דהוה מרגלא בפומיה דכ"ק מרן דו"ז זללה"ה זללה"ה זי"ע ואבא מארי זללה"ה זי"ע לומר בכל שנה ביום הושענא רבה, משל למלך אדיר שהיה מושל על מדינות רבות, והוא היה מלך רחמן, ותהי דרכו אחת בשנה לבא ולבקר בכל מדינות מלכותו לפקח על בני מלכותו אם יש להם כל צרכם, וגם בהיותו מלך חנון, היה אז הזמן לגשת

לפניו ולבקש ממנו סליחה אם פגם בכבוד המלוכה, והיה מדי שנה בשנה בהגיע תור זמן המיועד, היו שלוחי המלך יוצאים ומכריזים הנה מלכך בא ביום פלוני, ובו בזמן הרשות נתונה לכל אחד לגשת אליו ולשאול ממנו כל משאלות לבבו, והנה החכם עיניו בראשו, ותיכף בשמעו את הכרוז עשה את ההכנה הראוי, והקדים לעמוד בשער העיר כדי לקבל פני המלך בטרם כניסתו, ויהי בהגיע המלך לשכון את פני העיר, הלך החכם לקראתו ויבקש מלפניו על נפשו, והמלך בטוב לבבו ממלא משאלות לבו, ואף הוא נתלווה עם המלך בהכנסו לעיר מתוך שמחה רבה. ואלו שלא היו בני דעת להקדים עצמם לצאת לקראת המלך בטרם הכנסו לעיר, אבל בשומעם כרוזא קרא בחיל כי המלך כבר נמצא בעיר, ועכשיו יש הזדמנות להגיע אליו, והנה המה בעלי אחריות, על כן מיד היו מזדרזים ובאים לפני המלך לבקש על נפשם, והמלך כי רחום וחנון הוא, היה סולח ומוחל וממלא משאלותיהם במדה טובה, וכן היה כל זמן שהיית המלך בעיר, יום יום ידרשון אותו שאר בני העיר איש איש בבצעו, והמלך בטובו ממלא משאלותיהם.

ויהי כי ארכו הימים, והכרוז יוצא מלפני המלך כי זה היום האחרון אשר המלך נמצא בעיר, וכעת הוא הזדמנות האחרונה לבא לפני המלך, נתעוררו כל העם בחרדה וחלחלה, וגם אלו שנתאחרו עד כה ויבקשו לבא לפני המלך, כי אם לא עכשיו אימתי, אבל עכשיו בושו וגם נכלמו לבא אל שער המלך, כי בודאי ישאל להם איפוא היית עד כה, אי מלכא אנא עד השתא אמאי לא אתית לגבאי, ולמה המתנת עד כה, אמנם אם תהא בקשתם נוגע למען כבוד המלך בעצמו, אז אין שום קושיא ובכל עת תרעין פתיחין.

והנמשל הוא, שהקב"ה מלך מלכי המלכים הקב"ה, הוא המלך אדיר וחזק שליט בעליונים ושליט בתחתונים שיש לו זמן קבוע בימים הקדושים להמצא בעולם השפל הזה, ואמנם כן בתחילת חודש אלול הכרוזין יוצאין כי המלך הנה זה בא, ולכן תקנו רבותינו ז"ל לתקוע בשופר בחודש אלול, ואז בעלי דעת מקדימים עצמן במשך חודש אלול לעשות ההכנה הראויה לקבל פני המלך, ועל דרך הרמז בפסוק (שיר השירים ו ג) א'ני ל'דודי ו'דודי ל'י, ראשי תיבות אלו"ל (אבודרהם תפלת ר"ה), ופסוק זה בא להורות שההתחלה צריך להיות מצד האדם, שהוא יקדים לקבל את פני המלך מחוץ לעיר. והם מרבים בתפלות ותחנונים תשובה ותפלה וצדקה, לבקש מאת המלך הקב"ה כל משאלותם, ועוסקים בתשובה על כל נדנוד עבירה בפשפוש המעשים וחשבון הנפש על כל מעשה דיבור ומחשבה מיום עמדו על דעתו, ועושים תשובה בלב שלם, ולעומתם ברוך יאמר הקב"ה מלך רחום וחנון לקבל אותם בסבר פנים יפות וממלא כל משאלותם לטובה, ועל ידי זה באים עם המלך ביום ראש השנה בשמחה רבה.

ואשר לא שם אל לבו בחודש אלול, מכל מקום בהגיע יום הקדוש ראש השנה ותקעו בשופר, אזי נתמלא חלחלה, שאי אפשר בלא זה, וכמו שהעיד הנביא (עמוס ג ו) אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו, 'יעדעס ארץ איז דערציטערט געוואָרן, אויפגעשאקלט, יעדע אידישע נשמה', וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל (פ"ג מהל' תשובה ה"ד) תקיעת שופר רמז יש בו כלומר עורו ישנים משינתכם כו' וחזרו בתשובה, עי"ש. ונתעוררו לתשובה בשלימות, ועסקו בתשובה במשך כל עשרת ימי תשובה, לא הסיחו את דעתם מהקב"ה, ורחצו את נשמתם ליטהר לפני ה', אחר כך בבוא ערב יום הקדוש, ומכל שכן ביום הקדוש בעצמו, לפני ה' תטהרו (ויקרא טז ל), 'האט מען זיך אויסגעוואשן די נשמה, אויסגעווינט און אויסגעבעטן ביים הייליגן באשעפער', יום הכפורים מכפר לשבים, עסקו בתשובה ושפרו המעשים, ויאמר ה' סלחתי כדברך (במדבר יד כ, רש"י דברים ט יח), ואחר כך במועד חג הסוכות, שיושבין בצלא דמהימנותא, וקדושה הסוכה השפיע קדושה עילאה, וגם מקיימין מצות ארבע מינים, אתרוג דומה ללב, 'אריינשיינען אין הארץ אריין', הרי מצוות אלו היו מסייעים לתשובה מאהבה ולדביקות בה'. אבל עכשיו שכבר עברו ימי חג הסוכות והגיע יום הזה הושענא רבה, הכרוזים יוצאין ומכריזין, היום הוא יום האחרון שיכולים עוד להגיע אל המלך, יכולים עוד לבקש ממנו, 'מ'קען זיך אויסצוגיסן די הארץ, לאמיר זיך אויסגיסן די הערצער, לאמיר נישט פארפאסן די געלעגנהייט', ובוודאי כולנו מתעוררים ליגש אל המלך, אבל הלא המקטריגים באים בטענה חזקה למה המתינו עד עתה. וק"ז זללה"ה ביאר בזה תפלתינו הושענא למענך אלקינו, כלומר שאנחנו באים לבקש בעבור כבודו ית"ש, ולכן בכל יומא זמניה הוא.

ב

אמנם יש לומר עוד להמליץ טוב על ישראל ולסתור פי המקטריגים עלינו בטענה אי מלכא אנא עד השתא אמאי לא אתית לגבאי, בהקדם מה דאיתא במדרש (שוחר טוב מזמור קיט) שהתפאר הקב"ה באברהם כשאמרתי לו (בראשית כב ב) קח נא את בנך וגו' והעלהו שם לעולה, היה לו להשיב אתמול אמרת לי (בראשית כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע, ועכשיו אתה אומר לי והעלהו לעולה, ולא השיב כלל רק נזדרז למצותי, ע"כ. וכתב על זה א"ז זללה"ה זי"ע ועכ"י בישמח משה (פ' וירא) דלפי זה יש זכות גדול לאברהם במה שלא הקשה כלום אף שהיה יכול להקשות, ולכן מודד לו

הקב"ה מדה כנגד מדה בשעה שאין לישראל זכות והמקטריגים מקשים קושיות על ישראל למה עושין כך וכך, משיב להם הקב"ה והלא אברהם אביהם היה לו להקשות עלי ולא הקשה כלום, על כן הדין נותן שבמדה זו יתנהג עם בניו שאין להקשות עליהם כלל, והיא סברא נכונה וברורה, עכ"ד.

וא"ז זללה"ה בקדושת יו"ט (לראש השנה אות ב) זיעועכ"י האריך, שזה היה עיקר הנסיון של אברהם אבינו במעשה העקידה, לא מה שהיה צריך לשחוט את בנו יחידו, שהרי גם איש אחר אם יאמר לו הקב"ה היה עושה כן, אלא הנסיון הגדול היה במה שלא הרהר ולא הקשה כלל על הקב"ה שאתמול אמר לו כי ביצחק יקרא לך זרע ועתה אומר לו והעלהו לי לעולה, והיא שעמדה לו ולבניו אחריו זכותו הגדול, שלא יניח השי"ת להקשות איזה קושיא עליהם ח"ו, עכ"ד.

ועל פי זה יש לפרש דברי רשיז"ל למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות, לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתים, הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו, התחיל משה לפייסם אתם נצבים היום, הרבה הכעסתם לפני המקום ולא עשה אתכם כליה והרי אתם קיימים לפניו וכו'. ויש להבין מה טיבה של נחמה זו שניחם משה רבינו את ישראל לבל יעלה מורא על ראשם מאימת הדין.

אמנם לדרכינו יש לומר בהקדם מה שהקשה בכתנות אור (פ' נצבים) האיך מהני תשובה שיתקרב החוטא להקב"ה, הלא קי"ל (פסחים עג:) נראה ונדחה אינו חוזר ונראה, והאדם היה נראה תחלה, וכשחטא נדחה מקדושתו, ואיך יהיה חוזר ונראה בתשובה. וכמו כן האריכו המפרשים למעניתם (עיין ישמח משה פ' האזינו) איך מהני תשובה, והלא קי"ל (קידושין לב.) מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, והרבה תירוצים כבר נאמרו ונשנו בזה, אך עדיין הקושיא במקומה עומדת, שהקב"ה הוא מלך מלכי המלכים, ואיך מועיל התשובה שימחול הקב"ה. אכן יש לומר דבזכות עקידת יצחק שלא הקשה אברהם אבינו כלום על דרכי הבורא אע"פ שהיה יכול להקשות, הכי נמי הקב"ה מוחל עוונותיהן של ישראל ואינו מניח להקשות על בני ישראל.

ולפי זה יש לומר כי בשעה ששמעו ישראל צ"ח תוכחות, נתעוררו כולם לתשובה מעומקא דלבא, כי ידעו היטב והאמינו בה' דאין יסורין בלא עון (שבת נה.), ומחמת כובד העוונות באים התוכחות, אך הוריקו פניהם כי היו חוששים שמא מחמת רוב החטאים נדחו חס ושלום לגמרי מן הקדושה, ולא יועיל להם התשובה על הכל, דהלא נראה ונדחה אינו חוזר ונראה, ומה גם שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ואיך יתוקנו כל החטאים עוונות ופשעים, התחיל משה לפייסם הרבה הכעסתם לפני המקום ולא עשה אתכם כליה, שאין להם מה לירא, אלא יעשו תשובה והקב"ה ימחול להם, והטעם כי אתם נצבים היו"ם, **היום** ראשי תיבות **ובבן הנעקד ישבית מדינינו**, כלומר בזכות זכירת עקידת יצחק, מה שהיה לו לאברהם אבינו קושיא גדולה אתמול אמרת כי ביצחק יקרא לך זרע ועכשיו אתה אומר והעלהו שם לעולה, ועם כל זה לא הקשה כלום, על כן הקב"ה אינו מניח להקשות קושיות על בני ישראל, ומוחל על כל עוונותינו.

ובזה יש לפרש המדרש (ויק"ר פכ"ט ס"ד) אשרי העם יודעי תרועה (תהלים פט טז), וכי אין אומות העולם יודעים להריע, אלא שהן מכירין לפתות את בוראן בתרועה. והוא כי תקיעת שופר בא להזכיר עקידת יצחק (ראש השנה טז.), ולכן דוקא בני ישראל יודעים לרצות את בוראם בתרועה, כי מכח הזכרת עקידת יצחק, הקב"ה מקבלם בתשובה שלימה, ואינו מניח להמקטריגים להקשות עליהם שום קושיות, מה שאין כן אומות העולם אינן יכולין לפתות את בוראם, כי מתעורר עליהם קושיא חזקה באיזה זכות יועיל להם תשובה, הלא מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול.

ומעתה אף אנן נימא בהגיע יום הושענא רבה, ונתעורר עלינו קושיא גדולה וחזקה, אי מלכא אנא עד השתא אמאי לא אתית לגבאי, והן אמת שהוא קושיא חזקה מאד, אבל מכח זכות עקידת יצחק, שאברהם אבינו ויצחק אבינו שניהם ידעו מהבטחת הבורא כי ביצחק יקרא לך זרע, ועם כל זה לא הקשו כלום על מצות הבורא, על כן הקב"ה מזכיר צדקתם לזרעם אחריהם, ואינו מניח להקשות קושיא עלינו, וגם בבואינו ביום האחרון הושענא רבה הוא מקבל את תשובתינו ברחמים וברצון.

והנה כתב א"ז זללה"ה בייטב פנים (מאמר שואגים הושענא) בראשי תיבות **הושענא למענך אלהינו הושענא**, נרמז זכות נסיון העקידה שנאמר בו (בראשית כב א) ויהי אחר הדברים **האלה** וגו', עי"ש. ועל זה אנו סמוכין על זכות עקידת יצחק, שיתנהג הקב"ה עמנו מדה כנגד מדה, שלא ישמע לקול המקטריגים המקשים עלינו קושיא גדולה, אלא יסתום פיות כל משטינינו ומקטריגנו.

ג

הושענא למענך אלהינו.

יתבאר על פי דברי כ"ק מרן דו"ז זללה"ה זי"ע בדרשותיו להושענא רבה (דברי יואל הו"ר אות ז) לדקדק

במאמרינו (בסליחות ביום שני וחמישי) הבט משמים וראה, דלכאורה כולנו יודעים איך אנו נראים ואיזה מעשים עשינו עד כה שלא כדת, ואיך אנו מבקשים שיסתכל בנו הקב"ה, וכיצד אפשר להשי"ת להביט בפנינו, הלא קי"ל (מגילה כח.) אסור להסתכל בפני אדם רשע, עי"ש.

ולענ"ד יש לומר על פי מה שכתב בתפארת שלמה (פ' פקודי) כתיב (משלי כב ט) טוב עין הוא יבורך, פי' הראיה בעין טובה הוא טוב מאד, ובחינת הראיה הוא חיות פנימי להחיותם מטובו, ולכן בכל מקום אשר תבוא בחינת הראיה שלמעלה, תבוא עמה ברכה, כמו שנאמר במצרים (שמות ב כה) וירא אלהים את בני ישראל, ואחר כך נאמר מיד (שם ג א) ומשה היה רועה, שבא צמיחות הגאולה והישועה. ולכן נאמר הבט משמים וראה, שבראיה לבד תושיע. וכן כתיב (דברים כו טו) השקיפה ממעון קדשך וברך את עמך, על ידי ההשקפה תבא לנו הברכה. ולזה אמר וירא משה את כל המלאכה וגו' ויברך אותם משה, פי' על ידי שראה והביט משה בעין טובה את כל המלאכה, המשיך ממקור הברכה, ובזה היה מקום להשראת השכינה על כל המלאכה, עכ"ד.

והנה מצינו בפרשת השבוע (פרשת ברכה) שהראה הקב"ה למשה את ארץ ישראל, וכמו שנאמר (דברים לד א) ויראהו ה' את כל הארץ וגו' עד הים האחרון, ופירש"י אל תיקרי הים האחרון אלא היום האחרון, שהראהו הקב"ה כל המאורעות שעתידין ליארע לישראל עד שיחיו המתים. ויש לומר שעל ידי שהסתכל משה רבינו על ארץ ישראל בעיניו הקדושות, המשיך על ידי זה קדושה עליונה ונתקדש בעשר קדושות. וכמו כן כאשר הראה הקב"ה למשה רבינו כל הדורות עד היום האחרון עד ביאת המשיח, ראה משה רבינו גם דורינו אלה, וראה שפלות הדור הזה, ובכח ראייתו של משה רבינו אנו מחזיקים עוד מעמד בדרך התורה והיראה 'די הייליגע אויגן פון משה רבינו האלט אונז ביי אידישקייט, אז מיר זענען נאך אידן אין דעם גלות אמעריקא'.

וזה שאנו מתפללים הבט משמים וראה, שיביט הקב"ה עלינו, ועל ידי אותו הבטה יושפע בנו קדושה עליונה, ויבא התעוררות תשובה בלבינו, ונזכה לעשות תשובה בשלימות מעומק הלב, ומעתה כיון שבאותו שעה כאשר הקב"ה מסתכל עלינו, אזי ברגע כמימרא נעשינו בעלי תשובה גמורים איננו עוד בכלל רשע, והוה כמו גיטו וידו באים כאחד (גיטין עז:) דחל הגט, ועל כן שפיר הוא מסתכל בנו.

ועל פי זה יש לפרש מה שאומרים (בתפלת מוסף דראש השנה) אל רם ונשא מבין ומאזין מביט ומקשיב, שהקב"ה מביט עלינו, וכמו שאמרו (ראש השנה יח.) כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון וכולן נסקרין בסקירה אחת, ועל ידי הסתכלות זו זוכים להתעוררות תשובה, ואחר כך מקשיב, הוא שומע לתפלות בני ישראל.

ובזה יש לפרש הכתוב וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים, ואיתא במדרש רבה (פ"א סל"ז) וירא אלהים שעשו תשובה הבינונים וגם הרשעים הרהרו לעשות תשובה, וידע אלהים שאפילו אחד בחבירו לא היה יודע אלא הקב"ה לבדו, וזה מכוון את לבו וזה מכוון את לבו ועושה תשובה. ולדרכינו יש לפרש וירא אלהים את בני ישראל, ועל ידי שהביט הקב"ה עליהם, נתעורר הרהורי תשובה בלבות בני ישראל, ועל ידי זה וידע אלהים, שזה מכוון את לבו וזה מכוון את לבו ועושה תשובה.

ועל דרך זה יתפרש אמרינו (בקדושת כתר) הן גאלתי אתכם אחרית כראשית, כי אין ישראל נגאלין אלא בתשובה (סנהדרין צז:), אמנם מחמת גודל שפלותינו מן ההכרח שנתעורר לתשובה באתערותא דלעילא, והיינו שיסתכל הקב"ה עלינו ועל ידי זה יתנוצצו בלבינו הרהורי תשובה, וממילא נזכה לגאולה. וזהו הן גאלתי אתכם אחרית, היינו בגאולה העתידה, כראשית, כמו שהיה בגאולת מצרים, שנתעוררו לתשובה על ידי שהביט בהם הקב"ה.

וזה שאנו מתפללים (בתפלת מוסף ליום טוב) ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך, שנזכה לעלות למקום המקדש, ונראה, וכדרך שבא לראות כך בא ליראות (חגיגה ב.), וכיון שהקב"ה יסתכל בנו, על ידי כן ונשתחוה לפניך, ומפרש ק"ז התניא זללה"ה (בסידורו שער החנוכה) הכוונה, דהיינו בהשתחויה פנימית.

ובזה יתבאר מה שאנו מבקשים הושענא למענך אלהינו, על דרך הכתוב (דניאל ט יח) הטה אלהי אזנך ושמע פקח עיניך וראה, שאנו מבקשים שיסתכל הקב"ה עלינו, ועל ידי זה יתעורר בנו הרהורי תשובה בשלימות ולישועה בכל ענינים.

ד

הושענא למענך בוראינו.

ויל"פ על פי מה דאיתא במדרש (ב"ר פ"ג ס"ז) דקודם בריאת העולם ברא השי"ת עולמות והחריבן ואמר דין לא הניין לי, ושוב ברא עולמות ואמר דין הניין לי. וביאר בערוגת הבשם (פ' ברכה) על פי המבואר בספרים הקדושים דכל אדם הוא עולם קטן, ובקיום תורה ומצות הוא בונה

עולמות, וכשאדם עושה חשבון הנפש על כל מעשיו ורואה שלא קיים מצות ומעשים טובים כראוי בדחילו ורחימו או במחשבה זכה כראוי, אומר דין לא הניין לי, וזהו בבחינת בונה עולמות ומחריבן, ושוב עוזר לו השי"ת שיבא מזה לידי שלימות בקיום המצות שיאמר עליהם דין הניין לי.

ולזה אמר המדרש (ב"ר פס"ח ס"ב) ביעקב אבינו, שאמר הפסוקים (תהלים קכא א) אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי, כי יעקב אבינו עשה חשבון הנפש לעצמו, וראה בענות צדקתו שכל מה שפעל ועשה עד היום אינו כראוי ואין בידו מאומה, שוב התיישב ואמר עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ, דגם בבריאת שמים וארץ אשכחן דהשי"ת ברא עולמות והחריבן ואמר דין לא הניין לי, ושוב ברא עולם התיקון ואמר דין הניין לי, וממנו נקח הגם שאני במדריגה פחותה, מכל מקום יעזרנו ה' שאוכל לעשות מעשים טובים באופן התיקון, כי כן ברא השי"ת עולמו להיות מורה דרך לעובדי ה', עכ"ד.

והנה כתב במסילת ישרים (פרק ג) על מאמרם (עירובין יג:) ימשמש במעשיו, היינו החקירה במעשים הטובים עצמם, לראות אם יש בהם איזה פניה לא טובה או איזה חלק רע שיצטרך להסירו ולבערו, והרי זה כממשמש בבגד לבחון הטוב וחזק הוא או חלוש ובלוי, כן ימשמש במעשה המצוות לבחון תכונתם עד שישאר זך ונקי, עכ"ד.

והנה לצערינו מי שממשמש במעשיו לבדוק אותם איך הם נראים, איך היה מחשבת המצוה בכוונה זכה והתרוממות הנפש בהתלהבות ובשמחה, הרי מכיר ערכו ובחינתו בעבודת ה' ואומר דין לא הניין לי, שלא נראה בעיניו עבודה כראוי, אבל מתפלל אל ה' על העתיד, שמהיום והלאה יזכה לשפר מעשיו ועבודתו, ביתר התלהבות ויתר הכנה ויתר כוונה ויתר שמחה, לקיים מצות ה' כראוי.

וזה שאנו מתפללים הושענא למענך בוראינו, שברא הקב"ה עולמות והחריבן ואמר דין לא הניין לי, אבל העתיד יהיה יותר טוב, וכמו כן תקותי על העתיד לקיים מצות ומעשים טובים במדריגה גבוה יותר, ולעבוד את ה' בבחינה יותר טוב, ועל כן הושענא שאזכה לזה.

ה

הושענא למענך גואלינו.

יתפרש על פי מה שכתב א"ז זללה"ה זיעועכ"י בישמח משה (ערב ראש השנה דרוש ב) לפרש אמרינו בסליחות, אל תבא במשפט עמנו כי לא יצדק לפניך כל חי, מלפניך משפטינו יצא עיניך תחזינה מישרים. כי בבית דין של מעלה אין מי שיצטדק, כי הם מלאכים קדושים ואינם יודעים מהות בשר ודם ומהות יצר הרע, אבל יוצרינו יודע יצרינו וגסות חומריותנו ושעבוד מלכות ורחיים על צווארנו. וזהו אמרינו, אל תבא במשפט עמנו, ר"ל כדרך בעל דין לפני בית דין, כי באופן כזה לא יצדק לפניך כל חי, רק מלפניך משפטינו יצא, שאתה לבדך תשפוט, עיניך תחזינה מישרים, ר"ל כי אתה יודע הכל, ומצד יושר שלך לא תדקדק עם עטופי חומר מלובשי יצר, עכ"ד.

וא"ז זללה"ה זי"ע בעצי חיים (יו"כ אות ד) מפרש בזה הכתוב (ויקרא טז ל) כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, ר"ל משום זה יכפר לנו חטאתינו, כיון דביום הזה ביום כיפור המשפט לה' לבדו הוא, ולא לפני בית דין, ועל כן לפני ה' דייקא תטהרו, כי הוא ילמד סנגוריא על ישראל ויחזה עלינו מישרים, עכ"ד.

ובבחינה זו ביאר כ"ק מרן דו"ז זללה"ה זי"ע בדברי יואל (לראש השנה אות ס) מה שאמרו בגמרא (סוטה מט:) על דור עקבתא דמשיחא, על מי יש לנו להשען על אבינו שבשמים. הכוונה כי מלאכי עליון אין להם יצר הרע ואינם משיגים נסיונות בשר ודם וגשמיות העולם, על כן אי אפשר לנו לזכות במשפט לפניהם, ואין לנו להשען לזכות במשפט אלא על אבינו שבשמים שהוא בעצמו ישפוט אותנו, כי רק הוא יתברך מבין אותנו ויזכה אותנו במשפט, עכ"ד.

ועל פי זה יש לפרש מה שנאמר ביציאת מצרים (שמות יב יב) ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכיתי כל בכור בארץ מצרים וגו', ודרשינן בהגדה של פסח, אני ולא מלאך אני ולא שרף. ולכאורה צריך ביאור למה באמת לא היה אף על ידי שליח, הלא שלוחו כמותו בכל מקום. אמנם ביאור הדבר כי בני ישראל בהיותם במצרים היו ערום ועריה, וטומאת מצרים ערות הארץ הוריד אותם במדריגה הפחותה, וכדאיתא במדרש ילקוט (בשלח רמז רל"ד) בשעת קריעת ים סוף טען שר של ים הללו והללו כו'. עד ששום מלאך או שרף לא הבין עומק טומאת גלות מצרים והנסיונות שסבלו בני ישראל שם, ואלמלי היה מלאך השליח להוציאם ממצרים, לא היה יכול לעמוד מפני הקטרוג הללו והללו וכו', ולא היה פוסח על בתי בני ישראל, כי הם דברים שאין המלאכים יכולים לידע ולהבין, ועל כן הצריך הקב"ה בעצמו לעבור ולפסוח, כי כביכול יוצרינו מבין גודל השפלות והנסיונות במקום ההוא, אשר מחמת זה ראויים לישועה והצלה, וזה שאמר (שמות יב ג) ופסחתי, ופירש"י וחמלתי או לשון פסיחה וקפיצה, ולהנ"ל כחדא אזלי, כי מכח שחמל עליהם, פסח וקפץ על בתי בני ישראל וניצולו בני ישראל, כי רק השי"ת ידע יצרם ונסיונות שהיה להם.

וזה שאנו מתפללים הושענא למענך גואלנו, כלומר הלא כאשר גאלתנו ממצרים, היתה הגאולה על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף, כי רק השי"ת בכבודו ובעצמו הבין את נסיונות בני ישראל בארץ מצרים, כמו כן אנו בדור השפל הזה זאת היא בקשתינו, שהשי"ת בעצמו שהוא יודע הכל והוא מבין את מצבינו, הוא ישפוט אותנו ולא הבית דין של מעלה, ואז נזכה לצאת זכאי במשפט.

ו

הושענא למענך דורשינו.

ויתבאר על פי מה שכתב בבני יששכר (תשרי מאמר ד דרוש יב) שלא כמדת בשר ודם מדת הקב"ה, כי מדת בשר ודם אם יש לו איזה מדה טובה, היינו שהוא רחמני ומעביר על מדותיו לסלוח ולמחול לכל המכעיסו, עם כל זה כשיתמיד המכעיס יום אחר יום להכעיסו, יופסק ממנו הרחמנות ולא ירצה שוב למחול, כי לכל מדת בשר ודם יש גבול, כיון שהבשר ודם בעצמו הוא בעל גבול ותכלית. מה שאין כן מדת השי"ת כיון שהוא ית"ש בלי גבול ותכלית, גם מדותיו אין להם גבול, ואם כן כיון שהוא רחום וחנון וטוב וסלח, לכל אלה המדות גם כן אין גבול ותכלית, ולכן אל יפול לב האדם עליו האיך אשא פני לשוב אליו ית"ש בתשובה, הנה זה כמה פעמים הייתי מתמרמר על חטאתי ובקשתי מחילה והבטחתי להשי"ת שלא אחטא עוד ולא אחזור בהם, ושוב זה כמה פעמים חזרתי לסורי, ואיך שוב יקבלני השי"ת בתשובה, הנה לא יאמר האדם כן, דכיון שהשי"ת אינו בעל גבול ותכלית גם מדותיו אין להם גבול, עכ"ד. (וכ"כ באגרת התשובה שבספר התניא פי"א).

ובזה אמרתי לפרש מאמר המשנה (יומא פ"ח מ"ט) אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים, שנאמר (יחזקאל לו כה) וזרקתי עליכם מים טהורים, ואומר (ירמיה יז יג) מקוה ישראל ה', מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל, וצ"ב מה שמדמה טהרת המקוה לטהרת ישראל על ידי הקב"ה. וגם פשטות תיבת מקוה הוא מלשון תקוה, ומדוע הסמיך טהרת ישראל לקרא דמקוה ישראל ה'. אמנם לפי האמור יש לומר כי הדרש והפשט כחדא אזלי, דהנה המקוה הוא מטהר אדם שנטמא וטובל את עצמו בה, ואף אם נטמא פעם אחרת יוכל ליטהר את עצמו באותו המקוה מבלי שום עיכוב, ואף שכבר נטהר במקוה זו פעם אחת ואפילו מאה פעמים, כי טהרת המקוה אין לו שיעור וערך, והכי נמי כן הקב"ה מטהר את ישראל, שהוא ית"ש מלך מוחל וסולח עד אין שיעור ואין ערך. וזהו הכוונה מקוה ישראל, פי' תקותן של ישראל הוי"ה, הוא מדותיו של הקב"ה שהוא בלי גבול וערך, כי מה מקוה מטהר את הטמאים אפילו מאה פעמים, אף הקב"ה שמדותיו הוא בלי גבול מטהר את ישראל אפילו אלף פעמים, כי הקב"ה הוא אל טוב וסלח ומעביר אשמותינו בכל שנה ושנה, ובכל עת ובכל זמן הוא מטהר את לבבינו לעבודתו ית"ש.

וזה שאנו מתפללים הושענא למענך דורשינו, דהנה פירוש הפשוט של מקוה הוא מלשון תקוה, והדרש הוא גם מקוה טהרה, וכפי הדרש הקב"ה מוחל בכל שנה ושנה. ועל כן אנו מבקשים שידרוש לנו השי"ת מקוה ישראל ה' כפי הדרש, מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל, לטהרינו אפילו אלף פעמים.

ז

הושענא למען אמיתך.

יש לפרש על פי מה ששנינו (כלים פ"ב מ"א) כלי חרס שנטמאו, שבירתן היא טהרתן. ולפי זה כתב בשל"ה הקדוש (פ' נשא) שהאדם הוא עפר מן האדמה, ודינו ככלי חרס שאין לו תקנה אלא בשבירה, כמו שנאמר (תהלים נא יט) לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה, עכ"ד. והיינו ביסורין הממרקין עוונותיו של אדם (ברכות ה.).

אמנם איתא במס' פסחים (דף ל:) תקנה לכלי חרס, דאי מלייה גומרי שפיר דמי, והיינו דוקא אם הסיקו מבפנים, אבל אם הסיקו מבחוץ לאו שפיר הוא. והנה התורה נמשלה לאש, כמו שנאמר (ירמיה כג כט) הלא כה דברי כאש, ועל תורה שבעל פה אמרו (אבות פ"ב מ"י) וכל דבריהם כגחלי אש, ועל כן אף אם נבלע בו איסור, אם הוא עוסק בתורה בהבנה ובעיון שיהא התורה נבללת בגופו ולא רק משפה לחוץ, ותוכו כברו שיש בפנימיותו אש התורה, אזי הוי כל גופו מלייה גומרא של אש התורה, ומועיל לו הגעלה וליבון, ואינו צריך לשבירה דהיינו יסורים ומכאובים.

ועל כן אנו מתפללים לפני הקב"ה הושענא למען אמית"ך, רמז על התורה הקדושה שהוא תורת אמת, דהנה כלל ישראל עבר הרבה יסורים והרבה עגמת נפש, אולם בזכות שבני ישראל עוסקים בתורת אמת ינצלו מן היסורים, והתורה יציל אותנו מכל צרה וצוקה ועגמת נפש.

ח

הושענא למען בריתך.

ויתבאר על פי מה שהקשה הכתנות אור (פ' נצבים) בענין התשובה, לפי מה דקי"ל (פסחים עג:) נראה ונדהה

אינו חוזר ונראה, הכי נמי האדם שהיה נראה תחילה וקודש ישראל לה' (ירמיה ב ג), וכשחטא נדחה מקדושתו, נימא דאינו חוזר ונראה על ידי התשובה. אמנם בגמרא פליגי אמוראי (יומא סד.) אי בעלי חיים נידחין, וי"ל דאף למ"ד בעלי חיים נידחין, היינו דוקא בהמה כיון שחיותה היא חיי גשמיות ואינה חיים אמיתי, על כן יש לה דין דיחוי, מה שאין כן חיי האדם אין לו דמיון כלל לחיי הבהמה. והנה כתב בקדושת לוי (דרוש לפסח) בביאור אומרם ז"ל (בבא מציעא קיד.) אתם קרויין אדם ואין אומות העולם קרויין אדם, כי הדם הוא הנפש (דברים יב כג), ואל"ף מורה על אלופו של עולם הקב"ה המחיה אותו, ורק בני ישראל שנאמר בהם (דברים לב ט) כי חלק ה' עמו, מצטרף בהם אלופו של עולם, ולכן אתם קרויין אדם, מה שאין כן אומות העולם שאינם זוכים לזה, הם כמו בהמה חיה ועוף שיש בהם דם לבד, עכ"ד.

ויש לומר בביאור הדבר שעל ידי מילה נקרא בשם אדם, כי מבואר בתיקוני הזוה"ק (תיקון כ"ב דף סו.) שעל ידי ברית מילה שריא בהאי אבר שם הוי"ה מלגאו ושם שד"י מלבר, עכ"ד. ובכן י"ל שזהו כח אלופו של עולם המצטרף עם איש הישראלי לאחר מצות מילה, ולכן משעת מצות מילה הוא נקרא בשם אדם, ועל כן לא שייך בו דיחוי. וזה שאמר (בנוסח הרחמן לברית מילה) ומיום השמיני והלאה ירצה דמו ויהי הוי"ה אלהיו עמו, כי אות א' יש בו יו"י כמספר הוי"ה, וזהו ויהי הוי"ה אלהיו עמו, שעל ידי המילה חקוק בבשרו שם הוי"ה, ועל ידי זה אינו נדחה מן הקדושה.

ובדרך זה אמרתי לפרש מאמר הגמרא (מנחות מג:) בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה, וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתיישבה דעתו, לאחר שיצא אמר עליה שירה שנאמר למנצח על השמינית מזמור לדוד, על מילה שניתנה בשמיני. וראוי להבין למה נתיישבה דעתו במצות מילה. ולדרכינו הכוונה כי דוד המלך נכנס לבית מרחץ, לרחוץ עצמו מפגם החטא ולעשות תשובה, אשר לגודל ענוותנותו חשב שהוא בעל חוטא גדול ואולי נדחה מן הקדושה ח"ו, וזה שהתאונן אוי לי שאני ערום בלא מצוה, ואיך יועיל לו התשובה, כיון שנזכר במילה שבבשרו שעל ידי זה רשום עליו שם הוי"ה ומצטרף אליו אלופו של עולם, ואם כן לא אמרינן דיחוי, ועל כן נתיישבה דעתו.

וזה שאמר הושענא למען בריתך, כי מכח מצות מילה לא נדחה שום אחד מישראל מן הקדושה, וכאשר הוא מתעורר לתשובה ומתחרט בחרטה אמיתית על העבר וקבלה גמורה על להבא שלא ישוב לכסלה עוד, אז מהני תשובה לכל אחד כי לא ידח ממנו נדחה, ולכן מבקשים הושענא למען בריתך.

ט

הושענא למען גדלך ותפארתך.

ונראה בהקדם מה דאיתא בגמרא (יומא פו:) תשובה מיראה זדונות נעשות שגגות, תשובה מאהבה זדונות נעשות זכיות, והעיר א"ז הקדושת יום טוב זללה"ה (הובא בייטב פנים שוב אשיב אות טז) דלכאורה קשה איך משכחת לה תשובה מאהבה, הא בעוד שהאדם חוטא, אי אפשר לו לשוב מאהבה, כי מאין תבא אהבה בלבו בעוד יש מסך המבדיל, כענין דכתיב (ישעיה נט ב) עונותיכם מבדילים ביניכם לבין אלהיכם, ואפילו אם עושה תחלה תשובה מיראה, אכתי נשאר שוגג המבדיל ומסתיר פניו, כדכתיב וחטאתיכם הסתירו פני מכם, עי"ש לפי דרכו.

ויש לומר על פי דברי הגאון רבי שלמה קלוגער זללה"ה בקהלת יעקב (לסוכות עמוד שיד) שהסוכה מורה על תשובה מיראה, שידוע שהסוכה הוא מרמז על ענין גלות, והרי בתשובה מיראה זדונות נעשין כשגגות (יומא פו:), ושוגג גולה, לכך מורה הסוכה על תשובה מיראה. והד' מינים רומזים על תשובה מאהבה, דלולב מורה על דביקות של ישראל עם הקב"ה, שהרי הארבעה מינים מרומזים על ד' אותיות שם הוי"ה ב"ה כמבואר בבית יוסף (או"ח סימן תרנ"א) בשם הריקאנטי (פ' אמור), ואנו נוטלים אותם בידינו להורות ששמו של הקב"ה נקרא עלינו, וכמ"ש ביה"ר קודם נטילת לולב, ולידע איך שמך נקרא עלי וייראו מגשת אלי, הרי דזה מורה על דביקות של הקב"ה יתברך עם כנסת ישראל, וזה מורה על תשובה מאהבה, עכ"ד.

ויש לפרש בזה בהתחלת התורה בראשית, כתיב בי"ת רבתי. וכתב באגרא דכלה (פ' בראשית) **בי"ת רבתי** בגימטריא **אתרוג ערבה לולב הדס**. ולדרכינו יש לומר דהנה איתא בזוה"ק (בראשית דף כג.) דקודם בריאת העולם אמרו מלאכי השרת זמין הוא למחטי קמך, והשיב להם השי"ת עד לא בראתי עלמא אתקינת תשובה לאהדורא למאריה לאתקנא במה דחב, עי"ש. אולם עדיין קשה, הלא בתשובה מיראה עדיין נשאר שגגות, ואיך יזכה לתקן הכל על ידי תשובה מאהבה, הלא העונות מבדילים ואי אפשר לזכות לבחי' אהבה. לזה נרמז ד' מינים, כי סגולת מצות ד' מינים הוא להשפיע מדת אהבה, ועל ידי זה יזכו לתשובה מאהבה.

והנה איתא במדרש (מגלה עמוקות אופן קד) אתה החילות להראות את עבדך את גדלך, אלו ארבע מינים שבלולב. וזה שאמר הושענא למען גדלך ותפארתך, שעל

ידי מצות ד' מינים אפשר לזכות לתשובה מאהבה ולתקן כל החטאים.

ובעמדינו ביום הושענא רבה ואוחזים הד' מינים בידינו, אנו מבקשים מאת ה' שבזכות הד' מינים נזכה לתשובה מאהבה ולתקן כל החטאים, ונזכה להפוך הזדונות לזכיות.

והשי"ת יעזור שבזכות תשובה אמיתית לפני הבוכ"ע נזכה כולנו לשנת אורה, שנה טובה ומבורכת בכל הענינים, ובני ישראל יוושעו בבני ובבריאות השלימות, והשי"ת ישלח רפואה שלימה לחולי עמינו, ויוושעו בפרנסה בהרחבה גדולה, וימצאו שידוכים טובים ליוצאי חלציהם, ויזכו לבנים יראי ה', אוי ואבוי, צריכים ברכה על זה, ונבקש מהשי"ת ביום זה שהוא יום הערבה, **ערבה** בגימטריא **זרע**, שנזכה לזרע ברך ה' 'ערליכע לעכטיגע אידישע דורות', ונזכה לגאולה שלימה במהרה בימינו אמן.

ליל שב"ק שמיני עצרת

ביום השמיני עצרת תהיה לכם (במדבר כט לה), ובתרגום אונקלוס כנישין תהי לכון, איתא בזוה"ק (אמור דף קד:) כתיב עצרת תרגומו כנישו, האי יומא יעקב הוא רישא לחדוותא, וכל אינון אושפיזי חדאן עמיה. והחיד"א בנצוצי אורות (אות ד) נתן בו רמז, שכן **יעקוב** במילואו **יוד עין קוף וו בית** גימטריא **עצרת**. ויש לתת טעם לזה שיעקב אבינו הוא רישא לחדוותא ביום זה.

ואפ"ל על פי מה שכתב א"ז זללה"ה בייטב פנים (שמחת הרגל אות ב) בענין שמיני עצרת החג הזה, כי כל הימים טובים הם על העבר, בפסח על יציאת מצרים שבועות על מתן תורה ובסוכות על כי בסוכות הושבתי, אבל חג הזה שמיני עצרת הוא על שם העתיד, שאז יהיו כל הימים בחינת יום טוב, שיהיו אסורין במלאכת עבודה כמבואר בישמח משה (פ' ויקהל) על פי הירושלמי (פסחים פ"ד ה"א) דערב פסח אסור במלאכה שהוא יום טוב משום קרבן פסח, ואף יחיד בשאר ימות השנה ביום שמביא קרבן אסור במלאכה, ופריך אם כן כל יומא ליתסר שמקריבין תמידין לכל ישראל, ומשני אם יהיו כל ישראל יושבין ובטלין מי אוסף להם את הדגן. ולפי זה לעתיד שיהיה מלאכתינו נעשית על ידי אחרים כדכתיב (ישעיה סא ה) ועמדו זרים ורעו צאנכם, ויהיה אפשר בלא מלאכת עצמינו, יהיה כולו יום טוב ויהא אסור במלאכת עבודה מכח הקרבת תמידין, עכ"ד. וזה שאמר הכתוב (במדבר כט לה) ביום השמיני עצרת, על שם תהי"ה לכם יום טוב לעתיד, והטעם כל מלאכת עבודה לא תעשו, שיהיו אסורים בעשיית מלאכה, עכ"ד.

ונקדים עוד דברי הרה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זי"ע (הובא בהקדמת הספר נזיר השם) אהא דאיתא בזוה"ק (שמות דף יב:) פורקנא דישראל לא תליא אלא בבכי, כד ישתלמון ויכלון בכי דמעות דבכה עשו קמי אבוי, דאינון אחיתו לישראל בגלותיה, כיון דיכלון אינון דמעון בבכיה דישראל יפקון מגלותיה. וקשה הלא מעת החורבן כבר בכו ישראל נהרי נחלי דמעות ואיך אפשר שעדיין לא כלו דמעותיו של עשו. אולם ידוע (פסחים כט:) דמין במינו אפילו באלף לא בטל ומין בשאינו מינו בששים, והנה עשו בכה על הברכות שהיו דברים גשמיים מטל השמים ומשמני הארץ, ובכיותיהם של ישראל הם גם כן על דברים גשמיים הב חיי ומזוני, והוא מין במינו, ולכן לא בטלים הדמעות של עשו, אבל אם יהיה בכיותינו על גלות השכינה ועל צער של מעלה, אז יתבטלו דמעות של עשו מין בשאינו מינו, עכ"ד.

ועל פי זה ביאר כ"ק מרן אאמו"ר זללה"ה בברך משה (פ' וישלח עמוד רכב) מאמר המדרש (ב"ר פע"ה סי"ג) בשעה שראה יעקב עשו שהוא בא מרחוק תלה עיניו למרום ובכה וביקש רחמים מלפני הקב"ה, הכוונה שראה עשו שהוא בא מרחוק, היינו מרחוק בדורות העתידים, שישתעבד עשו בבני ישראל בזכות אותם הדמעות שהוריד לפני אביו, ולכן תלה עיניו למרו"ם ובכ"ה, היינו שכוון את דעתו למרום על גלות השכינה ועל צער של מעלה, ועל דבר זה הוריד דמעות ובכה כדי שיתבטלו דמעותיו של עשו בדמעות שלו מין בשאינו מינו, עכ"ד.

ולפי זה יתבאר למה יעקב אבינו הוא רישא לחדוותא ביום שמיני עצרת, כי ביום הזה השמחה הוא על העתיד להיות יום טוב, והרי פורקנא דישראל תליא בבכי כאשר יתבטלו דמעותיו של עשו הרשע, וזה יהיה בכח בכיותיו ודמעותיו של יעקב אבינו, ולכן יעקב אבינו הוא רישא לחדוותא, כי בכח דמעותיו יזכו לשמחה הגדולה וליום טוב לעתיד לבא.

*

או יאמר בזה, על פי דברי המבי"ט בבית אלקים (שער התפלה פי"ח) גלות מצרים וגאולתן היה מצד אברהם אבינו, גלות בבל וגאולתן מצד יצחק אבינו, גאולה העתידה תהיה בזכות יעקב אבינו, עי"ש. ובזה יתפרש המדרש (שוחר טוב מזמור יד) בפסוק (תהלים יד ז) בשוב ה' שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל, יגל אברהם ישמח יצחק אין כתיב כאן, אלא יעקב, למה, לפי שיעקב שמח מכל האבות. הטעם בזה, כי אותה גאולה תהיה מצדו בזכותו.

ולכן בשמיני עצרת, שאנו שמחים בו על שם העתיד שיהיה כולו יום טוב, יעקב הוא רישא לחדוותא, כי גאולה העתידה תהיה מצדו ובזכותו.

ס"ג יום שמיני עצרת

מזכירין גבורות גשמים ביום טוב האחרון של חג (תענית ב.), ואומרים בו (בברכת גשם) לברכה ולא לקללה.

יתפרש בהקדם מה ששנינו (תענית ב.) גשמים סימן קללה בחג. עוד אמרו (סוכה כח:) משל למה הדבר דומה, לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו. וכתב על זה במעשה רוקח (פ' אמור אות ד) דבאמת היכא שמתחילין הגשמים לירד מיד אחר יום הכפורים, אף אם יורדין גם בחג אין כאן סימן, אבל אם אנו רואין שלא ירדו גשמים עד החג, זה הוי כשופך קיתון על פניו, עכ"ד.

והנה בשנה זו (שנת תשפ"ד) ירדו גשמים מרובים בין יום הכיפורים לסוכות, וחכמי הטבע אמרו לפי מבטם בסדר הכוכבים וכו' שלא תפסק הגשם עד אמצע ימי החג, ומורא עלה על ראשינו לבל יעצרנו הגשם ממצות סוכה כתיקונו. והיה לעת ערב בכניסת ליל יום טוב פסקו הגשמים, וזכינו לקיים מצות סוכה באכילה ושתיה ולינה כל ימי החג גם לרבות הלילות במנוחה והשקט, שפתותינו מרחשות רננות ותהלות לנורא עלילות, אשר קדשנו במצותיו וזיכנו לקיים מצותיו יתברך כראוי בהידור, ואפילו על המנהג של יום שמיני עצרת לקדש ביום בתוך הסוכה לא הוצרכנו לוותר על זה, ובוודאי סימנא טבא הוא לכולא שתא.

וזה שמתפללים משיב הרוח ומוריד הגשם לברכה ולא לקללה, כלומר שתרד הגשם באופן שיהא סימן ברכה ולא סימן קללה ח"ו, כי גשמים בחג סימן קללה היא אם נמנעין על ידה מקיום מצותיו יתברך, אבל אם הם נפסקין לפי הצורך של קיום המצות, הרי זה סימן ברכה.

ומזכירין על הגשמים ביום טוב האחרון של חג, והכוונה הוא על שפע הפרנסה בכלית, וי"ל בטעם שראוי להתפלל עליו ביום זה, כי כתבו דורשי רשומות (אמרי יהודה סוכות תרס"ה, קרן ישועה תשרי מאמר ט אות א) ברמז הכתוב (דברים טז יג) **חג** הסכו**ת** **תעשה** **לך**, סופי תיבות גימטריא שם **חת"ך**, גם **סוכה** בגימטריא שם קדוש **פא"י** ושם קדוש **סא"ל**, שהם שמות הפרנסה, כדברי האר"י ז"ל (פרע"ח שער הזמירות פ"ה) בכוונת הפסוק (תהלים קמה טז) **פותח את ידיך**, ראשי תיבות **פא"י**, וסופי תיבות **חת"ך** שהוא בא"ת ב"ש **סא"ל**, עכ"ד. ויתכן שלכן נרמז שפע הפרנסה דוקא בסופי תיבות חג הסכות תעשה לך, רמז על יום שמיני עצרת החג הזה שהוא בסוף ימי חג הסוכות, שביום הזה מסוגל להתפלל ולהוושע על פרנסה בהרחבה. ובכן בשנה זו שהקב"ה הראה לנו אותות אהבה וחיבה לבניו העמוסים מני בטן שנוכל לקיים מצותיו כראוי, בוודאי הוא סימן ברכה, אשר יבא עלינו ועל כל ישראל שנה טובה ומבורכת, פרנסה בהרחבה ושפע רב. והשי"ת ימלא אסמינו שבע, לברכה ולא לקללה, לחיים ולא למות, לשובע ולא לרזון, ונזכה לביאת גואל צדק בב"א.

ליל שמחת תורה בעת ההקפות

ידיד נפש אב הרחמן, משוך עבדך אל רצונך, ירוץ עבדך כמו איל.

י"ל דהנה יצירת האדם מורכב מגוף ונשמה, הגוף הוא קרוץ מחומר עפר מן האדמה, וכל תשוקתו לתאות הבהמית והבלי עולם הזה, והנשמה היא חלק אלוה ממעל מכסא כבוד חוצבה, והיא קדושה וטהורה וכל תשוקתה ומאוויה לעבודת ה', לעשות רצון קונה ולירש חלקה לעולם הבא. ובכן היות שהם שני דברים המתנגדים זה את זה ומתאחדים בנפש האדם, יש לבקש עצה לזכך את הגוף שלא תפריע את הנשמה מרצונה ומאווייה לעבודת ה' בכל עת.

ואחשבה לדעת על פי מה דאיתא בשו"ע (יו"ד סי' ק"ה ס"ב) איסור להיתר הנוגעין זה בזה אם הוא רותח בולע זה מזה, אבל בצונן אינו בולע. והנה מתאמרא משמיה דהרה"ק הרבי ר' אלימלך זצוק"ל (הובא בדברי אמת פ' בלק) בפסוק עשה לך שרף, פי' להיות לך התלהבות בלבך להשי"ת, עכד"ק. ויש לומר שאם הנשמה מקיימת את המצות מתוך התלהבות ורשפי אש, אזי הגוף בולע קדושה ושמנונית מהנשמה, ובזה מזדכך הגוף עד שהוא משתוקק לעבודת ה'.

וזהו ביאור החרוז, שנפש הישראלי מתחנן להשי"ת, ידיד נפש אב הרחמן, משוך עבדך אל רצונך, שהגוף יתמשך וישתוקק לעשות רצון ה', והגם שהוא קרוץ מחומר והוא דבר חול שאין בו קדושה, עם כל זה מכח ירוץ עבדך כמו איל, בריקודין של מצוה בשמחה רבה בהתלהבות אש בחמימות גדול, על ידי זה יבלע הגוף קדושה מהנשמה, ובזה יומשך לעבודת ה'.

ובכן בהגיע יום שמחת תורה, ובני ישראל מתאספים בבתי מדרשות לשמוח בריקודין של מצוה לכבוד

התורה, הרי זה עושה רושם לקדש את הגוף, ולהבליט בו קדושה מהנשמה, ורשימה דקדושה זו נשאר בו לכל ימי השנה, שהגוף החומר יחפוץ ויבקש לעבוד את ה' בכל ימות השנה. ולזה אמר הכתוב (במדבר כט לה) ביום השמיני עצרת תהיה לכם, על דרך דדרשינן (סוכה מ:) תהיה (ויקרא כה יב), בהוייתה תהא. כי קדושה זו שהגוף סופג ובולע מהנשמה בעת הריקודין ושמחה של מצוה ביום שמיני עצרת, נשאר בהוייתו לכל ימות השנה.

והיינו דאיתא בזוה"ק (אמור דף קד:) בהאי יומא דשמיני עצרת יעקב הוא רישא לחדוותא, וכל אינון אושפיזי חדאן עמיה. דהנה עבודת ה' בהתלהבות מורשה היא לנו מיעקב אבינו שהיתה עבודתו בהתלהבות, כדכתיב (עובדיה א יח) והיה בית יעקב אש. ולכן בשמיני עצרת שעושין ריקודין ברשפי אש שלהבת יה לכבוד התורה הקדושה ולכבוד הבורא נותן התורה, יעקב אבינו הוא רישא לחדוותא, כדי להשפיע עלינו עבודה בבחינה זו של התלהבות רשפי אש, ועל ידי זה נמשך גם הגוף לקדושה עליונה, ויש לה השתוקקות לעשות רצון ה'. השי"ת יעזרנו שנזכה לעבדו יתברך בכל ימות השנה בלי מפריע עם הנשמה ועם הגוף ביחד באמת ובלבב שלם.

ב

הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סוכת שלומך, תאיר ארץ מכבודיך נגילה ונשמחה בך.

ב) בפרשת בא (שמות י ט) ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך וגו' כי חג ה' לנו, ובמדרש (הובא בקדושת יו"ט) זה חג הסוכות. וצריך ביאור.

ג) איתא בזוה"ק (פינחס דף ריט:) על הכתוב (תהלים קמט ב) ישמח ישראל בעושיו, בעושו מבעי ליה, אלא אלין קוב"ה ושכינתיה ואביו ואמו, דאע"ג דמיתו, קוב"ה אעקר לון מגן עדן ואייתי לון עמיה לההוא חדוה, לנטלא חולקא דחדוה עם קוב"ה ושכינתיה. ויש להבין טעם ירידתם לעולם הזה.

ואפ"ל בהקדם מה דאיתא במס' סוכה (דף יא:) תניא (ויקרא כג מג) כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, ענני כבוד היו, דברי רבי אליעזר, רבי עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם. וכתב הרוקח (הלכות סוכות סימן רי"ט, הובא בא"ר סי' תרכ"ה) דסוכות ממש עשו להם, כשצרו על ארץ האמורי של סיחון ועוג ועל כרכים שבארץ כנען, וכל זמן שלא כבשו וחלקו קורא יציאת מצרים. ולפי זה כתבו החתם סופר (דרשות דף נב:) והחיי אדם (כלל קמ"ו ס"א) דאלו ואלו דברי אלהים חיים, ועל זה נאמר כי בסוכות הושבתי, סוכות מלא לשון רבים, להורות על שני מיני סוכות שישבו בהם, א' סוכות של ענני הכבוד, וב' סוכות ממש בשעה שצרו על העיירות במלחמות סיחון ועוג, עכ"ד. ויש להתבונן מאי טעמיה דרבי עקיבא דמפרש לקרא סוכות ממש עשו להם, והרי כיון דלית מאן דפליג שהיה להם לישראל ענני הכבוד בצאתם ממצרים ובלכתם במדבר, כמפורש בכתוב (שמות יג כא) וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן, אם כן מפני מה לא ניחא ליה לרבי עקיבא לפרש שמצות סוכה הוא זכר לענני הכבוד שהיה נס ופלא למעלה מדרך הטבע.

אמנם הנה ענני הכבוד היו משמשים לשני דברים, הא' לתועלת גשמי, למחסה ולמסתור מזרם וממטר ומכל חיות רעות המתרגשות ובאות במדבר הגדול והנורא (מכילתא בשלח פ"א ס"ז), והב' לתועלת רוחני, וכמבואר בספה"ק שעניני הכבוד השפיע קדושה עליונה על כל היושבים בתוכה.

ובכן מסתבר לומר שגם אותן סוכות ממש, אשר עשו להם בני ישראל כאשר יצאו במסירות נפש ללחום מלחמת מצוה ולנקום נקמת ה', גם הם היו משמשים לשני דברים, כי מלבד ההגנה הגשמי שהוצרכו לכך בצאתם למלחמה, היה בהם קדושה עילאה להיות למגן ולמחסה מטומאת ארץ העמים, נמצא שגם סוכות אלו שמשו לבני ישראל להגנה בגשמיות וברוחניות.

והנה כתב בחן טוב (פ' תצוה) בביאור הגמרא (שבת פח:) שמלאכי השרת בקשו שתנתן להם התורה ולא לישראל, והשיב להם משה רבינו כלום יצר הרע יש ביניכם, מיד הודו לו להקב"ה. והכוונה כי יותר מתרבה כבוד שמים אם העובד לה' הוא בעל גשם, ולכן ניתנה תורה דוקא לבני אדם שהם בעלי גשם ולא להמלאכים, כי המלאכים הם כולם מלאים שכל וכח הרוחני, ולא תתרבה כל כך כבוד שמים בעבודתם כמו בעבודת בני אדם, לכן לא ניתנה תורה להמלאכים רק לבני אדם, עכ"ד.

ובזה יתפרש שיטת רבי עקיבא שמצות סוכה הוא זכר לסוכות ממש, כי הגם שענני הכבוד השפיע עליהם קדושה גדולה והוא נס גדול, אמנם יש חידוש יותר בהשפעת הקדושה הבאה מסוכות ממש, כיון שזה היה מעשי בני אדם בעלי גשם, מה שאין כן ענני הכבוד היו כולו רוחני, על כן מצות סוכה הוא זכר לסוכות ממש דוקא ולא לענני כבוד.

ואיתא במדרש (שמו"ר פ"ג ס"ד) ששאל משה את הקב"ה מי אנכי וגו' וכי אוציא את בני ישראל ממצרים, מה זכו ישראל שאוציאם ממצרים, אמר לו הקב"ה, הוי יודע שבזכות

התורה שהן עתידים לקבל על ידך הם יוצאים משם.

וזהו ביאור דברי המדרש, שפרעה אמר אליהם לכו עבדו את ה' אלהיכם מי ומי ההולכים, כלומר באיזה זכות אתם יוצאים מכאן, ואם בזכות התורה שעתידין לקבל, מי ומי ההולכים לנצח את המלאכים אשר יבואו בטענה תנה הודך על השמים, ואם אין לכם זכות קבלת התורה, באיזה זכות אתם מבקשים לצאת ממצרים, על זה השיב לו משה רבינו כי חג ה' לנו זה חג הסוכות, דקי"ל (עירובין מו:) הלכה כרבי עקיבא מחבירו, ואם כן מצות סוכה הוא זכר לסוכות ממש וכרבי עקיבא, ואף שהיו גם ענני הכבוד, עושין זכר לסוכות ממש, כי זה חידוש יותר בהשראת הקדושה שהיתה על סוכות ממש שהם מעשה בני אדם, ומהאי טעמא גופא יזכו בני ישראל לנצח המלאכים, ותנתן התורה לבני אדם, שיותר מתרבה כבוד שמים בעבודת בעלי גשם, ואם כן יש לבני ישראל זכות מתן תורה, ושפיר יש להם זכות לצאת ממצרים.

ובכן בהגיע שמיני עצרת ושמחת תורה נתרבה שמחת התורה בכל העולמות עליונים ותחתונים, בבחינת ישמחו השמים ותגל הארץ, בשמי מעל מתקבצים מלאכים ושרפים ועושין מזמוטין וריקודין לכבוד הבורא ולכבוד התורה, וגם למטה בארץ בעולם השפל הזה מתאספין בבתי מדרשות בכל תפוצות ישראל לעשות הקפות וריקודין בשמחת התורה, ובשעה זו הקב"ה אעקור לון להצדיקים מגן עדן שיבואו לשמוח אתנו בעולם הזה, ולכאורה היה ראוי להצדיקים לשמוח שם בשמי מעל, ולמה הם יורדים לכאן לשמוח אתנו. אך הוא הדבר אשר דיברנו, כי מה שהמלאכים הם שמחים בשמחת התורה, זה אינו חידוש כלל, כי הם בעלי שכל ומדע והם יודעים ומבינים שמחתו של הקב"ה ביום הזה ביחודא שלים, ויותר מתרבה כבוד שמים כאשר בני אדם בעלי גשם וקרוצי חומר הניזונים מאכילה ושתיה הגשמי, גם הם יודעים לשמוח בשמחה זו, ונמצא ששמחת תורה שלנו הוא גבוה יותר מהשמחת תורה למעלה בשמי מעל, ולכן גם הצדיקים יורדים לכאן לשמוח יחד עמנו בשמחת התורה לתת שבח והודאה להבורא כל עולמים, אתה בחרתנו מכל העמים, במה שבחר בנו משבעים אומות, אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו מכל הלשונות, כי יש חשיבות יתירה למעשינו שאנחנו בעלי גשם, ולכן חיבבת אותנו יותר ממלאכי עליון וקדשתנו במצותיך.

ובכן ביום הזה רוקדים יחד כל כתות שבישראל, בעה"ב העוסקים בכל השנה על המחיה ועל הכלכלה, יחד עם אברכים יושבי אוהל אשר תורתם אומנתם, כולם שמחים שכם אחד עם התורה, כי כולנו בשר ודם קרוצי חומר, ועל ידי עבודתינו יש יותר נחת רוח לעילא מעבודת המלאכים.

ולזה אמר הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סכת שלומ"ך, היינו מה שנאמר סוכות מלא לשון רבים, להורות על שני מיני סוכות שהיה להם, ענני הכבוד, וגם סוכות ממש, ונצטווינו לקיים מצות סוכה זכר לסוכות ממש, שיותר מתרבה כבוד שמים ממעשי בעלי גשם, ומטעם זה תאיר אר"ץ מכבודך, ניתנה תורה לבני אדם יושבי הארץ, והארץ האירה מזיו שכינת כבודו יתברך בירידתו על הר סיני לתת לנו התורה, כי יותר מתרבה כבוד שמים בעבודת בעלי גשם, ועל כן נגילה ונשמחה בך, לשמוח בשמחת התורה בהצטרפות הצדיקים מגן עדן העליון. והשי"ת יעזרינו שיהיה לנו שמחה תמידית בעבודת ה', וגם הקב"ה ישמח בעבודתינו, ונהיה ראויים לזה, לשמוח בעבודת ה' בכל זמן.

ג

בראשית תורתך הקדומה, רשומה חכמתך הסתומה.

ב) בראשית ברא אלהים, ופירש"י ברא אלהי"ם ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, והיינו דכתיב (בראשית ב ד) ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. ותמהו המפרשים וכי שייך לומר שיש איזה שינוי רצון למעלה ח"ו.

ג) מרגלא בפומייהו דאבוה"ק בעת ההקפות להזכיר מאמר הזוה"ק (פינחס דף ריט:) על הכתוב (תהלים קמט ב) ישמח ישראל בעושיו, בעושו מבעי ליה, אלא אלין קוב"ה ושכינתיה ואביו ואמו, דאע"ג דמיתו, קוב"ה אעקר לון מגן עדן ואייתי לון עמיה להההוא חדוה, לנטלא חולקא דחדוה עם קוב"ה ושכינתיה. ולכאורה יש לתבין לאיזה צורך קוב"ה אעקר לון מגן עדן העליון, ומאי שנא משאר זמני השנה.

ונל"פ דהנה מבואר בספרי קודש כי יום זה שמיני עצרת ושמחת תורה הוא עת רצון, ומסוגל לפעול בו ישועות ורפואות, וכדאיתא בזוה"ק (פ' נח דף סד:) שהקב"ה אומר שאל מה דבעי ויהיבנא לך. וזקוקים למליצי יושר שיתפללו עלינו, ולכן הצדיקים הקדושים אשר בארץ המה נבג"מ הם מעוררים רחמי שמים עלינו להמשיך לנו כל מילי דמיטב.

אמנם הלא ידוע כי בעולם העליון אין רואין שום מחסור, וכמו שפירשו (צל"ח פסחים נו.) לעולם הבא כולו הטוב והמטיב (פסחים נ.) שאז יבינו שאפילו הפורעניות היתה

לטובה, כי מאתו יתּ' לא תצא הרעות, ורק בעולם הזה נתייסר האדם, אבל בעולם העליון רואין כל הענינים באופן אחר. ולכן כאשר הצדיקים נמצאים בגן עדן העליון אינם מתעוררים להתפלל עבורינו, על כן קוב"ה אעקר לון מגן עדן ומורידם לכאן בעולם הזה, כדי שיסתכלו על הדברים כפי מה שנראה כאן, וירואו את העגמת נפש והצער שיש לישראל מיסורין ומכאובין, ועל ידי זה יתפללו בעדינו ויעוררו רחמי שמים מרובים עלינו.

ובזה יתפרשו דברי רש"י ז"ל, בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, היינו שיתפללו הצדיקים ממקומם בגן עדן בעולם העליון, ומשם ישפיעו רחמים מרובים על בני אדם הנמצאים בעולם הזה, ראה הקב"ה שאין העולם מתקיים, פי' שבאופן כזה יתרבו הצרות ומכאובין בעולם הזה, כי לא ידעו הצדיקים להתפלל להצילנו מכל צרה וצוקה, שהכל נראין שם לטובה, הקדים מדת הרחמים ושתפה למדת הדין, ומחמת התעוררות מדת הרחמים קוב"ה אעקור לון להצדיקים שבגן עדן להורידם בעולם הזה ביום שמחת תורה, ובהיותם בכאן הם רואין הכל כמו שנראה בכאן, וממילא הם מתפללים בעבורינו להשפיע לנו כל טוב.

ולזה אמר בראשית תורתך הקדומה, פי' בהתחלת התורה שנאמר בראשית ברא אלהים ולהלן נאמר ביום עשות ה' אלהים, להורות שבשעת בריאת העולם שיתף הקב"ה מדת הרחמים למדת הדין, רשומה חכמתך הסתומה, החכמה העמוקה של הבוכ"ע, שבכדי שנזכה לכל השפעות טובות בכח תפלת הצדיקים, הוא מוריד אותן מגן עדן לעולם השפל בעת ההקפות בשמחת תורה, כדי שיתפללו בעדינו, ועל ידי זה נזכה לכל מיני ברכות וישועות.

וק"ו הייטב לב זיעועכ"י אמר בשעת ההקפות, תשמחו בני ישראל בשעה זו כי מו"ז הקדוש ז"ל הישמח משה נמצא בכאן. והוה מרגלא בפומיה דכ"ק מרן דו"ז זללה"ה (דברי יואל שמח"ת אות לה) לומר זה בעת ההקפות, והוסיף ואמר, אנחנו אין אנו רואים, אבל אנו מאמינים בזה.

והנה כי כן גם אנחנו וכל בני ישראל מאמינים בדברי הזוה"ק, ישמח ישראל בעושיו, בעושו לא נאמר אלא בעושיו, אלין אביו ואמו דקוב"ה אעקור לון מגן עדן. ובכן מאמינים אנחנו שכ"ק מרן דו"ז זללה"ה וגם כ"ק מרן אאמו"ר זללה"ה נמצאים בכאן, כי הם באים לשומעי לקחם, תלמידיהם והחסידים אשר נסעו אליהם להסתופף בצלם ולדלות מבאר תורתם, וגם הזכירו עצמם בעת שמחה ובעת צרה, והלכו תמיד לאור תורתם וכל דרכיהם במסילה אשר הורו לנו. ובוודאי שהצדיקים באים עכשיו לשמוח בשעת ההקפות. כ"ק מרן אאמו"ר זללה"ה הנה הוא עכשיו כאן בביהמ"ד ואנו יכולים להזכיר עצמינו אצלו, ואנו מבקשים מלפניו, אבי, אחב"י זקוקים לישועות ורפואות ולחלצם ממיצר בהרבה ענינים, כמה חולי ישראל מוטלים על ערש דוי, יה"ר שיהיה להם רפואה שלימה בגשמיות וגם רפואה ברוחניות, כל הצריך יוושע בברכת הבנים, אחב"י מצפים לדורות יראים ושלימים ולראות נחת דקדושה אצל בניהם ובנותיהם, וגם להוושע בשידוכים הגונים, כל ישראל יהיו בריאים וחזקים מתוך אריכות ימים ושנים טובים, עם פרנסה בהרחבה גדולה וכל מילי דמיטב, ונזכה בקרוב להישועה השלימה בביאת הגואל במהרה בימינו אמן.

יום שמחת תורה בעת ההקפות

ידיד נפש אב הרחמן, משוך עבדך אל רצונך, ירוץ עבדך כמו איל.

י"ל על פי מה שכתב בשבט מישראל (מזמור א) בשם המפרשים על מה שאמרו רבותינו ז"ל (עירובין כב.) היום לעשותם (דברים ז יא) ולמחר לקבל שכרם, שזה דוקא על גוף המעשה, אבל על השמחה שבלב מה שהוא שמח לעשות מצוה, יש שכר גם בעולם הזה. ופירשו בזה (זרע יצחק אבות פ"ד מ"ב) מה שאמר (דברים טו י) נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו, כי בגלל הדבר הזה יברכך, ר"ל שבשכר שמחה שתשמח בנתינה, תזכה שיברכך ה' מיד, עכ"ד. (ועיין בישמח משה איכה א יב).

ובזה יש לפרש הכתוב (במדבר כט לה) ביום השמיני עצרת תהיה לכם, וזה רמז שעל ידי שביום הזה עושין ריקודין לשמוח בשמחה של מצוה לכבוד התורה, זוכין לשכר בעולם הזה. וזהו ביום השמיני עצרת, וכתב במאור ושמש (רמזי שמיני עצרת) **עצרת** נוטריקון **ע**ושים **צ**דיקים **ר**יקודי **ת**ורה. ועל ידי זה תהיה לכם, על דרך שדרשו בגמרא (ביצה כח:) לכם (שמות יב טו), לכל צרכיכם. והיינו שעל השמחה של מצוה תזכו לשכר בעולם הזה, ותהיה לכם לכל צרכיכם.

ונקדים עוד מה דאיתא במס' קידושין (דף לט:) שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, דתניא רבי יעקב אומר אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה, בכיבוד אב ואם כתיב (דברים ה טז) למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך, בשילוח הקן כתיב (שם כב ז) למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אביו עלה

לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים, ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה והיכן אריכות ימיו של זה, אלא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב ולמען יאריכון ימיך לעולם שכולו ארוך. ומסיק בגמרא דרבי יעקב מעשה חזא, ופריך ודלמא מהרהר בעבודה זרה הוה, ומשני אי סלקא דעתך שכר מצוה בהאי עלמא אמאי לא אגין מצות עליה כי היכי דלא ליתי לידי הרהור, עד כאן דברי הגמרא. הרי מבואר שבאם יש שכר מצוה בעולם הזה, אז השכר הוא גם בעניני רוחני, שזה מגין על האדם שלא יכשל בדבר עבירה, ובכן כיון שעל שמחה של מצוה יש שכר בעולם הזה, הרי זה מציל את האדם מן העבירה.

ועל פי זה יש לפרש הרמז שכתב באגרא דכלה (רמזי בראשית אות מא) **בראשית** ראשי תיבות **רצה אלהים** **ישמחו ביום שמחת תורה**. דאיתא בזוה"ק (אחרי דף סט:) קודם בריאת העולם אמרו מלאכי השרת זמין הוא למחטי קמך, עי"ש. ועל זה בא הרמז בהתחלת התורה בראשי"ת ראשי תיבות ר׳צה א׳להים י׳שמחו ב׳יום ש׳מחת ת׳ורה, שמכח שמחה של מצוה בשמחת תורה יזכו לשכר בעולם הזה, וממילא ינצלו מעבירות וחטאים, ואין טענה להמלאכים.

ולזה אמר משוך עבדך אל רצונך, שנזכה לעשות רצונו יתברך בכל עת, ולא נכשל בחטא אפילו בשוגג, אך ביראת ה׳ כל הימים, ואם תאמר איך יזכה לזה, על זה מפרש ואומר, ירוץ עבדך כמו איל, היינו בריקודין ושמחה של מצוה, מכח זה יומשך עבדך אל רצונך. והשי"ת יעזרנו לעת כזאת שבני ישראל שמחים בשמחת התורה, שנזכה להיות דבוקים בה׳ תמיד, ולעשות רצונו יתברך ולעבדו בלבב שלם תמיד.

ה

הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סוכת שלומך, תאיר ארץ מכבודיך, נגילה ונשמחה בך.

יתבאר בהקדם מה שכתב בתפארת שלמה (פ׳ ויחי) לפרש מאמר יעקב אבינו (בראשית מט א) אשר יקרא אתכם באחרית הימים, דהנה כתיב (שיר השירים א ד) משכני אחריך נרוצה, פי׳ אנו מתפללים להקב"ה להמשיך אותנו אליו במדת החסד ואנחנו נרוצה אחריו. ומצינו (בבא בתרא עה:) קנין משיכה בשני אופנים, הא׳ הכישה במקל והיא רץ לפניו, והב׳ קורא לה והיא באה. והנה באופן הראשון בבחינת הכישה במקל כבר לקינו והוצללנו בכובד הגלות המר, אך אנו מצפים להיות הגאולה וישועה באופן השנית בבחינת קורא לה והיא באה. ולזה התפלל יעקב אבינו על אחרית הימים קודם ביאת הגואל, אשר יקר"א אתכם, שיהיה המשיכה אליו יתברך בקריאה בעלמא בבחינת קורא לה והיא באה, ולא על ידי יסורים בבחינת הכישה במקל ח"ו, עכ"ד.

וידועים דברי מרן הבעש"ט הקדוש זי"ע (הובא בתולדות יעקב יוסף פ׳ ויקרא) על אומרם ז"ל (זוהר נשא דף קכו.) בכל יום ויום בת קול יוצאת ומכרזת ואומרת שובו בנים שובבים, כי הרהורי תשובה שמגיע לאדם בכל יום בפנימיות לבבו, הן מן הכרוז ההוא, עכ"ד. וכבר ביארנו (ס"ג שבת שובה) כי מה שהקב"ה מזריח בלבב האדם הרהורי תשובה, הוא הקריאה של חיבה, שהקב"ה קורא אליו והאדם צריך רק לבוא, להטות אוזן אל הבת קול ההוא ולהתקרב לעבודתו יתברך.

אמנם כתב בזרע קודש (פ׳ וארא) שיש כמה מדריגות בשמיעת הבת קול, שהצדיקים הקרובים אל ה׳ מרגישים יותר בשמיעה ממש, ששומעים את הקול, ויש עוד מדריגה שבאמת אינם שומעין רק שמרגישין בלבם איזה הארה מזה הקול, ומזה מרגישין הקול, וכל מה שמתרחק מהקדושה, מתרחק אצלו כח ההרגשה והשמיעה, ועל דרך זה כולם, עכ"ד. ומעתה כיון דלאו כל אחד זוכה לשמוע את הבת קול, הרי זה מן ההכרח שתהיה המשיכה אליו באופן של הכישה במקל, ודין גרמא על העונשין ויסורין ח"י.

אך יש לומר שזה רק בכל ימות השנה שיש מסך המבדיל, אבל בחג הסוכות שיושבין בסוכה הנקרא (זוה"ק אמור דף קג.) צלא דמהימנותא, אז אנו קרובים אל ה׳ בלי מסך המבדיל, ולכן כל אחד ואחד כשהוא בתוך הסוכה זוכה לשמוע הבת קול ולהתעורר בתשובה, ובפרט שמצות ישיבת סוכה מקדש כל רמ"ח אברי האדם בקדושת המצוה, והוחלש כח החומרי שבו, וממילא זוכה לשמוע הבת קול, ועל כן הוא זוכה למשיכה בבחינת קורא לה והיא באה ואינו צריך לבחינת הכישה במקל, ומחמת זה ניצול מהיסורין.

ושמעתי מפ"ק מרן אאמו"ר זללה"ה (ונדפס ברך משה שמח"ת אות ה) להוסיף על דברי התפארת שלמה, דהנה יש חילוק בין שני קניני משיכה הללו, כי באופן קורא לה והיא באה, אזי האדם הקונה עומד לפני הבהמה והוא קורא לה והבהמה הולכת אחריו, אבל באופן הכישה במקל והיא תבוא הוא להיפך, כי האדם הקונה הולך אחרי הבהמה, ומכיש עליה והיא הולכת לפניו. ולזה מבקשת כנסת ישראל מאת הקב"ה משכני אחרי"ך נרוצה, דהיינו שיקנה אותנו בקנין משיכה באופן קורא לה והיא באה, שאז הקב"ה עומד לפנינו ואנחנו הולכים אחריו, עכ"ד.

ולפי זה יש להוסיף רמז במאמר הכתוב **מ**שכני **א**חריך **נ**רוצה, ראשי תיבות **אמן**, עולה כמספר **סוכה**, והוא רמז על האמור שבסוכה כולם זוכים לשמוע הבת קול המעורר לתשובה, ואז הוה המשיכה בבחינת קורא לה והיא באה, בבחינת משכני אחרי"ך נרוצה.

ובלכתינו בדרך זה יש לפרש מאמר המדרש (הובא בקדושת יום טוב) ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך וגו' כי חג ה' לנו (שמות י ט), זה חג הסוכות. הכוונה בזה, כי משה רבינו בא בשליחותו של הקב"ה ואמר לפרעה שלח את עמי ויעבדוני, אמנם פרעה היה לו מעה בפיו ומי ההולכים, הלא אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ואיך יתעוררו אחר כך לתשובה, ואם תאמר על ידי שמיעת הבת קול המעורר לתשובה בכל יום, הלא לאו כל אנפין שוין בזה, כי הרחוקים מהקב"ה אינם מרגישים באותו קול, והשיב לו משה רבינו בנערינו ובזקנינו נלך, איש בל יעדר, כי חג ה' לנו זה חג הסוכות, שאז כולנו זוכים לשמוע אותו בת קול, וממילא נתעורר כולנו לתשובה שלימה.

וכמו כן יש לומר כי בשמיני עצרת כאשר בני ישראל זוכים לקירבה יתירה כלפי מעלה, שהקב"ה מתעלס אתנו באהבים, וכדאיתא במדרש (רש"י סו"פ פינחס) ביום שמיני עצרת הקב"ה אומר לישראל עכבו עמי עוד יום אחד. והוא מתייחד עמנו, ממילא כל ישראל קרובים אל ה', וגם שעושין ריקודין של מצוה שהוא עם כל אברי הגוף, על ידי כן מתקדש האברים, והוסר ממנו מסך המבדיל, וזוכים לשמוע הבת קול המעורר לתשובה, ולימשך אל הקב"ה בבחינת קריאה של חיבה קורא לה והיא בא.

ולזה אנו מתפללים, הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סוכת שלומך, היינו מצות סוכה שאז זוכה לישב בצילא דמהימנותא בצל אל, והוא קרוב להשי"ת בלי מסך המבדיל, אם כן זוכה לבחינת קורא לה והיא בא, ואז תאיר ארץ מכבודך, כי לא יצטרך עוד ליסורין בבחינת הכישה במקל, כי יומשך אליו יתברך בקריאה של חיבה. והשי"ת יעזרנו שלא נצטרך לבחינת הכישה במקל, רק נזכה תמיד לקריאה של חיבה בכל מילי דמיטב.

ו

בראשית תורתך הקדומה, רשומה חכמתך הסתומה. כתב באגרא דכלה (רמזי בראשית אות צח) **בראשית** ראשי תיבות **ר**אש **ש**נה **י**תקעו **ת**רועה **ב**שופר **א**יל.

ואפ"ל בהקדם מה ששנינו במס' יומא (דף פו.) רבי ישמעאל היה דורש ארבעה חלוקי כפרה, עבר על עשה ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו, עבר על לא תעשה ועשה תשובה, תשובה תולה ויום הכפורים מכפר, עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה, תשובה ויום הכפורים תולין ויסורין ממרקין, אבל מי שיש בידו חילול השם כולן תולין ומיתה ממרקת, עי"ש. וכתב א"ז זללה"ה בייטב פנים (אבני זכרון אות סד) התקנה לזה על פי מה דאיתא בזוה"ק (במדבר דף קכא.) דאית חובין דלא מתכפרין עד דאתפטר בר נש מעלמא, והאי יהיב גרמיה למותא ומסר נפשיה להההוא אתר, כמאן דאתפטר מעלמא, קב"ה מרחם עליה ומכפר ליה לחוביה, עכ"ל. מבואר מזה כי על ידי שמקבל עליו מסירות נפש, אתחשיב ליה כאלו אתפטר מעלמא ממש, ואפילו היה בידו עון חילול השם ח"ו מתכפר ליה. וזה שאמרו חז"ל (ראש השנה טז.) תקעו לפני בשופר של איל ומעלה אני עליכם כאלו עקדתם עצמיכם לפני, והטעם כי אז בשעת תקיעת שופר הרומז על עקידתו של יצחק אבינו, כל אדם מקבל עליו למסור נפשו לה' כמצוה עלינו ונקדשתי, וחשוב לפניו כאלו היה בפועל, ואחר כך נעשים כבריה חדשה, וממילא מתכפר על כל החטאים, עכ"ד.

וזהו בראשית תורתך הקדומה, היינו בתיבת בראשי"ת, רשומה חכמתך הסתומה, היינו מצות תקיעת שופר הנקרא (שבת קיז:) חכמה ואינו מלאכה, ותועלת תקיעת שופר נעשה על ידי קבלת מסירות נפש.

אך לזה צריך שתהיה מחשבה נכונה, כי השי"ת בוחן כליות ולב, ואי אפשר לרמות אותו ח"ו. ולכאורה איך יזכה האדם לזה שיהא לבבו שלם במחשבת מסירות נפש למען שמו יתברך בשלימות. ויתכן כי זהו סגולת מצות סוכה, שעל ידי ישיבה בסוכה בכל רמ"ח אבריו, נתעלה הגוף והוא מוכן למסירות נפש בשלימות, וממילא מתכפר לו בתשובה בלבד על ידי קבלת מסירות נפש.

ובזה יש לפרש מאמר המדרש ילקוט (רמז תתל"א) בפסוק (תהלים פא ד) תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגינו, בחודש שיש בו חג הסוכות. דהנה תכלית תקיעת שופר הוא להתעורר לתשובה ולקבל על עצמו מסירות נפש שיהא חשוב כאילו עקדתם עצמיכם לפניו, אמנם הלא שמא אין הלב שלם בקבלת מסירות נפש באמת, לזה אמר בכסה ליום חגינו זה חג הסוכות, שעל ידי ישיבה בסוכה בכל רמ"ח אבריו, הוא מוכן למסירות נפש בשלימות, וממילא מתכפר לו בתשובה בלבד על ידי קבלת מסירות נפש.

ועל פי הדברים האלה נשכיל ונבין גודל חין ערך מעלת וסגולת הריקודין ביום שמחת תורה, כי על ידי הריקודין של מצוה האדם מרומם ומנשא את גופו לכבוד ה'

ולכבוד התורה הקדושה, ועל ידי זה נתעורר פנימיות לבבו ונתמלא באהבת ה', עד שהוא מקבל על עצמו בלב שלם למסור נפשו על קדושת השם, ואז מתכפר לו על כל עונותיו אפילו החמורות ביותר.

והנה איתא בזוה"ק (אחרי דף סט:) קודם בריאת העולם אמרו מלאכי השרת זמין הוא למחטי קמך, והשיב להם הש"ת עד לא בראתי עלמא אתקינת תשובה לאהדורא למאריה לאתקנא במה דחב, עי"ש. אך יש לומר שהם חזרו ואמרו עתיד למחטי קמך בחטאים חמורים כריתות ומיתות בית דין דלא מתכפר לו בתשובה לבד, ולזה בא הרמז בהתחלת התורה בראשי"ת ראשי תיבות ר'צה א'להים ש'ירקדו י'שראל ב'שמחת ת'ורה. ואז מתמלא הלב ברגשי אהבת ה', ומרוב אהבה מתעורר לבו למסור נפשו על קדושת השם ונתכפר לו הכל.

נמצינו למדין מכל זה, כי כל עבודת ראש השנה בתקיעת שופר ויום הכיפורים בתשובה, הכל נגמר בחג הסוכות ושמחת תורה, על ידי שאנו מקיימין מצות סוכה עם כל רמ"ח אברים, ומרקדין בשמחת התורה בלב ונפש, ואז מתקבל התשובה בשלימות. ובעבור זה הש"ת ישפיע לכל ישראל שנה טובה ומבורכת וכל מילי דמיטב, שנת אורה, בנים מבורכים, עם בריאות השלימות, וכל השפעות טובות ברוחניות ובגשמיות אמן.

ז

לפני הקפה הרביעית

מנהג ישראל תורה ביום הזה להרבות הריקודין ושמחה לכבוד התורה הקדושה.

וי"ל שזה מקושר עם עיצומו של החג ביום שמיני עצרת, על פי דברי הגה"ק מבוטשאטש זללה"ה (הובא בנוצר חסד פ"ג מ"ה) על הכתוב (ישעיה מט ט) לאמר לאסורים צאו, הכוונה על מדריגות בני אדם שלא הרגישו עדיין עריבות ומתיקות אור התורה וחיות של מצות ה', והם יושבים במאסר בכבלי היצר הרע ותאוות הגשמית, אבל לעתיד יאמר לאסורים צאו, שיצאו מתוך מאסרם הלזה, וירגישו עריבות ומתיקות התורה ומצותיה, עכ"ד.

והנה כתב א"ז זללה"ה בייטב פנים (שמחת הרגל אות ב ואות יג) בענין שמיני עצרת החג הזה, כי השלש רגלים הן להודות על הישועה שהיה לנו בעבר, בפסח על יציאת מצרים שבועות על מתן תורה ובסוכות על כי בסוכות הושבתי, אבל חג הזה שמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו, שהוא על שם העתיד דלעתיד לבא יהיו כל הימים בחינת יום טוב (וכמבואר בישמח משה פ' ויקהל), עכ"ד.

ובכן יש לומר כי לעתיד בעת הגאולה, כאשר נזכה כולנו להרגיש עריבות ומתיקות התורה, ודאי שאז תהיה שמחה גדולה בפיקודי ה' ישרים משמחי לב, על כן גם כהיום הזה נגיל ונשיש בזאת התורה על שם העתיד, שאז נרגיש עריבות ומתיקות התורה.

והאומנם יש מי שזוכה להרגיש מתיקות התורה גם בתוך הגלות, ובכן הזמן גרמא להתפלל על זה, שנזכה להרבות בלימוד התורה ולהרגיש מתיקות התורה, וכל אחד צריך לקבל על עצמו להרבות בהתמדת התורה, הן הבעלי בתים לקבוע עתים לתורה בכל יום בקביעות גמור, והן בני הכולל יושבי אוהל להתמיד בלימודם, וכן בחורי חמד בישיבות וילדי התלמוד תורה, ונהיה דבוקים בתורת ה' באמת, ובזכות לימוד התורה עתידין להגאל, ואז נזכה לאותו יום טוב שתהיה לעתיד.

ח

לפני הקפה ששית

אנו עומדים אצל ההקפה השישית של יוסף הצדיק המכוון נגד מדת היסוד. כתב הרה"ק משינאווא זללה"ה בדברי יחזקאל (פ' וישב) בפסוק וימאן, תיבת וימאן יש בו נגינת שלשלת שנקרא בשלש תנועות, וזה בא לרמז שאם בא ח"ו לנסיון כזה, יגמור בדעתו ובמחשבתו בהסכמה גמורה וחלוטה איני רוצה ואיני רוצה ואיני רוצה לעבור העבירה ח"ו בשום אופן, עכ"ד. וטעם שהחלטה זו צריך להיות כפול ומשולש, כלומר איני רוצה לא במעשה, איני רוצה לא בדיבור, ואיני רוצה אפילו רק במחשבה.

ולפי מנהגינו עושין הקפות שלש פעמים, בליל שמיני עצרת, ליל שמחת תורה, וביומו, נמצא שרוקדין הקפה הששית שלש פעמים. וזהו כדי לתקן מדה זו בשלימות, ולקבל על עצמינו בכל פעם גדר נוסף בענין זה, בפעם א' גדר במעשה, בפעם ב' גדר בדיבור, בפעם ג' גדר במחשבה.

וצריכים לדעת כי מדה זו נקראת מדת היסוד, כי הוא יסוד כל התורה ויסוד כל המצות ומעשים טובים, וכמ"ש בנועם אלימלך (פ' ויחי) שיוכל להפסיד כל המצות ומעשים טובים שלו אם אינו נזהר בקדושה זו. ועכשיו צריך כל אחד לקבל על עצמו גדרים בענינים אלו לפי בחינתו, להתנהג בקדושה ובטהרה, להיות שמור לקדשו מבואו ועד צאתו הן במעשה הן בדיבור והן במחשבה, ועל ידי זה יהיה לנו שנת אורה, שנה מבורכת מכל טוב.

נעילת החג

הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סוכת שלומיך תאיר ארץ מכבודיך.

ב) במדרש ילקוט (שמות רמז רט) ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה (שמות יב לז), סוכות ממש היו שנאמר (בראשית לג יז) ויעקב נסע סכותה. ויש להבין בטעם הדבר שהושיבנו השי"ת בסוכות, הא פסח היה.

ג) בפ' בא, ויאמר מי ומי ההולכים, והשיב לו נאמר, בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו כי חג ה' לנו, ואיתא במדרש (הובא בקדושת יו"ט) כי חג ה' לנו זה חג הסוכות.

וי"ל על פי מה שכתב האור החיים הקדוש (דברים כו יא) על מאמרם (אבות פ"ו מ"ג) אין טוב אלא תורה, שאם היו בני אדם מרגישין במתיקות ועריבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם, עכ"ל.

והנה יציאת מצרים היה בזכות מתן תורה, וכמו שנאמר בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה. אך איתא בגמרא (שבת פח.) דמתן תורה היה בכפיה, ואיכא מודעא רבה לאורייתא, והרי אונסא כמאן דלא עביד, ואם כן מה זכות יש לישראל לצאת ממצרים. אך קי"ל (בבא בתרא מז:) תליוהו וזבין זביניה זביני, דאגב אונסא וזוזי גמר ומקני, ולפי זה יש לומר כי גודל התענוג והעריבות של לימוד התורה הוה כמו זוזי, כי טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף, נמצא דהוה אונסא וזוזי ושפיר גמר ומקני.

ויתכן לומר כי זהו סגולת מצות סוכה שהאדם נכנס בו ברמ"ח איבריו ושס"ה גידיו, ועל ידי זה נתקדש בקדושה של מעלה, שזוכה אחר כך להרגיש עריבות ומתיקות התורה. ועל כן בצאת ישראל ממצרים הושיבם השי"ת בסוכות, ועל ידי זה נחשב קבלת התורה כאונסא וזוזי, מחמת גודל העריבות ומתיקות התורה. וסגולה זו נמשך עד היום הזה, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים, ואף גם בימינו אלה כאשר האדם יושב בסוכה זוכה על ידי זה להרגיש עריבות ומתיקות התורה.

ולפי זה יש לומר כי פרעה שאל מי ומי ההולכים, והיינו באיזה זכות יצאו ממצרים, ואם תאמר בזכות מתן תורה, הלא מתן תורה הוא בכפיה ואונסא כמאן דלא עביד, ועל זה אמר לו משה רבינו בנערינו ובזקנינו נלך כי חג ה' לנו זה חג הסוכות, ועל ידי חג הסוכות האדם מרגיש עריבות ומתיקות התורה, ועל ידי זה הוי מתן תורה אונסא וזוזי דגמר ומקני, ושפיר יש להם זכות מתן תורה לצאת ממצרים.

וזה שאנו מבקשים הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סוכת שלומיך, שיפרוס הקב"ה עלינו חביבות ומתיקות התורה על ידי מצות סוכה, שעל ידי זה נתקדש האדם להרגיש עריבות ומתיקות התורה.

ועל פי זה יש לתת טעם לשבח על מה שתקנו הקדמונים לשמוח בשמחת תורה בהקפות וריקודין ביום שמיני עצרת שהוא אחר חג הסוכות, כי באמת הוא דבר רחוק שאנשים פשוטים כמונו יבואו וישמחו בשמחה דקדושה בשמחת התורה שהוא דבר רוחני גבוה מעל גבוה, ומה גם לעשות ריקודין כמה שעות על גב שעות מתוך אהבת התורה ודביקות הבורא, אמנם לאחר שקיימנו מצות סוכה שבעת ימים, הרי קדושת מצות סוכה השפיע בנו חיות דקדושה והרגש רוחני בכל רמ"ח איברים ושס"ה גידים, ועל ידי זה נתקדש גופינו ורמ"ח איברינו, ובכן נגיל ונשיש בזאת התורה בשמחת תורה, כי הקדושה הנשאבת בתוך גופינו מבצבצת ויוצאת לחוץ בריקודין של מצוה, והפנימית משפיע על החיצונית, לשמוח בשמחת תורה בשמחה עילאה.

ומודעת זאת מאמר הצדיקים (הובא בדברי יואל לסוכות עמוד רד) במה שדרשו חז"ל (סוכה כו.) תשבו כעין תדורו, דאין היקש למחצה (כריתות כב:), והיינו תדורו כעין תשבו, שאף כאשר יחזרו אל דירתם, יקחו עמהם אותה הקדושה אשר היתה להם כאשר ישבו בתוך הסוכה, עכ"ד. ובכן עכשיו בעמדינו להפרד מימי חג הסוכות ושמיני עצרת החג הזה, צריכים אנחנו ליקח עמנו קדושה זו אשר היה עמנו במשך ימי חג הסוכות, ונזכה גם להלאה במשך ימות השנה להרגיש עריבות ומתיקות לימוד התורה הקדושה, "מ'רעדט נישט אויף די בחינה פון אור החיים הקדוש, וואס מ'זעהט ווי ער זאגט אזעלכע ווערטער, ער גייט ממש ארויס פון די כלים פון אהבת התורה, מתיקות התורה, נאר יעדער איד אויף זיין בחינה, יעדער איידן קען דאס שפירן, יעדער איד דארף עס שפירן", ותהא השנה הזאת הבא לקראתינו לשלום, שנה טובה ומתוקה ברוחניות ובגשמיות, בלי שום מרירות ועגמת נפש, מראשית השנה ועד אחרית שנה.

והנה א"ז העצי חיים ז"ל המליץ על עבודת ימים אלו, שק"ז הייטב לב ז"ל הניח לנו ירושה נאה, והן ימים השניים של חג הסוכות. והיינו כל הסדר של ההקפות, הן נוסח התפלות והזמירות בשעת ההקפות, אשר סידר ברוב

גדולתו בנגלה ובנסתר, וכבר נדפס כן בימיו וגם נדפס שנית בימי ק"ז העצי חיים זללה"ה, עד ימינו אלה שנדפס באופן נאה. וגם דרך העבודה בימים אלו ירושה היא לנו מק"ז הייטב לב, וכך המשיך אחריו ק"ז הקדושת יו"ט זללה"ה ולאחריו ק"ז העצי חיים זללה"ה וגם כ"ק מרן דו"ז זללה"ה, וכאשר שמעתי מכ"ק מרן אאמו"ר זללה"ה לספר, שבימי צעירותו בהיותו יתום נסע בכל שנה להסתופף בצלו של כ"ק מרן ז"ל בעיר קראלי, והפליג לדבר מעבודתו בקדוש שהיה רוקד את ההקפות שעות שעות ארוכות בלא הפסק, בליל שמחת תורה רקד כל הלילה, ולמחרתו כל היום בלי הפסק עד אחר צהרים. וכן בקודש חזינו אצל כ"ק מרן דו"ז זללה"ה ולאחריו אצל כ"ק מרן אאמו"ר זללה"ה עבודתם בקודש בעת ההקפות, אשר נתכבסו שם נשמות בני ישראל, והשי"ת יהא בעזרינו שנזכה להמשיכו. ובכן אמונים אשר נאספו לערוך ההקפות כסדר הזה, אשר תיקן וחיקר ק"ז הייטב לב זללה"ה זה יותר מק"נ שנה, ומחזיקים במנהגיו, הנם בכלל תלמידיו וחסידיו, מאחר שאנו ממשיכים בדרכו הקדוש.

[וכאשר הזכרנו בחורף העעל"ט בהיותינו על שב"ק (שבת שקלים) בעיר סיגוט יצ"ו, ונקבצו שם יחד תלמידי ישיבה"ק ממדינות אייראפע, וקבענו שם לימוד ברבים על יום אחד, שהלימוד במקום ההוא הרי הוא המשך להישיבה מיסודו של הייטב לב וצאצאיו אחריו עד שנות המלחמה, וכולם הם בכלל תלמידי ישיבתו של הייטב לב].

וכבר הזכרנו (נעילת החג תשפ"ג) העובדא שק"ז הייטב לב זללה"ה אמר פעם אחת לתלמידו, שהוא זוכר אותו בתפלתו בימים הנוראים, ומכוון עליו באומרו וחסידים ברנה יגילו. ובכן היות שכל הנאספים בכאן הנם בכלל תלמידי תלמידיו, בוודאי שהייטב לב מתפלל גם על הציבור הזה שיתקיים וחסידים ברנה יגילו, שנגיל ונשיש בכל ימות השנה, ותבא עלינו שנה טובה ומבורכת, שנת שמח, ויתרבו שמחות בבתי ישראל, וימלא ה' כל משאלות לבבם די צרכם, בני חיי ומזוני רויחי, סייעתא דשמיא, אריכות ימים ושנים וכל מילי דמיטב, והשי"ת יעזרינו שנזכה לקבל פני משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

לימוד מסכת ברכות

רבי יוחנן בתר דמסיים צלותיה אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה' אלקינו שתציץ בבשתנו.

יתפרש על פי מאמר הבעש"ט הק' זי"ע (הובא בתולדות יעקב יוסף פ' בא) **בפסוק** (תהלים צד א) אל נקמות ה', ולכאורה איך הזכיר בנקמה שם הרחמים, אך הענין כי לפעמים מדת הרחמים והחסד הם עונש ונקמה, והוא בזמן שהאדם ראוי לקבל עונש מלקיות ויסורין, והקב"ה ברוב טובו משפיע לו חסדים ורחמים, ועל ידי זה נכנע לבב האדם ביותר שהוא מצטער על שהמריד במלך רחמן כזה המטיב עמו גם בעת שהוא ראוי ליענש, ואז מדת החסד הוא לו עונש ונקמה בדרך התנשאות, עכ"ד. ואתמר ביה משמיה דהמגיד הקדוש ממעזריטש זי"ע לפרש בזה את החרוז (זמירות ליל שב"ק) משוך חסד"ך ליודעיך אל קנא ונוק"ם, שבהשפעת החסד בעצמו הרי הוא קנא ונוקם, עכ"ד.

וזה שאנו מתפללים שתציץ בבשתינו, במה שאנו מתביישים ונכנעים על ידי השפעת טוב ורחמים, ואי אנו חושבים שהננו ראויים לכל זה.

ברכת הקודש מוצאי יום טוב

א גוטע וואך און א געזונטן ווינטער, פאר אלע אידישע קינדער, את אשר ישנו פה, ואת אשר איננו פה.

נאך וואס ס'איז אדורך געגאנגען די הייליגע טעג, ס'איז געווען שמיני עצרת און שמחת תורה, מ'האט געלייענט ביום השמיני עצרת תהיה לכם, דער תרגום זאגט אויף עצרת תהיה לכם, כנישין תהי לכון, כנישון איז טייטשט צוזאמנעמען, שמחת תורה דארף מען צוזאמען נעמען אלעס וואס איז אדורכגעגאנגען די הייליגע טעג, אנגעהויבן פון חודש אלול מ'האט געבלאזן שופר, ראש השנה, עשרת ימי תשובה, דעם הייליגן טאג יום הקדוש, נאכדעם איז געווען די יו"ט סוכות, און אוודאי שמיני עצרת, אלע קבלת טובות, יעדער איד האט געהאט ערנסטע מינוטן, ערנסטע שעות, און מ'האט זיך בארעבענט, און מ'האט געהאט גוטע קבלות אויפן קומענדיגן יאר, יעצט איז כנישין תהי לכון, מ'דארף צוזאמנעמען די אלע קבלות טובות, און זעהן דאס אויסצופירן הלכה למעשה, יעדער איינער אנשים נשים וטף.

בעלי בתים זאלן זיך קובע זיין עתים לתורה געהעריג, און דאוונען אין ביהמ"ד, ווי ס'פאסט זיך פאר חסיד'ישע אידן,

בעל בת־ישע אידן, דאוועגען במתינות, און געבן צדקה, טון מצות ומעשים טובים, האנדלען ערליך, זיך פירן אזוי ווי די תורה הקדושה פארלאנגט פון א בעל בית.

די זעלבע יונגעלייט וואס זיי זיצן אין כולל די יושבי אוהל, זאלן עוסק זיין בתורה בהתמדה ובעיון, בחורים זאלן גיין צוריק אין די ישיבות עוסק זיין בתורה מיט התמדה, און די זעלבע די תלמוד תורה קינדער, יעדער איינער הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, דאס איז אין עזרת ישראל.

און די זעלבע אין עזרת נשים, אלע האבן געהאט קבלות טובות, מ׳דארף זיך אויפפירן אזוי ווי ס׳פאסט זיך פאר א בת ישראל כשרה וצנועה, אכטונג צו געבן אויף צניעות, זיך צו פארבעסערן אין צניעות - אויב מ׳דארף זיך פארבעסערן - מ׳דארף זען זיך צו פירן הייליג, וויסן אז מ׳איז הייליג פאלק, נישט נאכצוגיין נאך די גוי׳אישע - צי אפילו די אידישע מאדערנע - מאדעס, נאר זיין א שטאלצע אידישע טאכטער, א שטאלצע צניעות׳דיג אידיש קינד.

דער אייבערשטער וועט העלפן יעדער זאל מגדל זיין די קינדער, ס׳זאל זיין פרנסה בהרחבה גדולה, געזונט, פאר יונג און פאר אלט, דער אייבערשטער וועט העלפן א גוט געבענטשט יאר פאר אלע אידישע קינדער, ימלא ה׳ כל משאלות לבבם לטובה, מיט אלעם גוטן שטענדיג, ס׳זאל זיין מראשית השנה ועד אחרית שנה א שנה טובה ומבורכת - דאס איז איינס וואס איך האב געוואלט זאגן.

מ׳איז געזעצן פריער ביים טיש און מ׳האט געזינגען א ניגון וואס דער מחבר איז דער הייליגער קדושת לוי, דער הייליגער בארדיטשוב׳ער רב ז״ל, מ׳האט געזינגען ׳נעבעך נעבעך ונחשבת כצאן טבחה׳, מ׳האט עס איבערגעזינגען נאכאמאל און נאכאמאל, יעדער האט פארשטאנען וואס מ׳האט געמיינט און וואס מ׳האט אינזין געהאט, ס׳איז זייער וויכטיג׳לך די שמועות וואס מ׳הערט פון ארצינו הקדושה, ונחשבת כצאן טבחה, ס׳טוט זייער ווי, ס׳טוט זייער ווי.

זכרתי ימים מקדם, פופציג יאר צוריק, איז געווען א מלחמה אין ארץ ישראל, מ׳רופט עס די יום כיפור מלחמה, ס׳איז שוין היינט פופציג יאר, חול המועד סוכות איז נאך אנגעגאנגען די מלחמה. איז דעמאלטס געווען אן אסיפה ביים פעטער ז״ל וועגן דעם מצב, דעם טאטן ז״ל האט מען אויך געפרופן צו די אסיפה, איך בין געווען א יונגערמאן און איך בין מיט געגאנגען איך בין אויך געווען ביי די אסיפה, איך געדענק ס׳איז געווען אין די אושפיזא פון יוסף הצדיק חול המועד סוכות - דער פעטער ז״ל האט געדאוונט מנחה מיטן ציבור, און ער האט מיר מכבד געווען צו דאוועגען פארן עמוד, וויל ס׳איז געווען די יארצייט פון די באבע דעם ייטב לב׳ס רעבעצין, ד׳ דחול המועד סוכות - איז געווען אן אסיפה, געדענק איך דעם צער וואס איז געווען על פניו הקדושים פון די חללים צוליב די מלחמה, ער האט זיך זייער זייער מצער געווען.

און מ׳געדענקט עס פון נאך פריער, וועז סאיז געווען די אנדערע מלחמה תשכ״ז, די גרויסע צער וואס ער האט געהאט וועז אידישע קינדער זענען נעבעך אומגעקומען.

ס׳איז זייער שווער צו זאגן, נישטא געגוג ווערטער ארויסצוברענגען די צער וואס טוט ווי פאר יעדן איד, וירב בבת יהודה תאניה ואניה, אזויפיל הרוגים נעבעך, שרעקליך, שרעקליך וואס מ׳הערט.

דער אייבערשטער זאל העלפן ס׳זאל נישט מער פארקומען אזעלכע זאכן, ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולינו, אין קיין שום פלאץ נישט, דער אייבערשטער זאל האלטן די רעכטע האנט, דער שומר ישראל זאל האלטן די רעכטע האנט אויף אלע אידישע קינדער בכל מקומות מושבותיהם, מ׳זאל זוכה זיין צו די גאולה שלימה במהרה בימינו אמן.

נו״נ ע״י ועד להוצאת ספרי כ״ק מרן רבינו הגה״ק שליט״א
ותשוח״ח להם שמסרו לנו החידו״ת לזכות את הרבים

בסיעתא דשמיא

ומאירים את העולם בתורה

סדרי מבחני ושננתם הבעל"ט
שיתקיימו מדן ועד באר שבע
בשבוע שלאחר חג הסוכות תשפ"ה

אלופי התורה
לנבחנים מעל 750 דפי גפ"ת (למוזמנים בלבד)

יום שני כ"ו תשרי תשפ"ה
באולמי "היכלי מלכות" רח' שלמה המלך 18 בני ברק
קבלת ערכת המבחנים: 10.00 - 12.00 | סיום המבחן: 5.00

ירושלים - לותיקים בלבד
ימים רביעי וחמישי כ"ח כ"ט תשרי
בישיבת "מאור עיניים" ראחמיסטריווקא
רח' גבעת משה 10
קבלת ערכת המבחנים
לפנה"צ: 9.30 - 11.30 סיום המבחן: 2.30
וביום חמישי גם בשעה
4.00 - 5.00 קבלת ערכת מבחנים
סיום המבחן בשעה 8.00

בני ברק - לותיקים בלבד
יום שלישי ורביעי כ"ז כ"ח תשרי
בבית המדרש "מכובקא בעלזא"
רח' האדמו"ר מגור 45
קבלת ערכת המבחנים: 10.00 - 12.00
ומשעה: 3.00 - 4.00
סיום המבחן: 7.00

בית שמש - לותיקים בלבד
ביום שלישי כ"ז תשרי
בבית המדרש "ויזניץ מאנסי"
רח' יהושע 24
קבלת ערכת המבחנים: 10.30-12.30
סיום המבחן: 6.00

ערד
יום ראשון כ"ה תשרי
בכולל המרכזי
רח' בן יאיר 64
קבלת ערכת המבחנים: 10.00
סיום המבחן: 3.00
לנבחנים חדשים
תחילת המבחן: 11.00 | סיום המבחן: 3.00

אשדוד
יום שלישי כ"ז תשרי
בבית המדרש "אמרי חיים ויזניץ"
רח' ר' מאיר בעל הנס 14
קבלת ערכת המבחנים: 1.00-2.00
סיום המבחן: 6.00
לנבחנים חדשים
תחילת המבחן: 4.00 | סיום המבחן: 6.00

נבחנים חדשים בירושלים
בימים שלישי רביעי כ"ז כ"ח תשרי
בישיבת "כוכב מיעקב טשעבין"
רח' חנה 8
תחילת המבחן: 2.00-11.00
זמן סיום: 4:00

נבחנים חדשים בבני ברק
יום שני כ"ו תשרי
באולמי "היכלי מלכות"
רח' שלמה המלך 18
תחילת המבחן 5.00 סיום המבחן 7.30

נבחנים חדשים בבית שמש
ביום שלישי כ"ז תשרי
בבית המדרש "דושינסקיא"
רח' יהושע 10
תחילת המבחן בשעה 1.00
סיום המבחן 4.00

מודיעין עילית
יום שלישי כ"ז תשרי
בכולל "עטרת שלמה"
שד' בית הלל
קבלת ערכת המבחנים: 10.00 - 12.00
סיום המבחן: 6.00
לנבחנים חדשים
תחילת המבחן: 4.00 | סיום המבחן: 6.00

נתניה
ביום ראשון כ"ה תשרי
בהיכל הכולל
רח' סעדיה גאון 10
קבלת ערכת המבחנים: 2.00
סיום המבחן: 7.00
לנבחנים חדשים
תחילת המבחן: 3.00 | סיום המבחן: 7.00

עזה יעקב ירושלים-לותיקים בלבד
יום רביעי כ"ח תשרי
בבית המדרש "בני הישיבות"
רח' הרב פרדס
קבלת ערכת המבחנים: 2.00 - 4.00
סיום המבחן: 8.00

ביתר עילית
ביום שני כ"ו תשרי
בבית הכנסת קרלין סטולין
רח' הרב ברים פינת פחד יצחק
קבלת ערכת המבחנים: 11.00 - 1.00
סיום המבחן: 5.00
לנבחנים חדשים
תחילת המבחן: 4.00 | סיום המבחן: 6.00

אופקים
ביום שלישי כ"ז תשרי
בישיבת אופקים
רח' קהילות יעקב
קבלת ערכת המבחנים: 10.00
סיום המבחן: 3.00
לנבחנים חדשים
תחילת המבחן: 11.00 | סיום המבחן: 3.00

אלעד
יום רביעי כ"ח תשרי
בבית המדרש "חניכי הישיבות"
רח' יהודה השניא 55
קבלת ערכת המבחנים: 11.00 - 12.00
סיום המבחן: 4.00
לנבחנים חדשים
תחילת המבחן: 3.00 | סיום המבחן: 5.00

רכסים
יום שני כ"ו תשרי
בבית המדרש "היכל משה"
רח' הדקל 31
קבלת ערכת המבחנים: 2.00
סיום המבחן: 7.00
לנבחנים חדשים
תחילת המבחן: 3.00 | סיום המבחן: 7.00

רמות בירושלים - לותיקים בלבד
ימים רביעי וחמישי כ"ח, כ"ט תשרי
בבית הכנסת "אהל יוסף"
רח' קהילת אונגוואר 82 קומה ג'
תחילת המבחן: 2.00 - 4.00
סיום המבחן: 8.00

פתח תקוה
יום שלישי כ"ז תשרי
בביהמ"ד המרכזי בקרית בעל שם טוב
רח' אריה בן אליעזר 17-15
קבלת ערכת המבחנים: 12.00 - 1.00
סיום המבחן: 5.00
לנבחנים חדשים
תחילת המבחן: 1.00 | סיום המבחן: 5.00

חיפה
יום שני כ"ו תשרי
בבית הכנסת הגדול בעלזא
רח' הרצוג 5
קבלת ערכת המבחנים: 12.00 - 1.00
סיום המבחן: 6.00
לנבחנים חדשים
תחילת המבחן: 1.00 | סיום המבחן: 6.00

ארה"ב
יום חמישי כ"ט תשרי
בבית המדרש מכון להוראה
Maple Ave, Monsey NY

מפעל התורה העולמי
ושננתם

הצטרפו עכשיו בעמדות **נדרים פלוס, קהילות**
או בפקס: **153.2644.4980**
לפרטים על המבחנים חייגו
ל'קו ושננתם' **02-5359220** שלוחה 2 / 5

מבחן 'ושננתם' מהו?

מבחן חצי שנתי שנערך אחרי פסח ואחרי סוכות על גמרא רש"י תוספות במטרה לעודד זכירת התורה

- ניתן להיבחן על כל חלקי הש"ס, כפי ראות עיניכם
- מינימום 50 דפים למבחן, לכה"פ 25 דף מכל מסכתא
- בכל מבחן נבחנים גם על כל הדפים עליהם נבחנתם בעבר
- כל הנבחנים בהצלחה יקבלו בעזהשי"ת מלגות בל"נ

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' אברהם אבא הירש ז"ל

ב"ר מנחם זאב ז"ל

נלב"ע כ"ב תשרי - שמיני עצרת

הונצח ע"י בנו ידידנו הרבני הנגיד הנכבד, רודף צדקה וחסד

מוה"ר מאיר הירש הי"ו

מראה"ק ומנהל מוסדותינו הק' בקרית יואל יע"א

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' בנימין יוסף שוואַרטץ ז"ל

ב"ר יקותיאל יהודה ז"ל

נלב"ע ט"ז תשרי - ב' דסוכות - שנת תשס"ד לפ"ק

הונצח ע"י נכדו ידידנו הרבני הנגיד הנכבד, רודף צדקה וחסד

מוה"ר פנחס משה לאנדא הי"ו

אב"י בבארא פארק יע"א

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' ישראל פריינד ז"ל

ב"ר יעקב שלום ז"ל

נלב"ע כ"א תשרי

הונצח ע"י בניו ידידינו החשובים

מוה"ר **חיים צבי פריינד** הי"ו מוה"ר **שלמה פריינד** הי"ו

אב"י בבארא פארק יע"א אב"י בבני ברק יע"א

לעילוי נשמת

האה"ח מרת בלומא מלכה לעווי ע"ה

ב"ר יצחק דוב ז"ל

נלב"ע כ"ב תשרי

הונצח ע"י בניה ידידינו החשובים

מוה"ר **אפרים משה** הי"ו מוה"ר **יעקב חיים** הי"ו

מוה"ר **יואל צבי** הי"ו ומוה"ר **יוסף לעווי** הי"ו

הבונו! הבונו! הבונו!

יוֹדוּ
שֵׁמְךָ גָּדוֹ"ל

הלל והודאה
על הנסים
והנפלאות בעבר
ובעתיד

בְּיִשְׂרָאֵל
גָּדוֹ"ל שְׁמוֹ

הצלחת המוסדות
בבנינים
אדירים
מפוארים

גָּדוֹ"ל
וְעֻצִּים מַחֲנֵהוּ

חינוך אלפי
תלמידים
ותלמידות בטהרת
המסורה

רַבֵּינוּ
הַגָּדוֹ"ל אָמְרוּ

בדרך הסלולה
והמקובל
ממרן רבינו הקדוש
זי"ע

podium.nyc

אֲשֶׁר בְּקָהַל עָם נָשִׂרָה עֻזָּם נַבִּיעָה רְנָנוֹת בְּעַד מִפְעָלָם

בפרוס עלינו זמן שמחתינו, נביע מיטב ברכותינו, בשם קהלא קדישא אנשי שלומינו,
עלי ראש הני קרואי מועד אנשי שם, אנשי חיל ההולכים לפני המחנה

מהיושבים ראשונה במלכות סאטמאר המעטירה

ראשון למקראי קודש, הרבני הנגיד המפואר כש"ת

מוה"ר **אברהם בראך** הי"ו

מראשי קהלתינו הק' בוויליאמסבורג יצ"ו

יו"ר הנהלת קהלתינו ומוסדותינו בית שמש - בארה"ב

ומשנהו בדומה לו, הרבני הנגיד המפואר כש"ת

מוה"ר **יחזקאל דוד בערקאוויטש** הי"ו

מראשי הנהלת מוסדותינו הק' בוויליאמסבורג יצ"ו

קובע לעצמו ברכה, נפתלי אילה שלוחה, עומד תמיד לימינו כדת וכהלכה

מוה"ר **נפתלי הירצקא שטיין** הי"ו

מנאמני בית כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

חובה נעימה עלינו, להביע בשער בת רבים הכרת טובתינו, על רוב טובם וחסדם אשר גבר עלינו,

ושלחו סכומים אדירים לרגל חג הסוכות זמן שמחתינו

לשלם התשלומין לכל הכלי קודש דמוסדותינו, לחו"ר כוללינו, ולכל צרכי קהלתינו, להביא שמחת החג בבתי אנשי שלומינו

הלא המה

חברי הנהלת מוסדות יטב לב בארה"ק

חכמי לב אשר נושאים בעול ובכם"ף ישאו במשך כל השנה

יצו ה' אתם את הברכה, ויזכו להשפעות טובות מנוה אפריון, ימלא ה' כל משאלות לבם לטובה,
להכתב בפתקא טבא, עדי נזכה לביאת גואלינו, ומלכינו בראשינו, בב"א

החותמים מתוך הוקרה והערכה

הנהלת המוסדות • הנהלת הקהילה • הנהלת הכולל